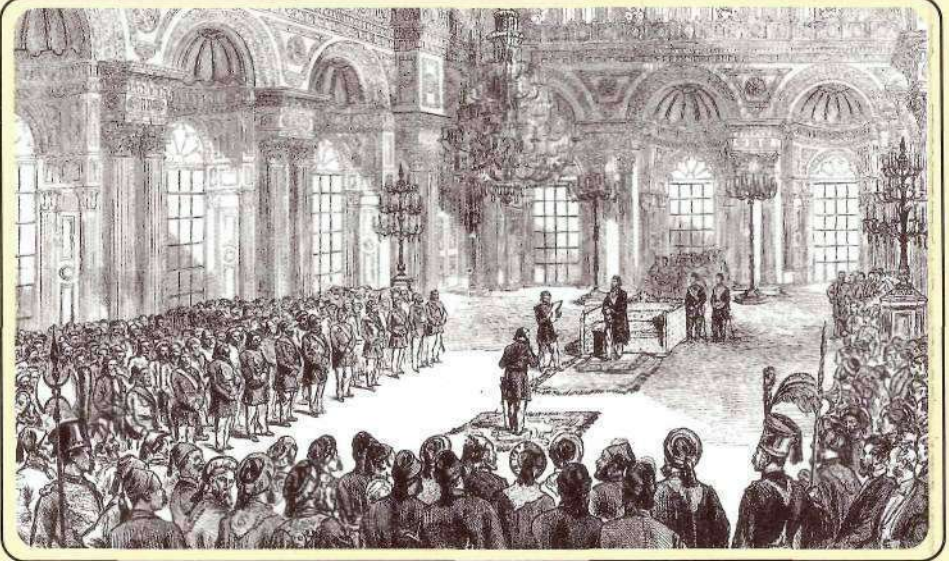

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

I. VE II. MEŞRUTİYET

II. CİLT

ISBN 7291 - 00 - 5 (Tk.)

ISBN 7291 - 15 - 3 (13. C.)

**TÜRK
PARLAMENTO
TARİHİ**

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

Meşrutiyete Geçiş Süreci

I. VE II. MEŞRUTİYET

II. CİLT

**Ayân ve Mebûsân Meclisleri
Üyelerinin Özgeçmişleri**

Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

Ö N S Ö Z

Çağdaş dünyada, insana en yaraşır yönetim biçiminin demokrasi olduğu konusunda bir uzlaşma vardır. Ancak, toplumlar böyle bir sisteme hiç de kolay ulaşamamıştır. Kimi toplumlar yöneticileriyle uzlaşarak, kimileri ise devrim yaparak demokratik yaşama kavuşmuştur.

İnsanlar bireysellikten çıkıp toplu halde yaşamaya başladıktan ve devletlerini kurduktan sonra, sistem arayışı içine girmişlerdir. Aklını kullanan insan, kendine en yaraşır sistemi bulmakta zorlanmamıştır. Güce dayalı, dinsel ilkelere pekiştirilmiş mutlak monarşilerden meşrutî sistemlere, meşrutî sistemlerden de halk egemenliğine dayanan demokratik sistemlere geçmişlerdir. Toplumların gelişmişlik düzeyi, yönetim sistemlerinin de çerçevesini belirlemiştir. Bireylerin, dolayısıyla da toplumların kültür düzeyleri yükseldikçe, akla dayalı eğitim ve öğretim sistemi geliştikçe, soran, sorgulayan insan sayısı çoğaldıkça, refah arttıkça siyasal sistemlerin çağdaşlaşma ivmesi de hızlanmıştır. İnsanın doğuştan sahip olduğu, vazgeçemeyeceği ve devredemeyeceği temel hak ve özgürlükler, pozitif hukuk metinlerinde sağlam güvencelere kavuşturulmuştur.

Siyasal sistemlerin gelişmesinde ve insancılaştırılmasında siyasî kültür kadar siyasî kurumların da önemli bir yeri vardır. Bu kurumların başında da, kuşkusuz, parlamentolar gelir. Parlamentolar, temsilcileri aracılığı ile halkın her türlü sorunlarının tartışıldığı, bunlara kalıcı çözümlerin üretildiği yerlerdir.

Devlet yöneticilerinin zaman zaman ülkesinin ileri gelenleriyle bir araya gelerek sorunları görüşmesi, eski bir gelenektir. Bu görüşmelerin kurumsallaşarak çağdaş parlamentolara dönüşmesi ise yakın dönemin bir ürünüdür. Artık demokratik parlamentolu yaşam; çağdaş devlet, çağdaş toplum olmanın temel göstergesi olduğu gibi demokratik yaşamın da vazgeçilmez bir öğesidir.

Parlamento tarihleri incelendiğinde bu kurumun âdeta temsil ettiği ülkenin küçültülmüş bir modelini yansıttığı görülür. Çünkü toplumu oluşturan her kesimin temsilcilerini burada görebileceğimiz gibi, söz konusu kurumun çalışmalarını incelenerek, temsil ettiği toplumun özelliklerini de öğrenebiliriz. İşte bu nedenle parlamento tarihlerinin araştırılması, toplumların tanınması, demokratikleşme ve çağdaşlaşma tarihlerinin incelenmesi demektir.

Gelişmiş ülkeler, parlamentolarının incelenmesine büyük önem vermişler ve bu konuda ayrıntılı çalışmalar yapmışlardır. Ülkemizde ise bu konu oldukça ihmal edilmiştir. Toplumumuzun demokratikleşme aşamalarını, siyasal kültürümüzün gelişim çizgisini, kurulma noktalarını yansıtacak, siyaset yapmak isteyenlere yol gösterecek, örnek milletvekili olarak iz bırakmak isteyenlere katkı-

da bulunacak ölçekte parlamento tarihimiz yazılmamıştır. Bu konu ya genel tarih çalışmaları içinde ele alınmış, ya da birbirinden bağımsız monografyalar şeklinde incelenmiştir. Oysa Türk toplumu 1877'den beri kesintilerle, 1920'den beri de yoğun olarak parlamenter yaşamın içindedir. Yeni Türkiye Devleti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk de, bir konuşmasında "ben her kerameti Meclis'te görenlerdenim" diyerek, parlamentonun devlet ve toplum yaşamındaki önemine işaret etmiştir.

Parlamentomuz, bağımsızlık savaşımızın, imparatorluktan ulusal devlete geçişimizin, çağdaş, demokratik ve lâik bir devlet ve toplum oluşumuzun, açık ve çoğulcu rejimimizin dayanağını oluşturmaktadır. Ülkemiz, sorunlarını parlamenter bir rejim içinde çözebilmekte ve kalkınmasını gerçekleştirebilmektedir.

Türk Parlamento Tarihi adını verdiğimiz proje, 1877'den başlayarak günümüze değin tüm parlamentolarımızı dönem dönem ele almakta ve incelemektedir. Parlamentolarımızın temel işlevi olan yasama görevini yerine getirirken, hükümeti denetlerken, ülke sorunlarına çözüm üretirken ortaya koyduğu siyasal bilinç, tavır ve davranışlar yanında, parlamentoda görev yapan üyelerin öz yaşam öykülerini de belgelere dayalı olarak ortaya koymaktadır. Böylece bu çalışmalar, siyaseti meslek edinmeye çalışan aktif politikacılara yol gösterecektir. Ortaya çıkan eserlerin parlamentomuzun daha üretken olmasına yardımcı olacağını umuyorum. Böyle bir projenin kurumsallaştırılarak sürdürülmesini ve başka çalışmalara kaynaklık etmesini diliyorum.

Demokratikleşmemiz açısından çok önemli olduğuna inandığım böylesine kapsamlı bir projeyi başlatan Sayın İ. Kaya Erdem'e, projenin sürdürülmesini sağlayan Sayın Hüsamettin Cindoruk'a, İsmet Sezgin'e ve Mustafa Kalemlî'ye şükranlarımı sunuyorum.

Projede araştırmacı olarak görev alan Sayın Fahri Çoker'e, Kâzım Öztürk'e, Prof. Dr. İhsan Güneş'e, Prof. Dr. Ahmet Mumcu'ya, araştırma grubunun öteki elemanlarına ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı'nın üyelerine, ayrıca teşekkür ediyorum.

Hikmet ÇETİN

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Başkanı

SUNUŞ

Demokrasi tarihine baktığımızda toplumların demokratik parlamenter sistemlere geçmelerinin ve onu yaşatabilmelerinin pek de kolay olmadığını, bu yolda çeşitli acılar çektiklerini ve büyük bedeller ödediklerini görüyoruz.

Türk toplumu 1876'dan beri anayasalı, 1877'den beri de parlamentolu bir sistemle tanışmaktadır. Yeni Osmanlılar adı verilen bir avuç aydının zorlamasıyla, Osmanlı İmparatorluğu, mutlak yönetimden anayasalı yönetime geçmiştir. Yeterli hazırlığı, bilgi birikimi, koruyucu siyasal örgütleri oluşmadan geçmiştir. Yeterli hazırlığı, bilgi birikimi, koruyucu siyasal örgütleri oluşmadan geçilen anayasalı düzen ve ona dayalı olarak oluşturulan parlamentolu sistem, ne yazık ki uzun ömürlü olamamıştır. 1878'de yeniden mutlak monarşiye dönmüş, anayasayla sağlanan kısıtlı temel hak ve özgürlükler de askıya alınmıştır. Osmanlı toplumu demokratik bir düzene geçebilecek bilgi, beceri ve deneyimden yoksun bırakılmıştır.

Uzun bir istibdat dönemi yaşayan Osmanlı halkı, 1908'de askeri bir müdahale ile yeniden meşruî sisteme geçmiştir. Ülkeyi meşrutî sisteme taşıyanlar, çoğulcu ve parlamenter bir düzeni amaçlamalarına rağmen bu amacı gerçekleştirememişlerdir. 1908'de başlayan İkinci Meşrutiyet Dönemi Osmanlı İmparatorluğu için hayli sıkıntılı olmasına rağmen, toplumu parlamentolu bir yaşama hazırlaması ve bazı demokratik gelenekleri yerleştirmeye çalışması bakımından yararlı olmuştur.

Parlamentolar toplumların aynasıdır. Toplumları oluşturan her grubun temsilcilerini parlamentoda bulmak olanaklıdır. Parlamentoya katılan kişilerin öz geçmişlerinin saptanması toplumsal grupların parlamentoya yansımaları bakımından oldukça önemlidir. Ancak böyle bir çalışma yapmak da hayli zordur. Hele hele Osmanlı parlamento üyeleri gibi farklı kökenden, farklı gelenekten gelen, farklı tarihi geçmişe, inanç sistemine sahip olan, farklı dilleri konuşan parlamento üyeleri için öz geçmiş çalışması yapmak, adeta iğneyle kuyu kazmaktır. Zira, Osmanlı parlamentosu çatısı altında görev yapan birçok kişi, daha sonra Osmanlı İmparatorluğundan kopan yeni devletlerin bireyleri olarak yaşamak zorunda kalmışlardır. O nedenle de bunların izlerini sürmek olanaksızdır. Kaldı ki Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmamış topraklar üzerinde yaşayan kişiler bir yana, Osmanlı İmparatorluğunda yaşayanların izlerini sürmek, öz geçmişlerine ulaşmak da kolay değildir. Kuşkusuz, bu zorlukta, soyadlarının olmaması önemli bir faktördür. Bu güçlüğü ve eksikliklerine rağmen şimdiye kadar yapılmamış bir çalışmanın ilk ürününe ortaya koymanın kıvançını yaşıyorum.

Parlamento üyelerinin öz geçmişlerini incelerken hayli zorlandığımı vurgulamalıyım. Bunun nedeni kaynakların yetersizliğiydi. Osmanlı Parlamento kayıtları düzenli olarak tutulmuştu. Ancak bu parlamentoda görev yapan üyeler hakkında yeterli bilgiler yoktu. Olan bilgiler de oldukça dağınıktı. Ben bu çalışmamda, işte, dağınık bilgileri bir araya getirdim. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan Ahvâl Defterlerinden, Türk Tarih Kurumunda bulunan Sicill-i Osman-ı Zeyl adlı çalışmadan, İlmiye Salnamesi baş-

ta olmak üzere, salnamelerden, Servet-i Fünûn Dergisinden, Anstikopedilerden, biyografî kitaplarından, kent tarihlerinden, devrin gazete ve dergilerinden, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivinde bulunan parlamento üyelerinin sicil dosyalarından yararlandım.

Osmanlı Parlamentosu Meclis-i Ayân ve Meclis-i Mebûsân olmak üzere iki kısımdan oluşuyordu. Ben de çalışmamı buna göre düzenledim ve dört bölüme ayırdım. Birinci bölümde Ayân ve Mebûsân Meclisi üyelerinin isimlerini saptamaya çalıştım. Bu saptamayı yaparken Birinci Meşrutiyet Dönemi, İkinci Meşrutiyet Dönemi diye bir ayırım yaptım. Ayân ve Mebûsân Meclisi üyelerinin isim listelerini hazırlarken çalışma grubu üyelerimizden Fahri Çoker'in çok büyük yardımlarını gördüm. Hazırlanmış olduğu listeleri bana verme inceliğini göstermiştir. Kendilerine tüm içtenliğimle teşekkür ediyorum.

İkinci bölümde adlarını saptadığım bu üyelerden haklarında bilgi bulabildiğim Ayân üyelerinin biyografilerini verdim. Bazıları hakkında hiç bilgi bulamadım. Umarım ileride yeni çalışmalarla bu boşluklar doldurulur.

Üçüncü bölümde Meclis-i Mebûsân üyelerinin özgeçmişlerini inceledim. Önce Meclis-i Mebûsân'a başkanlık yapan kişileri ele aldım. Aralarından Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemi diye bir ayırım yaparak mebusların özgeçmişlerini inceledim. Ne yazık ki yeterince bilgi bulduğumu söyleyemeyeceğim. Zira mebus seçilenlerden çoğu özgeçmişine esas olacak yerli bırakmamıştır.

Mebusların özgeçmişleri yazılırken Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılanların özgeçmişlerini inceledim. Çünkü bunlar daha sonraki dönemleri ele alan arkadaşlar tarafından incelenmiştir.

Mebusların öz geçmişlerini incelerken vilayetlere ve bağımsız sancaklara göre bir ayırım yaptım, vilayetler ve bağımsız sancakları abc sırasına göre sıraladım.

Dördüncü bölümde İkinci Meşrutiyet Döneminde hükümet başkanlığı yapan kişiler (sadrâzamlar) ele aldım. Aslında bu devirde görev yapan sadrâzamlar aynı zamanda parlamento üyeliği de yapmışlardır. Fakat ben, okuyucuya kolaylık olsun diye bunları ayrı bir başlık altında toplamayı uygun buldum.

Türk Parlamento Tarihi gibi, Türk toplumunun demokratik kültür birikimini saptamaya yönelik böylesine kapsamlı bir projeyi başlatan Sayın Kaya Erdem'e, bu projenin sürdürülmesini sağlayan Sayın Hüsâmettin Cindoruk'a, Sayın Mustafa Kalemli'ye, projeyi plânlayan Fahri Çoker'e, çalışmalar arasında koordinasyonu sağlayan Profesör Dr. Ahmet Mumcu'ya, çalışmalarım sırasında yakın ilgisini gördüğüm Kâzım Öztürk'e, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Başkanı Necdet Basa'ya ve vakfî üyelerine, düzeltmelerin yapılmasına yardımcı olan Müşavir Sabit Demirtunç'a, büro şefi Müşavir Sayın Ş. Şenal Günay'a, yazılarımı daktiloya geçen büro elemanlarına, Kitaplık Müdürü Sayın Ali Rıza Cihan'a, Arşiv Müdür Yardımcısı Sayın İhsan Ezherli'ye içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. İhsan Güneş

Eskişehir, 1997

İÇİNDEKİLER

Sayfa

I. BÖLÜM

Ayân ve Mebûsân Meclisleri Üyeleri	1
1. Ayân Meclisi Üyeleri	3
a. Birinci Meşrutiyet Dönemi	3
b. İkinci Meşrutiyet Dönemi	5
2. Mebûsân Meclisi Üyeleri	10
a. Birinci Meşrutiyet Dönemi	10
b. İkinci Meşrutiyet Dönemi	20

II. BÖLÜM

Ayân Meclisi Üyelerinin Özgeçmişleri	75
1. Birinci Meşrutiyet Dönemi Üyeleri	77
2. İkinci Meşrutiyet Dönemi Üyeleri	117

III. BÖLÜM

Mebûsân Meclisi Üyelerinin Özgeçmişleri	195
1. Meclis-i Mebûsân Reisleri	197
2. Birinci Meşrutiyet Dönemi Üyeleri	213
3. İkinci Meşrutiyet Dönemi Üyeleri	221

IV. BÖLÜM

Sadrazamlar	681
-----------------------	-----

I. BÖLÜM

AYÂN VE MEBÛSÂN MECLİSLERİ ÜYELERİ

1. – HEYET-İ AYÂN (AYÂN MECLİSİ) ÜYELERİ

a) I. Meşrutiyet Dönemi

17 Mart 1877'de Padişah Abdülhamit II tarafından Ayan Azalığına atanan (27) üye ile bu tarihten 1908 yılına kadar atanmış olanlar :

17 Mart 1877 :

1. Server Paşa (1821-1886) Devlet Şûrası Başkanı, İlk Başkan
2. Ahmet Arifi Paşa (1830-1895) Adliye Nâzırı, Başkanvekili
3. Mustafa Nuri Paşa (1798-1878) Sadaret Müsteşarı
4. Hasan Rıza Paşa (1806-1877) Müşir, Serasker
5. Mehmet Namık Paşa (1804-1892) Müşir, Serasker
6. Kayserili Ahmet Paşa (1796-1878) Kapudanı-Derya, Vâli
7. Abdurrahman Sami Paşa (1795-1881)
8. Kabulî Paşa (1812-1877) Petersburg Elçisi
9. Hâlet Paşa (-1879) Hicaz Vâlisi
10. Derviş Paşa (1817-1879) Müşir, Vâli
11. Morali İbrahim Paşa (1818-1889) Bahriye Nâzırı, Ege Adaları Vâlisi
12. Ahmet Celâl Paşa (1830-1886) Meclis-i İcraat Üyesi
13. Tahir Paşa (1832-1879) Ferik
14. Marko Paşa (1824-1888) Mektebi Tıbbiye Nâzırı
15. Ahmet Esat Efendi, Uryanzâde (1813-1899) Şeyhülislâm
16. Halil Efendi (1804-1880) Fetva Emni
17. Hacı Tahir Efendi (-1880) Kazasker
18. Mehmet Arif Efendi (-1878) Şûrayı Devlet Eski Üyesi
19. Ali Rıza Efendi (1815-1905) Temyiz Mahkemesi Eski Üyesi
20. Emin Efendi (-1891) Şûrayı Devlet Üyesi
21. Yorgaki Stoyanoviç Efendi (-) Şûrayı Devlet Üyesi
22. Daviçon Karmona Efendi (-) Şûrayı Devlet Üyesi

(*) Ayân ve Mebûsân üyelerinin listeleri çalışma grubumuz üyelerinden Fahri Çoker tarafından düzenlenmiştir.

23. Servişen Efendi (-) Mektebi Tıbbiye Müdürü
24. Mehmet Emin Bey (-1885) Eski Mabeyn Başkâtibi
25. Mehmet Tevfik Bey (-) Eski Adliye Nâzırı
26. Logofet Bey (-) Şûrayı Devlet Üyesi
27. Mihran Bey (-) Şûrayı Devlet Üyesi
- 18 Mart 1877 :
28. Halim Paşa (-) Dârı Şûrayı Askerî İkinci
Reisi, Müşir
29. Damat Mahmut
Edhem Paşa (-1886) Şûrayı Devlet Azası
30. Musurus Paşa (1809-1891) Londra Elçisi
31. Ahmet Hilmi Efendi (-) Temyiz Mahkemesi Üyesi
32. Kostaki Antropolos
Efendi (-) Temyiz Mahkemesi Baş
Müddei Umumisi
- 2 Nisan 1877 :
33. Dr. Kastro Bey (-) Divanı Muhasebat Üyesi
- 28 Ağustos 1877 :
34. Mehmet Asım Paşa (1827-1885) II. Dönemde Başkan
35. Sait Paşa (1838-1914) Mabeyn Başkâtibi
36. Lebip Efendi (-) Mabeyn İkinci Kâtibi
- 23 Eylül 1877 :
37. Kâmil Bey (-1879) Baş Teşrifatçı
- 13 Ekim 1877 :
38. Ali Rıza Bey (1830-) Devlet Şûrası Üyesi
- 30 Ekim 1877 :
39. Ahmet Vefik Paşa (1823-1891) Edirne Vâlisi
- 11 Ocak 1878 :
40. Ahmet Kemal Paşa (1808-1888)
- 10 Nisan 1878 :
41. Mavroyanı Paşa (-) Saray Başhekimi
- 15 Mayıs 1878 :

42. Konstantin Karatodori

Paşa (-)

9 Temmuz 1878 :

43. Namık Paşa (-) Eski Temyiz Mahkemesi Reisi

1 Ekim 1878 :

44. Hurşit Paşa (-)

2 Aralık 1878 :

45. Tunuşlu Hayrettin Paşa (1821-1890)

Aralık 1878 :

46. İrfan Paşa (-)

14 Aralık 1879 :

47. Kemal Paşa, Vecihi

Paşazade (-)

21 Ocak 1880 :

48. Mehmet Kâni Paşa (-)

31 Aralık 1879 :

49. Ali Rıza Paşa (-) Eski Tekaüd Sandığı Nazırı

21 Ocak 1880 :

50. Abraham Paşa (1830-1918)

22 Nisan 1880 :

51. İsmail Zühtü Paşa, (1805-1889)

Altunizade

b) II. Meşrutiyet Dönemi (*)

17 Aralık 1908

1. Ali Rıza Paşa (1859-1933) Yaveri Ekrem, Harbiye Nâzırı,
I. Ferik
2. Gazi Ahmet Muhtar Paşa(1839-1919) Yaveri Ekrem, Müşir, Mısır
Fevkalâde Komiseri
3. Edhem Paşa (1844-1909) Yaver'i Ekrem, Müşir, Şûrayı
Askerî Azası

(*) 1877-1908 arası Ayân Azalığına atanmış olanlardan Logofet Bey, Sait Paşa ve Abraham Paşa hayatta olarak aynı tarihteki trade ile 1908 Ayân Meclisine katılmışlardır. (TBMM Arşivi II-22/I Osmanlı Ayân Meclisi Ayân Azaları Sicil Defteri)

4. Ömer Rüştü Paşa (1843-1922) Yaveri Ekrem, Müşir, Eski Harbiye Nâzırı
5. Ahmet Tevfik Paşa (1845-1936) Hariciye Nâzırı, Vezir
6. Hasan Fehmi Paşa (1836-1910) Devlet Şûrası Reisi, Vezir
7. Zihni Paşa (1838-1912) Eski Ticaret ve Nafia Nâzırı, Vezir
8. Mehmet Tevfik Paşa (1840-1917) Devlet Şûrası Eski Reisi, Vezir
9. Prens Mehmet Ali Paşa (1855-1915) Mısırlı
10. Halil Hammad Paşa (-1910) Eski Evkaf Nâzırı
11. Raif Paşa (-1911) Rûsumat Emini
12. Arif Hikmet Paşa (1855-1915) Bahriye Nâzırı, Ferik
13. Gabriyel Noradonkyan Efendi (1852-1916) Ticaret ve Nafia Nâzırı, (8 Ocak 1916'da istifa etmiştir.)
14. Ali Rıza Efendi (-1914) Reisülulema ve Nakibüleşraf
15. Sahip Bey (-1910) Devlet Şûrası Mülkiye D. Reisi
16. Rıza Paşa (1854-1921) Tophane-i Âmire Nâzırı, Topçu Feriki
17. Muhittin Paşa (1844-1918) Cezayirli Mir Abdülkadirzade, Ferik
18. Süleyman Paşa (1842-) Taşlıca Kumandanı, I. Ferik
19. Mehmet Muzaffer Paşa (-1911) Bahriye Şûrası Eski Reisi, Ferik
20. Şevket Paşa (-1911) Emekli Ferik
21. Şerif Ali Haydar Bey (-) Devlet Şûrası Üyesi
22. Mahmut Ekrem Bey, Recaizade (1847-1913) Maarif Eski Nâzırı
23. Abdurrahman Şeref Efendi (1853-1925) Bk. TBMM. Dönem II.
24. Ali Galip Bey (1835-1914) Posta ve Telgraf Nâzırı
25. Nasuhi Bey (-1911) Tahran Elçisi
26. İbrahim Faik Bey (İRİS)(1850-1941) Aydın Eski Vâlisi
27. Halim Bey (1847-) Ticaret Mahkemesi Reisi, (29 Ekim 1912'de istifa etmiştir.)

28. Dimtri Mavrokordato

- Efendi (1856-1919) Orman, Maadin ve Ziraat Nâzırı
29. Mavroyeni Efendi (1856-) Devlet Şûrası Azası, Sisam Beyi, Eski Viyana Elçisi
30. Yorgiyadis Efendi (-1915) Devlet Şûrası Azası
31. Nuri Bey (1848-) Hazine-i Hassa Nâzırı
32. Sami Paşa (-1911) Zaptiye Nâzırı,
33. Bohor Efendi (1843-) Devlet Şûrası Azası
34. Manon Azaryan Efendi (1848-1922) Belgrat Elçisi
35. İsmail Hakkı Efendi (1846-1912) Manastırlı, Müderris
36. Mehmet Galip Bey (-1914) Selânik Adliye Müfettişi
37. Oksanti Efendi (-1911) Manastır Bulgar Metropoliti, (5 Nisan 1911'de istifa etmiştir.)
38. Basarya Efendi (-) Ulah ileri gelenlerinden, (5 Ocak 1915'de istifa etmiştir.)
39. Abdülkadir Efendi (-) Şeyh Ubeydullah Ef. Zade, (19 Mayıs 1919'da istifa etmiştir.)
40. Sait Halim Paşa (1863-1921) Mısırlı, Mirimiran
41. Musa Kâzım Efendi (1858-1920) Müderris
- 19 Mart 1909 :
42. Ferit Paşa, Avlonyalı (1851-1914) Eski Sadrazam
43. Aram Efendi (-) Orman ve Ziraat Nezareti Fen Heyeti Reisi
- 14 Kasım 1909 :
44. Hüseyin Hilmi Paşa (1855-1921) Sadrazam
45. Fuat Paşa (1835-1931) Müşir (Mareşal)
46. Reşit Akıf Paşa (1863-1920)
47. Damat Ferit Paşa (1853-1923)
48. Şerif Nasır Bey (1859-) Mekke Şerifi
- 25 Kasım 1909 :
49. Temko Popoviç Efendi(-) (22 Ekim 1914'te istifa etmiştir.)
- 27 Aralık 1909 :
50. Salih Hulusi Paşa (1864-1939) Harbiye Nâzırı
- 21 Ocak 1911 :
51. Mehmet Ziyaettin Efendi(1847-1918) Şeyhülislâm

52. Nail Bey (1863-1921) Canik Mebusu, Maarif Názırı
53. Şerif Cafer Paşa (1870-)
54. Aristidi Paşa (1848-) İzmir Mebusu, Orman ve Maadin Názırı
55. Süleyman Elbüstani Efendi (-) Beyrut Mebusu
56. Dilber Zare Efendi (-) Şûrayı Devlet Azası
- 9 Nisan 1911 :
57. İstoyan Tilkof Efendi (1867-) Ekserhane Hukuk Müşaviri. (12 Ocak 1915'te istifa etmiştir.)
- 6 Temmuz 1911 :
58. Ahmet İzzet Paşa (1864-1937) E.H.U. Reisi, Harbiye Názırı
- 12 Eylül 1911 :
59. Hüseyin Hüsnü Paşa (1856-) Trablusgarp Vâli ve Kumandanı
- 14 Kasım 1911 :
60. Halit Ziya Bey (1869-1945) Mabeyn Başkâtibi, (18 Kasım'da istifa etmiştir.)
- 23 Ocak 1912 :
61. Ahmet Rıza Bey (1859-1930) Mebusan Meclisi Reisi
- 30 Nisan 1912 :
62. İbrahim Şükrü Paşa (1857-1918) Suriye Vâlisi
- 9 Temmuz 1912 :
63. Mahmut Şevket Paşa (-1913) Harbiye Názırı, Ferik
- 4 Ocak 1914 :
64. Ahmet Efendi, Kâhyazade (-) Halep ileri gelenlerinden
65. Muhittin Efendi, Nakıpzade (-) Bağdat ileri gelenlerinden
66. Yusuf Sursuk Efendi (-) Beyrut ileri gelenlerinden
67. Abdülhamit Zöhravi Efendi (1874-) Hama ileri gelenlerinden, (6 Kasım 1916'da idamı ileri gelenlerinden.
68. Abdurrahman Bey (1873-) Şam ileri gelenlerinden.
69. Abdülhak Hamit Bey (1851-1937) Brüksel Sefiri, Bk. TBMM III-V. Dönem
- 24 Ocak 1914 :
70. Süleyman Elbaruni Efendi (-)

71. Mehmet Behim Efendi (-1915) Beyrut ileri gelenlerinden
14 Mart 1914 :
72. Mahmut Paşa, Çürüksulu(-) Nafia Nâzırı, Liva
73. Rifat Bey,
Menemenlizade (1856-1935) Maliye Nâzırı
Bkz. TBMM II. Dönem
- 12 Kasım 1916 :
74. Hayri Efendi (-1922) Eski Şeyhülislâm
75. Halit Bey (-) Padişah Damadı
76. Seyit Bey (-) İzmir Mebusu
- 11 Şubat 1917 :
77. İbrahim Bey (-) Şûrayı Devlet Eski Reisi
78. İbrahim Hakkı Paşa (1862-1918) Berlin Büyükelçisi
- 10 Aralık 1918 :
79. Arif Hikmet Paşa (-) Damat, Eski Adliye Nâzırı
80. Yusuf Ziya Paşa (-) Washington Eski Sefiri
81. Ligoraki Vegleri Bey (1861-1948) Eski Sısam Beyi
- 16 Mart 1919 :
82. Mustafa Sabri Efendi (-) Şeyhülislâm
83. Tevfik Bey (-) Maliye Nâzırı
84. Kostaki Vayani Efendi(-1919)
85. Rıza Tevfik Bey (1869-1949) Eski Maarif Nâzırı
86. İzzet Fuat Paşa, (1860-1925) Hariciye Müsteşarı
Keçecizade
87. Mustafa Asım Efendi (1853-1943) Darülhikmetülislâmiye Reisi
(Yörük)
88. Zeynelabidin Efendi (-) Eski Konya Mebusu
- 15 Eylül 1919 :
89. Rauf Paşa (-) Şûrayı Devlet Reisi
90. Adil Bey (-) Dahiliye Nâzırı
91. Mustafa Efendi (-) Adliye Nâzırı
92. Hâdi Paşa (-) Ticaret ve Ziraat Nâzırı
93. Hamdi Efendi (-) Evkaf Nâzırı
94. Vasfi Efendi (-) Eski Adliye Nâzırı
95. Naim Bey (-) Maarif Nezareti Tedrisatı
Âltıye Müdürü

2. - HEYET-İ MEBUSAN (MECLİS-İ MEBUSAN) ÜYELERİ

a) I. Meşrutiyet Dönemi

Meclis-i Mebûsânın I. Devresinde Seçilen Mebuslar

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Adana, Kozan İçel, Payas	2	1	Hoca Mustafa Efendi Kâzım Bey Kirkor Efendi
Ankara: Yozgad Kayseri, Kırşehir	2	1	Süleyman Refik Efendi Hacı Abdi Bey Altıntop Mikael Efendi
Aydın: İzmir Saruhan, Menteşe	3	2	Hacı Ahmet Efendi Hacı Mehmet Efendi Ragıp Bey Yanako Efendi Agop Efendi ¹
Bağdad: Musul, Şehr-i Zor Süleymaniye, Kerbela Hille, Amare	2	1	Abdurrahman Vasfı Bey Abdürrezzak Efendi Menahem Efendi
Basra: Müntefik Necid, İhsa	2	0	Kimse gelmemiş
Bosna ve Hersek: Saray İzornik, Beraloka, Trovnik, Behke	5	5	Murad Bey Fehim Bey Mehmet Bey İbrahim Bey Ali Efendi Yaver Efendi ² Petraçki Efendi Yozo Efendi İstefan Efendi Sava Efendi

1. Bu isim sadece Devereux'da var.

2. Hakki Tarık Us, Paro Efendi'nin adını veriyor.

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Cezair-i Bahr-i Sefid : Biga, Midilli, Sakız Rodos, İstanköy Kıbrıs	2	3	Şeyh Nuri Efendi Mehmet Bey Hacı Vasilaki Efendi Zafraki Efendi Nicolaki Efendi
Dersaadet (İstanbul) : İzmit-Çatalca	5	5	Ahmet Vefik Paşa Ahmet Hilmi Efendi Hasan Fehmi Efendi Hacı Ahmet Efendi Astarçılar Kahyası Hacı Ahmet Efendi Sebuh Maksutyay Efendi Hüdaverdizade Ohannes Efendi Nicolaki Sulidi Efendi Vasilaki Seragiyoti Bey Sarraf Avram Acıman Efendi
Diyarbakır: Mardin Sırt, Malatya	2	1	Hoca Mehmet Mesud Efendi Hafız Mahmud Vecdi Efendi Osep Kazazyay Efendi
Edirne : Tekirdağ Gelibolu, Filibe İslimiye	4	4	Şerif Bey Rifat Efendi Rasım Bey Hüsnü Bey Rupen Efendi Yorgaki Efendi Yorgiyo Atnadoros Efendi Ceritoğlu Panayotaki Efendi
Erzurum : Çıldır	2	2	Şeref Beyoğlu Ahmed Muhtar Efendi
Kars, Beyazıd, Erzincan			Hacı Rauf Bey Hallaçyan Efendi Tantyel Karactyan Efendi

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Girid : Hanya Resme, Kandiye İsfakiye, Lasid	1	1	Halil Rami Efendi
Haleb : Maraş Urfa, Zor	3	1	Müderriş Said Efendi Müftüzade Abdünnafi Efendi Hüseyin Hüsnü Efendi <i>Karaca Manok Efendi</i>
Hicaz : Mekke-i Mükerre-2 me ve Medine-i Münevvere	2	0	Seyyid Ahmet Efendi Seyid Abdullah Efendi
Hüdavendigâr (Bursa) : Karesi (Balıkesir), Afyon Kütahya	2	2	Şeyh Bahaeddin Efendi Rıza Efendi <i>Paulidi Efendi</i> <i>Sahak Yavrumyan Efendi</i>
İşkodra :	2	2	Toydanzade Sami Bey Yusuf Ziyaeddin Efendi <i>Angeli Efendi</i> <i>Filip Efendi</i>
Kastamonu : Bozü Sinop, Kangiri	2	0	Hacı Mustafa Bey Salim Efendi
Konya : Teke, Hamid, Niğde, Burdur	2	1	Çelebi Hüseyin Efendi Hacı Fasih Efendi <i>Değirmencioğlu Simonaki Efendi</i>
Kosova ve Sofya : Üsküp, 3 Debre, Yenipazar, Nis Şhirköy	3	2	Şehsüvar Bey Süleyman Bey Feyzi Efendi <i>Zahari Efendi</i> <i>Peşo (Petko) Efendi</i> ³

3. *Fahri ÇOKER ve Devereux tarafından hazırlanan bir listede Mişo Todori Efendi'nin adı geçmektedir.*

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Mamüretülaziz (Elazığ)	2	0	Hacı Mehmet Efendi ⁴ Hacı Mahmut Efendi ⁵
Ergani Madeni Selânik ve Manastır :			
Serez	4	5	Mehmet Tahir Paşa
Drama, Manastır			İbrahim Namık Bey İsmail Rasih Bey Hacı Süleyman Efendi Rıfat Bey ⁶ Mihalaki Bey Yorgi Efendi Dimitri Efendi İstefan Tadi Efendi Avram Efendi Vasilaki Papazoğlu Efendi ⁷
Sivas :.Amasya Şarkikarahisar	2	1	Mehmet Ali Efendi Hacı Ahmet Bey Agob Şahınyan Efendi
Suriye : Beyrut Şam, Hama, Trablusşam Havran, Belka	4	3	Hüseyin Efendi Halid Efendi Halidazade Yusuf Ziya Efendi Nikola Nakkaş Efendi Nikolaki Nevfel Bey
Trablus-i Garbî	2	0	Müderriş Mustafa Hamdanı Efendi
Cebel-i Garbî, Fezan Bingazi, Humus			Süleyman Kapudan Efendi

4-5. Mamüretülaziz'den seçilenler sadece Devereux'da veriliyor.

6-7. Hakkı Tarık Us tarafından hazırlanan listede bu isimler yoktur. Takvimi Vakayîye göre Mustafa Efendi de seçilmiştir. T.V. 12 Safer 1293 s. 3

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Trabzon : Batum	2	1	Hacı Emin Efendi
Gümüşhane			Ali Efendi Yorgaki Karvonidi Efendi
Tuna : Rusçuk, Varna	3	3	Alış Paşa
Vidin, Tulca, Tırnova			Nuri Bey Şakir Bey Toçili Dimitraki Bey Toçili İstefanaki Efendi Petraki Efendi
Van : Muş	0	0	Seçilmemiş
Yanya : Tırhala	3	3	Mustafa Bey
Ergiri, Preveze			Ali Naki Bey
Berat			Veysel Bey Nikolaki Çanaka Efendi Algıvyadi Lambi Efendi Argiri Kantarcı Efendi
Yemen : San'a	2	0	Şeyh Ali Efendi
Hudeyde, Asir, Taiz			Seyyid Mehmed Efendi

Padışah, Tunus ve Mısır'dan da 5'er Müslüman temsilcinin gönderilmesini istemiş ise de, buralardan temsilci gelmemiştir.

Meclis-i Mebûsânın II. Devresinde Seçilen Mebuslar

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müşüman	Gayrı Müslim	
Adana, Kozan İçel, Payas	2		Kozanlı Mustafa Efendi Müderris Hacı Mustafa Efendi
Ankara: Yozgad Kayseri, Kırşehir	2	1	Hacı Tevfik Efendi Hacı Süleyman Efendi <i>Süleyman Refik Efendi</i> ⁸ <i>Doniloğlu Milkon Efendi</i>
Aydın: İzmir Saruhan, Mentеше	3		Hacı Ahmet Efendi Hacı Emin Efendi Ragıp Bey <i>Agop Efendi</i> ⁹ <i>Mina Efendi</i> ¹⁰
Bağdad: Musul Şehr-i Zor, Süleymaniye Kerbela Hille, Amare Basra: Müntefik Necid, İhsa, Basra	2		Abdürrezzak Efendi Menahem Bey Rıfat Bey ¹¹
Bosna ve Hersek: Saray İzornik, Benaloka, Trovnik, Behke	4	4	Mustafa Sıtkı Efendi Fehim Efendi Mehmet Muhyi Efendi İbrahim Bey <i>Pero Efendi</i> <i>Yaver Efendi</i> <i>Maroşik Yozo Efendi</i> <i>Salamon Efendi</i>

8. Us, a.g.e.,s. 154-155

9-10. *Devereux*'da veriliyor. *Musavat Gazetesi*'ne (16 Şubat 1877) göre *Ispartaloğlu Agop*'un, *La Turki'nin* 21 Kasım 1877 sayısına göre *Agop*'la birlikte *Çerteloğlu*'nun seçildiği belirtilmiştir. *Hakkı Tarık Us. a.g.e. c. 2., s. 16*

11. Us, a.g.e., s. 323 *Devereux*'da da geçiyor.

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Cezair-i Bahr-i Sefid :	2	3	Nuri Efendi
Biga, Midilli, Sakız, Rodos			Hacı Hüseyin Efendi ¹²
İstanköy, Kıbrıs			<i>Hacı Vasilaki Efendi</i>
			<i>Zafraki Efendi</i>
			<i>Vasil Gambi Efendi</i>
			<i>Yorgalidi Efendi</i>
Dersaadet (İstanbul) :	5	5	Yusuf Ziya Paşa
İzmit-Çatalca			Sadık Paşa
			Hasan Fehmi Efendi
			Asım Molla Bey
			Astarcılar Kâhyası
			Hacı Ahmet Efendi
			Kemal Efendi
			<i>Kazazyan Agop Efendi</i>
			<i>Ohannes Hüdaverdiyân Efendi</i>
			<i>Şişmanoğlu Yuwan Efendi</i>
			<i>Sakazade Aliksan Efendi</i>
Diyarbakir: Mardin	1	1	Hacı Mesud Efendi
Siirt, Malatya			<i>Osep Kazazyan Efendi</i>
Edirne : Tekirdağ	4	4	Şerif Bey
Gelibolu, Filibe			Rıfat Efendi
İslimiye			Rasim Bey
			Reşit Bey
			<i>Rupen Efendi</i>
			<i>Kostaki Peridi Efendi</i>
			<i>Samakovlu Zahari Efendi</i>
			<i>Gümüşgerdan Mihaliki Bey</i>
			<i>Yorgiyo Atinadoras Efendi</i> ¹³

12. *Us, a.g.e., s. 154*

13. *Devereux'da geçiyor.*

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Erzurum : Çıldır Kars, Beyazıt, Erzincan			<i>Giragos Efendi</i> ¹⁴ <i>Haçadoryan Efendi</i> ¹⁵
Girid : Hanya Resmo, Kandıye İsfakiye, Laştı			Seçilen olmamış
Haleb : Maraş Urfa, Zor	2	1	<i>Sâdi Efendi</i> <i>Nafi Efendi</i> <i>Abdülkadir Efendi</i> ¹⁶ <i>Karaca Manuk Efendi</i>
Hicaz : Mekke-i Mükerre-2 me ve Medine-i Münevvere			<i>Mehmet Zehyi Efendi</i> <i>Seyyid Osman Efendi</i> <i>Ahmet Berzeci</i> ¹⁷
Hüdavendigâr : Karesi Karahisar-ı Sahip Kütahya	2	2	<i>Şeyh Bahaeddin Efendi</i> <i>Rıza Efendi</i> <i>Pavlti Efendi</i> <i>Sahak Yavrumyan Efendi</i>
İşkodra :	2	2	<i>Salim Ağa Göriz</i> <i>Yusuf Ziyaeddin Efendi</i> <i>Angeli Efendi</i> <i>Filip Ağa Rosto</i>
Kastamonu : Bolu Sinop, Kangiri	2		<i>Hacı Mustafa Bey</i> <i>Salim Efendi</i>
Konya : Teke, Hamid, Niğde, Burdur	2	1	<i>Hacı Mehmet Efendi</i> <i>Mustafa Efendi</i> <i>Simonaki Efendi</i>
Kosova : Üsküp,	3	5	<i>Zeynelâbidin Efendi</i>

14-15. *Us, a.g.e., s. 323*

16. *Us, a.g.e., s. 154*

17. *Bastret Gazetesi'nden aktaran, Us, a.g.e., s. 18*

Mebus Sayısı

Seçim Çevresi

MüslümanGayri Müslim

Seçilen Mebuslar

Niş, Yenipazar, Debre
Şehirköy

Süleyman Bey
Nardalı Ömer Efendi
Ahmet Ağa
Murat Bey¹⁸
Rasim Bey¹⁹
Apostol Ağa
Andon Ağa
Sotiraki Ağa
Mihodaniş Ağa

Mamüretül-Azız: Ergani

Madeni 1

Selânik ve Manastır : 4 4

Serez Dırama, Manastır

Hafız Mahmut Vecdi Efendi
Mehmet Şefik Paşa
Mustafa Bey
Abdülkerim Efendi
Şeyh Mollazade Mehmet
Efendi
Mihaliki Efendi
Papazoğlu Vasilaki Efendi
İstefan Tadi Efendi
Manastırlı Avram Efendi
İbrahim Bey²⁰
İhsanullah Efendi²¹
Edhem Efendi²²
Kevork Efendi²³
Abdürrahim Bedran Efendi
Mehmed Tevfik Efendi

Sivas : Amasya

Şarkikarahisar

Suriye : Beyrut, Şam 3 2

Hama, Trablus-u Şam

18. 1295 Salnamesi, s. 104

19. Us, a.g.e., s. 214

20. Devereux.

21-22-23. Us, a.g.e., s. 323, Devereux'da adları geçiyor.

Seçim Çevresi	Mebus Sayısı		Seçilen Mebuslar
	Müslüman	Gayri Müslim	
Havran, Akkâ, Belka			Yusuf Ziya Efendi ²⁴ Nikola Nakkaş Efendi Halil Gaanem Efendi
Trablus-i Garb	2		Mustafa Hamdani Efendi
Cebeli Garbî, Fizan			Hacı Ahmed Galip Bey
Bingazi, Humus			
Trabzon : Batum	2	1	Hacı Emin Efendi
Gümüşhane			Emin Hilmi Efendi Ohannes Kürekyan Efendi
Tuna : Rusçuk	3	1	Aliş Paşa
Vana, Vidin, Tulca			Plevneli Nuri Bey
Tırnova			Varna'dan Şakir Bey Murat Efendi ²⁵ Rusçuk'tan Petraki Efendi Agop Efendi ²⁶
Van : Muş			Seçilen olmamış
Yanya : Trhala, Ergiri		3	Mustafa Bey ²⁷ Mehmet Ali Bey ²⁸ Abdül Bey ²⁹ Nikolaki Çanaka Efendi Davıçon Efendi Mihail Hristo Efendi Hristo Efendi ³⁰
Pireveze, Berat			

24. Devereux'da yok.

25. *Us, a.g.e.*, s. 154

26. *Us, a.g.e.*, s. 20

27-28-29. *Bkz. Us, a.g.e.*, s. 154. 1295 Salnamesi, Abdül Bey ile Mustafa Beyin de adlarını vermektedir.

30. *Us, a.g.e.*, s. 155

b) II. Meşrutiyet Dönemi

I. Dönem 1908 - 1912 (*)

17 Aralık 1908 - 18 Ocak 1912

Kütük

No.

1) ADANA VİLAYETİ

Adana

- 1 Abdullah Faik Efendi (ÇOPUROĞLU) İstifa eden Ali Münif Bey yerine milletvekili olmuş.
II. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I Adana (1)
- 2 Ali Münif Bey (YEĞENA) Ankara Valiliğine atanarak milletvekilliğinden ayrılmış.
III. Dönemde 26 Kasım 1917'de vefat eden İbrizade Beşir Efendi yerine Halep'ten seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem III Mersin, IV Adana, V-VIII Seyhan (739)

Cebelibereket

- 3 Mehmet Reşit Efendi
- #### **İçel**
- 4 Hacı Mahmut Bayram Efendi

Kozan

- 5 Boyacıyan Hamparsum Murat Efendi

Mersin

- 6 Abdülhalim Bey Vefat eden Arif Hikmet Bey yerine seçilmiştir.

(*) Milletvekilleri, ilk seçildikleri seçim çevresinde gösterilmiş, sonraki dönemlerde seçildikleri yerler adları hizasına işaret edilmiştir.

TBMM'ne seçilen üyelerin seçim çevreleri hizasındaki rakamlar, TBMM'ndeki Stcl No.larını belirtmektedir.

Kütük
No.

- 7 Arif Hikmet Bey
2) ANKARA VİLAYETİ
Ankara
- 8 Hacı Mustafa Efendi
- 9 Kasım Nuri Efendi
- 10 Mahir Sait Bey
- 11 Talât Bey (SÖNMEZ)
- Çorum**
- 12 Ali Osman Efendi
- 13 Mehmet Münir Bey (ÇAĞIL)
- KAYSERİ**
- 14 Hacı Kasım Efendi
- 15 Ömer Mümtaz Bey, İmamzade
Kırşehir
- 16 Ali Rıza Bey
- 17 Mahmut Mahir Efendi
- Yozgat**
- 18 Edip Bey
- 19 Hayrullah Efendi
3) AYDIN VİLAYETİ
Aydın
- 20 İsmail Sıtkı Bey
- Dönem içinde vefat etmiştir.
- II. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I Ankara (17)
- III. Dönemde Yozgat'tan seçilmiştir.
- II. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II Ardahan,
III Ankara (453)
- II. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II Ardahan,
III Ankara (453))
- II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II-VIII
Çorum (481)
- III. Dönemde de seçilmiştir.
- II-IV. Dönemlerde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II
Kırşehir (563)
- II ve III. Dönemlerde de seçilmiştir.
- İstifa eden Süleyman Efendi yerine seçilmiştir.

Kütük
No.

21 Hacı Süleyman Efendi

Dönem içinde istifa etmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I İzmir
(225)

22 Ubeydullah Efendi

II.'de Aydın, III. Dönemde
İzmir'den seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem IV ve V
Bayazıt (782)

Denizli

23 Ahmet Muhip Efendi

24 Gani Bey, Fraşarlı

İzmir

25 Aristidi Paşa

II. Dönemde de seçilmiştir.

26 Emanüel Emanüelidi Efendi

31 Ocak 1911'de Ayân azalığına atanmıştır.

Aristidi Paşa yerine milletvekili
olmuş,

II İzmir, III. Dönemde Aydın'dan seçilmiştir.

27 İstapan Efendi

28 Mehmet Sait Efendi

29 Nesim Mazliyah Efendi

II ve III. Dönemde de seçilmiştir.

30 Pavli Karolidi Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

31 Seyid Bey

II ve III. Dönemde de seçilmiş. 12 Kasım 1917'de Ayân Azalığına atanmıştır.

Bk. TBMM, Dönem II İzmir
(540)

Menteşe (Muğla)

32 Halil Bey (MENTEŞE)

II ve III. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem IV-VIII
Muğla (800)

Kütük
No.

33 Hamza Hayatî Bey

Bk. TBMM, Dönem I Men-
teşe (337)

Saruhan (Manisa)

34 Haydar Bey

II ve III. Dönemde de seçil-
miştir.

Bk. TBMM, Dönem I Kü-
tahya (299)

35 İlhamî Bey

IV. Dönemde İzmir'den seçil-
miştir.

36 Sait Bey, Mansurîzade

II. Dönemde Mentеше'den seçil-
miştir.

37 Şekip Bey Tokadîzade

4) BAĞDAT VİLAYETİ

Bağdat

38 Hacı Ali Efendi

39 İsmail Hakkî Bey, Babanzade

II. Dönemde Divaniye'den
seçilmiştir.

40 Sason Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiş-
tir.

Divaniye

41 Esseyid Mustafa Nuri Efendi

42 Mehmet Şevket Paşa

III. Dönemde Bağdat'tan
seçilmiş, 4 Ocak 1916'da
vefat etmiştir.

Kerbela

43 Abdülmehdî Bey

III. Dönemde de seçilmiş,
23 Ocak 1916'da vefat et-
miştir.

5) BASRA VİLAYETİ

Ammâre

44 Abdülmecit Bey

Müstafî sayılan Hüseyin El
Ulvan Efendinin yerine
milletvekili olmuş, III. Dö-
nemde de seçilmiştir.

Kütük
No.

45 Hüseyin El Ulvan Efendi

İki yıl Meclise devam etmediğinden müstafi sayılmıştır.

46 Mehmet Kureyş Efendi

Müstafi sayılan Mehmet Selim Efendi yerine milletvekili olmuş.

III. Dönemde Müntefik'ten seçilmiştir.

47 Mehmet Selim Efendi

İki yıl Meclise devam etmediğinden müstafi sayılmıştır.

Basra

48 Abdülvahap Paşa

Vefât eden Ahmet Paşa yerine seçilmiştir.

II. Dönemde de seçilmiştir.

49 Ahmet Paşa, Zehirzade

Dönem içinde vefat etmiştir.

50 Seyyid Talip Bey

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir. İstifası 3 Haziran 1914'te kabul edilmiştir.

Müntefik

51 Abdülmuhsin Bey

Vefat eden Refet Efendi yerine milletvekili olmuş, II ve III. Dönemde de seçilmiştir.

52 Hıdır Hayatî Efendi

53 Refet Senevî Efendi

Dönem içinde vefat etmiştir.

6) BEYRUT VİLAYETİ

Akkâ

54 Esat Tevfik Efendi, Şakîrzade

II. Dönemde de seçilmiştir.

Beyrut

55 Kâmil El Esat Bey

Ayân Azalığına atanan Süleyman El Büstani Efendi yerine milletvekili olmuş, II ve III. Dönemde de seçilmiştir.

56 Rıza El Sulh Bey

**Kütük
No.**

57 Süleyman El Büstani Efendi

31 Ocak 1911'de Ayân Azalığına atanmıştır.

Lâzkiye

58 Emin Aslan Bey

31 Mart (13 Nisan 1909) olayında öldürülmüştür.

59 Mehmet Aslan Bey

Vefat eden Emin Aslan Bey yerine seçilmiştir.

Nablus

60 Şeyh Ahmet Hammaş Efendi

Trablus Şam

61 Fuat Hulûsi Bey

III. Dönemde Antalya'dan seçilmiştir.

Bk. TBMM Dönem VIII, IX İstanbul (1412)

7) BİTLİS VİLAYETİ

Bitlis

62 Mehmet Arif Efendi

Genç

63 Mehmet Emin Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiş, 23 Eylül 1918'de vefat etmiştir.

Muş

64 Hacı İlyas Sami Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I, II Muş, III Bitlis, V Çoruh (353)

65 Kığam Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir. 31 Kasım 1918'de vefat etmiştir.

Siirt

66 Abdürrezak Efendi

8) CEZAYİR-İ BAHİRİ SEFİR VİLAYETİ

Limni

67 Mihalaki Efendi

Midilli

68 Panayot Bostani Efendi

Kütük

No.

69 Mihalaki Salta Efendi

Rodos

70 Teodor Konstantinidi Efendi

Sakız

71 Mihalaki Çelebidi Efendi

9) DİYARBAKIR VİLAYETİ

Diyaribekir

72 Arif Bey, Piriñçizade

73 Feyzi Bey, Piriñçizade

Dönem içinde vefat etmiştir.

Vefat eden Arif Bey yerine milletvekili olmuş,

II-IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM Dönem I, II Diyarbakır (117)

Ergani

74 İbrahim Efendi

Mardin

75 Sait Bey

Siverek

76 Nurettin Bey

10) EDİRNE VİLAYETİ

Dedeoğaç

77 Süleyman Bey

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

II (Dedeoğaç), III. Dönemde Gelibolu'dan seçilmiştir.

Edirne

78 Asım Bey

79 Faik Bey (KALTAKKIRAN)

Dönem içinde vefat etmiştir.

Asım Beyin ölümü üzerine milletvekili olmuş, II-IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I-VI Edirne (125)

80 Dr. Rıza Tevfik Bey

81 Talât Bey/Paşa

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

(Sadrazam Talât Paşa)

Kütük
No.

Gelibolu

82 Dr. İstefani Narlı Efendi

Gümülcine

83 İsmail Bey

84 Mehmet Fehmi Efendi

III. Dönemde Kırkkilise'den seçilmiştir.

85 Mehmet Arif Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

Kırkkilise (Kırklareli)

86 Emrullah Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

87 Mustafa Arif Bey

IV. Dönemde de seçilmiştir.

Tekfurdağı (Tekirdağ)

88 Mehmet Adil Bey

89 Agop Babikyan Efendi

Dönem içinde vefat etmiştir.

90 Agop Boyacıyan Efendi

Vefat eden Agop Babikyan Efendi yerine milletvekili olmuş,
II. Dönemde de seçilmiştir.

11) ERZURUM VİLAYETİ

Bayazıt

91 Süleyman Sudi Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I Bayazıt (47)

Erzincan

92 Osman Fevzi Efendi (TOPÇU)

Bk. TBMM, Dönem I Erzincan (154)

Erzurum

93 Ahmet Ziya Bey

94 Hacı Şevket Efendi

95 Pastırmacıyan Karakın Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

96 Seyfullah Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir.

97 Varteks Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir. 1916'da doğu olaylarında Diyarbakır'e giderken eşkıyalar tarafından öldürülmüştür.

12) HİCAZ VİLAYETİ

Cidde

98 Kasım Zeynel Efendi

Hicaz

99 Hasan Şeybî Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

100 Şerif Abdullah Bey
(Ürdün Kralı, 1946-1951)

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

13) HALEP VİLAYETİ

Halep

101 Ali Cenani Bey

II (Halep), III ve IV. Dönemde Ayıntab'dan seçilmiştir. Bk. TBMM, Dönem I-III Gaziantep (175)

102 Artin Boşgezenyan Efendi

İstifa eden Mustafa Bey yerine milletvekili olmuş,

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

103 Şeyh Beşir Efendi

Vefat eden Rıfat Bey yerine seçilmiştir.

104 Mehmet Bahaettin Bey, Emirizade

İstifa eden Mer'i Paşa yerine milletvekili olmuş,

II. Dönemde de seçilmiştir.

105 Mer'i Paşa, Mellahzade

Dönem içinde Halep Evkaf Muhasebeciliğine atanarak istifa etmiştir.

106 Mesut Efendi, Kevakibizade

107 Mustafa Bey

Dönem içinde Devlet Şûrası Azalığına atanarak istifa etmiştir.

108 Abdünnafi Paşa, Cabirizade

109 Rıfat Bey, Bereketzade

Dönem içinde vefat etmiştir.

Maraş (Kahramanmaraş)

110 Hasan Fehmi Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

111 Mehmet Şükrü Efendi

Kütük
No.

14) HÜDAVENDİĞÂR VİLAYETİ

Bursa

- 112 Hafız Ahmet Hamdi Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
113 Hacı Ömer Feyzi Efendi
114 Sabri Bey
115 Mehmet Tahir Bey

Ertuğrul (Bilecik)

- 116 Mehmet Sadık Bey II. ve IV. Dönemde de seçilmiştir.
117 Mehmet Sıtkı Efendi

Karahisarısahip (Afyon)

- 118 Kâmil Efendi (MİRAS) II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II, Afyon (440)
119 Rıza Paşa III. Dönemde de seçilmiş, I. toplantı yılı tatilinde vefat etmiştir.
120 Salım Efendi, Kethüdazade II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

Kütahya

- 121 Abdullah Azmi Efendi (Torun) II ve III. Dönemde Kütahya, IV. Dönemde Eskişehir'den seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I, II Eskişehir (167)
122 Ahmet Ferit Bey IV. Dönemde İstanbul'dan seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I İstanbul, II Kütahya (211)
123 Ahmet Cemal Bey İstifa eden Mustafa Saffet Paşa yerine milletvekili olmuş,
II. Dönemde de seçilmiştir.
124 Hasan Tahsin Efendi
125 Mustafa Saffet Paşa Dönem içinde istifa etmiştir.

15) İSTANBUL VİLAYETİ

İstanbul

- 126 Ahmet Nesimi Bey II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
- 127 Ahmet Rıza Bey 23 Ocak 1912'de Ayân Azalığına atanmıştır.
- 128 Alber Feraci Efendi II. Dönemde de seçilmiştir.
- 129 Halaçyan Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
- 130 Hüseyin Cahit Bey (YALÇIN) II. ve III. Dönemde de seçilmiştir. Bk. TBMM, Dönem V, VI Çankırı VII, VIII. İstanbul, IX Kars (991)
- 131 Konstantin Konstanidi Efendi
- 132 Pandelâki Kozmîdi Efendi
- 133 Mustafa Asım Efendi, Hoca Nasuhzade
- 134 Refik Bey, Manyasizade 4 Mart 1909'da vefat etmiştir.
- 135 Rıfat Paşa Refik Beyin ölümü üzerine seçilmiş, istifa etmiştir.
- 136 Tahîr Hayrettin Bey Rıfat Paşanın istifası üzerine seçilmiştir.
- 137 Kırkor Zöhrap Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir. 1916 Doğu olaylarında Diyarıbekir Divanı Harbine sevkinde yolda çeteciler tarafından öldürüldüğü, 15 Kasım 1916 tarihli Sadaret yazısı ile bildirilmiştir.

16) İŞKODRA VİLAYETİ

Draç

- 138 Esat Paşa II. Dönemde de seçilmiştir.
- İşkodra**
- 139 Murteza Galip Bey II. Dönemde de seçilmiştir.
- 140 Rıza Bey Vefat eden Şakir Bey yerine milletvekili olmuş,
- II. Dönemde de seçilmiştir.
- 141 Şakir Bey Dönem içinde vefat etmiştir.

Kütük
No.

17) KASTAMONU VİLAYETİ

Kângırı (Çankırı)

- 142 Behçet Bey (KUTLU) III. Dönemde 16 Nisan 1918'de vefat eden Mustafa Nedim Bey yerine seçilmiş, IV. Dönemde de milletvekili olmuştur.
Bk. TBMM, Dönem I Çankırı (91)
- 143 Hacı Tefvik Efendi (DURLANIK) II. ve IV. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I Çankırı (96)

Kastamonu

- 144 Ahmet Mahir Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
Şûrayı Evkaf Başkanlığına atanmakla 23 Mayıs 1914'te istifa etmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II Kastamonu (550)
- 145 Ahmet Şükrü Bey
- 146 İsmail Mahir Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
III. Dönemde vefat etmiştir.
- 147 Necmettin Molla Bey (KOCATAŞ) İstifa eden Yusuf Kemal Bey yerine milletvekili olmuş, II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II Kastamonu (556)
- 148 Yusuf Kemal Bey (TENĞİRŞENK) Dönem içinde istifa etmiş, IV. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II-VI Kastamonu , VII Sinop (266)

Sinop

- 149 Hasan Fehmi Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II-IV Kastamonu (149)

Kütük
No.

150 Dr. Rıza Nur Bey

IV. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I, II Sinop
(382)

18) KONYA VİLAYETİ

Antalya

151 Ebuzziya Tevfik Bey

152 Elmalılı Mehmet Hamdi Efendi

Burdur

153 Ömer Lütfi Efendi, Muhaddeszade

Isparta

154 Hacı Eşref Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

155 Süleyman Sami Bey

Konya

156 Mehmet Emin Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

157 Mehmet Vehbi Efendi (ÇELİK)

IV. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I Konya
(286)

158 Hacı Mustafa Efendi

159 Salim Efendi

160 Zeynelabidin Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

Niğde

161 Hayri Bey

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
30 Ekim 1916'da Ayân Azalığı-
na atanmıştır.

162 Muhittin Bey

II. ve IV. Dönemde de seçilmiştir.

163 Yorgaki Efendi

19) KOSOVA VİLAYETİ

İpek

164 Ahmet Hamdi Efendi

165 Ali Haydar Bey

166 Bedri Bey

167 Hafız İbrahim Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

Kütük
No.

Piriştine

168 Hüseyin Fuat Paşa

169 Hasan Bey

170 Mustafa Hamdi Efendi

Dönem içinde vefat etmiştir.

171 Sava Stepanoviç Efendi

172 Şaban Paşa

Vefat eden Mustafa Hamdi Efendi yerine seçilmiştir.

Prizren

173 Mehmet Emin Efendi

Dönem içinde istifa etmiştir.

174 Şerif Bey

175 Vehbi Efendi

İstifa eden Mehmet Emin Efendi yerine seçilmiştir.

176 Yahya Bey

Seniçe

177 Hacı Hasan Muhittin Bey

Taşlıca

178 Ali Vasfi Bey

Üsküp

179 Aleksandır Parliç Efendi

180 Necip Draga Bey

181 Pavlof Efendi

182 Sait Efendi

20) MÂMURETÜLAZİZ (Elâzığ) VİLAYETİ

Dersim

183 Lütfi Fikri Bey

Malatya

184 Ahmet Hamit Bey

Dönem içinde vefat etmiştir.

185 Keşşaf Efendi

Vefat eden Ahmet Hamit Bey yerine milletvekili olmuş,
III. Dönemde de seçilmiştir.

186 Mehmet Tevfik Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

Kütük
No.

Mamuretülaziz

- 187 Asım Bey
188 Mehmet Nuri Efendi II. ve III. Dönemde seçilmiştir.
189 Hacı Ziyaettin Bey

21) MANASTIR VİLAYETİ

Debre

- 190 Basrı Bey
191 İsmail Bey Dönem içinde vefat etmiştir.
192 Şevket Bey Vefat eden İsmail Bey yerine milletvekili olmuş,
II. Dönemde de seçilmiştir.

Elbasan

- 193 Abdullah Mahir Efendi Dönem içinde vefat etmiştir.
194 Hacı Ali Efendi Vefat eden Abdullah Mahir Efendi yerine seçilmiştir.

Görice

- 195 Dr. Filip Mişe Efendi II. Dönemde de seçilmiştir.
196 Şahin Naki Efendi

Manastır

- 197 Dr. Dimitroviç Efendi II. Dönemde de seçilmiştir.
198 Mehmet Vasıf Bey
199 Pañçedoref Efendi II. Dönemde de seçilmiştir.
200 Trayan Nali Efendi II. Dönemde de seçilmiştir.

Serfiçe

- 201 Koço Drizi Efendi Dönem içinde vefat etmiştir.
202 Hariş Vamvaka Efendi Vefat eden Koço Drizi Efendi yerine seçilmiştir.

- 203 Yorgi Boşo Efendi

22) MUSUL VİLAYETİ

Kerkük

- 204 Mehmet Ali Bey II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
205 Salih Paşa

Kütük
No.

Musul

206 Davut Yusufânî Bey

207 Mehmet Ali Fadıl Bey

Süleymaniye

208 Hacı Sait Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir.

23) SELÂNİK VİLAYETİ

Drama

209 Ağâh Bey

210 Rıza Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

Selânik

211 Yorgaki Artas Efendi

II. Selânik, III. Dönemde İstanbul'dan seçilmiştir.

212 Cavit Bey

II. (Selânik), III Kal'ayı Sultaniye'den seçilmiştir.

213 Emanüel Karasu Efendi

II. Selânik, III. Dönemde İstanbul'dan seçilmiştir.

214 Yorgi Honeos Efendi

215 Rahmi Bey

216 Dimitri Vlahof Efendi

Serez (Siroz)

217 Hristo Dalçef Efendi

218 Dimitri Dinga Efendi

219 Derviş Ragıp Bey

İstifa eden Y. Naşit Bey yerine milletvekili olmuş, II. Dönemde de seçilmiş, Balkan Savaşında şehit olmuştur.

220 Mithat Şükrü Bey (BLEDA)

II. (Drama), III. Dönemde 19 Ekim 1916'da vefat eden Seyyid Haşım Bey yerine (Burdur)'dan seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem V-VIII Sivas (968)

221 Yusuf Naşit Bey

Dönem içinde istifa etmiştir.

24) SİVAS VİLAYETİ

Amasya

222 Arif Fazıl Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

223 Cudî Efendi

III. Dönemde 28 Mart 1917'de vefat eden Mahmut Esat Efendinin yerine Isparta'dan seçilmiştir.

224 İsmail Hakkı Paşa

IV. Dönemde de seçilmiştir.

Karahisarışarki

225 Ömer Feyzi Efendi

IV. Dönemde seçilmiştir.

226 Mustafa Efendi, Serdarzade

Bk. TBMM, Dönem I Karahisarışarki (249)

Sivas

227 Dr. Dagavaryan Nazret Efendi

228 Hüsnü Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

229 Mustafa Ziya Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

230 Dr. Ömer Şevki Bey

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II Sivas (618)

231 Ahmet Şükrü Efendi

Tokat

232 İsmail Paşa, Hattatzade

233 Şeyh Hacı Mustafa Haki Efendi

234 Mustafa Sabrı Efendi

25) SURİYE VİLAYETİ

Hama

235 Abdülhamit Zöhravî Efendi

4 Ocak 1914'te Ayân Azalığına atanmıştır.

236 Halit El Berazi Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

Havran

237 Sadettin Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir.

Kerek

238 Tevfik El Mecali Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

Kütük

No.

Şam

- 239 Abdurrahman El Yusuf Bey İstifa eden Süleyman Efendi yerine milletvekili olmuş, II. Dönemde de seçilmiştir.
- 240 Mehmet Aclanî Efendi Dönem içinde vefat etmiştir.
- 241 Hasan Rüştü Bey, Şem'azade
- 242 Süleyman Efendi Dönem içinde istifa etmiştir.
- 243 Şefikülmüeyyet Bey, Azmzade III. Dönemde de seçilmiştir.
- 244 Şükrü Bey, Aslızade Vefat eden Mehmet Aclanî Efendi yerine seçilmiştir.

26) TRABLUSGARP VİLAYETİ

Cebeli Garbi

- 245 Süleyman Elbarunî Efendi 24 Ocak 1914'te Ayân Azalığına atanmıştır.

Fizan

- 246 Cami Bey (BAYKURT) II. (Fizan), IV. Dönemde Aydın'dan seçilmiştir.
- Bk. TBMM, Dönem I Aydın (33)

Humus

- 247 Mustafa Bin Kaddare Efendi

Trablusgarp

- 248 Ferhat Bey II. Dönemde de seçilmiştir.
- 249 Mahmut Naci Bey II. Dönemde de seçilmiştir.
- 250 Sadık Bey

27) TRABZON VİLAYETİ

Gümüştane

- 251 Hayri Bey, Mısırlızade II. Dönemde de seçilmiştir.

- 252 İbrahim Lütflî Paşa

Lazistan

- 253 Ahmet Bey/Paşa II. Dönemde de seçilmiştir.
- 254 İbrahim Ferit Efendi

Kütük

No.

Trabzon

255 Ali Naki Efendi, Saraçzade

ŞEYHÜLMEBÛSİN (Meclisin en yaşlı üyesi)

256 Hacı Osman Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

257 İzzet Bey, eyüpzade

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir. Bk. TBMM, Dönem I Trabzon (415)

258 Matyo Kofidi Efendi

II. Dönemde de seçilmiştir.

259 Mahmut Bey

Vefat eden Mahmut İmadettin Efendi yerine seçilmiştir.

260 Mahmut Mazhar Bey

III. Dönemde de seçilmiş, 5 Ekim 1918'de vefat etmiştir.

261 Mahmut İmadettin Efendi

Dönem içinde vefat etmiştir.

262 Mehmet Emin Efendi

28) VAN VİLAYETİ

Hakkâri

263 Seyyid Taha Efendi

Van

264 Vahan Papasyan Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir. Doğu ayaklanmasında Muş'ta çetecilere katılarak onları yönettiği sırada öldürüldüğü, Sadaretin 15 Kasım 1916 tarihli yazısı ile bildirilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I Van

265 Hacı Tevfik Efendi

29) YANYA VİLAYETİ

Berat

266 Aziz Paşa

267 İsmail Kemal Bey

Preveze

268 Azmi Bey

Dönem içinde Hüdavendigâr Valiliğine atanarak istifa etmiştir.

269 Hamdi Bey

İstifa eden Azmi Bey yerine seçilmiştir.

**Kütük
No.**

Ergiri

270 Mamopulo Efendi

271 Müfit Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

Yanya

272 Dimitraki Kingos Efendi

273 Konstantin Surla Efendi

30) YEMEN VİLAYETİ

Hudeyde

274 Ali Süveyd Efendi

275 Hadi El Rızk Efendi

276 Mahmut Nedim Bey

İstifa eden S.M. Abdurrahman Efendi yerine seçilmiş, sonra da Yemen Vali Vekâletine atanmıştır.

277 Seyyit Muhammet Abdurrahman Efendi Dönem içinde istifa etmiştir.

278 Tahir Recep Efendi

Dönem içinde istifa etmiştir.

279 Zühtü Mustafa Bey

İstifa eden Tahir Recep Efendi yerine milletvekili olmuş.

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

15 Kasım 1917'de Hudeyde Gümrük Başmüdürlüğüne atanmıştır.

San'a

280 Hüseyin Abdülkadir Bin Ali

Vefat eden Seyyid Ali Bin Hüseyin Efendi Efendi yerine milletvekili olmuş. II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

6 Aralık 1914'te Zımmar Kaymakamlığına atanmıştır.

281 Hüseyin El Halâli Efendi

Dönem içinde istifa etmiştir.

282 Mehmet Abdullah Mukhafı Efendi III. Dönemde seçilmiştir.

Kütük
No.

- 283 Seyyid Ahmet Habbâni Bey İstifa eden Hüseyin El Halâli Efendi yerine milletvekili olmuş. II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
- 284 Seyyid Ahmet Bin Yahya Elkisbi Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
- 285 Seyyid Ali Muta Efendi
- 286 Seyyid Ali Bin Hüseyin Efendi Dönem içinde vefat etmiştir.
Taaz
- 287 Esseyid Salih Sindar Efendi
Asir
- 288 Ali Bin Hasan Efendi
- 289 Şeyh Said Feraci Efendi Vefat eden Şeyh Ahmet Efendi yerine seçilmiştir.
- 290 Şeyh Ahmet Efendi Dönem içinde vefat etmiştir.
- 31) BOLU BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 291 Hacı Abdülvehap Efendi Bk. TBMM, dönem I Bolu
- 292 Mehmet Habip Bey II. Dönemde de seçilmiştir.
- 293 Şerafettin Bey
- 294 Mustafa Zeki Bey II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
- 32) BİNGAZİ BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 295 Ömer Mansur Paşa II. Dönemde de seçilmiştir.
- 296 Yusuf Şetvan Bey II. Dönemde de seçilmiştir.
- 33) CANİK (Samsun) BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 297 Abdullah Efendi Dönem içinde Temyiz Mahkemesi Azalığına atanarak istifa etmiştir.
- 298 Hacı Ahmet Hamdi Efendi II. ve IV. Dönemde de seçilmiştir.
- 299 Mehmet Ali Bey IV. Dönemde de seçilmiştir.
- 300 Nail Bey 21 Ocak 1911'de Âyan Azalığına atanmıştır.
- 301 Sait Efendi İstifa eden Abdullah Efendi yerine seçilmiştir.

Kütük

No.

- 302 Süleyman Necmi Bey (SELMEN) Ayân Azalığına atanan Nail Bey yerine milletvekili olmuş, II. Dönemde de seçilmiştir. Bk. TBMM, Dönem II Canik VI ve VII Samsun (474)

**34) ÇATALCA BAĞIMSIZ
SANCAĞI**

- 303 Dimitri Zafropulos Efendi

**35) İZMİT BAĞIMSIZ
SANCAĞI**

- 304 Ahmet Müfit Bey

II. Dönemde de seçilmiştir.

- 305 Anastas Efendi

II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.

- 306 Hafız Rüştü Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir.

**36) KAL'AYI SULTANIYE
(Çanakkale) BAĞIMSIZ
SANCAĞI**

Biga

- 307 Seyyid Ali Rıza Efendi

Dönem içinde vefat etmiştir.

(2.11.1909)

- 308 Dr. Arif İsmet Bey

Dönem içinde vefat etmiştir.

- 309 Atıf Bey (KAMÇIL)

Vefat eden Arif İsmet Bey yerine milletvekili olmuş,

II. Dönemde (Kal'ayı Sultaniye),

III. Dönemde Ankara'dan seçilmiştir.

Bk. TBMM Dönem VI, VII Çanakkale (1038)

- 310 Mustafa Bey

Vefat eden Ali Rıza Efendi yerine milletvekili olmuş,

II. Dönemde de seçilmiştir.

37) KARESİ BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 311 Hafız Abdülaziz Mecdi Efendi

IV. Dönemde de seçilmiştir.

Kütük
No.

- 312 Ali Galıp Efendi II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
- 313 İbrahim Vasfî Efendi
- 314 Muharrem Hasbî Efendi
- 315 Konstantin Savapulos Efendi İstifa eden Şefik Efendi yerine milletvekili olmuş,
II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
23 Aralık 1917'de vefat etmiştir.
- 316 Şefik Efendi Dönem içinde Temyiz Mahkemesi Azalığına atanarak istifa etmiştir.

38) KUDÜS BAĞIMSIZ
SANCAĞI

- 317 Ruhi El Halîdî Bey II. Dönemde de seçilmiştir.
- 318 Hafız Essatt Efendi
- 319 Said El Hüseyinî Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.

39) MEDİNEİMÜNEVVERE
BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 320 Seyyid Abdülkadir Haşimî Efendi

40) URFA BAĞIMSIZ
SANCAĞI

- 321 Mahmut Nedim Bey
- 322 Şeyh Safvet Efendi (YETKİN) II. ve III. Dönemde de seçilmiştir.
2 Temmuz 1918'de Meşayih Meclisi Başkanlığına atanmıştır.
- Ek. TBMM, Dönem II Urfa (640)

41) ZOR BAĞIMSIZ
SANCAĞI

- 323 Hıdır Lütî Efendi

II. Dönem : 1912 - 1912 (*)

18.4.1912 - 5.8.1912

Kütük

No.

1) ADANA VİLAYETİ

Cebelibereket

324 Hasan Sezai Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

İçel

325 Hafız Emin Efendi (İNANKUR)

III. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem II-VII İçel
(522)

Kozan

326 Ali İlmî Bey

Mersin

327 Sadık Paşa

III. Dönemde de seçilmiştir.

2) ANKARA VİLAYETİ

Ankara

328 Halil Halit Bey

329 Nusret Sadullah Bey (Ayaşlıoğlu)

Bk. TBMM, Dönem III Samsun
(749)

Kayseri

330 Ali Galip Bey

331 Ahmet Rifat Bey (ÇALIK'A)

IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I Kayseri
(272)

Yozgat

332 Ahmet Münir Bey

333 Şakir Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

3) AYDIN VİLAYETİ

Aydın

334 Hüseyin Kâzım Bey

IV. Dönemde de seçilmiştir.

(*) I. Dönemde seçilmiş olanlar listeye alınmamıştır.

Kütük

No.

- 335 Yunus Nadi Bey (ABALIOĞLU) III (Aydın), IV. Dönemde İzmir'den seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I İzmir, II Mentеше, III-VI Muğla (230)

Denizli

- 336 Sadık Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.

İzmir

- 337 Musa Kâzım Efendi

- 338 Vahan Bardizbanyan Efendi

Menteşe

- 339 Ali Haydar Bey

Saruhan

- 340 Hüseyin Kâzım Bey

IV. Dönemde Aydın'dan seçilmiştir.

- 341 Mehmet Sabri Bey (TOPRAK)

III. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem II Saruhan (610)

- 342 Mustafa Fevzi Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, II Saruhan, III, IV Manisa (611)

4) BAĞDAT VİLAYETİ

Bağdat

- 343 Fuat Bey

III. Dönemde Divaniye'den seçilmiş, 13 Aralık 1918'de vefat etmiştir.

- 344 Murat Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

- 345 Seyyid Muhittin Efendi

Divaniye

Bk. I. Dönem

Kerbelâ

- 346 Fuat Bey, Defterizade

III. Dönemde Bağdat'tan seçilmiştir.

- 347 Nuri Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

Kütük
No.

5) BASRA VİLAYETİ

Basra

348 Abdullah Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.

349 Ahmet Naim Bey

Müntefik

350 Cemil Efendi

351 Hamza Bey

6) BEYRUT VİLAYETİ

Beyrut

352 Misbah Muhayyeş Bey

Lazkiye

353 Abdülvahit Harun Bey III. Dönemde de seçilmiştir.

Nablus

354 Haydar Tufan Bey

Trablus Şam

355 Mehmet Cısrî Efendi

356 Sadullah Molla

7) BİTLİS VİLAYETİ

Bitlis

357 Sadullah Feyzi Bey IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I Bitlis (56)

Siirt

358 Nazım Bey

8) CEZAYİRİ BAHRİSEFİT VİLAYETİ

Midilli

359 Dimitraki Sava Efendi

Sakız

360 Efles Apodiyako Efendi

9) DİYARİBEKİR VİLAYETİ

Diyaribekir

361 Zülfü Bey (TİĞREL) III. ve IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I, II, IV-VI
Diyarbakır (123)

Kütük
No.

Ergani

362 Ziya Bey

Mardin

363 Hasan Lâmi Efendi

III. Dönemde Bitlis'ten seçilmiştir.

Siverek

364 İsmail Hakkı Bey

10) EDİRNE VİLAYETİ

Edirne

365 Emin Bey

Gelibolu

366 Hüseyin Ulvi bey

Gümülcine

367 Hacı Adil Bey

III. Dönemde 28 Kasım 1914'te Burdur Mutasarrıflığına atanan Refet Bey yerine Bursa'dan seçilmiştir.

368 Mehmet Bey

369 Mehmet Hilmi Efendi

Kırkkilise (Kırklareli)

370 Ömer Naci Bey

Tekfurdağı (Tekirdağ)

371 Bedrettin Bey

11) ERZURUM VİLAYETİ

Erzincan

372 Halet Bey (SAĞIROĞLU)

III. Dönemde de seçilmiştir.

Erzurum

373 Hüseyin Tosun Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

374 Lûtfullah Vehbi Efendi

375 Raif Efendi (Dinç)

III. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem II, VII, VIII Erzurum, V Zonguldak, VI Rize (506)

376 Şaban Bey

Kütük
No.

12) HALEP VİLAYETİ

Halep

- 377 Hamit Bey III. Dönemde de seçilmiştir.
378 Hacı Mustafa Efendi III. Dönemde Antep'ten seçilmiştir.

379 Sadık Efendi

Maraş

380 Hacı Evliya Efendi

13) HİCAZ VİLAYETİ

Cidde

- 381 Şerif Faysal Bey III. Dönemde de seçilmiştir.
(Sonra Irak Kralı)

14) HÜDAVENDİGÂR VİLAYETİ

Bursa

- 382 Abdullah Sabri Bey
383 Refet Bey (CANITEZ) III. Dönemde de seçilmiş, 28 Kasım 1914'te Burdur Mutasarrıflığına atanmıştır.
Bk. TBMM, Dönem II-VII Bursa (472)

384 Rıza Bey III. Dönemde de seçilmiştir.

Ertuğrul (Bilecik)

- 385 Hakkı Baha Bey
Karahisarısahip (Afyon)

386 Ahmet Bedri Efendi

Kütahya

- 387 Nail Bey
388 Sadık Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.

15) İSTANBUL VİLAYETİ

İstanbul

- 389 Hacı Şefik Bey III. Dönemde de seçilmiştir.

Kütük
No.

- 390 Hüseyin Haşım Bey III. Dönemde Karesi'den seçilmiştir.
- 391 Memduh Bey
- 392 Vasilaki Orfanidis Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.
- 16) KASTAMONU VİLAYETİ**
- Kângırı**
- 393 Mehmet Sabri Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.
6 Şubat 1915'te vefat etmiştir.
- Kastamonu**
- 394 Hüsnü Bey
- Sinop**
- 395 İsmail Hakkı Bey
- 17) KONYA VİLAYETİ**
- Antalya**
- 396 İdris Bey
- 397 Münir Bey
- Burdur**
- 398 Ali Galip Bey
- Isparta**
- 399 Mustafa Hakkı Bey III. Dönemde de seçilmiştir.
- Konya**
- 400 Ali Kemal Efendi
- 401 Mehmet Rıza Efendi
- 402 Ömer Vehbi Efendi IV. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I Konya (288)
- Niğde**
- 403 Ananyas Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.
- 18) KOSOVA VİLAYETİ**
- Prizren**
- 404 Abdülaziz Efendi
- 405 Hacı Destan Efendi
- 406 Tevfik Nazif Bey (ARICAN) Bk. TBMM Dönem V Antalya (876)

Kütük

No.

Senice

407 Âmir Bey

Taşlıca

408 Mehmet İzzet Paşa

Üsküp

409 Ali Şefik Bey

410 İspiro Hacı Ristiç Efendi

411 Todor Paskalof Efendi

412 Yusuf Bey

19) MAMURETÜLAZİZ (Elâziğ)

VİLAYETİ

Dersim

413 Salim Bey

Malatya

414 Osman Avni Efendi

Mamuretülaziz

415 Hacı Osman Bey

416 Mustafa Saffet Efendi

20) MANASTIR VİLAYETİ

Elbasan

417 Şevket Bey

Göriçe

418 Süleyman Bey

Manastır

419 Ali Fethi Bey (OKYAR)

III. Dönemde 22 Kasım 1914'te Şehremini atanmış İsmet Bey yerine İstanbul'dan seçilmiştir. Bk. TBMM Dönem I, II İstanbul, III Gümüşane, V-VII Bolu (215)

Serfiçe

420 Grigor (Ligor) Efendi

421 Osman Nuri Bey

Kütük

No.

21) MUSUL VİLAYETİ

Kerkük

422 Abdullah Safi Bey

423 Bahattin Bey

Musul

424 Hacı Mehmet Paşa

425 Hasan Faik Bey

426 İbrahim Fevzi Bey

427 Salih Sadi Efendi

Süleymaniye

428 Hikmet Bey, Babanzade

29 Kasım 1915'te vefat etmiştir.

III. Dönemde de seçilmiştir.

22) SELÂNİK VİLAYETİ

Serez (Siroz)

429 Boynof Efendi

430 İstoyan Haçef Efendi

431 Hulûsi Bey

Selânik

432 Halil Bey

433 Kıryako Koçanoyenaki Efendi

434 Yordan Nikolov Efendi

23) SİVAS VİLAYETİ

Amasya

435 Hacı Mustafa Efendi

436 Hasan Rasım Bey

Karahisarışarki

437 Mehmet Vasfi Efendi

Bk. TBMM, Dönem I Karahisarışarki (246)

438 Zihni Efendi

III. Dönemde seçilmiştir. I. Toplantı yılı tatilinde vefat etmiştir.

Sivas

439 Emin Edip Efendi

440 Dr. Paşayan Karabet Efendi

Kütük
No.

Tokat

441 Hacı Kâmil Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM Dönem II Tokat (631)

442 Şakir Efendi

443 Tahsin Rıza Bey III. Dönemde de seçilmiştir.

24) SURİYE VİLAYETİ

Hama

444 Seyid Haşım Bey

Havran

445 İsmail Hariri Efendi

446 Reşit Tali Bey

Kerek

447 Mehmet Ataullah Bey

Şam

448 Abdülmuhsin Üstüvani Efendi

449 Emin Bey

450 Mehmet Fevzi Paşa III. Dönemde de seçilmiştir.

25) TRABLUSGARP VİLAYETİ

Cebelgarbi

451 Feyzullah Zübeyr Bey

Humus

452 Şefik Bey

Trablusgarp

453 Mehmet Muhtar Bey

26) TRABZON VİLAYETİ

Gümüşane

454 Hasan Fehmi Bey (ATAÇ) III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I-VII Gümüşane (187)

Lâzistan

455 Ziya Molla Bey III. Dönemde de seçilmiştir.

Trabzon

456 Ali Osman Bey III. Dönemde de seçilmiştir. 17
Haziran 1914'te istifa etmiştir.

Kütük

No.

457 Hafız Mehmet Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I Trabzon (411)

458 Servet Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

27) VAN VİLAYETİ

Van

459 Dr. Mithat Bey (ALTIOK)

Bk. TBMM, Dönem V Zonguldak (980)

460 Vramyan Onnik Dersakyan Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir. Van ayaklanmasında öldürüldüğü, Sadaretin 15 Kasım 1916 sayılı yazısı ile bildirilmiştir.

28) YANYA VİLAYETİ

Berat

461 Sami Bey

462 Süreyya Bey

Çamlık

463 Şahin Bey

Ergiri

464 Vasilaki Efendi

29) YEMEN VİLAYETİ

Hudeyde

465 Hakkı İlhami Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

466 Hıfzı Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

467 Mustafa Efendi

III. Dönemde de seçilmiştir.

468 Seyyid Yahya Paşa

San'a

469 Nuri Bey

470 Seyyid Ali İbrahim Bey

Asir

471 Hüseyin Hüsamet'in Efendi

472 Seyyid Mehmet Yusuf Bey

III. Dönemde de seçilmiştir.

30) BİNGAZİ BAĞIMSIZ SANCAĞI

473 Abdülkadir Bey

Kütük

No.

31) BOLU BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 474 Rifat Kâmil Bey III. Dönemde de seçilmiştir.
475 Yusuf Ziya Bey (ÖZENÇİ) III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II, VI, VII
Zonguldak (645)

**32) CANIK (Samsun) BAĞIMSIZ
SANCAĞI**

- 476 Ahmet Hakkı Bey
477 Talât Bey III. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM, Dönem II Canik (475)

33) ÇATALCA BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 478 Süleyman Efendi

34) İZMİT BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 479 İsmail Canbulat Bk. TBMM, Dönem II İstanbul
(532)

**35) KAL'AYI SULTANIYE (BİGA)
BAĞIMSIZ SANCAĞI**

- 480 Kâzım Bey

36) KARESİ BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 481 Hasan Ferhat Bey III. Dönemde de seçilmiştir.
482 Hüseyin Kadri Bey III. Dönemde de seçilmiştir.
483 Mehmet Vehbi Bey (BOLAK) III. Dönemde de seçilmiş, 13 Ni-
san 1918'de Karahisarısahip
Mutasarrıflığına atanmıştır.
Bk. TBMM, dönem I. II Karesi
(255)

37) KUDÜS BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 484 Ahmet Arif Bey
485 Osman Efendi

38) URFA BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 486 Ömer Edip Bey III. Dönemde de seçilmiştir.

39) ZOR BAĞIMSIZ SANCAĞI

- 487 Mehmet Nuri Efendi III. Dönemde de seçilmiştir.

III. DÖNEM : 1914 - 1918 (*)

27 Mayıs 1914 - 21 Aralık 1918

Kütük

No.

1) ADANA VİLAYETİ

Adana

488 Suphi Paşa

Kozan

489 Matyos Nalbantyan Efendi

2) ANKARA VİLAYETİ

Ankara

490 Hacı Tayyib Efendi

491 Hilmi Bey

IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I, II Ankara
(18)

492 Ömer Mümtaz Bey

IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I, II Ankara
(20)

Çorum

493 Azmi Bey

23 Mayıs 1914'te istifa eden
Münir Bey yerine seçilmiş,
13 Ağustos 1914'te Konya
Valiliğine atanmıştır.

494 İsmet Bey (EKER)

IV. Dönemde de seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I-VIII Ço-
rum (103)

495 Muhittin Bey (BİRGEN)

Konya Valiliğine atanan Azmi
Bey yerine seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem VI Mardin
(1103)

(*) I, II. Dönemlerde seçilmiş olanlar listeye alınmamıştır.

Kütük
No.

Kayseri

496 Mustafa Şeref Bey (ÖZKAN)

Konya Milletvekili iken 3 Aralık 1915'te Ticaret ve Ziraat Nezaretli Müsteşarlığına atanarak istifa etmiş, dönem içinde devamsızlığı nedeni ile 11 Aralık 1916'da düşürülen Tomayan Efendi yerine Kayseri Milletvekili seçilmiş, IV. Dönemde de bu milletvekilliğini korumuştur. Meclise devamsızlığı nedeniyle 11 Aralık 1916'da milletvekilliğinden düşürülmüştür.

497 Tomayan Efendi

3) BAĞDAT VİLAYETİ

Bağdat

498 Cemil Zühayû Efendi

499 Hamdi Bey

3 Ocak 1916'da vefat eden Şevket Paşa yerine seçilmiştir.

500 Mehmet Tevfik Bey

Divaniye

501 Ali Haydar Mithat Bey

502 Halit Bey

503 Dr. Sami Bey

Kerbela

504 Sami Bey (ÇÖLGEÇEN)

Vefat eden Abdülmehdi Efendi yerine seçilmiş, 23 Şubat 1916'da istifa etmiştir.

Bk. TBMM Dönem III. Ankara, V Çankırı (654)

4) BASRA VİLAYETİ

Ammare

505 Abdülkerim Bey

506 Mehmet Şükrü Bey

Basra

507 Abdullah Saip Efendi

508 Abdürrezak Efendi

509 Mehmet Hilmi Bey

3 Haziran 1914'te istifası kabul edilen Seyit Talip Bey yerine seçilmiştir.

Kütük

No.

- 510 Hacı İsa Ruhi Bey
511 Süleyman Fevzi Bey
Müntefik
512 Mârufurrısaftı Efendi
5) BEYRUT VİLAYETİ
Akkâ
513 Abdülfettah Sadi Efendi
Beyrut
514 Mişel İbrahim Sursuk Bey
515 Selim Ali Selâm Bey
Nablus
516 Emin Abdülhadi Bey
517 Tevfik Hammad Efendi
Trablus Şam
518 Osman Elmuhammed Bey/Paşa
6) BİTLİS VİLAYETİ
Bitlis
519 Minas Çıraz Efendi
- Sirt**
520 Şeyh Nasrettin Efendi
7) DİYARİBEKİR VİLAYETİ
Ergani
521 İstapan Çıracıyan Efendi
522 Kâmil Bey
523 Reşit Paşa

Ağustos 1914 (Seferberlik)'ten önce Avrupa'ya gittiği ve bir daha yurda dönmediği, Sadaretin 15 Kasım 1916 sayılı yazısı ile bildirilmekle, milletvekilliğinden düşürülmüştür.

Toplantılara gelmemesi üzerine yapılan soruşturmada el'an hayatta olmadığı, Sadaretin 15 Kasım 1916 tarihli yazısı ile bildirilmiştir.

Vefat eden İstapan Çıracıyan Efendi yerine seçilmiştir.

Kütük
No.

- Mardin**
- 524 Ali Rıza Efendi 29 Mayıs 1914'te vefat etmiştir.
- 525 İhsan Bey (SAĞLAM) Vefat eden Ali Rıza Efendi yerine seçilmiştir.
Bk. TBMM Dönem I Siverek, II Ergani (397)
- 526 Mustafa Efendi Zazazade
Siverek
- 527 Vehbi Bey
8) EDİRNE VİLAYETİ
Edirne
- 528 Hacı İbrahim Bey
Gelibolu
- 529 Dimitrakı Papa Fito Efendi
Kırkkilise (Kırklareli)
- 530 Rıza Bey
Tekfurdağı (Tekirdağ)
- 531 Harun Hilmi Efendi
- 532 Temistokli Efkalidis Efendi
9) ERZURUM VİLAYETİ
Bayazıt
- 533 Şefik Bey (BAYDAR) IV. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM Dönem II, III Bayazıt (458)
- Erzurum**
- 534 Osep Medetyan Efendi
10) HALEP VİLAYETİ
Halep
- 535 Ahmet Hamdi Efendi, Türkmenzade
- 536 Beşir İbri Efendi 26 Kasım 1917'de vefat etmiştir.
Maraş (Kahramanmaraş)
- 537 Abdülkadir Bey IV. Dönemde de seçilmiştir.
Bk. TBMM Dönem II-IV Maraş (585)
- 538 Agop Hurlakyan Efendi

Kütük
No.

11) HÜDAVENDİGÂR VİLÂYETİ

Bursa

539 Memduh Bey

Ertuğrul (Bilecik)

540 Enver Bey

I. Toplantı yılı tatilinde vefat etmiştir.

541 Şemsettin Bey (GÜNALTAY)

Vefat eden Enver Bey yerine seçilmiştir. Bk. TBMM Dönem II-VIII Sivas, IX Erzincan (622)

Karahisarısahip (Afyon)

542 Ağaoğlu Ahmet Bey

Vefat eden Rıza Paşa yerine seçilmiştir. Bk. TBMM, Dönem II, III Kars (548)

Kütahya

543 Hacı Abdullah Bey

544 İbrahim Bey (DALKILIÇ)

Bk. TBMM Dönem III-V Kütahya (727)

12) İSTANBUL VİLAYETİ

İstanbul

545 Haralambidis Efendi

546 İsmet Bey

22 Kasım 1914'te İstanbul Şehremini atanmakla istifa etmiştir. Doğu olaylarında (1916) öldürülen Zöhrap Efendi yerine tekrar seçilmiştir. Ekim 1917'de boğularak ölmüştür.

547 Osman Bey, Sahip Mollazade

Vefat eden İsmet Bey yerine seçilmiştir.

548 Salâh Cimcoz Bey

Bk. TBMM Dönem IV-VII İstanbul (798)

549 Viktor Bey

13) İZMİR VİLAYETİ

Aydın

550 Prof. Veli Bey (SALTIKCI)

Bk. TBMM Dönem I Burdur (74)

Kütük
No.

Denizli

551 Rüştü Bey

İzmir

552 Onnik İhsan Efendi

553 Rahmi Bey (KÖKEN)

30 Ekim 1916'da Ayân Azalığına atanan Seyid Bey yerine seçilmiştir.

Bk. TBMM Dönem II-VIII İzmir (537)

554 Simonaki Efendi

555 Vangel Efendi

Saruhan

556 Mustafa İbrahim Bey

14) KASTAMONU VİLAYETİ

Kângırı (Çankırı)

557 Dr. Fazıl Berki Bey (TÜMTÜRK)

Bk. TBMM Dönem III Malatya (731)

558 Mustafa Nedim Bey

Vefat eden Mehmet Sabri Bey yerine seçilmiş, 16 Nisan 1918'de vefat etmiştir.

Kastamonu

559 İsmail Bey, Sahip Mollazade

Vefat eden İzzettin Molla Bey yerine 3 Aralık 1916'da seçilmiştir.

560 İzzettin Molla Bey

23 Mayıs 1914'te istifası kabul edilen Ahmet Mahir Efendi yerine seçilmiştir. 6 Ocak 1916'da vefat etmiştir.

561 Rüştü Bey (ÇOLAKOĞLU)

Bk. TBMM, Dönem I Kastamonu (264)

562 Ahmet Şükrü Bey

Bk. TBMM, Dönem II Kocaeli (571)

Sinop

563 Ömer Lütfi Bey

Kütük
No.

15) KONYA VİLAYETİ

Antalya

564 Hamdullah Emin Paşa

Burdur

565 Atıf Bey (BAYINDIR)

1 Aralık 1915'te Dahiliye Nezareti Mahallî İdareler Müdürlüğüne atanarak istifa etmiştir.

Bk. TBMM, Dönem V-VII İstanbul (914)

566 Seyyid Mehmet Haşim Bey

İstifa eden Atıf Bey yerine seçilmiş, 19 Ekim 1917'de vefat etmiştir.

Isparta

567 Mahmut Esat Efendi

Vefat eden Mehmet Efendi yerine seçilmiş, 28 Mart 1917'de vefat etmiştir.

568 Mehmet Efendi, Arapzade

20 Eylül 1914 tarihli Dahiliye Nezareti yazısı ile vefat ettiği bildirilmiştir.

Konya

569 Ali Rıza Efendi

570 Hamdi Bey

3 Aralık 1915'te istifa eden Mustafa Şeref Bey yerine seçilmiştir.

571 Ali Haydar Bey

Bk. TBMM, Dönem IV Konya (812)

572 Şakir Bey

573 Tevfik Bey

Niğde

574 Ebululâ Bey (MARDİN)

30 Ekim 1916'da Ayân Azalığına atanan Hayri Beyin yerine seçilmiş, IV. Dönemde de Mardin'den seçilmiştir.

16) MAMURETÜLAZİZ (Elazığ) VİLAYETİ

Dersim

575 Mehmet Nuri Bey

Kütük
No.

Malatya

576 Haşim Efendi

Mamuretülaziz (Elazığ)

577 Hacı Mehmet Sait Efendi

578 Mustafa Bey

Bk. TBMM, Dönem II, III
Elazığ (495)

17) MUSUL VİLAYETİ

Kerkük

579 Nazım Bey

Musul

580 Mehmet Emin Bey (YURDAKUL)

Vefat eden Salih Efendi yerine
seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem II Şarki Ka-
rahisar, III Şebîn Karahisar, IV-
VI Urfa, VII İstanbul (628)

18) SİVAS VİLAYETİ

Amasya

581 Dr. Asum Bey (SİREL)

İstifa eden İsmail Hakkı Bey ye-
rine seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem I, III - V
Amasya (11)

582 İsmail Hakkı Bey (MUMCU)

22 Haziran 1915'te Tokat Mu-
tasarrıflığına atanmakla istifa
etmiştir.

Bk. TBMM, Dönem III - VI Amas-
ya (651)

583 Nafiz Bey (AKTİN)

Bk. TBMM, Dönem II-VII Amas-
ya (445)

Karahisarışarki

584 Ali Muammer Bey

Vefat eden Zihni Efendi yerine
6 Kasım 1915'te seçilmiş, 25
Nisan 1918'de Ticaret Nezareti
Müsteşarlığına atanmıştır.

Kütük
No.

585 Yanko Efendi

Sivas

586 Dikran Barsamyan Efendi

587 Rahmi Bey

Bk. TBMM, Dönem II-IV Sivas
(621)

588 Rasım Bey (BAŞARA)

Bk. TBMM, Dönem I-V Sivas
(391)

Tokat

589 Mustafa Fehmi Efendi

19) SURIYE VİLAYETİ

Hama

590 Abdülkadir Geylâni Efendi

591 Vasfi Enas Bey

Havran

592 Şekip Aslan Bey

Şam

593 Bediülmüeyyet Bey

594 Emir Ali Paşa

Milletvekilliğinden çekilmeleri 5
Kasım 1916 birleşiminde oku-
narak kabul edilmiştir.

595 Farisülhuri Bey

Milletvekilliğinden çekilmeleri 5
Kasım 1916 birleşiminde oku-
narak kabul edilmiştir.

596 Hüseyin Avni Bey

597 Sami Paşa Mürdümzade

İstifa eden Emir Ali Paşa yerine
seçilmiştir.

598 Şefik Bey Kuvvetizade

İstifa eden Farisülhuri Bey yer-
ine seçilmiştir.

20) TRABZON VİLAYETİ

Gümüşane

599 Veysel Rıza Bey

Bk. TBMM, Dönem I, II Gü-
müşane (191)

**Kütük
No.**

Lazistan

600 Sudi Bey

Trabzon

601 Naci Bey

17 Haziran 1914'te istifa eden Ali Osman Efendi yerine seçilmiştir.

602 Hacı Yorgi Yuvanidi Efendi

21) VAN VİLAYETİ

Hakkâri

603 Hamza Bey

6 Ağustos 1914'te Müntefik Mutasarrıflığına atanmıştır.

604 Münip Bey

IV. Dönemde Van'dan seçilmiştir. Bk. TBMM, Dönem II-VII Van (642)

Van

605 Asaf Bey (DORAS)

IV. Dönemde Hakkâri'den seçilmiştir.

Bk. TBMM, Dönem II Hakkâri, III-V Bursa (519)

22) YEMEN VİLAYETİ

Hudeyde

606 Abdurrahman Bühkeli Efendi

607 Hasan Rıza Paşa

15 Kasım 1917'de memuriyete atanarak istifa eden Zühtü Bey yerine seçilmiştir.

Taaz

608 Ali Osman Efendi

18 Ekim 1915'te Muha Kaymaklığına atanmıştır.

609 Ebubekir Haddad Efendi

610 İsmail Garabanî Efendi

611 Seyyid Ahmet Paşa

612 Tahir Feyzi Bey

Kütük
No.

- 23) AYINTAP (ANTEP)
BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 613 Hüseyin Fazıl Efendi
- 24) ASİR BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 614 Seyyid Abdülvahap Bey
- 615 Seyyid Ali Haydar Bey
- 25) BOLU BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 616 Necati Bey
- 26) CANIK BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 617 Nihat Bey 6 Mart 1918'de Polis Umum
Müdürlüğüne atanmıştır.
- 618 Osman Bey Bk. TBMM, Dönem II Amasya
(446)
- 619 Todoraki Efendi
- 27) CEBELİ LÜBNAN BAĞIMSIZ
SANCAĞI**
- 620 Mir Adil Aslan Bey
- 621 Mir Hares Şahap Bey
- 622 Reşit Hami Bey
- 28) ÇATALCA BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 623 Teokidis Efendi
- 29) İZMİT BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 624 Ziya Bey
- 30) KUDÜS BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 625 Feyzullah İlmî Bey
- 626 Ragıp Nişâşibi Efendi
- 31) MEDİNEİ MÜNEVVERE
BAĞIMSIZ SANCAĞI**
- 627 Me'mun Berri Efendi 13 Aralık 1915'te istifa etmiştir.
- 628 Seyyid Ahmet Safî Efendi İstifa eden Me'mun Berri Efendi
yerine seçilmiştir.

IV. DÖNEM : 1919 - 1920 (*)

12 Ocak - 18 Mart 1920

Kütük

No.

1) AMASYA

- 629 Bekir Sami Bey Bk. TBMM, Dönem I Amasya, II Tokat (10)
- 630 Ömer Lütfi Bey (YASAN) Bk. TBMM Dönem I Amasya (14)

2) ANKARA

- 631 Ahmet Rüstem Bey Bk. TBMM, Dönem I Ankara (21)
- 632 Hacı Atıf Efendi Bk. TBMM, Dönem I Ankara (16)

3) ANTALYA

- 633 Hamdullah Suphi Bey (TANRIÖVER) Saruhan'dan da seçilmiş, Antalya'yı tercih etmiştir.
Bk. TBMM, Dönem I Antalya, II, III, VIII, X İstanbul, VII İçel, IX Manisa (26)
- 634 Yusuf Talât Efendi Meclise katılmadan 18 Şubat 1920'de istifa etmiştir.

4) AYDIN

- 635 Mehmet Emin Efendi Bk. TBMM, Dönem I Aydın (35)

5) AYINTAP (ANTEP)

- 636 Abdurrahman Hulûsi Bey

6) BOLU

- 637 Cevat Abbas Bey (GÜRER) Bk. TBMM Dönem I-V Bolu (60)
- 638 Mehmet Vasfî Efendi Bk. TBMM, Dönem II Bolu (464)
- 639 Tayyar Efendi
- 640 Tunah Hilmi Bey Bk. TBMM, Dönem I Bolu, II, III Zonguldak (65)

(*) Daha önceki dönemlerde seçilmiş bulunan (35) Mebus, bu listeye alınmamıştır. Bu dönemde Kütük No.ları, seçim çevreleri (İlva-sancak) alfabetiğine göre verilmiştir.

Kütük

No.

7) BURDUR

641 Hüseyin Bey Bk. TBMM, Dönem II Burdur (468)

8) BURSA

642 Hasan Fehmi Bey Bk. TBMM Dönem I Bursa (75)

643 İlyas Zühtü Efendi

644 Ahmet Münir Bey (ERHAN) Bk. TBMM, Dönem III, VII, VIII Bursa (672)

645 Osman Nuri Bey (ÖZPAY) Bk. TBMM, Dönem I, II Bursa (80)

9) CANIK

646 Cavit Paşa Bk. TBMM Dönem II Canik (473)

647 Emin Bey (GEVECİ) Bk. TBMM Dönem I Canik, IV Samsun (82)

10) ÇATALCA

648 Hayrettin Bey

11) BİTLİS

649 Resul Bey Bk. TBMM, Dönem I, II Bitlis (OMM'ne katılmamıştır.) (55)

12) ÇORUM

650 İsmail Kemal Bey

13) DENİZLİ

651 Emin Efendi

652 Hakkı Behiç Bey IV. Döneme katılmamıştır.
Bk. TBMM, Dönem I Denizli (105)

14) DERSİM

653 Hasan Hayri Bey Bk. TBMM, Dönem I Dersim (113)

15) EDİRNE

654 Galip Bahtiyar Bey (GÖKER) Bk. TBMM, Dönem VI, VII İstanbul (1068)

Kütük
No.

655 Şeref Bey (AYKUT)

Bk. TBMM, Dönem I, IV-VI
Edirne (128)

16) ERGANİ

656 Kadri Bey

Bk. TBMM, Dönem I Ergani
(139)

657 Rüştü Bey

Bk. TBMM, Dönem I Ergani
(144)

17) ERTUĞRUL (BİLECİK)

658 Ahmet İffet Bey (MERCİMEKOĞLU)

Bk. TBMM, Dönem II Ertuğrul
(586)

18) ERZİNCAN

659 Halil Bey

19) ERZURUM

660 Celâlettin Arif Bey

Bk. TBMM, Dönem I Erzurum
(158)

661 Hüseyin Avni Bey (ULAŞ)

Bk. TBMM, Dönem I Erzurum
(159)

662 Mustafa Kemal Paşa (ATATÜRK)

IV. Döneme katılmamıştır.
Bk. TBMM, Dönem I-V Ankara
(19)

663 Süleyman Necati Bey (GÜNERİ)

Bk. TBMM, Dönem I Erzurum,
(164)

664 Zihni Bey (ORHAN)

Bk. TBMM, Dönem I Erzurum,
VI-VIII Kars (165)

665 Ziya Bey

20) ESKİŞEHİR

666 Hacı Veli Efendi

Bk. TBMM, Dönem I Eskişehir
(170)

21) GELİBOLU

667 Celâl Nuri Bey (İLERİ)

Bk. TBMM, Dönem I, II Gelibo-
lu, III-V Tekirdağ (180)

668 Şakir Bey (KESEBİR)

Bk. TBMM, Dönem II Çatalca,
III, IV Edirne, V Tekirdağ (479)

Kütük
No.

- 22) GENÇ**
669 Mehmet Celâl Bey Bk. TBMM, Dönem I Genç (182)
- 23) GÜMÜŞANE**
670 Rıfkı Bey
671 Zeki Bey (KADİRBEYOĞLU) Bk. TBMM, Dönem II Gümü-
müşane (518)
- 24) HAKKÂRİ**
672 Mazhar Müfit Bey (KANSU) Bk. TBMM, Dönem I Hakkâri,
II-V Denizli VI, VII Çoruh (194)
- 25) İÇEL**
673 Ali Rıza Efendi (ATAIŞIK) Bk. TBMM, Dönem I İçel (199)
- 26) İSPARTA**
674 Cemal Paşa (MERSİNLİ) Bk. TBMM, Dönem I Isparta, VI
İçel (205)
- 675 Seyfullah Bey
- 27) İSTANBUL**
676 Dr. Adnan Bey (ADIVAR) Bk. TBMM, Dönem I, II, VIII İs-
tanbul (217)
677 Fuat Selim Bey Meclise katılmadan 25 Şubat
1920'de istifa etmiştir.
- 678 Hâmit Bey
679 Kâmil Efendi
680 Mişon Ventura Efendi
681 Ahmet Muhtar Bey Bk. TBMM, Dönem I, II İstan-
bul, IV Kastamonu (213)
682 Numan Efendi Bk. TBMM, Dönem I İstanbul (221)
683 Rauf Ahmet Bey
684 Reşat Hikmet Bey
685 Ahmet Selâhattin Bey 20 Ocak 1920'de vefat etmiştir.
- 28) İZMİR**
686 Nuri Bey
687 Refet Bey/Paşa (BELE) Bk. TBMM, Dönem I İzmir, II,
V-VIII İstanbul (227)

Kütük
No.

- 688 Şükrü Bey (SARAÇOĞLU) Bk. TBMM, Dönem II-VIII İzmir (539)
- 689 Tahsin Bey (UZER) Bk. TBMM, Dönem I İzmir, II Ardahan, III, V Erzurum, IV Konya (229)

29) İZMİT

- 690 Ali Bey (DİKMEN) Bk. TBMM, Dönem IV-VII Kocaeli (811)
- 691 Sapancalı Hakkı Bey
- 692 Sırrı Bey (BELLİOĞLU) Bk. TBMM, Dönem I İzmit II Kocaeli (235)

30) KAL'AYI SULTANIYE

(Çanakkale)

- 693 Süleyman Bey
- 694 Yahya Sezal Bey
- 31) KARAHİSARİSAHİP (Afyon)**

- 695 Ali Bey (ÇETİNKAYA) Bk. TBMM, Dönem I Karahisarısahip, II-VIII Afyon (237)
- 696 Mustafa Hulûsi Efendi (ÇALGÜNER) Bk. TBMM, Dönem I Karahisarısahip (242)
- 697 Ömer Lütfi Bey (ARGEŞO) Bk. TBMM, Dönem I Karahisarısahip (244)

32) KARAHİSARİŞARKİ

(Şebinkarahisar)

- 698 Fazıl Efendi
- 33) KARESİ (Balıkesir)**

- 699 Fuat Bey (TUKSAL) Meclis dağıldıktan sonra Ankara'ya gitmiş, Mülkiye Müfettişliğine atanmıştır.
- 700 Hacim Muhiittin Bey (ÇARIKLI) Bk. TBMM, Dönem I Karesi, II, III Giresun, IV-VIII Balıkesir (251)

Kütük
No.

701 Orhan Şemsettin Bey

702 Rasım Bey

34) KASTAMONU

703 Mehmet Besim Bey

Bk. TBMM, Dönem I Kastamonu (260)

704 Dr. Suat Bey (SOYER)

Bk. TBMM, Dönem I Kastamonu (261)

705 Şükrü Bey

35) KAYSERİ

706 Ahmet Hilmi Bey (KALAÇ)

Bk. TBMM, Dönem I-VII Kayseri (267)

707 Ahmet Remzi Efendi

Meclise katılmadan 29 Kasım 1920'de istifa etmiştir.

36) KIRKKİLİSE (Kırklareli)

708 Bahaettin Efendi

37) KIRŞEHİR

709 Hamdi Rıza Bey

Bk. TBMM, Dönem I Kırşehir (278)

38) KONYA

710 Hacı Bekir Efendi

Bk. TBMM, Dönem I-III Konya (283)

711 Kâzım Hüsnü Bey

Bk. TBMM, Dönem I-IV Konya (285)

712 Musa Kâzım Efendi

Bk. TBMM, Dönem I-III Konya (287)

39) KÜTAHYA

713 Ali Bey

714 Ragıp Bey (SOYSAL)

Bk. TBMM, Dönem I-III Kütahya (300)

715 Rasih Bey

40) LAZİSTAN (Rize)

716 Asım Bey

Meclise katılmadan 21 Şubat 1920'de istifa etmiştir.

Kütük

No.

717 Osman Nuri (ÖZGEN)

Bk. TBMM, Dönem I Lazistan
(306)

41) MALATYA

718 Hacı Mehmet Rifat Efendi

719 Mustafa Fevzi Efendi (BİLGİLİ)

Bk. TBMM, Dönem I Malatya
(OMM'na katılmamıştır.) (309)

42) MAMURETÜLAZİZ (Elâzığ)

720 Hüseyin Avni Efendi

721 Muhittin Bey

Bk. TBMM, Dönem I-III Elâziz
(131)

722 Mustafa Şükrü Bey

Bk. TBMM, Dönem I Elâziz (132)

43) MARAŞ (Kahramanmaraş)

723 Tahsin Bey

Bk. TBMM, Dönem I Maraş
(326)

44) MARDİN

724 Mithat Bey

Bk. TBMM, Dönem I Mardin
(331)

45) MENTEŞE (Muğla)

725 Halil İbrahim Bey

726 Mustafa Hilmi Bey (URAN)

Bk. TBMM, Dönem III, IV Ada-
na V-VIII Seyhan (646)

46) NİĞDE

727 Mehmet Ata Bey

Bk. TBMM, Dönem I-III Niğde
(359)

728 Mehmet Emin Bey (ERİŞİRGİL)

Bk. TBMM, Dönem VI-VIII Zon-
guldak (1163)

47) SARUHAN (Manisa)

729 Ahmet Muvaffak Bey

730 Celâl Bey (BAYAR)

Bk. TBMM, Dönem I Saruhan,
II-VII İzmir, VIII-XI İstanbul
(369)

731 İbrahim Süreyya Bey (YİĞİT)

Bk. TBMM, Dönem I Saruhan,
II-VIII Kocaeli (367)

Kütük
No.

- 732 Reşit Bey Bk. TBMM, Dönem I Saruhan (374)
- 48) SİNOP**
- 733 Zeki Bey
- 49) SİVAS**
- 734 Edhem Sıtkı Bey
- 735 Rauf Bey (ORBAY) Bk. TBMM, Dönem I Sivas, II İstanbul, VI Kastamonu (389)
- 736 Samih Fethi Bey
- 737 Vasıf Bey Bk. TBMM, Dönem I Sivas (392)
- 738 Ziya Bey Bk. TBMM, Dönem I Sivas (393)
- 50) SİVEREK**
- 739 Bekir Sıtkı Efendi (OCAK) Bk. TBMM, Dönem I Siverek (396)
- 51) TEKFURDAĞI (Tekirdağ)**
- 740 Faik Bey
- 741 Rahmi Bey
- 52) TOKAT**
- 742 Ahmet Efendi
- 743 Mehmet Bey
- 744 Şevki Bey
- 53) TRABZON**
- 745 Ali Şefik Bey (BEKMAN) Bk. TBMM, Dönem II, III Trabzon (636)
- 746 Ali Şükrü Bey Bk. TBMM, Dönem I Trabzon (408)
- 747 Eşref Bey
- 748 Hasan Hüsnü Bey (SAKA) IV. Döneme katılmamıştır.
Bk. TBMM, Dönem I-IX Trabzon (413)
- 749 Hüsrev Bey (GEREDE) Bk. TBMM, Dönem I Trabzon, II Urfa, V Sivas (414)

Kütük

No.

750 İsmail Fahri Bey (ÇAMAŞ)

Bk. TBMM, Dönem II-VII Ordu
(600)

751 Muhtar Bey (CİLLİ)

Bk. TBMM, Dönem II Trabzon
(633)

54) URFA

752 Ali Fuat Bey

Bk. TBMM, Dönem II Urfa (637)

753 Şükrü Nasıh Bey

55) VAN

754 Hakkı Bey (UNGAN)

Bk. TBMM, Dönem I-VII Van
(425)

755 Haydar Bey (VANER)

Bk. TBMM, Dönem I Van (427)

56) YOZGAT

756 Bahri Bey (TATLIOĞLU)

Bk. TBMM, Dönem I Yozgat
(432)

757 İsmail Fazıl Paşa

Bk. TBMM, Dönem I Yozgat
(434)

II. BÖLÜM

**AYÂN MECLİSİ ÜYELERİNİN
ÖZGEÇMİŞLERİ^(*)**

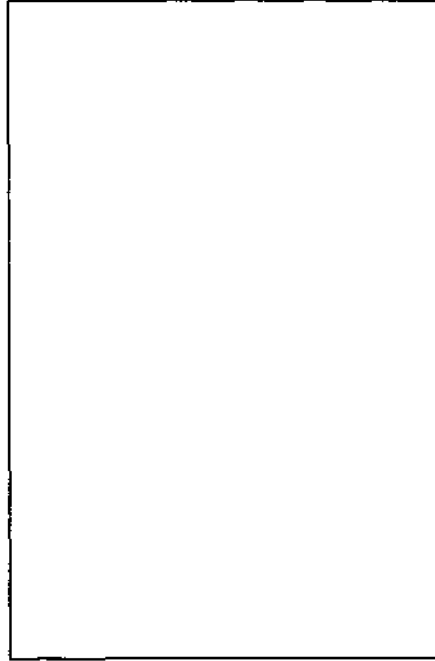

(*) Arşiv ve benzeri yayınlarda özgeçmişleri bulunanlar alınmıştır.

1. - I. MEŞRUTİYET DÖNEMİ

SERVER PAŞA (1821-1886)

1821'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Seraskerlik Nizamiye Hazinesi Başkâtibi Sait Server Efendi'nin oğludur.

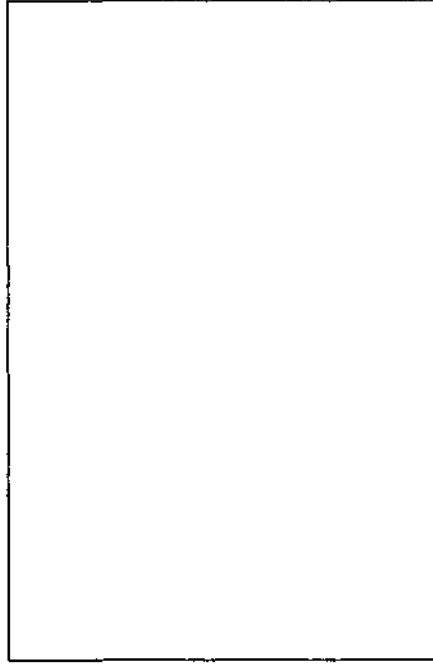
Bürokratik yaşama Harbiye Nezareti Kalemî'nde başladı. Kişisel yeteneklerini kullanarak kısa sürede kendini gösterdi. Hariciye Nezareti'ne geçti. Viyana, Paris elçiliklerinde başkâtiplik, Petersburg Elçiliğinde maslahatgüzârlık yaptı. 1858'de Hariciye Nezareti mektupcusu oldu. 1860'ta Ticaret Nezareti Müsteşarlığına getirildi. Beyoğlu Altıncı Daire Başkanlığı, Süveyş Kanalı Muhtelit Komisyonu Başkanlığı'nda bulundu.

Girit Valiliğinde, İstanbul Şehreminiliğinde bulundu. İstanbul'un gelişmesi için büyük çaba gösterdi. Dârüşşafaka'nın kuruluşunda, İstanbul Tramvay Şebekesinin yapımında, ana caddelerin açılmasında, Güllü Agop Tiyatrosunun gösterilerine başlamasında, emlâk vergisinin konmasında aktif görev yaptı.

Mahmut Nedim Paşa'nın ilk sadrazamlığı sırasında Hariciye Nazırlığı'na atandı. 1862'de Paris Büyükelçiliğine gönderildi. 1875'de Nafia Nazırı oldu. Aynı yıl Şura-yı Devlet Reisiğine atandı. Hersek isyanı çıkınca bu sorunu çözmek üzere Mostar'a gönderildi. Meşrutiyet'in ilânı üzerine Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Daha sonra da bu meclisin başkanlığına getirildi. 1877 Temmuz'unda Hariciye Nazırlığına atandı ise de 1878 Mayıs'ında bu görevden alındı.

Ticaret ve Adliye Nazırlıklarında da bulunan Server Paşa, 1886'da öldü.

Türkçeyi ustalıkla kullanan, para işlerinden iyi anlayan ölçülü bir devlet adamı olarak tanınmıştır.

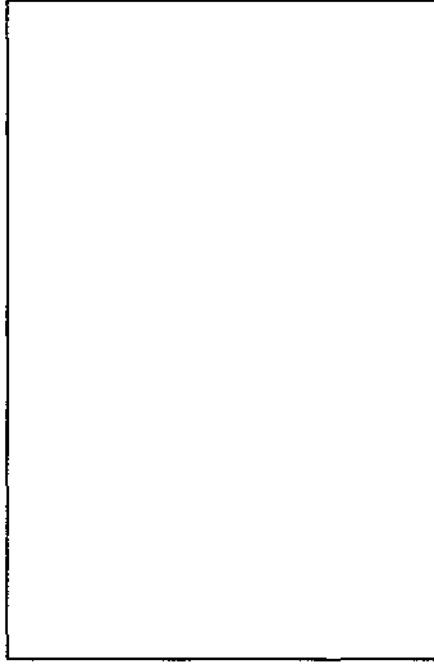

AHMET ARİFİ PAŞA (1830-1895)

Eski Hariciye Nazırlarından Şekip Paşa'nın oğludur. 1830'da dünyaya gelmiştir. Özel hocalardan ders alarak Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiştir. 1845'te Divan-ı Hümayûn'a kâtip olarak girmiştir. Paris Kongresi'nde kâtiplik yapmıştır. Bâb-ı Ali Baştercümanlığı, Divan-ı Hümayûn Tercümanlığı, Matbuat Müdürlüğü, Hariciye, Tophane Müsteşarlığı, Yargıtay Hukuk Dairesi Başkanlığı, Viyana Elçiliği yapmıştır.

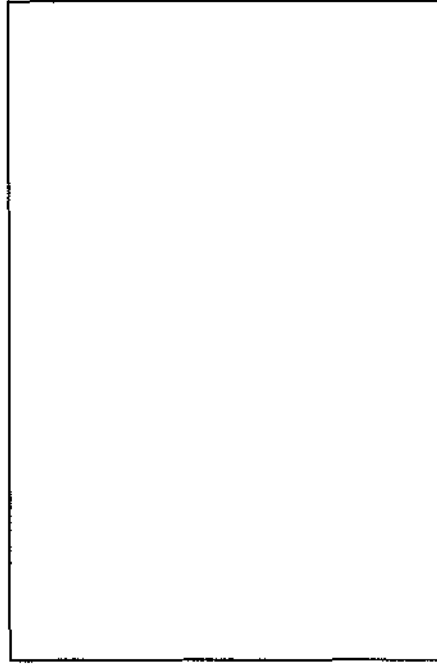
Hariciye, Maarif ve Adliye Nazırlıklarında da bulunan Ahmet Arifi Paşa, meşrutiyetin ilânından sonra Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasından sonra kısa bir süre için Başvekillik yapan Arifi Paşa, Şura-yı Devlet Reisiği, Viyana Elçiliği, Hariciye Nazırlığı görevlerinde de bulunmuş, 1895'te vefat etmiştir.

"Michaud'un Histori des Croisades" adlı eserini Ali Fuat ve Ethem Paşa ile birlikte "Emr-ül acib-i fi tarih-i ehl-i salib" adıyla yayımlamışlardır.

MUSTAFA NURİ PAŞA (1798-1878)

Çankırılı Hasan Ağa'nın oğludur. 1798'de dünyaya gelmiştir. Babasını küçük yaşta kaybetmiştir. II. Mahmut tarafından saraya alınmıştır. Sır kâtipliği (1822), Yanya, Tırhala, Selânik Valiliği (1832) ve Seraskerlik (1840) yapmıştır. Vidin, Bursa, Trablus, Selanik Valiliğinde bulunmuş, 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1878'de vefat etmiştir.

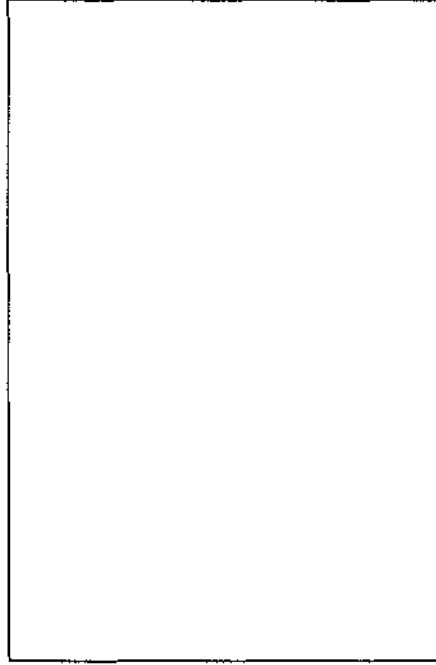
HASAN RIZA PAŞA (1804-1877)

1804'te dünyaya gelmiştir. Attar Memiş Ağa'nın oğludur. Mısır çarşısında çıraklık yaparken Mabeyn-i Hümâyûn'a alınmıştır. Kişisel yeteneklerini kullanarak kısa sürede kendini sevdirmiş, Abdülmecid Padişah olunca Mabeyn Müşirliği'ne getirilmiştir. Hassa Müşirliği de yapan Rıza Paşa, Seraskerliğe atanmıştır. Bu sırada orduda yeni düzenlemelerde bulunmuştur. 1846'da Ticaret Nazırlığına getirilmiştir. Hüdavendigâr ve Selanik Valiliğinden sonra Kaptan-ı Deryalığa atanmıştır. Kuleli Olayının bastırılması, suçluların yakalanması sırasında serasker olan Rıza Paşa, Murat yanlısı olarak tanınmıştır. Abdülaziz Padişah olunca Rıza Paşa'yı İzmir Valiliğine atayarak İstanbul'dan uzaklaştırmıştır. Bir süre sonra Konya Valiliğine nakledilen Rıza Paşa, Murat'ın padişah olması üzerine tekrar İstanbul'a gelmiş, Tophane Müşirliği ve seraskerlik görevlerinde bulunmuştur. Meşrutiyet'in ilânından sonra Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1877'de ölmüştür.

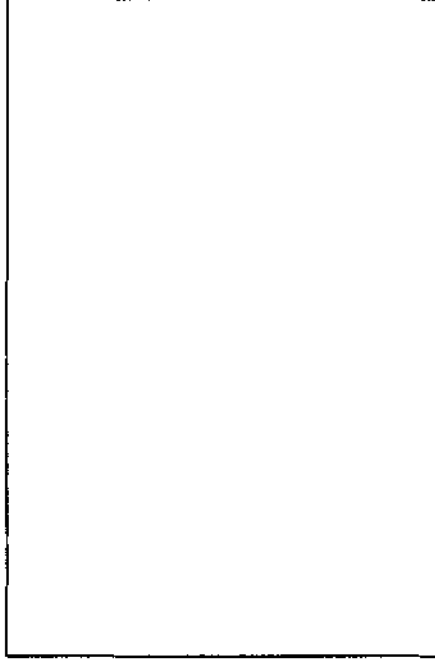
MEHMET NAMIK PAŞA (1804-1892)

1804'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1816'da Divan-ı Hümâyûn Kalemine girmiş, Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiştir. Asakir-i Mansure-i Muhammediye'ye katılmıştır. Mühendîshane-i Berri-i Hümâyûn'u bitirmiş ve Yüzbaşı rütbesiyle yeni orduda görev almıştır. Bilgisini artırması için Fransa'ya gönderilmiş, dönüşünde albaylığa (1830), iki yıl sonra da generalliğe terfi etmiştir. 1832'de Londra Elçiliğine atanmıştır. Harp Okulunun kurulmasında büyük çaba göstermiştir. 1834'te tekrar Londra Elçiliğine gönderilmiştir. 1835'te Ferik olmuştur. 1843'te Arabistan'a gönderilmiştir. 1849'da Bağdat Valiliğine atanmış, 1852'de Topخانه Müşirliğine getirilmiştir. Ticaret Nazırlığı, Bursa, Ankara, Cidde, Bağdat Valiliği, Dar-ı Şûra-yı Askerî Reisliği, Seraskerlik, Şûra-yı Devlet Reisliği, Bahriye Nazırlığı da yapmış olan Namık Paşa, Meşrutiyet'in ilânı üzerine 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Osmanlı-Rus savaşı kararının alınmasında savaş sonrası yapılan görüşmelerde aktif rol oynamıştır. Kıbrıs'ın İngiltere'ye geçici olarak verilmesi kararını desteklemiştir. 1883'te Şeyh'ül Vüzera unvanını alan Namık Paşa, 1892'de vefat etmiştir. Arapça, Fransızca, İngilizce bilen Namık Paşa, dürüst bir devlet adamı olarak iz bırakmıştır.

KAYSERİLİ AHMET PAŞA (1806-1878)

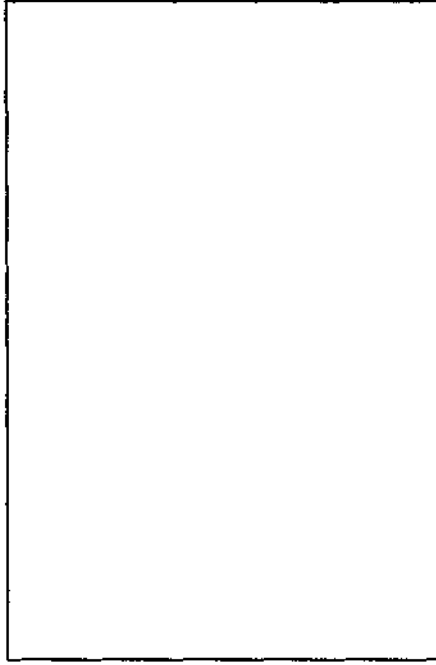
1806'da Kayseri'de dünyaya gelmiştir. Mehmet Efendi'nin oğludur. Er olarak donanmaya katılmıştır. Çalışkanlığı sayesinde subaylığa geçirilmiştir. Sisam'da, Trablusgarp'ta ve Mısır'da yaptığı başarılı hizmetlerin karşılığı olarak amiralliğe terfi ettirilmiştir. Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Donanmasına komutanlık etmiş, Sivastopol'un alınmasında hazır bulunmuştur. Bu çabası ona müşirlik yolunu açmıştır. Akdeniz adaları, İzmir, Sayda ve Yanya valiliklerinde bulunmuş, 1873'te Bahriye Nazırlığına getirilmiştir. Şura-yı Devlet üyeliği, İzmir, Bursa ve Adana valiliklerinde de bulunan ve meşrutiyetçi akımın içinde yer alan Ahmet Paşa, V. Murat'ın tahta oturtulmasında önemli rol oynamıştır. Meşrutiyetin ilânından sonra 17 Mart 1877'de Meclis-i Ayân üyeliğine atanmıştır. 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sırasında Tuna Valiliği ve Komutanlığı yapmıştır. Ancak hastalandığı için bir süre sonra İstanbul'a dönmüş 1878'de ölmüştür.

ABDURRAHMAN SAMİ PAŞA (1795-1881)

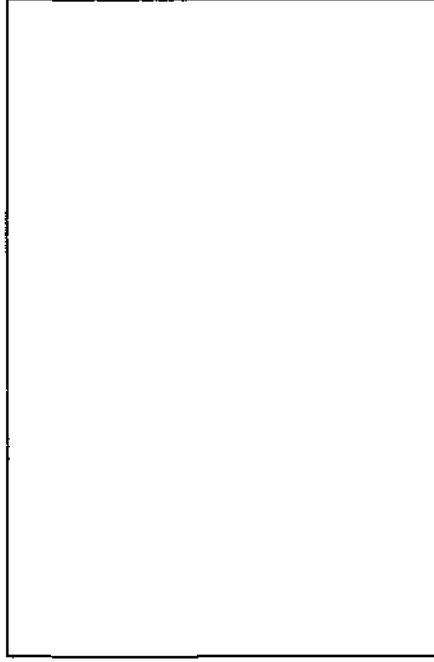
Mora'lı Şeyh Necip Efendi'nin oğludur. 1795'te Mora'da dünyaya gelmiştir. Ailesi ile Mısır'a gitmiş ve İbrahim Paşa'nın mektupcusu olmuştur. Takvim Müdürlüğü yapmıştır. 1831'de başmuavin olmuş, 1843'te Ferikliğe terfi etmiştir. 1844'te İstanbul'a gelmiş ve mirimiranlık rütbesi ile Trhala mutasarrıflığına atanmıştır. Rumeli Müfettişliği, Trabzon Valiliği, Vidin Valiliği, Tanzimat Meclisi Üyeliği (1855), Maarif Nazırlığı (1857), Girid Valiliği, Meclis-i Vâlâ Üyeliği de yapan Sami Paşa 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 1881'de 86 yaşında ölmüştür.

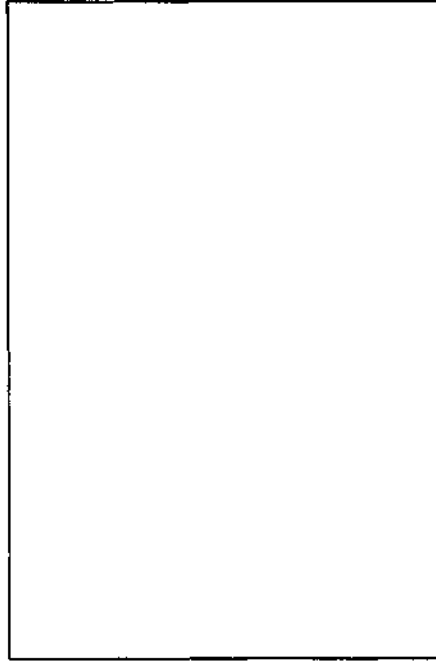
HALEF MEHMET PAŖA (- 1879)

Halem Mehmet PaŖa, Kaptan Abdülkadir PaŖa'nın oğludur. İstanbul'da büyümüŖtür. Kasım 1845'te Bahriye Mektupcusu olmuŖtur. 1848'de Ŗam Defterdarlığına getirilmiŖtir. 1854'te Anadolu Harp Ordusu Defterdarlığı'na nakledilmiŖtir. Kıbrıs Mutasarrıflığı, Dıvan-ı Muhasebat Reisliği (1865), Serasker MüsteŖarlıđı (1868), Trablusgarp (1869), Edirne (1872), Sivas (1872) Valiliği, Ŗıra-yı Devlet Üyeliği (1875), Ŗehremini Nafia ve Ticaret Nazırlığı görevlerinde bulunmuŖtur. 19 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıŖtır. 1879'da vefat etmiŖtir.

AHMET CELAL PAŞA (1830-1886)

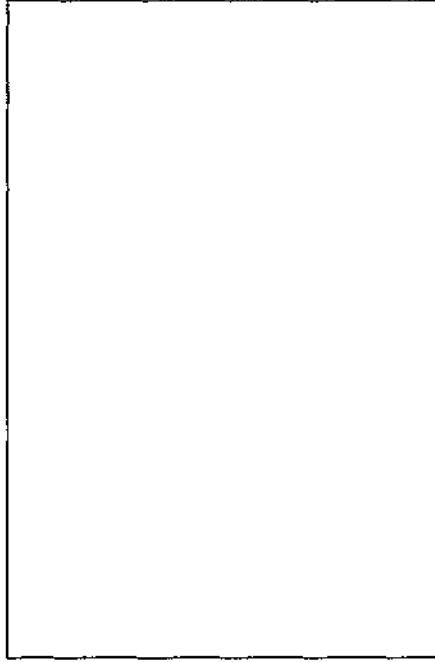
Mustafa Reşit Paşa'nın oğludur. 1830'da dünyaya gelmiştir. Bâb-ı Âli Kalemî'nde yetişmiştir. 1854'de Meclis-i Vâlâ'ya, 1857'de Tanzimat Meclisi'ne üye olmuştur. 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 1886'da vefat etmiştir.

MEHMET TAHİR PAŞA (1827 -)

1827'de İstanbul'da dünyaya gelen Mehmet Tahir; Ahmet Efendi'nin oğludur.

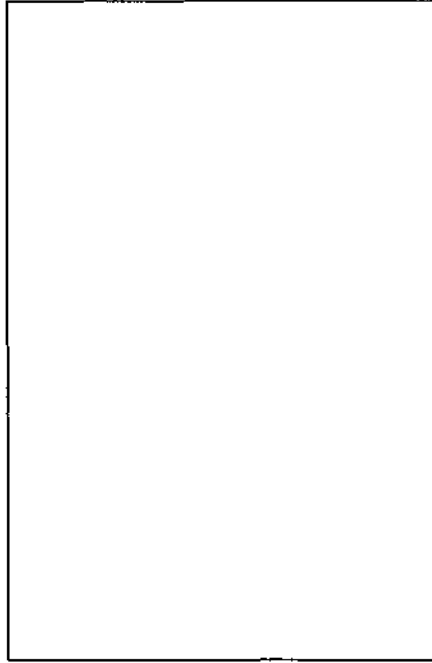
On yaşında Mekteb-i Harbiye'ye girmiştir. 1850'de Erkân-ı Harbiye Mülâzımı olmuştur. 1853'te Irak Ordusu Hümâyûnu Müşir Reşid Paşa'nın yaverliğine atanmıştır. 1868'te Mirliva olmuştur. 1873'te Dâr-ı Şûra-yı Askerî üyeliğine getirilmiş; 1873'de Bosna Merkez Komutanlığı ve Bosna Vali Vekilliği de yapan Mehmet Tahir Paşa, 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır.

MARKO PAŞA (1824-1888)

Marko Apostolidis, bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Sıra Adası'nda 1824'te dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini burada yaptı. Daha sonra İstanbul'a gelerek Mekteb-i Tıbbiye'yi bitirdi (1851). Okulda Cerrahî Kliniği öğretim elemanı oldu. Abdülaziz devrinde Hekimbaşılık görevinde bulundu. Tıbbiye-i Şahane Nazırlığına atandı (1871). Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin (Kızılay'ın) kurulmasında önemli rol oynadı. Meşrutiyetin ilânından sonra 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı.

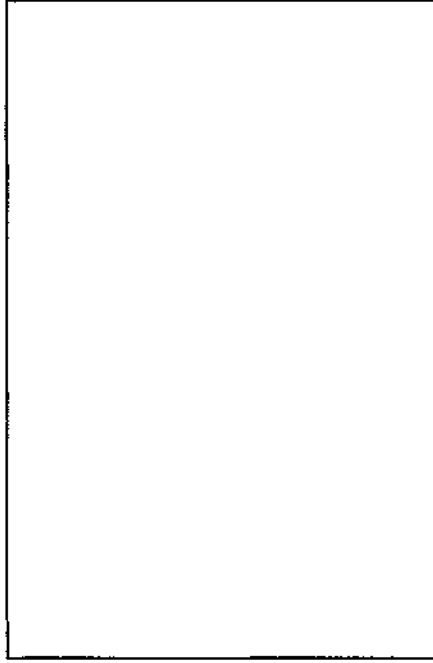
İnsan seven, sosyal faaliyetlerden hoşlanan, çalışkan bir kişi olarak tanınan Marko Paşa, mirliva rütbesine kadar yükselmiştir. Kendine başvuran herkesle ilgilendiği ve onların sorunlarına çözüm bulmaya çalıştığı için, "Derdini Marko Paşaya anlat" özdeyişi doğmuştur.

AHMET ESAT EFENDİ (1813-1889)

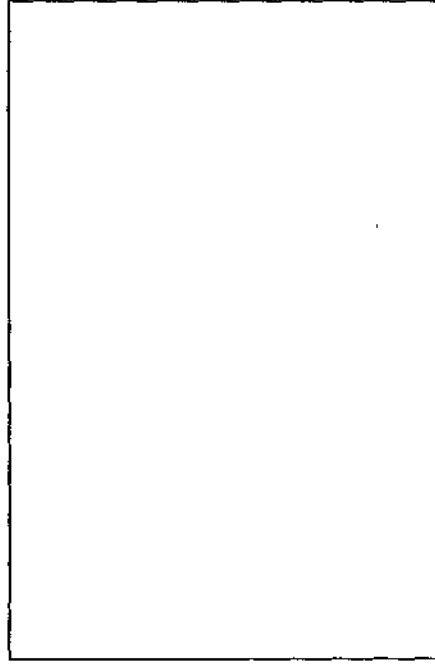
Ahmet Esat Efendi, 1813'te İstanbul'da doğdu. Kadı Mehmet Sait Efendi'nin oğludur. Soyları Kilisli bilgin Osman Uryanî Efendi'ye dek uzandığı için Uryanizade Ahmet Esat Efendi olarak tanınır.

Esat Efendi, Medresede okudu ve çeşitli hocalardan özel ders aldı. 1830'da Fetvahane'de işe başladı. Babasının yanında Siroz, Halep, Bağdat, Kastamonu, Manastır ve Şam'da görev yaptı. 1848'de babasının ölümü üzerine İstanbul'a geldi. Eyüp, Üsküdar kazalarında görev yaptı. Edirne Mollalığında, Mekke-1 Mükerrreme kadılığında da bulundu. 1862'de Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye üyeliği, 1863'te Asker-1 Kassâm ve 1866'da İstanbul Kadılığı yaptı. Daha sonra çeşitli görevlerde bulunan Esat Efendi, Meşrutiyetin ilânından sonra da 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. 4 Aralık 1878'de şeyhülislamlığa getirilen Esat Efendi, 8 Ocak 1889 (6 Cemâziyelevvel 1306)'da vefat etti.

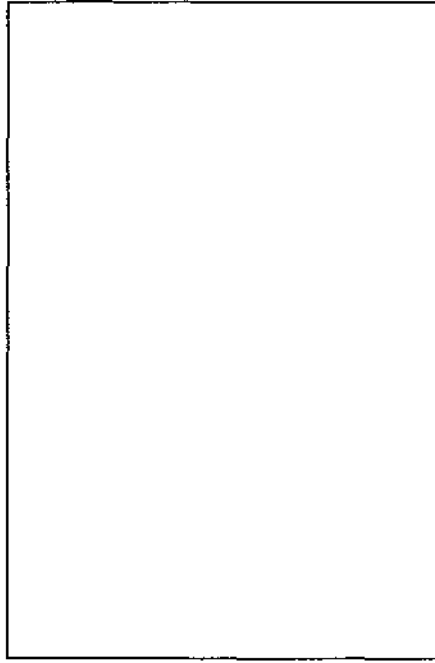
KARA HALİL EFENDİ (1803-1880)

1803'te dünyaya gelmiştir. Amasya Sancağı'na bağlı Mecitözü kazasından Mustafa Efendi'nin oğludur. Öğrenim hayatına Amasya'da başlamış, daha sonra Konya'ya giderek Mustafa Vidinli Efendi'nin derslerini izlemiş, 1836'da icazet almıştır. 1837'de Rüûs sınavını vermiş ve hocalık yapmıştır. 1862'de Fetva Dairesi Baş Müsevvidliği'ne atanmıştır. 1865'de Asker-i Kassâm olmuş, 1868'de Evkaf-ı Hümâyûn Müfettişliğine getirilmiştir. 1870'de Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye ve Mecelle Cemiyeti üyeliğine atanan Kara Halil Efendi, Meşrutiyetin ilânından sonra 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Ayân üyeliği uhdesinde kalmak üzere bir süre şeyhülislamlık görevini de yerine getirmiş, 23 Aralık 1880'de vefat etmiştir.

MEHMET ARİF EFENDİ (-1878)

Ankaralı Hacı Hüseyin Efendi'nin oğludur. Divanı Hümâyûn kaleminde yetişmiştir. 10 Mart 1840'ta Tophane-i Âmire Müdürlüğüne, 2 Temmuz 1843'te Asakir-i Hassa Müsteşarlığına, daha sonra da Serasker Müsteşarlığına atanmıştır. Şubat 1846'da Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye üyeliğine, 20 Eylül 1849'da Viyana Elçiliğine, 10 Aralık 1855'te tersane müsteşarlığına getirilmiştir. Daha çeşitli görevlerde bulunan Arif Efendi, 17 Mart 1877'de Ayân üyesi olmuştur. 12 Nisan 1878'de vefat etmiştir.

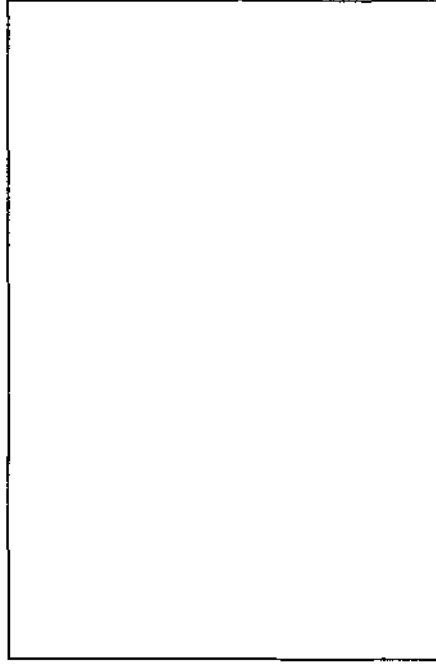

ALİ RIZA EFENDİ (1815-1906)

1815'te Bursa'da doğdu. Eski Burdur mutasarrıfı Sıdkızade Mehmet Şerif Efendi'nin oğludur. Arapça, Farsça öğrenimi görmüştür. 1832'de Hüdavendigâr Müttesellimi Hafız Ağa'nın yanında işe başlamıştır. 1835'te Sadaret Mektubî Odasına atanmış, 1835'te hâcagânlık rütbesi verilmiştir. 1842'de Mabeyn-i Hümayûn üçüncü kâtipliğine, 1864'de ikinci kâtipliğe yükseltilmiştir.

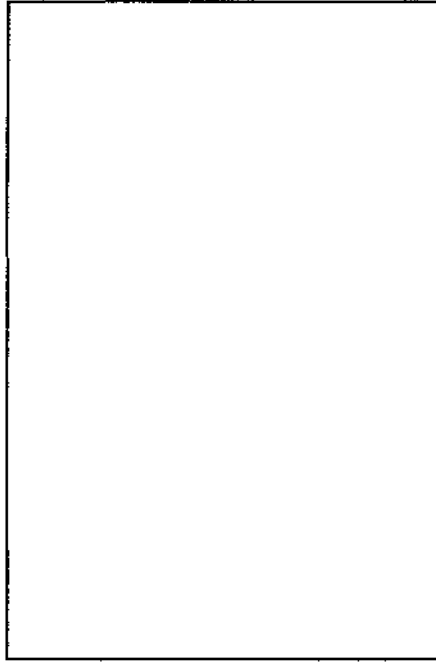
1 Şubat 1850'de Evkaf-ı Hümayûn Nazırlığına, 1851'de Defterdar Eminliğine, 1853'te Meclis-i Vâlâ üyeliğine atanmıştır. 1860'ta Meclis-i Tanzimat üyeliğine getirilmiş, 1861'de bu görevinden ayrılmıştır. 1862'de oluşturulan reform komisyonuna üye seçilmiş ve Anadolu'da incelemelerde bulunmuştur. İstanbul'a dönünce Meclis-i Vâlâ üyeliğine atanmıştır. 1868'de Şura-yı Devlet'e geçen Ali Rıza Bey, burada çeşitli dairelerde çalışmıştır. 17 Mart 1877'de Heyet-i Ayân üyeliğine atanmıştır. Meclis kapatıldıktan sonra çeşitli görevlerde bulunmuş, 14 Ocak 1906'da vefat etmiştir.

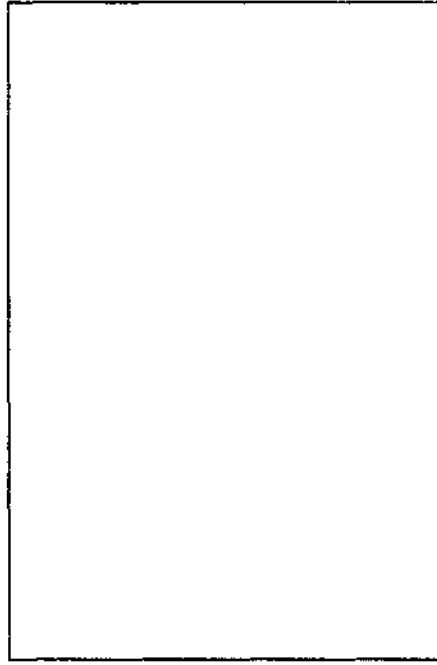
EMİN EFENDİ (-1891)

Bağdat'ta dünyaya geldi. O nedenle Bağdatlı Mehmet Emin Efendi olarak tanınır. Eğitimi Bağdat'ta tamamladı. Müftülük yaptı. 1867'de Bağdat vilayetinin temsilcisi olarak İstanbul'a gitti. Burada kaldı ve Şura-yı Devlet üyeliği yaptı. 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Mecelle'yi hazırlayan komisyonda yer aldı. 1891'de vefat etti.

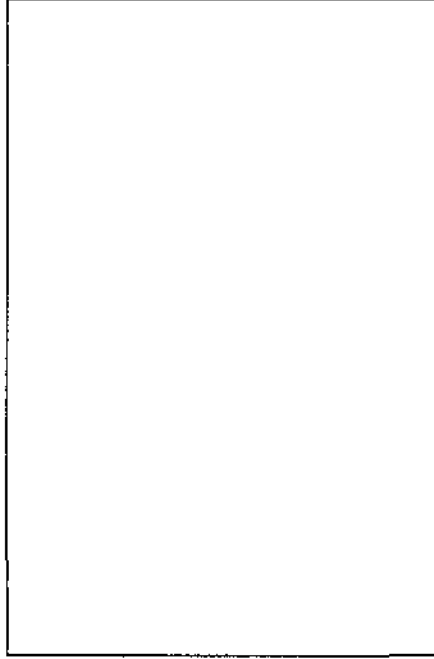
DAVIÇON EFENDİ (1820-1891)

Şapçı Buhariki'nin oğludur. 1820'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Çağdaş okullara gitmiş; İbranice, Türkçe, İspanyolca öğrenmiştir. 1868 yılında Şûra-yı Devlet üyeliğine getirilmiştir. Meşrutiyetin ilânından sonra 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Kasım 1890'da vefat etmiştir.

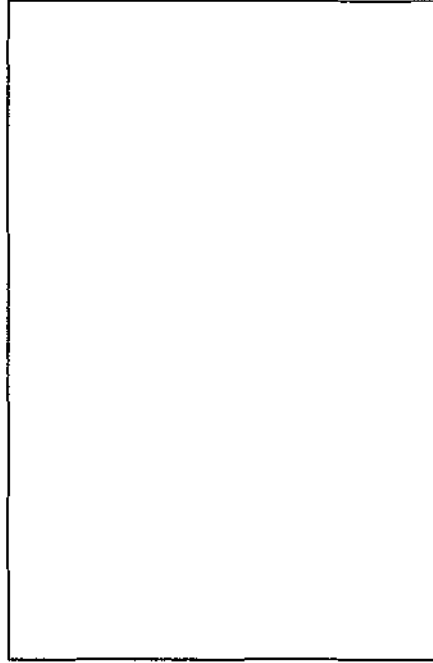
SERVİŞEN EFENDİ (1815-)

1815'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ermeni tüccar bir ailenin çocuğudur. Ermeni mektebinde okumuş, aynı zamanda özel hocalardan da ders almıştır. Paris'e giden Servişen Efendi, burada tıp tahsili yapmıştır. 1843'te Bâb-ı Serasker Hastanesi'ne doktor olarak atanmıştır. 1848'te Harbiye Mektebi doktorluğuna nakledilmiştir. Mekteb-i Tıbbiye'de hocalık yapmıştır. 1851'de Fuat Paşa ile Mısır'a gitmiş, 1857'de Tıp Cemiyetinin üyesi olmuştur. 1858'de İstanbul Tıp Cemiyeti Fahrî Reisi seçilmiş ve yine Fuat Paşa ile birlikte Paris'e gitmiştir. Meclis-i Maarif'in sihiye üyeliğini de yapmış olan Servişen Efendi, Meşrutiyetin ilânından sonra 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Ermenice, Arapça, Farsça, Fransızca, İtalyanca ve biraz da İngilizce biliyordu. Çeşitli rütbeden nişanları vardı.

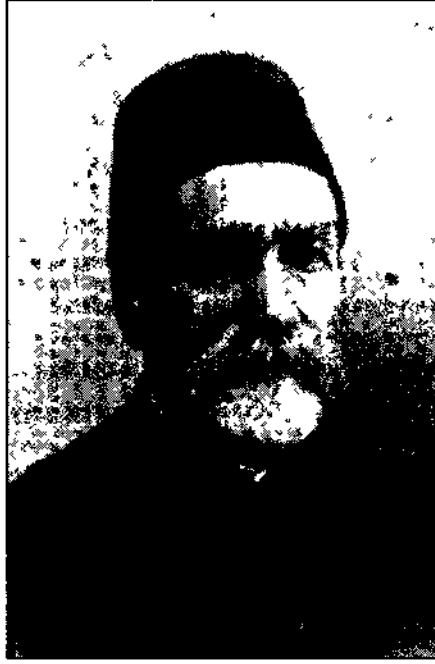
MEHMET EMİN BEY (-1885)

Bursa'da dünyaya gelmiştir. Hüsrev Paşa'nın koruması altında büyümüş ve onun çocuklarıyla aynı eğitimi almıştır. Sadaret Mektupçu Kalemine girmiş, 1861'de Mabeyn Başkâtibi olmuştur. Abdülaziz tarafından Kıbrıs'a sürülen Mehmet Emin Bey, Abdülhamit'in tahta oturmasından sonra İstanbul'a dönmüş ve 1877'de Meclis-i Ayân üyeliğine atanmıştır. Sadaret Müsteşarlığı da yapan Mehmet Emin Bey, İntihab-ı Memurîn Komisyonu üyesi iken vefat etmiştir (1885).

MEHMED TEVFİK BEY (-1880)

Sadaret Mektupçu Kaleminden yetişmiştir. Tezkereci Amedi'nin Hülefası olmuştur. 1839'da Mabeyn Başkâtibi, Tophane Nazırı, Bahriye Müsteşarı, Gümrük Emni, Masarifat-ı Askeriye Nazırı, Meclis-i Vâlâ Azası ve Deavi Nazırı olarak görev yapmıştır. Meşrutiyetin ilânından sonra 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır.

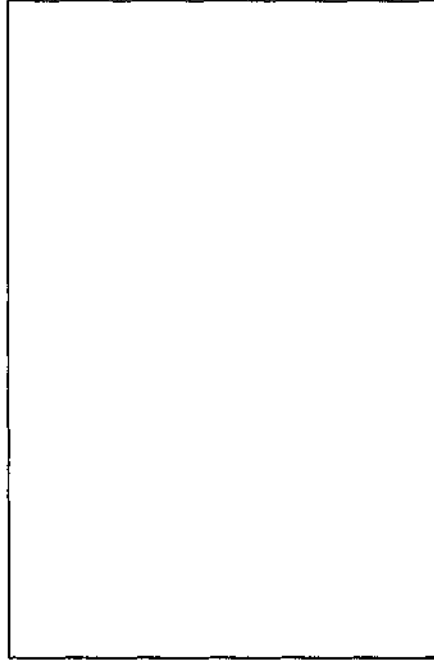

ARİSTAKİ İSTAVRAKİ LEGOFET BEY (1838-1920)

1838'de İstanbul-Yeniköy'de doğmuştur. 1853'e kadar İstanbul'da oturmuştur. Daha sonra Paris ve Viyana'da sarf, nahiv, mantık, genel tarih, coğrafya, eski eserler, matematik ve astronomi dallarında eğitim görmüştür. Bu arada edebiyata, hekimliğe, hayvancılığa, ziraata ilişkin dersler almıştır. Eski Yunanca, Latince, Fransızca, İtalyanca, Nemçece ve İngilizce öğrenmiştir.

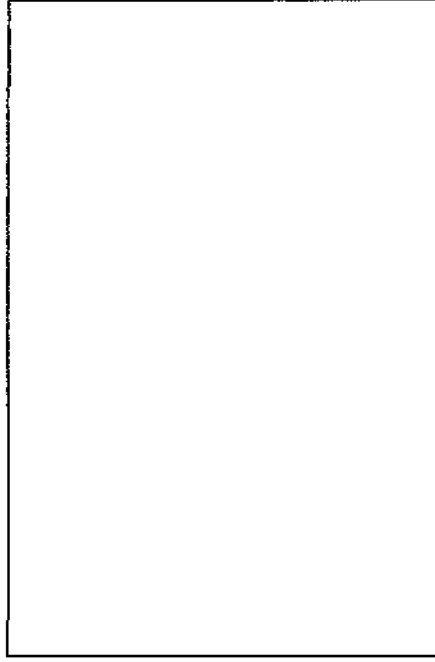
Otuziki yaşında Mayıs 1867'de Rum Patrikhanesi Legofetliği verilmiştir. 1868'de Şura-yı Devlet üyeliğine atanmıştır. Bu görevde iken "Meskûkat-ı Mağşuşenin Refi" komisyonunda, "Mekteb-i Mülkiye'nin Usul-i Tedriyesi" komisyonunda, "İane-i Harbiye" komisyonunda bulunmuştur. 1875'te "Meclis-i Âli-i İcraat"a, 1877'de "İane-i Muhacirin Komisyonuna" üye seçilmiştir. 17 Mart 1877'de Heyet-i Ayân üyeliğine atanmıştır.

Fransa Cumhuriyeti tarafından Lejyon Dönör, Avusturya hükümetinden Kordon Döför, İran hükümetinden Şir-u Hurşid nişanlarını almıştır.

DAMAD MAHMUT EDHEM PAŞA (1831-1886)

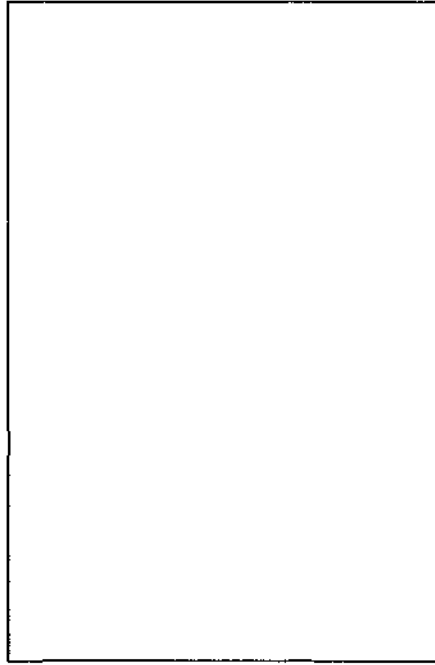
1831'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Kaptan-ı Derya Damat Mehmet Ali Paşa'nın oğludur. İlk eğitimini bitirdikten sonra donanmaya katılmıştır. Daha sonra Harp Okulu'nda okumuştur. 1857'de Abdülme-
cid'in kızı Refia Sultan ile evlenmiştir. Edhem Paşa'ya feriklik rütbesi verilmiştir. 1871'de Şûra-yı Devlet Üyeliğine, Meclis-i Mebusan'ın açılmasından sonra da (17 Mart 1877'de) Meclis-i Ayân üyeliğine atanmıştır. Şubat 1886'da vefat etmiştir.

MUSURUS PAŞA (1809-1891)

Rum bir ailenin çocuğu olarak 1809'da dünyaya gelmiştir. Sisam adasındaki karıŐıklıkların giderilmesi sırasında Osmanlı yöneticilerinin dikkatini çekmiştir. Viyana, Torino ve Londra'ya elçi olarak gönderilmiştir. Meşrutiyetin ilnundan sonra 1877'de Ayân Meclisi yeliğine atanmıştır. Şeyh-l Sfera olarak ad yapmıştır.

KOSTAKİ ANTOPOLOS EFENDİ (1834-...)

1834'te Üsküdar'da dünyaya gelmiştir. Özel hocalardan Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri almıştır. Fener'deki Rum Mektebi'ne devam etmiş, Latince öğrenmiştir. Kostaki Antopolos Efendi; Türkçe, Fransızca ve Rumca okuyup yazabildiği gibi, İtalyanca, Almanca ve İngilizce de biliyordu. Antopolos Efendi, 1859'da Heybeliada'daki Mekteb-i Bahriye-ı Şahane'ye Rumca öğretmeni olarak atanmıştır. 1865'te Ticaret Nezareti İstatistik Kalem'i'ne geçmiştir. Bu arada çeşitli bürolarda da çalıştıktan sonra 1872'de Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Hukuk Dairesi üyeliğine getirilmiştir. 1876'da Mahkeme-i Temyiz Ceza Dairesi'ne, oradan da Şûra-yı Devlet Tanzimât Dairesine, oradan da Şûra-yı Devlet Tanzimât Dairesine nakledilmiştir. Meşrutiyet'in ilânından sonra 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır.

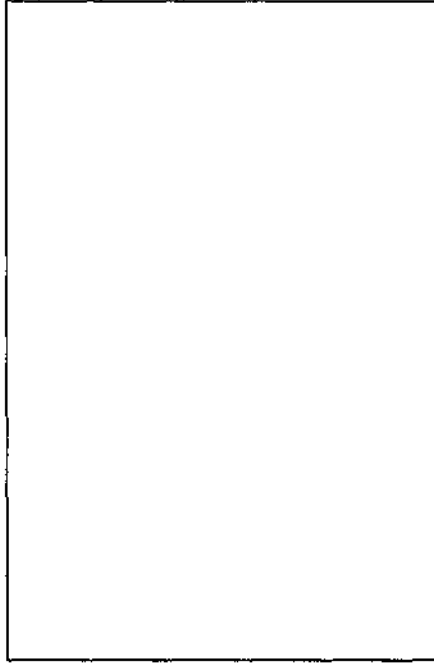
1879'da Halep ve Diyarbakır vilayetleri ikinci komiserliğine atanmış ise de bu görevi kabul etmemiştir. Mahkeme-i Temyiz Başmüdde-i Umumiliğine atanan Kostaki Efendi, İstanbul'da kurulan Cemiyet-i İlmîye-i Osmanîye gibi bilimsel, edebî ve hayır cemiyetlerinde başkanlık ve üyelik

yapmıştır. Adliye Nezareti'nde kurulan Da'vâ Vekilleri Sınav ve Seçim Komisyonu'nda, Bulgar sorunu dolayısıyla Hariciye Nezareti'nde kurulan komisyonda, gayrimüslimlerin askere alınması için Şehremanetinde, İstanbul halkının gönüllü asker yazılması için Ser'askerlikte kurulan komisyonlarda, Rum Patrikhanesi'nin Nizamnamesini hazırlamak üzere Patrikhane'de kurulan Millet Meclisi üyeliğinde, İntihab-ı Memurîn Komisyonu üyeliğinde bulunmuştur.

Kostaki Efendi 2 Aralık 1895'te Londra Sefaret-i Seniyyesi'ne atanmıştır.

Bulunduğu görevlerde başarılı hizmetler yapmıştır.

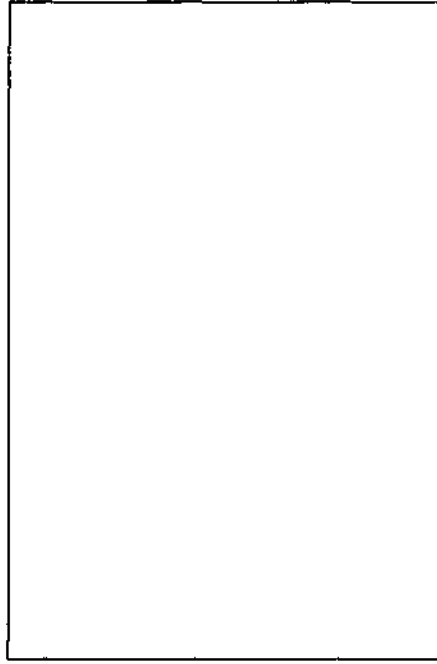
Düvel-i bahriye sancaklarının tanımını sağlamak için çaba göstermiş, Fransız yazar Vilms'in dünya haritasından Kudis-i Şerifi Türkçeye çevirmiştir. Rum ve Ermeni milletleri arasındaki bazı anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak amacıyla Kostantopos Efendi'nin Rumca'ya ilişkin yazdığı bir risaleyi Ermeni harfleriyle yayımlamıştır.

JAK DÖ KASTRO EFENDİ (1811-1884)
KASTRO İSHAK EFENDİZEDE

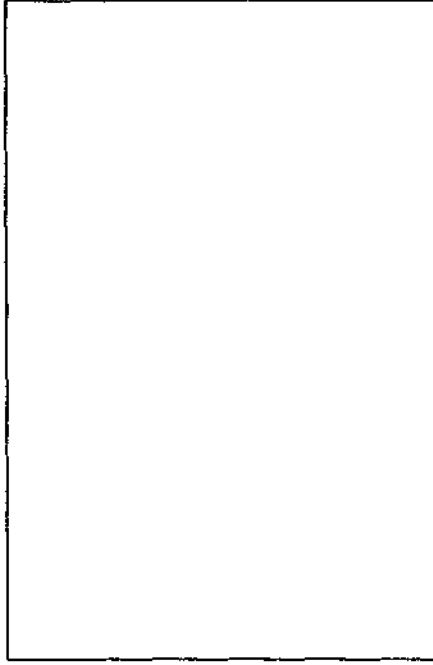
1811'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Paris'te Fenn-i Tababet ve Cerrahlık eğitimi almıştır. Fransızca, İtalyanca ve Türkçe öğrenmiştir.

1839'da Tophane Hastahanesi'ne baş cerrah olarak atanmıştır. 1847'de Haydarpaşa Hastahanesi'nde tabib olarak çalışmaya başlamış. 23 yıl çalıştıktan sonra (1870) istifa etmiştir. Cemiyet-i Tibbiye-i Mülkiye Başkitabeti'nde bulunmuştur. 1876'da İngiltere tâbliyyetinden istifa etmiş ve 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 23 Aralık 1885'te vefat etmiştir.

LEBİB EFENDİ (1838-1900)

Mustafa Lebib Efendi, Okmeydanı Postnişini Mustafa Efendizade Mehmet Behçet Efendi'nin oğludur. 1838'de İstanbul'da dünyaya geldi. Babasından ve özel hocalardan ders aldı. 1852'de Meclis-i Vâlâ Mazbata Odası'na memur olarak girdi. Maraş, Ankara Kapukethüdalığı görevlerinde bulundu. Meclis-i Hazain başkâtip yardımcılığı, Divan-ı Hesabat Reisliği, İstinaf Mahkemesi Ceza Dairesi üyeliği, Mabeyn Kâtipliği yaptı. Meşrutiyet'in ilânından sonra 17 Mart 1877'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Çeşitli derecede nişanları olan Lebib Efendi, 1900'de vefat etti.

ALİ RIZA BEY (1830-1884)

1830'da İstanbul-Vanıköy'de dünyaya gelmiştir. Darphane Nazırı Ali Rıza Efendi'nin oğludur. Birkaç yabancı dil biliyordu. Hariciye Mektupçu Kalemî'nde devlet görevine başlamıştır. Viyana Elçiliği Başkâtibi, Berlin Elçiliği Müsteşarı, Altıncı Belediye Dairesi Müdürü, Nafia Nezareti Müsteşarı, İstanbul Şehremini Hariciye Nezareti Teşrifatçısı olarak görev yapmıştır.

İstanbul'a gelen Avusturya İmparatoru François Josephe ile Kudüs'e gitmiş, Irak'a gelen İran Şahı'nı Kerbela'ya götürmüştür.

Şûra-yı Devlet Üyeliği de yapan Ali Rıza Bey, 13 Ekim 1877'de Ayân Meclisine üye olarak atanmıştır.

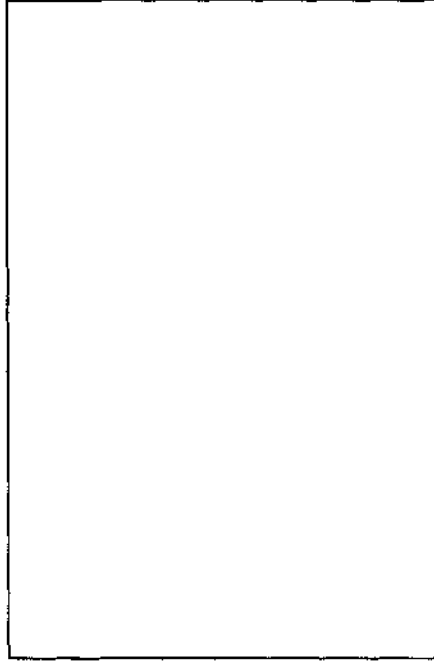
Meclis-i Mebûsân kapatılınca Ali Rıza Bey de Konya'ya sürülmüştür. Ünlü İttihatçı İkinci Meşrutiyet Devri Meclis-i Mebûsân Reisi Ahmet Rıza'nın babasıdır.

AHMET VEFİK PAŞA (1823-1891)

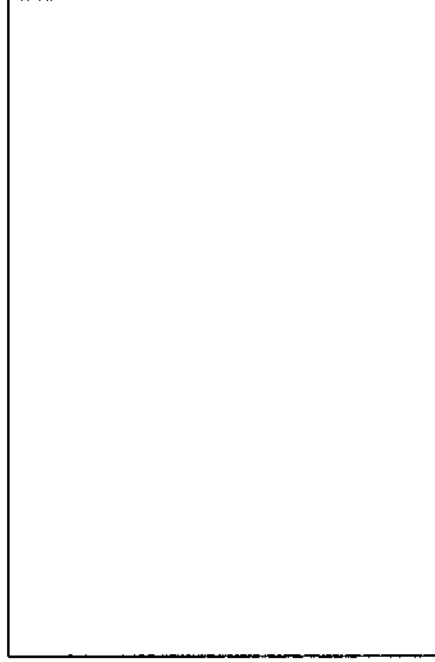
1823'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Hariciye Nezareti memurlarından Ruhittin Efendi'nin oğludur. Özel hocalardan ders almıştır. Mühendisane'de okumuştur. Babası Paris'e görevli olarak gidince o da birlikte gitmiş ve Fransız lisesine devam etmiştir. İstanbul'a dönünce Hariciye Nezareti'nde çalışmaya başlamıştır. Londra, Romanya ve Sırbistan'da görev yapmıştır. Tercüme odası baştercümanı olmuştur. Devlet sâlnâmesinin çıkarılmasında görev üstlenmiş, 1851'de Encümeni Danış üyesi olmuştur. 1854'te Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'ye üye olmuş, Deavi Nazırlığı, Paris Elçiliği, Evkaf Nazırlığı yapmıştır. Anadolu Müfettişliği, Marif Nazırlığı, Şûrâ-yı Devlet Üyeliği de yapan Ahmet Vefik Paşa, 1877'de Meclisi Mebûsân'a Başkan seçilmiştir. Daha sonra 30 Ekim 1874'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Başvekilliğe de atanmış ise de, bu görevi kısa sürmüş, Bursa'ya Vali olarak gönderilmiştir (1889).

Fransız edebiyatından, başta Moliere olmak üzere, birçok çeviriler yapmıştır. Dil ve Tarih alanında çeşitli eserleri vardır.

AHMET KEMÂL PAŞA (1808-1886)

1808'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Sultan kethüdalarından El-Hac Seyyid İbrahim Ağa'nın oğludur. Özel hocalardan ders alarak kendini yetiştirmiştir. 1825'te Defterdar Mektupçu Kalemî'nde çalışmaya başlamıştır. Burada Kemâl takma adını almıştır. 1829'da Ceride Nezareti Başkâtıplığı'ne getirilmiştir. Vakaniyüs Esat Efendi ile birlikte İran'a gitmiştir. Bu gezi dönüşünde Sadaret Mektubî Kalemî'ne girmiştir. İstanbul'a gelen İran sefirlerine, şehzadelerine tercümanlık yapmıştır. 1846'da Umumî Mektepler Nazırı Yardımcılığına getirilmiştir. Rüştiyelerin sayısal olarak artırılmasına, İstanbul'da kızlar için bir lisenin açılmasına büyük çaba göstermiştir. 1849'da Avrupa'daki okulları incelemek üzere Avrupa'ya gönderilmiştir. 1856'da Berlin elçiliğine atanmıştır. 1858'de Meclis-i Tanzimat üyeliğine getirilmiş, 1861'de Maarif Nazırı olmuştur. 1868'de Şûrâyı Devlet üyeliğine getirilen Ahmet Kemâl Paşa, 1870'de Evkaf-ı Hümayûn Nazırlığına atanmıştır. Daha bir çok görevde bulunan Ahmet Kemâl Paşa 11 Ocak 1878'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 1886'da vefat etmiştir. Arapça, Farsça, Fransızca da bilen Ahmet Kemâl Paşa, Tercüme Cemiyeti Nizamnamesi'ni hazırlatmış, Yüksek Öğretmen Okulunu açmış, Maarif-i Umumiye Nizamnamesini hazırlatmış, eğitimle ilgili olarak Fransızca'dan çeşitli makaleler çevirerek Takvim-i Vekayî'de yayımlamıştır. Darülmualimîn, Darül-Maarif (kolej) gibi terimleri üretmiştir. Namuslu, ölçülü ve mütevazı bir devlet adamı olarak tanınmıştır.

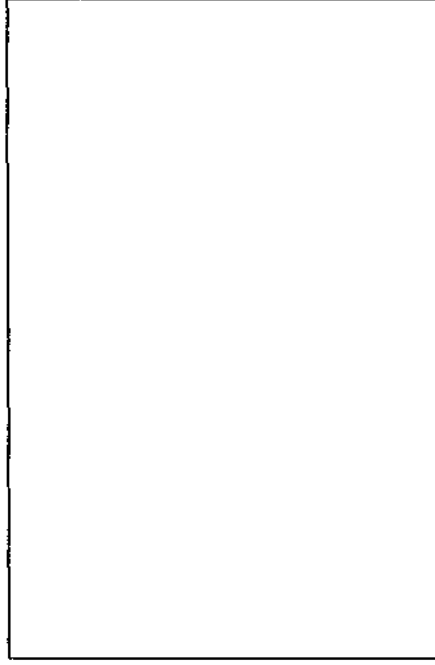

ESPERYORUN MAVROYENİ (1817-1902)

Esperyorun Mavrovini Efendi'nin oğludur. 1817'de İstanbul'da dünyaya geldi. Küçük yaşta babasını kaybetti. Amcasının yanında büyüdü. İstanbul'da Hukuk, Viyana'da Tıp eğitimi gördü. 1846'da Tophane Hastahanesi'ne doktor olarak atandı. Haydarpaşa Hastahanesi'nde baştabib olarak çalıştı. Paris'e giderek bilgisini artırdı. Mekteb-i Tıbbiye'de ders verdi. Sarayın baş doktorluğunu yaptı. Meşrutiyetin ilânından sonra 10 Nisan 1878'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. 1883'te Mekâtib-i Tıbbiye-i Şahane ve Umum Hastahaneler Müfettişliği'ne getirildi. Osmanlı İmparatorluğu'nun gizli polis örgütünün kurulmasında da önemli rol oynadı.

Fransızca, Almanca, Eski Yunanca dillerini bilen, tıp alanında çeşitli makaleler yazan Mavroyeni Efendi, 1902'de vefat etmiştir.

HAYRETTİN PAŞA (TUNUSLU) (1819-1890)

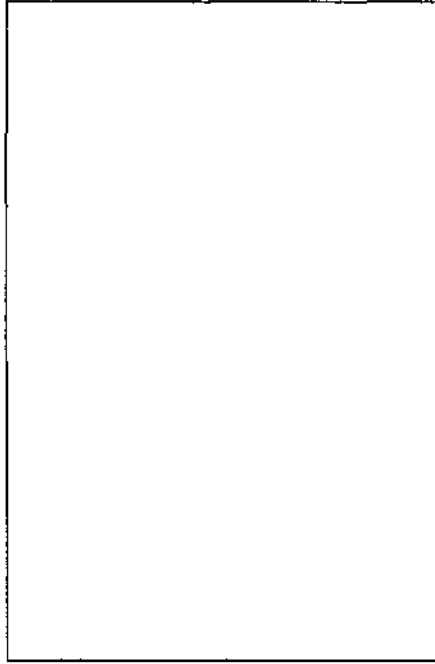
1819'da dünyaya gelmiştir. Abaza kökenlidir. Küçük yaşta İstanbul'a getirilmiş, Kıbrıslı Tahsin Bey'e satılmıştır. O da Tunus Valisi Ahmet Paşa'ya vermiştir. Buralarda ailenin çocuğu olarak eğitilen Hayrettin, Fıkıh, Modern Hukuk ve Fransızca öğrenmiş ve Tunus ordusunda görev almıştır. 1850'de Tunus Süvari Birliği Komutanı ve Fransa ile Tunus arasındaki sorunların çözümünde etkili olmuştur. Avrupa ülkelerine çeşitli seyahatlerde bulunmuştur.

Tunus Beyi ile anlaşamamış, İstanbul'a gelmiştir. II nci Abdülhamit, onu, Islah-ı Maliye Komisyonu Başkanlığı'na getirmiş, Meşrutiyetin ilânından sonra 2 Aralık 1878'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Şura-yı Devlet, Meclis-i Fevkalâde Reisliklerinde bulunan Hayrettin Paşa, Aralık 1878'de Sadrazam olmuştur.

Çok iyi Arapça ve Fransızca bilen Hayreddin Paşa; doğru, namuslu, cesaret sahibi, devlet adamı olarak tanınmıştır. İstibdat yönetimine karşı olmuştur. "Akvamü'l-Mesalik fi Marifeti Ahvai'l Memalik" adlı eserinde; gezdiği, gördüğü Avrupa Devletlerinin toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılarını anlatarak, Osmanlı sistemini eleştirmiştir. Özellikle adalet ve

hürriyetin korunamadığını, bunun da, devleti zayıflattığına dikkati çekmiştir. Yöneticilerin şeriat kurallarına uyup uymadıklarının denetlenmesini istemiştir. Sadrazam olduktan sonra Vükelâ Heyeti'nin toplantılarında hükümet üyelerinin idareyi eleştirmelerine şaşırmıştır.

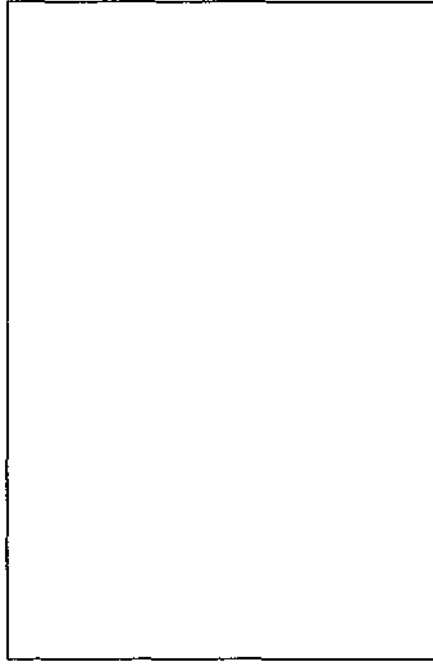
Bir gün, "Benim anladığıma göre, Heyet-i Vükelâ eğri işleri doğru yola getirmeli veyahut işten çekilmeli" diyerek, o güne dek var olan anlayışın dışında bir tavır sergilemesi, istibdat yönetiminin silikleştirdiği kişilerce hoş karşılanmamıştır. Mabeyn adamlarını devlet işlerine karıştırmaması, hakkında çeşitli olumsuz propagandanın yapılmasına yol açmıştır. Padişah'tan devlet yönetimini düzeltmesini, Kanun-ı Esasî'yi ıslah ederek yürürlüğe koymasını, sorumlu bir Vükelâ Heyeti oluşturmasını, Mebuslar Meclisini yeniden açmasını istemesi, Hayrettin Paşa'yı gözden düşürmüştür. Zira karşıtları O'nun Osmanlı kanunlarını bilmediğini, Avrupa yönetimi sisteminin müslümanlıkla uyuşamayacağını iddia ediyorlardı. Bazıları daha da ileri giderek, Hayrettin Paşa'nın Arap İmparatorluğu kurmak istediğini, vellaahdi padişah yapmayı düşündüğünü jurnallemişlerdi. Önerilerinin padişah tarafından kabul edilmediğini gören Hayrettin Paşa, 29 Temmuz 1879'da istifa etmiş, 1890'da da vefat etmiştir.

MEHMED İRFAN PAŞA (1814-)

1814'te İstanbul'da dünyaya geldi. Eski Defterdar Mektupçusu Halil Efendi'nin oğludur. Mekteb-i Sıbyan'da okumuş, özel hocalardan ders almıştır.

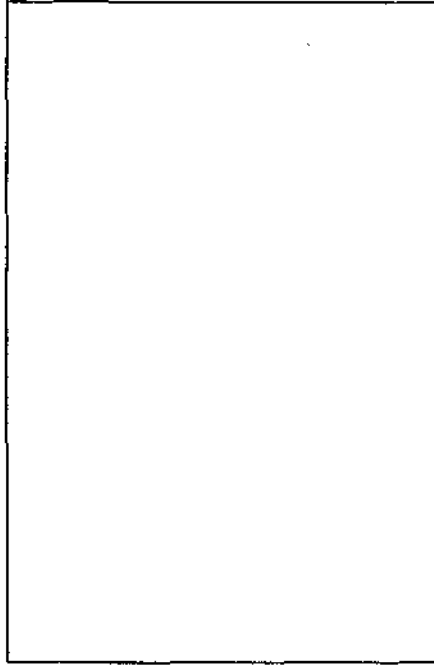
1824 senesinde Defterdar Mektupçusu Odası'nda çalışmaya başlamıştır. Çeşitli yerlerde mektupçuluk yapan İrfan Paşa, Anadolu Defterdarlığı Maliye Müsteşarlığı, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye üyeliği, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye üyeliği, Ceza Dairesi Başkanlığı yapmıştır. Şura-yı Devlet Başkan Yardımcılığında da bulunan İrfan Paşa Aralık 1878'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Çeşitli komisyonlarda görev alan İrfan Paşa, 26 Şevval 1303/28 Temmuz 1886'da emekli olmuştur.

İSMAİL SADIK KEMAL PAŞA (1824-)

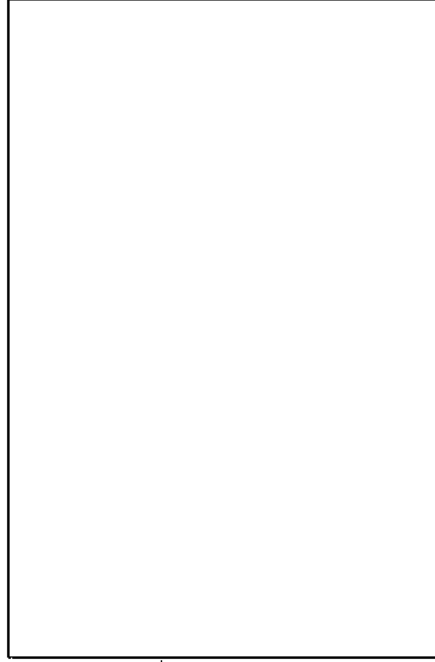
1824 senesinde Edirne'de dünyaya geldi. Vüzeradan Vecihî Paşa'nın oğludur. Babasının valilik yaptığı yerlerde eğitimini tamamlamıştır.

1841'de Divan-ı Hümâyûn'da göreve başlamıştır. 12 Ramazan 1273 / 6 Mayıs 1857'de Meclis-i Muhasebe-i Mâliyye üyeliğine atanmıştır. Kastamonu Mutasarrıflığına nakledilmiş ise, de bu göreve gitmemiştir. 14 Aralık 1879'da Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Sicilli Ahvâl Komisyonu üyeliği de yapmıştır. Görevde bulunduğu süre içinde hakkında şikâyet olmamıştır.

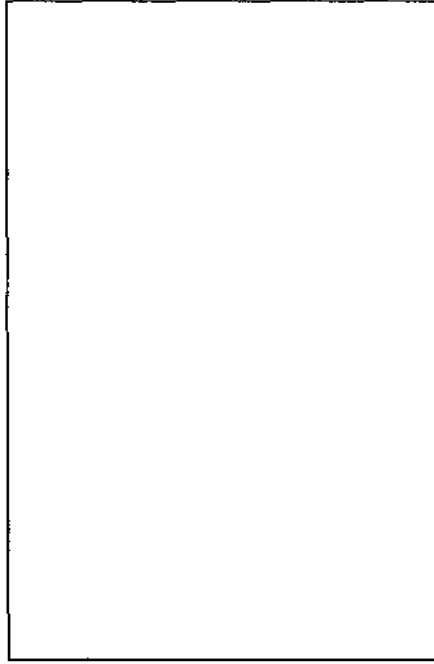
MEHMED KÂNÎ PAŞA (1805 -)

1805 yılında Petersburg'da dünyaya gelmiştir. Anapalı Seyyid Mustafa Ağa'nın oğludur. Mısır Erkân-ı Harbiye Okulu'nda okumuştur. Türkçe, Arapça, Fransızca ve İtalyanca öğrenmiştir. 1824'te Dîvân-ı Hümâyûn kalemine girmiştir. 1850'de Tırhala Mutasarrıflığı'na, 1858'de Aydın Mutasarrıflığı'na atanmıştır. Kırım Savaşı sırasında kurulan Masarif-i Harbiye Komisyonu Başkanlığı da yapmıştır. Meclis-i Muhasebe-i Mâliyye Başkanlığında, Kıbrıs Mutasarrıflığında, Bosna, Selanik, Üsküp Valiliklerinde de bulunmuştur. 1872'de Şura-yı Devlet üyeliğine atanan Kâni Paşa, Defter-i Hâkânî Nazırlığı, Nafia Nazırlığı, Maliye Nazırlığı da yapmıştır. 21 Ocak 1880'de Meclis-i Ayân üyeliğine atanmıştır.

ALİ RIZA PAŞA (1815-1905)

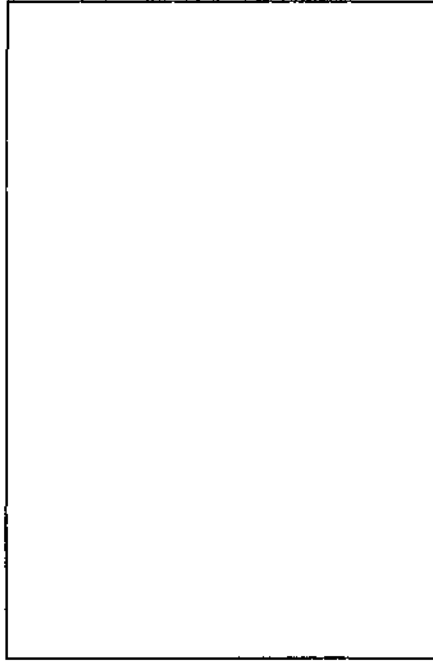
1815'te Bursa'da dünyaya geldi. Burdur Mutasarrıfı Şerif Efendi'nin oğludur. Devlet memuriyetine Bursa Valiliğinde başlamıştır. Serasker mektupçuluğu (1833), Mabeyn Kâtipliği, Evkaf Nazırlığı (1849) yapmıştır. Çeşitli meclislere üye olarak katılmıştır. Hazine-i Hassa Nazırlığı yapmış, Tanzimat Meclisi, Şûrâ-yı Devlet üyeliğinde bulunmuştur. Kanun-ı Esasî'nin ilanından sonra oluşturulan Osmanlı Parlamentosuna Meclisi Ayân üyesi olarak katılmıştır. 1905'te vefat etmiştir.

ABRAHAM PAŞA (1833-1918)

Abraham Eramyan, 1833'te İstanbul'da dünyaya geldi. Eğinli sarraf Kevork Aramyan'ın oğludur. Ermeni mektebinde okumuştur. Mısır'da özel bir eğitim görmüştür. Kavalalı Mehmet Ali'nin sarayında özel kalem müdürlüğü yapmıştır. Hıdiv İsmail Paşa'nın kapı kâhyası olarak İstanbul'a gelmiştir. Sultan Azız'le iyi ilişki kurmuş, bu ilişki, ona, İstanbul'da geniş arazi alma olanağı sağlamıştır. Bunun yanında vezir de olmuştur. 21 Ocak 1880'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 1908'de Meşrutiyetin yeniden ilanı üzerine de hayatta kalan Ayân üyesi olarak görevini sürdürmüştür.

Ata, ava meraklı olan, Türkçe, Arapça, Fransızca bilen Abraham Paşa, İstanbul'da büyük bir gösteriş içinde yaşamış, 1918'de vefat etmiştir.

İSMAİL ZÜHDİ PAŞA (ALTUNİZADE) (1806-1888)

Altınvarakçılar Kethüdası Hacı Ali Efendi'nin oğlu olarak 1806'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Medresede okumuş, babasının yanında altınvarakçılık ve hattatlık yapmıştır.

Babası ölünce, işleri yönetmek İsmail Zühdi Paşa'ya kalmıştır. Bir alacak dolayısıyla II. Mahmut ile görüşmüştür. İsmail Zühdi Efendi'ye Altunzade lâkabını II. Mahmut vermiştir. Padışahın isteği üzerine Enderun'da okumuştur. 1831'de Bina Eminliğine atanmıştır. Mesleğinde ilerleyen İsmail Zühdi Efendi, Mimar Ağalığına kadar çıkmıştır. Başta İzmit Hünkâr Köşkü, Küçükler Kasrı, Beykoz Kasrı olmak üzere, Zeytinburnu Fişek Dökümhanesi, İzmit'te Kirazlıdere'de Çuha ve Fes Fabrikaları, Taksim'deki Taşkılla ve Dolmabahçe Sarayı gibi çeşitli eserlerin yapımında önemli görevler yapmıştır.

1858'de Ziraat Meclisi, 1859'da Nafia Meclisi, 1860'ta Şûra-yı Askerî üyesi olmuştur. İstanbul'da Altunizade Külliyesini yaptırmıştır. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında, tüm masraflarını kendisinin karşıladığı tüç tabur askerî bir birlik oluşturmuştur. Bunun yanında 1877-78 savaşı sırasında İstanbul'a gelen muhacirlere yardımcı olmuştur. 22 Nisan 1880'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1888'de vefat etmiştir.

2. – II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ

(MÜŞİR) GAZİ ETHEM PAŞA (1844-1909)

12 Ağustos 1844'te dünyaya gelmiştir. Gümruk Damgacıbaşı Mustafa Ferhat Efendinin oğludur. 1863'te Mekteb-i Harbiyeden mezun olmuştur. 1876'da kaymakam olarak Sırbistan muharebesine katılmıştır. 1877 Rus savaşına katılmış ve mirliva olmuştur. Plevne'de savaşan Osmanlı ordusuna erzak yetiştirmek için görevlendirilmiş ve düşman kuşatmasına uğramış ise de, bu kuşatmayı yarmıştır. Daha sonra çeşitli görevlerde bulunmuştur. 28 Şubat 1896'da Müşir, 1897'de Yunan sınır komutanlığına tayin edilmiş ve savaş sırasında önemli görevlerde bulunmuştur. Savaş sonrasında İstanbul'a gelerek Teftiş-i Askeri Komisyonu Başkanlığına, meşrutiyetin ilânından sonra da 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Otuzbir Mart isyanı sırasında Tevfik Paşa Hükümetinde Harbiye Nazırlığı yapmıştır. 7 Aralık 1908'de tebdilhava ile Mısır'a gönderilmiş, 17 Aralık 1909'da orada vefat etmiştir. Cenazesi İstanbul'a getirilerek, büyük bir törenle defnedilmiştir.

ÖMER RÜŞDÎ PAŞA (1843-1922)

1843'te Kütahya'da dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimini Kütahya'da tamamlamış, Bursa Askerî İdadisi'ne devam etmiştir. 1866'da Harp Akademisinden Kurmay Yüzbaşı olarak ayrılmıştır. Karadağ, Bulgaristan hareketlerine katılmıştır. 1886'da Hassa Ordusu Kurmay Başkanı olmuş, bir süre sonra da, Müşir Rütbesi ile, Şam'da bulunan 5. Ordu Komutanlığına getirilmiştir. 1897 Yunan Savaşı'na katılmıştır. Seraskerlik Harbiye Dairesi İkinci ve Birinci Başkanlıklarında bulunmuştur. I. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra, Sait Paşa tarafından, Harbiye Nazırlığına daha sonra da 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasına yönelik Sevr Antlaşmasının görüşüldüğü Saltanat Şurasına katılmış ve Antlaşmanın kabul edilmesi yönünde oy kullanmıştır.

MUSTAFA ZİHNİ PAŞA (1838-1912)

Tahsildar Ahmet Efendinin oğlu olarak 1838'de İstanbul'da doğmuştur. Mekteb-i Maarif-i Adliye'de okumuştur.

1854'te Maliye Mektubî Kaleminde memuriyete başlamıştır. 1864'te Divan-ı Muhasebat-ı Maliye Muhakemat Başkâtip yardımcılığına, 1868'de Maliye mektupçuluğuna atanmıştır. Şirvanzade Mehmet Rüşdi Paşa'nın Sadrazamlığı döneminde (2 Ekim 1873) Sadaret Mektupçuluğuna getirilmiştir. 27 Mart 1874'te Ticaret Mektupçuluğuna atanmış ise de, 23 Kasım 1874'te de bu görevden alınmıştır. 5 Mart 1875'te Maliye Mektupçuluğuna, 10 Aralık 1878'de Sadaret Mektupçuluğuna, 26 Ağustos 1885'te de Maliye Nazırlığına atanmıştır. Evkaf-ı Hümayun, Maliye, Ticaret Nazırlıkları da yapan Mustafa Zihni Paşa, Selanik ve Halep valiliklerinde de bulunmuştur.

1895'te Teftiş-i Islahat Komisyonluğu başkanlığı yapan Mustafa Zihni Paşa, Prens Ferdinand'a nişan vermek üzere oluşturulan heyetin başkanlığını yapmıştır. 17 Haziran 1896'da Hüdavendigâr Valiliğine, 24 Aralık 1896'da Memurini Mülkiye Komisyonu Başkanlığına atanmıştır. Çeşitli devlet görevlerinde bulunduktan sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanan Mustafa Zihni Paşa, 28 Nisan 1912'de İstanbul'da vefat etmiştir.

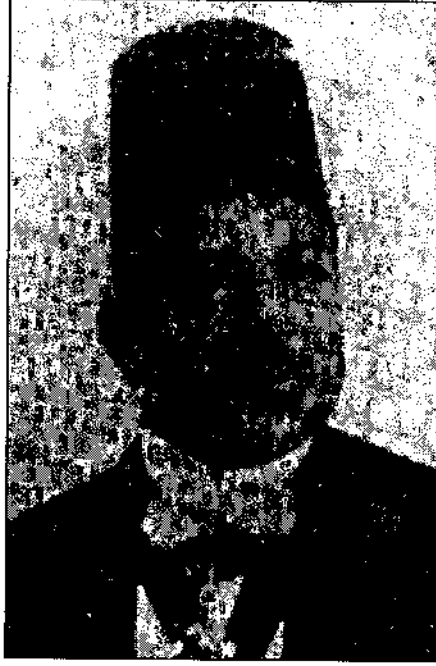
MEHMET TEVFİK BEY (1834-1917)

1834'te İstanbul'da doğmuştur. Evkaf-ı Hümâyûn Tahrirat Odası kâtiplerinden Arif Efendi'nin oğludur.

Beyazid Ruştiye Mektebi'nde, Dâru'l Maarif'te okumuştur.

4 Mart 1855'te Divan-ı Humâyûn Muhimme Odasına girmiş, 1857'de Meclis-i Vâlâ Mazbata Odasına geçmiştir. 1868'de Meclis-i Vâlâ Mazbata Odası Mumeyyizliğine atanmıştır. 26 Nisan 1868'de Şûra-yı Devlete nakletmiştir. Haziran 1872'de Âmedî Odasına geçen Tefik Bey, 7 Nisan 1878'de Şûrâ-yı Devlet Başkâtipliğine getirilmiştir.

28 Ağustos 1855'te Divan-ı Hümâyûn Âmedciliğine, Ekim 1890'da Sadaret Musteşarlığına, 27 Şubat 1906'da Memurini Mulkiye Komisyonu Başkanlığına, 1 Ağustos 1908'de Orman ve Maadin ve Ziraat Nazirliğine atanmıştır. 5 Ağustos 1908'de Şûrâ-yı Devlet Başkanlığına getirilen Tefik Paşa, 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi uyeliğine atanmıştır. Sırp, Habeş hükümetleri tarafından çeşitli nişanlarla ödüllendirilmiştir. 1917'de vefat etmiştir.

HALİL HAMMADE PAŞA (-1910)

Halil Hammad Beyrut'ta doğmuştur. Anadolu'dan Beyrut'a göçen bir ailenin çocuğudur. Eğitimini Avrupa'da tamamlamıştır. Beyrut Gümrük İdaresinde çalışmıştır. Mısır'da bulunmuştur. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra, Kâmil Paşa'nın sadrazamlığı sırasında, 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Hüseyin Hilmi Paşa Hükümetinde Evkaf Nazırlığı yapmıştır. 31 Mart olayı üzerine kurulan Tevfik Paşa Hükümetinde de yerini korumuştur. Ancak gelişen olaylar karşısında "Pauvre Pays! Tu sera comme l'egypte-Zavallı Memleket! Sen de Mısır gibi olacaksın" diyerek, 31 Mart isyanına karşı tepkisini dile getirmiştir. 1910'da vefat etmiştir.

RAİF MEHMED PAŞA (1836-1911)

1836'da Hanya'da dünyaya gelmiştir. Girit İdare Meclisi Üyesi İbrahim Efendi'nin oğludur. Girit Valisi Ethem Pertev Paşa'nın koruyuculuğu altında büyümüştür. Öğrenimini İstanbul'da Mekteb-i İrfan'da yapmıştır. Seraskerlik'e memur olarak girmiş (1850), kısa bir süre sonra Maliye Ticaret Odasına (1852), 1871'de de Meclis-i Valâ Evrak Odasına naklen geçmiştir. Mithat Paşa ile birlikte Tuna ve Bağdat'ta görev yapmış, Rusçuk Belediye Başkanlığı, Şûrâ-yı Devlet Adliye Dairesi Başmuavinliği, Nizamiye Mahkemesi Mümeyyizliği görevlerinde bulunmuştur. Mithat Paşa Sadrazam olunca Bâb-ı Ali Evrak Müdürlüğüne getirilmiştir (1872). Mithat Paşa Suriye Valiliğine atanınca Raif Paşa da Beyrut Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. Rodos ve Kıbrıs Mutasarrıflıklarında bulunan Raif Paşa, 1881'de İstanbul'a gelmiştir. Ticaret, Ziraat ve Nafia Nazırlığına atanmıştır. Adana, Musul, Beyrut Valiliklerinde bulunmuştur. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra Şûrâ-yı Devlet Reislğine, arkasından da 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi Üyeliğine atanmış, 21 Haziran 1911'de vefat etmiştir.

ARIF HİKMET PAŞA (1851-1915)

Kaptan-ı Derya Mehmet Paşa'nın oğludur. 1851'de dünyaya gelmiştir. Sıbyan, Rüştiye ve Harbiye mekteplerinde okumuş, 1875'te orduya katılmıştır. 1876'da Mülazım-ı evvel olmuştur. Çeşitli yerlerde başarılı hizmetler yaptıktan sonra 1892'de Mirliwa, 1895'te de Ferik rütbesini almıştır.

Meşrutiyet'in ilânından sonra kurulan Kâmil Paşa hükümetinde Bahriye Nazırlığına getirilmiş ve oldukça önemli ıslahatlara imzasını atmıştır. Daha sonra da 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 31 Mart isyanı üzerine idam edilenleri az bulmuş, "bu kadarla olmaz, hiç olmazsa yüz kişi olmalı" demiştir. II. Abdülhamit'in yaverliğini de yapmış olan Arif Hikmet Paşa, aynı zamanda Meclis-i Mebusan'ın "hal" kararını Abdülhamit'e bildiren heyet arasında yer almış, 1915'te vefat etmiştir.

GABRİYEL NORADONKYAN EFENDİ (1852-1936)

1852'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asakır-ı Şahane memurlarından Kirkor Noradonkyan Efendi'nin oğludur. Kadıköy'de Fransız Kolejini bitirmiştir. Daha sonra Paris'e gitmiş ve eğitimini Sorbon Üniversitesinde Kolej Do France'de sürdürmüştür. Paris Hukuk Mektebini bitirmiştir.

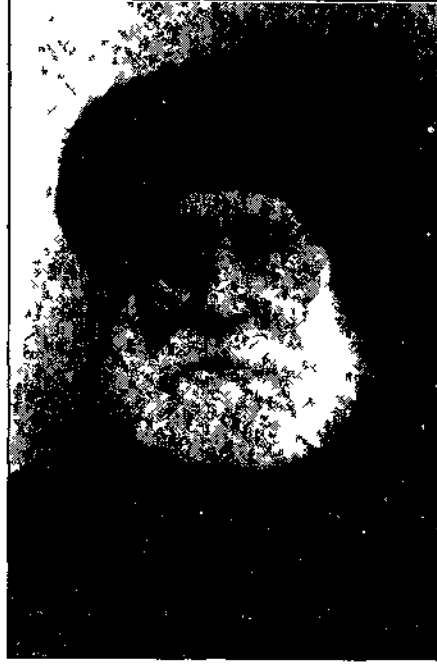
1871'de Hariciye Nezaretinde memuriyete başlamıştır. Dört ay sonra Ticaret-i Ecnebiye Kalemine geçmiştir. Bir süre sonra da Paris'e ataşe olarak atanmıştır. Sırbistan Tahdid-i Hudut, Anadolu Tahdid-i Hudut Komisyonu gibi çeşitli komisyonlarda görev almış, 1883'te Bâb-ı Âli Hukuk Müşavirliğine getirilmiştir. Almanya ile yapılacak Ticaret anlaşması dolayısıyla Berlin'e gönderilmiştir (1886).

Meşrutiyet'in yeniden ilanından sonra kurulan Kâmil Paşa Hükümetinde Ticaret ve Nafia Nazırlığı, Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükümetinde ise Hariciye Nazırlığı yapmıştır. 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, rahatsızlığı nedeniyle 8 Ocak 1916'da istifa etmiştir.

Türkçe, Ermenice, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca bilen Noradonkyan Efendinin beş ciltlik Mecmua-yı Muahedat adlı bir de eseri vardır.

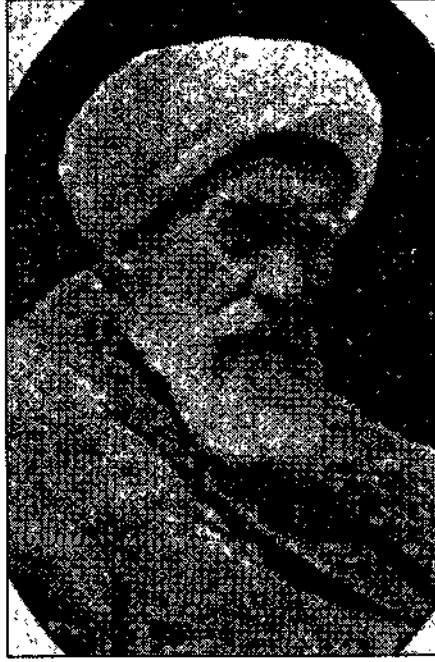
Noradonkyan Efendi 1936'da vefat etmiştir.

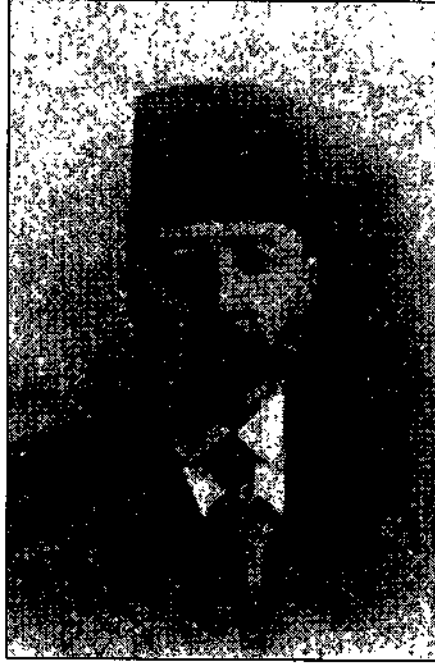
ALİ RIZA EFENDİ (1845-1914)

Abdullah Efendinin oğludur 1845'te doğmuştur Dini eğitim görmüştür 1863'te padişahın ikinci imamı, 1867'de birinci imamı olmuştur 1880'de Rumeli Kazaskerliğine atanmıştır 1892'de Reisul Ulema olmuştur 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır 23 Temmuz 1914'te vefat etmiştir

ŞAHİP MOLLA (1838-1910)

Prizadeler denen bir aileye mensuptur. Kazasker İbrahim Bey'in oğlu olarak 1838'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Devrin tanınmış hocalarından ders almıştır. Şeyhülislamlık ve Adliye Nezaretinde çeşitli görevlerde bulunmuş, Şûra-yı Devlet üyeliği yapmış, 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, Hüseyin Hilmi Paşa'nın ikinci Sadrazamlığı sırasında Şeyhülislamlığa getirilmiştir. Ahmet Rıza Bey'in, Çırağan Sarayı'nın Meclis-i Mebûsân'a tahsis edilmesi isteğine karşı çıkmıştır. Hatta Meclis-i Vükelâ toplantısında "Bir takım... oraya el atacaklar; olmaz efendim olmaz! Korkuyorsanız benim üzerime atın, Şeyhül-islâm razı oluyor deyin" demiştir. Tüm gayretine rağmen Çırağan Sarayı'nın Meclis-i Mebusan'a tahsisini önleyememiştir. II. Abdülhamit'in "hal"i için Milli Meclis'te oy vermiş, fakat onun harp divanında yargılanması istenince "Altı yüz senelik devlet-i âliyyede görülmemiş bir hal; böyle bir mazbata-nın yapılmasına da, burada okunmasına da teessüf ederim" diyerek karşı çıkmıştır. Sultan Reşad'a kılıç kuşatmış, 23 Haziran 1910'da vefat etmiştir.

RIZA PAŞA (Topçu Ali Rıza Paşa) (1854-1921)

1854'te Artvin'de doğmuştur. Gazi Cafer Paşa'nın torunu Mehmet Meded Bey'in oğludur. Erzurum'da idadi okumuş, sonra mühendishaneyi bitirmiştir (1880). Almanya'ya gitmiş, dört yıl orada okumuştur. Dönüşte Abdülhamit'e yaver olmuş, bu arada Topçu Mektebi'nde Hassa Ordusu'nda öğretmenlik yapmıştır. Topçuluğa ait çeşitli eserler yazmış, çeviriler yapmıştır. Topçu Hizmeti Dahiliyesi, Seferiyesi, Netayici Endehat, Kavanin-i Nişancı, Topçu Talimatnamesi gibi.

1896 yılı Yunan Savaşında gösterdiği başarı üzerine Ferikliğe yükseltilmiş ve bir kılıç hediye edilmiştir. Boğazların savunulması için görevlendirilmiştir.

Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra Tophane ve Askerî Mektepler Nazırlığı'na getirilmiştir. Daha sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Hüseyin Hilmi Paşa Hükümeti'nde Bahriye Nazırlığı yapmıştır.

İtalya Savaşı sırasında Çanakkale, Balkan Savaşlarında Çatalca Komutanlığı yapan Rıza Paşa, 1920'de Ayân Meclisi'nin Birinci Başkan Yardımcılığına getirilmiştir. Sevr Antlaşmasını görüşmek üzere toplanan Saltanat Şûrâsi'nda çekimser kalmış ve 19 Mayıs 1921'de vefat etmiştir.

MUHİDDİN PAŞA (1844-1918)

Cezayirli Emir Abdülkadir Zade Muhittin Paşa, 10 Mayıs 1304'ten 30 Teşrinisani 1324'e kadar Süvarî Ferikliği yapmış, 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi Üyeliğine atanmış 15 Ocak 1918'de Şam'da vefat etmiştir

MEHMET MUZAFFER PAŞA (1884-1911)

Mehmet Muzaffer Paşa, 1884'te Soğuksu'da dünyaya gelmiştir. Soğuksu eşrafından Çerkes Abdullah Bey'in oğludur. Babası Osmanlı Rus Savaşında şehit olunca annesiyle birlikte İstanbul'a gelmiştir. Eniştesi Piri Mehmet Paşa'nın yardımlarıyla ilk eğitimini tamamlamış, 1858'de Bahriye mektebine girmiştir. 1865'te okuldan mezun olmuş, mülazım-ı sani rütbesiyle donanmaya katılmıştır. Girit isyanı üzerine Muzaffer firkateyni ile buraya gönderilmiş ve Muzaffer adını almıştır. 1870'te yüzbaşılığa terfi etmiş bilgisini ve görgüsünü artırmak amacıyla İngiltere'ye gönderilmiştir. 1872'de binbaşı olmuştur. Mahmudiye Zırhlısında görevlendirilmiş, bir müddet sonra okul gemisi olan Hüdavendigâr Firkateynine süvari muavini olarak atanmıştır. Necmi Şevket'in süvariliğini de yapmıştır. 1875'te Bahriye mektebi son sınıf öğrencilerine Fünun-ı Bahriye öğretmek ve ameliyat ve tatbikat yaptırmak üzere hazırlanan firkateynde görev almıştır. Süveyş yoluyla Kızıldeniz, Basra ve Bombay'a kadar gitmiş, Hind denizi'ni dolaştıktan sonra aynı yolla Akdeniz'e geri dönmüştür. Kuzey Afrika sahillerini de inceledikten sonra İstanbul'a gelmiştir. 1876'da Hubar Paşa kumandasında Akdeniz'e gönderilen donanma ara-

sında yer alan Aziziye Zırhlısında süvarilik yapmıştır. Osmanlı Rus Savaşı çıkınca Karadeniz'e gönderilmiş, Sohum'un zaptedilmesi üzerine buranın sahil korumasında görevlendirilmiştir. Mesudiye Zırhlısı süvariliği, Akdeniz Donanması Komutan Yardımcılığı yapmıştır (1890). Savaş gemileriyle bir yıl Adana ve Suriye sahillerini dolaşmış, 1897'de İstanbul'a dönmüştür. 25 Haziran 1899'da Ferikliğe yükseltilmiş daha sonra da Şûra-yı Bahrî Reisi olmuştur. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 14 Eylül 1910'da emekli olmuş, 7 Eylül 1911'de vefat etmiştir. Yeni Türkiye Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan Rauf Bey'in babasıdır.

ŞERİF ALİ HAYDAR PAŞA (1865-1935)

1865'te İstanbul'da doğmuştur. 1881'de Şehzadegânlara ait okula girmiştir. 1890'da Şûra-yı Devlet Muhakemat Dairesi üyeliğine, Meşrutiyetin ilanından sonra da 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 12 Ocak 1910'da Evkaf-ı Hümayun Nazırlığına atanmış, dokuz ay sonra bu görevden istifa etmiştir. Ayân Meclisi Başkan yardımcılığı yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Mekke Emiri Şerif Hüseyin, İngilizlerle anlaşarak isyan edince Ali Haydar Paşa vezir rütbesiyle Mekke Emirliğine atanmış, ancak bu görevine gidememiştir. Bir süre Medine'de Fahrettin Paşa'nın yanında kalmıştır. 8 Mayıs 1919'da Mekke Emirliğinin bittiğine dair irade çıkmıştır. 1935'te Beyrut'ta vefat etmiştir.

EVKAF NAZIRI MAHMUT EKREM BEY (1846-1913)

1846'da İstanbul'da doğmuştur. Babası Recai Efendidir. Annesi tarafından Gazi Timurtaş Paşa sülalesine kadar uzanmaktadır. Rüşdiye'de, Askerî İdadî'de okumuştur. Vücutundaki engelinden dolayı Harp Okuluna gidememiş İdadiden ayrılmak zorunda kalmıştır. Özel hocalardan Fransızca dersi almıştır.

1862'de Hariciye Nezareti'ne aday memur olarak girmiştir. Vergi Genel Müdürlüğü'nde, Maliye Nezaretinde, Şûrayı Devlette çalışmıştır.

Mahmut Ekrem Bey çeşitli komisyonlarda da görev almıştır. 1881'de Şehiremaneti ile Belediye daireleri eşitliğini düzenlemek için kurulan komisyonun başkanlığını yapmış, 1882'de göçmenlerin hukukî sorunlarını çözmek üzere Adliye Nezaretinde, Tâbiyyet sorununu incelemek üzere Hariciye Nezaretinde, Yüksek Okulların programını iyileştirmek için Maarif Nezaretinde vs. kurulan komisyonlarda da çalışmıştır.

Meşrutiyetin yeniden ilanından sonra kurulan Kâmil Paşa Hükümetinde (7 Ağustos 1908) Evkaf-ı Hümayun Nazırlığına, 22 Kasım 1908'de Adliye Nezaretine, 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış;

30 Ocak 1913'de vefat etmiştir. Mezarı Anadolu Hisarı Küçükso Kabris-tanındadır.

Mülkiye Mektebinde ve Galatasaray Sultanisinde edebiyat öğretmen-liği de yapan Mahmut Ekrem Bey, kitaplarını Müze-i Hümayun Kütüp-hanesine bağışlamıştır. Çeşitli eserleri vardır. Bunlardan bazıları şunlar-dır: Nağme-i Seher, Nefrin, Talim-i Edebiyat, Atale, Araba Sevdası, Muh-sin Bey, Vuslat.

ABDURRAHMAN ŞEREF (1853-1925)

1853'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Tophane mümeyyizlerinden Hasan Efendi'nin oğludur. Rüştîye'de okumuş, Galatasaray Lisesini bitirmiştir (1873).

Mahrec-i Aklâm'da çalışmış, Galatasaray Lisesinde Darülmualimin'de, Mülkiye'de ve Darülfünun'da Türkçe, coğrafya, ahlâk ve tarih dersleri okutmuştur. 1877'de Mülkiye Mektebi'ne Müdür olarak atanmış, 1894'te Galatasaray Lisesi Müdürlüğü'ne nakledilmiştir. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. II. Meşrutiyet boyunca Maarif Nazırlığı, Evkaf-ı Hümâyûn Nazırlığı ve Şûra-yı Devlet Başkanlığı yapmıştır. 1 Haziran 1919'da Meclis-i Vükelâya memur edilmiş, 21 Temmuz'da istifa etmiştir. 2 Ekim 1919'da Şûra-yı Devlet Başkanlığına, 1 Mart 1920'de Maarif Nazırlığına atanmıştır. 5 Nisan 1920'de istifa etmiştir.

Abdurrahman Şeref, siyasî hayatta olduğu kadar kültür alanında da başarılı hizmetler vermiştir. Vak'anüvislik, Tarih-i Osmanî Encümeni Cemiyeti Başkanlığı yapmıştır. Osmanlı Tarihi ile ilgili çeşitli eserler kaleme almıştır. Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Fezleke-i Tarihî Devlet-i Osmaniye, Tarih Musahabeleri gibi eserler yazmıştır.

ALİ GALİP BEY (1852-1918)

Ali Galip Bey, 1852'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Hanya ileri gelenlerinden Hacı Ahmet Said Efendi'nin oğludur. Sultan Bayezid Rüştiyesini bitirmiştir. Dil okuluna kaydolmuş ve Fransızca öğrenmiştir. 1869'da Bab-ı Âli Tercüme Kalemine girmiştir. 1883'te Batavya Başşehbenderliğine atanmıştır. Bombay Şehbenderliğinde, Umur-ı Hukukiye-i Muhtelite Müdüriyetinde, Girit vali müşavirliğinde, Atina, Tahran, Viyana, Berlin sefaretinde çalışmıştır. 8 Ağustos 1908'de Posta ve Telgraf Nazırlığına 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine, 16 Aralık 1909'da Aydın Valiliğine atanmış, Mart 1909'da bu görevden alınmıştır. Aydın'da meydana gelen olaylar hakkında sadrazamlığa uzun bir rapor vermiştir. 7 Ekim 1918'de İsviçre'de vefat etmiştir. Almanya, Avusturya, Bulgaristan, İran ve Romanya hükümetlerince verilmiş çeşitli nişanları vardır.

ABDÛLHALÛK NASUHÎ BEY (1837-1911)

1837'de İstanbul'da doğmuştur. Tahran Sefareti Seniyyesi'nde iken irtihâl eden Tarihçi Hayrullah Efendi'nin oğludur. Abdülhak Hamit'in ağabeyidir. Beyazıd ve Valide Rüşdiyeleri'nde, Fünun-ı Harbiye'de okumuştur. Özel hocalardan Fıkıh, Tarih, Coğrafya, Matematik, Tıp, Biyoloji, Astronomi dersleri almıştır. Paris'te Saint-Cry'de eğitimini tamamlamıştır. Arapça, Fransızca, İtalyanca, Almanca öğrenmiştir.

1840'da İstanbul Müderrisliği rûüsü verilmiş, 800 kuruş maaş bağlanmıştır. Rebiülevvel 1854'te fahrî binbaşılık ile askeriyeeye alınmış, Cemaziyelevvel 1857'de kaymakamlık rütbesi verilerek Erkân-ı Harp sınıfına alınmıştır. 9 Ağustos 1863'te Ordudan çıkarılmıştır. Bâb-ı Âli Tercüme Odasına girmiştir (1863). 1867'de Divan-ı Muhakemat-ı Maliye, 1869'da Meclis-i Kebir-i Maarif üyeliğine atanmıştır. Rumeli Demiryolları Komiserliği'nde Nakliyat-ı Askeriye Komisyonu Başkanlığında, Şehremaneti Meclis-i Üyeliğinde, İçel, Lazistan, Beyrut, Canik Sancağı Mutasarrıflığında bulunmuştur. Halep, Mamuretülaziz Valilikleri de yapan Nasuhî Bey, Ocak 1892'de Tahran Sefaret-i Seniyyesi'ne atanmıştır.

11 Mayıs 1897'de Bulgaristan Komiserliğine getirilmiştir. Meşrutiyetin ilânından sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1911'de vefat etmiştir.

Papa tarafından Pinok, Fransa Devletince Lejyon Donör, Rusya Devletince Sen Stansilas nişanlarıyla ödüllendirilmiştir.

Nasuhi Bey, Fransızca'dan "Hareket-i Askeriye'de Eski ve Yeni Nizâmat", "Tedmür Harebeleri" gibi eserleri, Türkçeye çevirmiştir.

İBRAHİM FAİK BEY (1852-1941)

1852'de İstanbul'da dünyaya geldi. Bahriye yoklamacısı Mahmut Efendi'nin oğludur. Rüştiye'de ve Memurin-i Mahrec-i Aklâm'da eğitim görmüştür. Şair Nevres'den Arap ve Fars edebiyatı dersleri almış, Fransızca öğrenmiştir.

1871'de Mektûb-i Sadr-ı Âli Kalemine girmiş, 1872'de Hariciye Kalemi'ne nakletmiştir. Aralık 1884'te Yunan Kralına, Alman İmparatoru ve İmparatoriçesine, Rus İmparatoru ve İmparatoriçesine nişan vermek üzere oluşturulan olağanüstü heyetlerde yer almıştır. 16 Haziran 1903'te Konya Valiliğine atanmıştır. Konya'da bulunduğu süre içinde eğitim ve öğretimin geliştirilmesine, iç güvenliğin sağlanmasına, İdadî, Rüştiye ve İbtidai Mekteplerinin yaygınlaştırılmasına özen göstermiştir. Vilayet sınırları içinde iskâna tabi tutulan muhacirlere toprak, çift hayvanı vermiş, onlar için 400 ev yaptırmıştır. Bunun yanında yol yaptırmış, su getirtmiş, Hamidiye Sanayi Mektebi'ni tamamlayarak, bir tramvay hattı yapmak ve Konya Gureba Hastahanesine yardım toplamak için büyük çaba göstermiştir.

12 Ocak 1907'de Aydın Valiliğine nakledilmiştir. Aydın'da da imar faaliyetlerine büyük bir önem vermiştir. İç güvenliği sağlamak, eşkıyayı tenkil edebilmek için geceli gündüzlü çalışmıştır.

İbrahim Fatk Bey 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır.

Bulgaristan hükümetince birinci rütbeden Merif Sivil, Fransa devleti tarafından üçüncü rütbeden Lejyon Donör nişanı, İspanya Hükümetince birinci rütbeden İzabella Katolik nişanı, Alman Devletince de birinci rütbeden Kuron Dö Pers, Avusturya İmparatoru tarafından da Fransuva Jozef nişanlarıyla ödüllendirilmiştir.

16 Ağustos 1941'de vefat etmiştir. Besime, Kerime ve Refik adlı üç çocuğu vardır.

DİMİTRİ MAVRO KORDATO (1856-1919)

1856'da İstanbul'da doğmuştur. Mülkiye'den mezun olmuştur. 9 Mart 1298'de Hariciye Nezaretine girmiş, Belgrad elçiliğinde Başkâtiplik, Barselona'da şebbenderlik, Girit'te vali müşavirliği görevlerinde bulunmuştur. Şûrâ-yı Devlet üyeliği de yapan Mavro Kordato, Meşrutiyet'in yeniden ilânından sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 1908'de kurulan Kâmil Paşa Hükümeti'nde Orman ve Maadin Nazırı olarak görev yapmıştır. 17 Ekim 1919'da vefat etmiştir.

NIKOLOKİ YORGİYADİ EFENDİ (1844-1915)

1844'de Galos Kazası Potarye köyünde doğmuştur. Galos kazası tüccarlarından Fiboyar Yorgiyadi Efendi'nin oğludur. 1854'te Atina'ya gitmiş ve yedi yıl burada çeşitli okullarda okumuştur. Daha sonra İstanbul'a gelmiş, Beyoğlu'ndaki İngiliz Okulu'na gitmiştir. Arkasından Almanya'ya gitmiş, burada hukuk eğitimi görmüştür. Hukuk doktorasını da tamamlamıştır. Türkçe, Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rumca öğrenmiştir.

Rum Patrikhanesi Mahkeme Başkâtibi olarak iş hayatına atılmış, 13 Ekim 1869'da Divan-ı Ahkâmı Adliye Mahkeme-i Temyiz Hukuk Dairesi Kâtipliği'ne geçmiş, Şaban ayı başlarında Ticaret Meclisi Üyesi olmuştur. İstanbul Birinci ve İkinci Ticaret Mahkemesi, Mahkeme-i Ticaret-i Bahriye Reisliği, Mahkeme-i Temyiz-i Hukuk Dairesi Üyeliği gibi çeşitli görevler yapmıştır. 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1915'te vefat etmiştir.

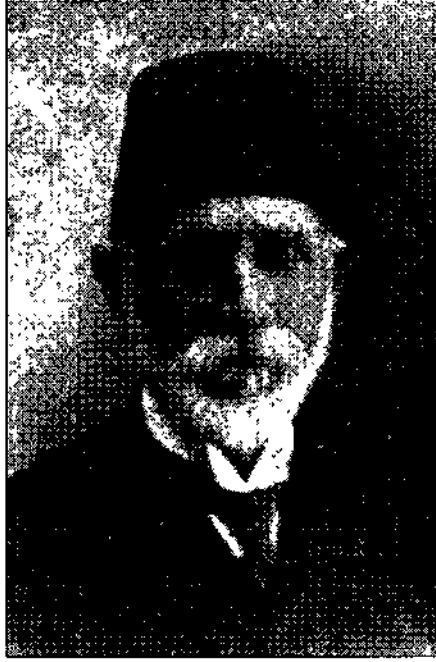
MUSTAFA NURİ BEY (1851-1923)

1851'de Girit'in Kandiyе kentinde dünyaya geldi. Helvacızade Salih Tosun Efendi'nin oğludur. Özel hocalardan Türkçe ve Fransızca dersi aldı. Girit ve Yanya'da memurluk yaptı. Şûra-yı Devlet'te Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında (1877), kâtiplik yaptı. Girit, Bağdat ve Adana mektupçuluğunda, Adana, Gelibolu, Sakız, Serez, Dedeağaç Mutasarrıflıklarında; Musul, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Ankara, İşkodra ve Sivas valiliklerinde bulundu. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra Hazine-i Hassa Nazırlığı'na getirildi. 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. 1923'te vefat etti.

FARUKİ SAMİ PAŞA (1861-1911)

1861'de Bağdat'ta dünyaya geldi. Harbiye Mektebini ve Harp Akademisini bitirdi, kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı (1887). Uzun süre Berlin'de ataşemiliterlik yaptı. Yemen isyanını bastırmak üzere buraya gönderildi. 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Havran Dürzilerinin çıkardığı isyanı bastırmak üzere oluşturulan ordunun komutanlığına atandı. İsyanı bastırma hareketi sırasında hastalandı ve 1911'de Şam'da vefat etti.

BOHOR EFENDİ (1843-...)

1843'te İstanbul'da dünyaya geldi. Davin Efendi'nin oğludur. Özel hocalardan ders aldı. İtalyanca, Fransızca ve İngilizce öğrendi. 1859'da telgraf idaresine girdi. Burada kısa süre kaldı. İstifa etti. Telgraf mektebine girdi. Okulu bitirdikten sonra muhabere memuru oldu. 1861'den başlayarak iki sene Bâb-ı Âli Tercüme odasında çalıştı. 1868'de Maliye Nezaretine nakletti. Aynı yıl Şûra-yı Devlet üyesi oldu. 27 Aralık 1908'de Meclis'i Ayân üyeliğine atandı.

YUSUF AZARYAN EFENDİ (1849-1922)

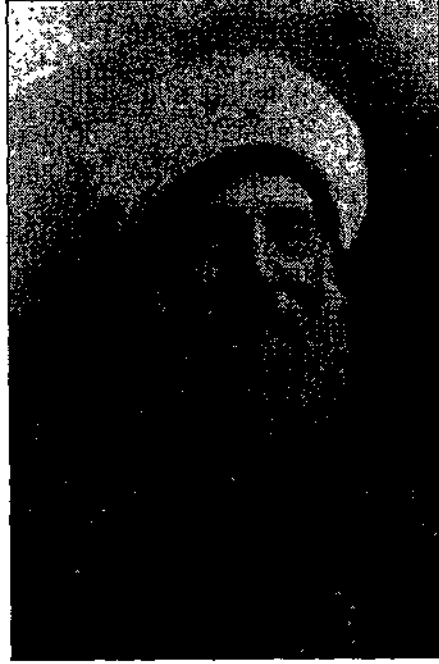
2 Temmuz 1849'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Tüccar Agop Azaryan Efendi'nin oğludur. Ortaköy Ermeni Rüştüyesi'nde ve Paris'te Kolej dö France'da okumuştur. Türkçe, Ermenice, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Latince ve Rumca öğrenmiştir.

1870'de Harbiye Mektebi Fransızca öğretmenliğine atanmış, 1872'de Ticaret ve Nafia Nezareti'ne naklen geçmiştir. 1874'te Sadaret tercümanlığına atanmış, 1875'te baştercüman olmuştur.

Bosna-Hersek Komutanlığı Posta Memurluğu, 1878'de Zara Şehbenderliği yapmış, 1879'da Petersburg Sefareti Birinci Kâtipliği'ne yükseltilmiştir. 5 Eylül 1887'de Barselona Başşehbenderliği'ne atanmıştır. Hariciye Nezareti Müsteşarlığında bulunmuş, 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliği'ne atanmıştır.

Ermeni Cemaatinin idarî işlerinde önemli görevler yapan Azaryan Efendi, 1909'da Patrikhane tarafından cismanî başkan seçilmiştir. 1910, 1911'de Patrikhane Umum Meclisi Reisiği görevlerinde bulunmuş, 1922'de vefat etmiştir.

Avusturya Devletince Fransuva Jozef, İspanya Devletince İzabella Katolik nişanlarıyla ödüllendirilmiştir. İran, Rusya, Romanya devletlerince de nişanlar verilmiştir.

İSMAİL HAKKI EFENDİ (1847-1912)

1847'de Manastır'da doğmuştur. Babası asker emeklilerinden Sancaktar Yüzbaşı Hacı İbrahim Efendi'dir. Medrese eğitimi görmüştür. 1891'de Fatih camiinde ders okutmaya başlamıştır. Arapça, Farsça ve Bulgarca öğrenmiştir.

Mekteb-i Hukuk, Mühendishane-i Berri-i Hümayun, Mekteb-i Mülkiye ve Dârülfünûnda çeşitli dersler okutmuştur. 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1912'de vefat etmiştir.

MEHMED GALİP BEY (1854-1915)

Mehmed Galip Bey, 1854'te Niğde'de dünyaya geldi. Mehmed Sait Efendi'nin oğludur. Özel hocalardan ders aldı. Arapça, Farsça, Fransızca öğrendi. On altı yaşında iken Muş tahrirat müdür muavinliğine atandı. Bu görevde ancak bir yıl kalabildi. Bir yıl sonra istifa edip İstanbul'a döndü. Maliye Mektubi Kalemî'ne girdi. 1873'te Süleymaniye Sancağı Tahrirat Müdürlüğü'ne atandı.

Tuna Vilayeti Mektupçusu iken, savaş dolayısıyla, İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. 1880'de Bidayet Mahkemesi üyeliğine atandı. Konya, İstanbul, Selanik, Adana, Bağdad, Sivas ve Ankara'da Bidayet Mahkemesi Üyeliği, Savcılığı ve Reisliği görevlerinde bulundu. Kosova'da, Manastır'da Adliye Müfettişliği yaptı. İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu. Mısır'da, Paris'te çıkan Meşveret, Şûrâ-yı Ümmet, Manastır'da çıkan Neyir-i Hakikat gazetelerinde takma ad ile şiirler yazdı. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. 1915'te vefat etti.

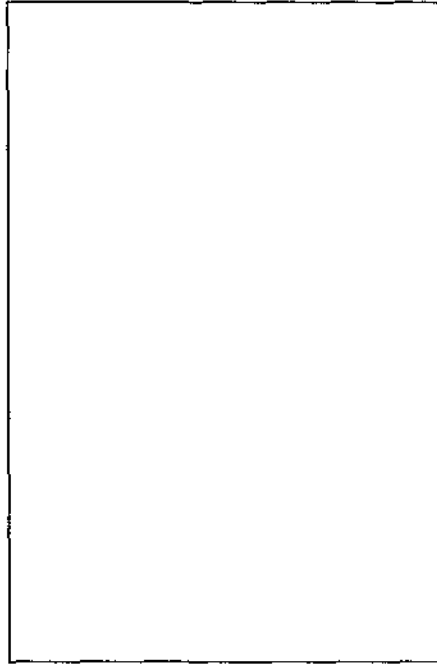

NİKOLAKİ BASARYA EFENDİ (1875-)

Nikolaki Basarya Efendi 1875'te Manastır Vilayeti'ne bağlı Kosova'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Manastır'da, yüksek öğrenimini Bükreş'te tamamladı. Ülkeye dönünce Manastır'daki Ulah Lisesi'ne öğretmen olarak atandı. İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin Abdülhamit istibdatına karşı mücadelesini yoğunlaştırdığı ve ihtilâli başlattığı sırada Basarya Efendi de, Ulah Mektepler Müfettişi olarak Selanik'te bulunuyordu.

Basarya Efendi, İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu. Manastır, Selanik'te bulunan konsolosların yardımıyla İttihad ve Terakki Cemiyeti üyeleri arasındaki haberleşmenin sağlanmasına yardım etti. Meşrutiyetin ilânından sonra 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Mahmut Şevket Paşa Hükümetinde Nafia Nazırlığı yapan Nikolaki Basarya Efendi, Rumeli'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılması üzerine Bükreş'e yerleşti. Orada gazetecilik, Belediye Meclisi Üyeliği ve Mebusluk yaptı. Türkçe, Sırpça, Ulahça, Fransızca, İtalyanca ve Rumca bilen Basarya Efendi, 1938'de İstanbul'da toplanan Balkan Gazeteciler Birliği toplantısına Romanya temsilcisi olarak katıldı.

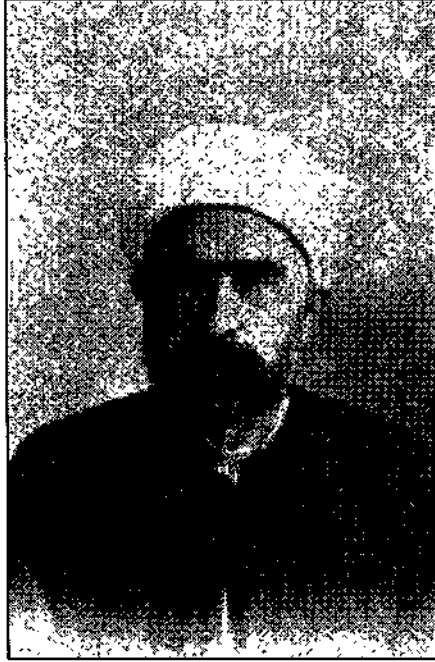

SEYYİT ABDÜLKADİR (1856-1925)

1856'da doğmuştur. Hakkâri vilayetinin Şemdınan (Şemdinli) ilçesinden şeyh Abdullah'ın oğludur. (Tunaya s.187) Babası Abdi Bey'dir. Annesinin adı Müfide'dir, Güllekzade soyundan gelmektedir. 1885'te 20 lira maaşla Beyrut Müstantikliğine atanarak devlet memuriyetine girmiştir. Aynı yıl Şam ceza mahkemesi reisliğine, 1854'te Bitlis ceza mahkemesi reisliğine getirilmiştir. Ancak aynı yıl görevinden alınarak Medine'ye siyasî sürgün olarak gönderilmiştir. Meşrutiyetin yeniden ilânına kadar burada kalan Abdülkadir, meşrutiyetin ilânından sonra İstanbul'a gelebilmiştir. 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 17 Aralık 1918'de İstanbul'da Kürdistan Teali Cemiyetini kurmuştur. Bir gazeteye, "altı vilayette muhtariyet istiyoruz" diye demeç verdiği belirtilmiş ise de, böyle bir demeç vermediğini bildirmiştir. 4 Mart 1919'da Damat Ferit Paşa Hükümeti kurulunca bu, hükümette, Şûrâ-yı Devlet Başkanlığına getirilmiştir. 19 Mayıs 1919'da bu görevinden istifa ederek ayrılmıştır. Ekim 1922'de Ayân Meclisi üyeliğinden istifa etmiştir.

Abdülkadir Efendi, Doğu'da bir Kürt devleti oluşturmak için büyük bir çaba göstermiştir. Mondros Mütarekesinden sonra bu amacın daha

da kolay gerçekleştirileceğine inanmıştır. Damat Ferit ve Ali Rıza Paşa'nın Osmanlı koruyuculuğu altında Kürtlere özerklik vereceğini İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserlerinden Mr. Hohler'e açıklamıştır. Ancak O, Osmanlı koruyuculuğu yerine İngiliz koruyuculuğunu tercih ediyordu. Bu konuda Kürtlerle Ermenilerin anlaşacağını da belirtiyordu. Osmanlı devletini ortadan kaldırmayı amaçlayan Sevr Andlaşmasını benimsemişti. Ulusal kurtuluş savaşının başarıya ulaşması, Sevr Andlaşmasını geçersiz kılmış, Abdülkadir'in umutlarını da boşa çıkarmıştı. Ancak Abdülkadir Bey boş durmamıştır. Bazı arkadaşlarıyla birlikte dağılan Kürt Teali Cemiyeti yerine gizli bir komite kurmuştur. Ülkede yapılan devrimlerin yarattığı hoşnutsuzluktan yararlanarak halkı cumhuriyete karşı kıskırtmıştır. Abdülkadir ve arkadaşları yurt dışına sürülmüş olan Padişah yanlılarını, henüz çözüme bağlanmamış olan Musul sorunu nedeniyle de İngilizler'i yanlarına almışlardır. 1926 yılında eyleme geçmek üzere bir isyan planı hazırlamışlardır. Fakat bekledikleri gibi olmamıştır. 13 Şubat 1925'te Piran köyünde Şeyh Sait'in öncülüğünde isyan başlamıştır. Şeyh Sait İsyanı adıyla tarihe geçen bu başkaldırı üzerine Seyyit Abdülkadir ve arkadaşları 12 Nisan 1925 günü tutuklanmış ve yargılanmak üzere Diyarbakır İstiklâl Mahkemesine gönderilmiştir. Yargılama sırasında arkadaşlarıyla birlikte yabancı elçiliklere baş vurduğunu, bağımsız bir Kürt devletinin oluşturulması için çalıştığını itiraf etmiştir. Mahkeme, Abdülkadir'i suçlu bulmuş ve idam cezası vermiştir. Bu ceza 27 Mayıs 1925'te Diyarbakır'da uygulanmıştır.

MUSA KÂZİM EFENDİ (1859-1920)

1859'da Erzurum'a bağlı Tortum'da dünyaya gelmiştir. İbrahim Efendi'nin oğludur. İlk eğitime Tortum'da başlamış, daha sonra ağabeyinin yanına Balıkesir'e gitmiştir. Eğitimini burada sürdürmüştür. Daha sonra İstanbul'a gitmiş kazasker Eşref Efendi'nin derslerini izlemiş ve 1888'de icazet almış ve aynı yıl öğretmenliğe başlamıştır. Muallim Naci'ye Mir'at, Ahmet Mithat Efendi'ye tefsir okutmuştur. 1901'de Mekteb-i Hukuk'a Mecelle öğretmeni olarak atanmıştır. Mehmet Cemallettin Nuri Efendi'nin 950 tarihinde yazdığı Vahdet-i Vücuda dair Arapça eserini 1901'de Türkçeye çevirmiştir. Mekteb-i Sultani, Darülfünun ve Darülmuallimin mekteplerinde de öğretmenlik yapmıştır. 1907'de Bâb-ı Meşihat Tetkik-i Müellifât Meclisi başkâtıplığına atanmıştır. Bir süre sonra da bu meclisin üyesi olmuştur. Meşrutiyetin ilanından sonra Maarif Nezaretinde kurulan Meclis-i Kebir-i İlm üyeliğine getirilmiştir. 27 Aralık 1908'de Meclis-i Ayân üyeliğine atanmıştır. 12 Temmuz 1910'da Şeyhülislamlık görevini üstlenmiştir. Musa Kâzım karşıtları, Şeyhülislam'ın mason olduğunu iddia etmişler ve "Herkes mason olabilir, fakat yalnız, şeyhülislam olamaz" diyerek Musa Kâzım Efendi'yi yıpratmaya çalışmışlardır. 31 Ara-

lık 1911'de Şeyhülislamlıktan istifa etmiştir. 8 Mayıs 1916'da tekrar Şeyhülislamlığa atanan Musa Kâzım Efendi, Birinci Dünya Savaşı'nın kötü gidişatı üzerine saraya geldikçe "Ben neticeyi iyi görmüyorum, ah şu işin içinden az zararlı çıkabilsek" diye söylenirken, Lütfi Bey, "Bunu bize söyleyeceğinize Meclis-i Vükelâda söyleyin" diye uyarılmış. O da Enver Paşa'yı göstererek "Evlad, söylüyorum ama, şu delikanlıya söz anlatabiliyor muyum? Şeyhülislam Efendi yine fetva vermeye başladı" diyor, diyerek suçlu Enver Paşa'ya yüklemiştir. 27 Ekim 1918'de Şeyhülislamlıktan ayrılmıştır. Ülkeyi savaşa sokan hükümetin içinde yer aldığı gerekçesiyle Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından tutuklanarak Bekirağa Bölüğüne hapsedilmiş ve 8 Mart 1919'da kurulan Divan-ı Harb-i Örfî'de yargılanmış, 5 Temmuz 1919'da 15 yıl kürek cezası ile cezalandırılmıştır. Ancak Padişah Vahdettin, onun cezasını 3 yıllık sürgün cezasına çevirmiş ve bu cezayı çekmek üzere Edirne'ye gönderilmiştir. 10 Ocak 1920'de vefat etmiştir.

Musa Kâzım Efendi, Şeyh Bedrettin'in Varıdat (1322), İmam Gazali'nin Tehafüt-ü Felsefe, İbn-i Rüşdü'nün Ecvibe adlı eserini Türkçeye çevirmiştir. Sıratı Müstakim, Sebilürreşad adlı dergilerde çeşitli yazılar yazmıştır. Makalelerinden bazıları "Dinî Makaleler" adlı kitapta toplanmıştır. Dinî makaleleri "Külliyat" adı ile basılmıştır. İslam'da Usul-ü Meşveret, Redd-i Bâtil gibi çeşitli eserleri vardır.

FERİT PAŞA (MEHMET) (AVLONYALI) (1857-1914)

1857'de Yanya'da dünyaya geldi. Eski Mutasarrıflardan Avlonyalı Mustafa Nuri Paşa'nın oğludur. Yanya'da okudu, Rum lisesini bitirdi. Özel hocalardan Arapça, Farsça, Fransızca ve İtalyanca dersleri aldı. Babası Resmo Mutasarrıfı iken Cinayet mahkemesi başkâtipliğine atandı. Girit vali ve kumandanı Rauf Paşa'nın yanında bulundu. 1874'te Tahriyat müdürlüğüne, 1877'de kaymakamlığa atandı. Bulgaristan'da Osmanlı Komiser yardımcılığı (1879), Diyarbekir bölgesi Adliye Müfettişliği, İstinaf Mahkemesi Üyeliği (1882) yaptı. Bursa valisi Ahmet Vefik Paşa'nın görevden alınması için mülkiye müfettişleriyle birlikte bir rapor hazırladı. Şûra-yı Devlet İstinaf müddeiumumiliği (1884) ve Konya Valiliği (1898) yaptı. Konya'da oldukça önemli hizmetler üretti, yollar, köprüler, çeşmeler yaptırdı. Yirmi km uzaktaki Çayırbağı suyunu getirtti. İçgüvenliği sağladı. Tarımda yeni araçların kullanılmasını sağladı. Konya ovasının sulanmasına özen gösterdi. 1902'de Sadrazamlığa atandı. İttihad ve Terakki hareketinin en dorukta olduğu günlerde sadrazandı. Meşrutiyetin yeniden ilânından kısa süre sonra Sadrazamlıktan istifa etti, 19 Mart 1909'da Ayân Meclisi üyeliğine atanan Ferit Paşa, ayânlık uhdesinde kalmak üzere, Aydın valiliği de yaptı. Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükümetinde Dahiliye Nazırlığı. Ayân Meclisi Reisliğinde de bulundu. 1914'te İtalya'nın San Remo kentinde vefat etti.

ARAM EFENDİ (1855-)

Aram Efendi 1855'te Trabzon'da dünyaya geldi. Trabzon'da Ermeni ve Katolik mekteplerinde okudu. İtalya ve Fransa'da ziraat eğitimi gördü. 1877'de Ticaret Nezareti'ne girdi. 1880'de Birinci Sınıf Ziraat Müfettişliğine yükseltildi. Trabzon, Sivas vilayetlerinde çalıştı. 1892'de Ziraat Nezareti Fen Heyeti Müdürlüğü'ne getirildi. Çeşitli görevlerde başarılı hizmetler yapan Aram Efendi, Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra 19 Mayıs 1909'da Ayân Meclisi üyeliğine atandı.

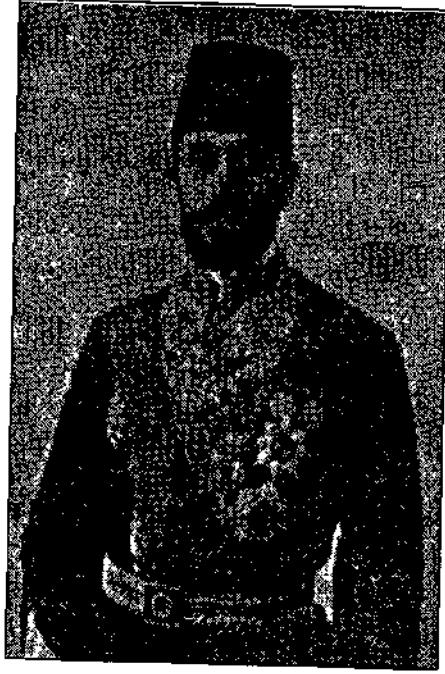
FUAT PAŞA (MÜŞİR) (1853-1931)

1853'te Mısır'da dünyaya gelmiştir. Müşîr Hasan Paşa'nın oğludur. İlk öğrenimini Mısır'da yapmıştır. Orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. Babasının Mısır'a gönderilmesi üzerine Fuat Paşa da Mısır'a gitmiş ve Kahire Harp Okulu'nu bitirmiştir. 1869'a kadar Mısır'da görev yapan Fuat Paşa İstanbul'a alınmış, Şura-yı Askerî'de görevlendirilmiştir. Kerkük, Arnavutluk isyanlarını bastıran Fuat Paşa, 1876'da Sırp-Karadağ savaşına katılmış, 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'nın başlaması üzerine Tuna Ordusu'na alınmış, 1878'de Müşîr olmuş ve başkomutan ve killiğine getirilmiştir. Padişah yaverliği, Avusturya ve Rusya'da elçilik yapan Fuat Paşa, daha sonra padişahı tahtından indirmek suçuyla suçlanmış ve gözetim altında tutulmuştur. Rütbeleri alınarak Şam'a sürülmüştür. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra 14 Kasım 1909'da Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır.

Fuat Paşa, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı desteklemiştir. Balkan Savaşı'nda görev almış, I. Dünya Savaşı sırasında Almanya ve Avusturya'yı ziyarete giden heyete başkanlık yapmıştır (1915). Millî Mücadeleyi de des-

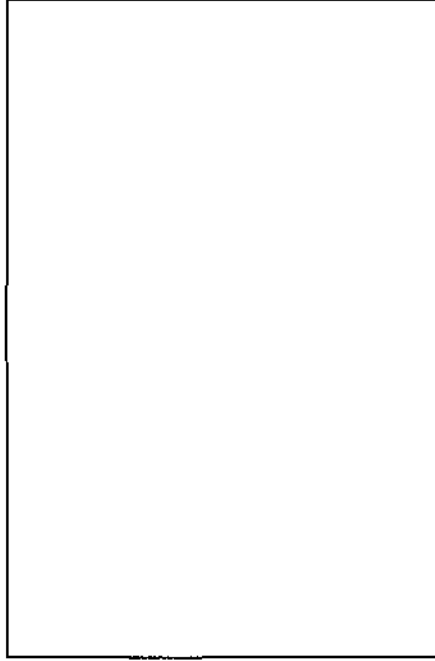
teklemiştir. Düşüncelerini çekinmeden söylediği için Deli Fuat Paşa adı verilmiştir. Mustafa Kemal'in başlattığı Ulusal Kurtuluş Savaşı karşısında sarayın ve hükümetin takındığı tavır, Fuat Paşa'yı rahatsız etmiştir. Bir gün saraya giderek Vahdettin ile görüşmüş ve ona vatani kurtarmak için dövüşenlere karşı saltanat makamı ve hükümet tarafından takınılan tavrın milleti üzdüğünü, Damat Ferit ve taraftarlarının hükümetten uzaklaştırılmalarını, hükümetin, işini bilen kişilerden oluşturulmasını önermiştir. Bunun yanında Heyet-i Temsiliye'nin bazı isteğini de padişaha iletmekten kaçınmamıştır. 1931'de vefat etmiştir.

REŞİD AKİF PAŞA (1863-1921)

1863'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Kalkandelenli Akif Paşa'nın oğludur. Arapça, Farsça, Fransızca öğrenmiştir. Galatasaray Lisesi'nde okumuştur. Amedî Kalemünde memuriyete başlamış (1883), daha sonra çeşitli devlet görevlerinde bulunmuştur. Şura-yı Devlet üyeliği (1895), Sivas valiliği (1905) yapmıştır. Sivas'taki çalışmaları halk tarafından çok beğenilmiştir. Meşrutiyet'in yeniden ilânından sonra kurulan Kâmil Paşa Hükümetinde Dahiliye Nazırlığına atanmış ise de, rahatsızlığı nedeniyle bu göreve başlayamamıştır. 14 Kasım 1909'da Ayân Meclisi üyeliğine atanan Reşid Akif Paşa, Ahmet İzzet Paşa Hükümetinde Şura-yı Devlet Reisiği, Damat Ferit Paşa Hükümetinde Meclis-i Vükelâ üyeliği, Tevfik Paşa Hükümetinde Maarif Nazırlığı yapmıştır. 15 Nisan 1921'de vefat etmiştir.

MEHMET ZİYAATTİN EFENDİ (1847-1918)

Ağustos 1847'de İstanbul'da doğmuştur. Osman Nuri Efendi'nin oğludur. İlk eğitimi Eyüp'te yapmış, Şehzade Rüştiyesine devam etmiş ve 1860'ta mezun olmuştur. 1861'de Fetvahane'nin pusula odasında işe başlamış ve Mehmet Nuri Efendinin derslerini izlemiştir. 9 Mayıs 1873'te Ulûmu Âliye'den icazet almıştır. 1874'te Urfa Sancağı Niyabel Şer'iyesine atanmış ise de, 1876'da istifa ederek İstanbul'a gelmiştir. 1877'de İlamat-ı Şer'ie Mümeyzliliğine atanmış, 1890'da Fetvahane İlamat-ı Şer'ie Mümeyzliliğine getirilmiştir. 1897'de İstanbul Kadılığına atanmıştır. 13 Şubat 1909'da Şeyhülislamlığa getirilmiş ve 5 Mayıs 1909'da bu görevden alınmıştır. 21 Ocak 1911'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmış. 11 Haziran 1918'de vefat etmiştir.

NAİL BEY (1861-1922)

Mustafa Nail Bey, 1861'de İstanbul'da dünyaya geldi. Tophane-i Amire Mektupçusu Mehmet Emin Efendi'nin oğludur. Rüştiye'yi ve Galatasaray Sultanisi'ni bitirmiştir. 1882'de öğretmen olarak devlet memuriyetine girmiş, 1887'de Hariciye Nezareti'ne geçmiştir. Bir süre sonra da Maliye Nezareti'ne geçen Nail Bey, Maliye Nezareti Mektupçuluğu yapmıştır. Öğretmen Okulu'nda, Mülkiye Mektebi'nde ders de veren Nail Bey, 1908 seçimlerinde aday olmuş ve Canik'ten mebus seçilmiştir. Hüseyin Hilmi Paşa Hükümeti'nde Maarif Nazırlığı'na getirilmiş, daha sonra da, 21 Ocak 1911'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. İkinci Meşrutiyet devrinde çeşitli nazırlıklarda bulunan Nail Bey, Paris'te toplanan Maliye Konferansında Osmanlı Devletini temsil etmiş (1914) ve 1922'de vefat etmiştir.

ARİSTİDİ PAŞA (1848-1928)

1848'de Kayseri'de dünyaya geldi. Kayseri Sancağı İdare Meclisi Üyesi Yorgi Efendi'nin oğludur. İstanbul'da Fener Rum Mektebi'nde okudu. Özel hocalardan ders aldı. Fransızca öğrendi. 1871'de Galata'da Mahkeme Kâtipliği'ne atanarak memuriyete başladı. 1878'de Bidayet Mahkemesi'ne geçti. Çeşitli vilayetlerde mahkeme üyesi ve savcı olarak görev yaptı.

1908'de İzmir'de aday oldu ve mebus seçildi. Meclis-i Mebusan'da Reis Vekili oldu. Hüseyin Hilmi Paşa'nın ikinci sadrazamlığında Orman Maden ve Ziraat Nazırlığı'na atanan Aristidi Paşa, bir süre sonra bu görevinden istifa etti. 21 Ocak 1911'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Sait Paşa hükümetinde Ticaret ve Ziraat Nazırlığı'na getirildi. Hükümetin istifası üzerine o da bu görevden ayrılmak zorunda kaldı. Türkçeye hakimiyeti, derin hukuk bilgisiyle üzerine aldığı her işte iz bırakmış bir devlet adamı olarak tanınmıştır. 1928'de vefat etmiştir.

SÜLEYMAN EL-BUSTANİ (1856-1925)

1856'da Lübnan'da dünyaya geldi. Maruni bir aileye mensuptur. Betran El Bustani'nin koruyuculuğu altında eğitimini tamamladı. Yedi yaşında iken babası tarafından kurulan ve idare edilen El-Matros-ül Vatanıyye'ye gönderildi ve 1871'de derslerini tamamladı. Bedros-El Civan'ın onbeş günde bir çıkardığı El-Canana adlı dergiyi haftada iki defa çıkarırdı. Bir süre de Salim El-Bustani tarafından çıkarılan El-Cüheyne gazetesini idare etti. Daire-ül-Maarife çeşitli makaleler yazdı. Kasım Züheyr tarafından bir gazete kurulması için yapılacak toplantı için davet edildi (1876). Sözkonusu davete uyarak Basra'ya gitti. Züheyr ailesi ile hurma ticaretine başladı. Bağdat'a gitti. Burada ticaret mahkemesi üyeliğine getirildi. Uzun süren seyahatler yaptı. Bu seyahatlerdeki gözlemlerine dayanarak bir Arap kabilesi olan Salablar hakkında bir kitap yazdı. Yeni yazdığı bir eseri Türkçeye tercüme etmek için izin alması gerekiyordu. Bu nedenle İstanbul'a geldi. Sait Paşa'nın özel gayretiyle bu izini aldı. Ancak yazılı eser üzerindeki denetim onu üzdü. Sansür uygulamalarına tepki göstererek küstü ve 1878'de Mısır'a gitti. 1888'de gezilere çıktı.

İran'a gitti. İki yıl Bağdat'ta kaldı. İran edebiyatını öğrendi. Arap tarihi üzerine çalıştı. Sonra İstanbul'a geldi. 1893'te Hükümet Komiseri olarak Şikago'ya gitti. Irak'ta sulama sorununa yardımcı olmak amacıyla bir proje hazırladı. Genç Türklere olan ilgisi giderek arttı. 1898'de Lübnan civarındaki köyüne döndü. Sakın bir çalışma içinde İlyada'yı hazırladı. 1908 seçimlerine katıldı ve Beyrut mebusu seçilerek İstanbul'a geldi. 21 Ocak 1911'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Sait Hâlim Paşa Hükümetinde Ticaret ve Ziraat Nazırlığı'na getirildi. Ancak bazı hükümet üyeleri ile anlaşamadı. Osmanlı-Alman gemilerinin Rus donanmasına ateş açması, Rus kıyılarını bombalaması üzerine istifa etti. İsviçre'ye gitti. Burada uzun süre yaşadı. Hastalandı, 1924'te Amerika'ya gitmek zorunda kaldı ve burada hemşehrileri tarafından parlak bir törenle karşılandı. 1925'te vefat etti.

DİLBER ZARE EFENDİ (1848-)

Tüccardan Ohannes Dilber Efendi'nin oğludur. 1848'de İzmir'de doğmuştur. İzmir'de Fransız Mektebi'nde okumuştur. Daha sonra Almanya'da eğitimini sürdürmüştür. Ermenice, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İngilizce, Rumca öğrenmiştir.

1869'da İzmir Ticaret Mahkemesi'ne tercüman olarak girmiştir. 1 Ağustos 1879'da İzmir Müdde-i Umumi Muavinliği'ne atanmıştır. Sakız Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi Reisliği, Selanik Vilayeti İstinaf Mahkemesi Müdde-i Umumiliği yapmış, 31 Aralık 1885'te Ticaret ve Ziraat Nezareti Mütercimliği'ne geçmiştir. Hazine Müşavir Yardımcılığı da yapan Dilber Zare Efendi; 13 Temmuz 1897'de Şûra-yı Devlet Üyeliği'ne atanmıştır. Daha sonra Memurîn-i Mülkiye Komisyonu Üyeliği, 2 Eylül 1908'de Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesi Üyeliği'ne getirilmiştir. 31 Aralık 1918'de istifa etmiştir. 21 Ocak 1911'de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır.

HALİD ZİYA (UŞAKLIĞİL) (1867-1945)

1867'de İstanbul'da dünyaya geldi. Uşakızadelerden Hacı Halil Efendi'nin oğludur. İstanbul Fatih Askerî Rüşdiyesine girdi. Bir süre sonra babasının İzmir'e tayininin çıkması üzerine Halid Ziya da İstanbul Fatih Askerî Rüştiyesinden ayrılıp, İzmir Rüşdiyesine naklen geçti ve bu okuldan mezun oldu. Özel hocalardan Fransızca dersi aldı. Avusturyalı Katolik rahiplerin yönettiği Mechitariste Okulu'nda okudu, fakat bu okulu bitiremedi ve son sınıftan ayrıldı. Babasının işyerinde ona yardım etmeye başladı. Fransızca öğretmenliği, banka memurluğu, edebiyat öğretmenliği ve Reji memurluğu yaptı. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra Reji Komiserliğine getirilen Halid Ziya Bey, İstanbul Darülfünunda Batı Edebiyatı dersi verdi. 1909'da Mabeyn Başkâtipliğine, 14 Kasım 1911'de Ayân Meclisi Üyeliğine atandı fakat, 18 Kasım 1911'de istifa etti. Darülfünundaki görevini sürdüren Halid Ziya Bey, İttihat ve Terakki'nin yönetimden düşmesi üzerine Reji İdaresine geçti ve bu kurumun yönetim kurulu başkanlığına getirildi. Cumhuriyet devrinde köşküne çekildi.

Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Arapça ve Farsça bilen Halid Ziya Bey, Türkiye'nin çağdaş batı romanı öncülerindedir. Edebiyat alanına çeviriler yaparak girdi. Şiirler, hikâyeler, tiyatro eserleri ve romanlar yazdı. Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu en tanınmış romanlarıdır. Yunan Edebiyatı, Latin Edebiyatı, Alman Edebiyat Tarihi, Fransız Edebiyat Tarihine ilişkin çeşitli incelemeleri yanında Saray ve Ötesi adı altında Hatıraları da vardır.

İBRAHİM ŞÜKRÜ PAŞA (1857-1918)

Mirliva Süleyman Paşa'nın oğludur. 1857'de İstanbul'da doğdu. Sıbyan Mektebi'ni ve Rüştîye'yi bitirdi. Özel hocalardan Fransızca dersi aldı. 1873'te memuriyete başladı. Şûrâ-yı Devlette çeşitli görevlerde bulundu. 1896'da Sicill-i Ahvâl Komisyonu Reislîği'ne getirildi. 1897'de Cezairi Bahrisefid Vali Vekillîğine atandı. 1906'da Suriye Vallîliği, 1908'de Beyrut Vali Vekillîği yaptı. 30 Nisan 1912'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı. 1918'de vefat etti.

ABDÜLHAMİD ZÖHRAVİ (1855-1916)

Abdülhamid Zöhravi 1855'te Hama'da dünyaya geldi. Medrese'de okudu. Sultan Abdülaziz zamanında İstanbul'a geldi. Gazetecilik yaptı. Ancak hükümetle uzlaşamadı. Şam'a sürüldü. Oradan Mısır'a kaçtı ve gazetecilik işlevini burada sürdürdü. Meşrutiyetin yeniden ilâm üzerine memleketine geri döndü ve 1908 seçimlerinde mebus seçildi. Ancak, o, Meclis-i Mebûsân'da Arap milliyetçiliği yaptı. Balkan yenilgisi sırasında Paris'te toplanan Suriyelilerin bağımsızlığını öngören kongreye başkanlık etti. Hükümet, Araplarla olan diyalogu geliştirir amacıyla 4 Ocak 1914'te Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Fakat onun milliyetçi çalışmaları durmadı. Cemal Paşa'nın kurdurduğu Harp Divanı'nda yargılandı. Suçu sabit görülerek idam edildi (1916).

ABDURRAHMAN EL - YUSUF BEY

Abdurrahman Bey, 1873'te Şam'da doğdu. İdadîde okudu. Hac Muhafızlığı yaptı. Şam Müftülüğüne atanan Çuhadarzade Süleyman Efendi yerine 21 Aralık 1909'da Şam mebusu seçildi. Müşir Haklı Paşa'nın eşine ve kızına vatan hizmet tertibinden biner kuruş maaş bağlanmasını içeren bir kanun teklifi hazırladı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü. 4 Ocak 1914'te Ayan üyeliğine atandı. Birinci Dünya Savaşı sırasında 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın ricası ile iznli sayıldı ve bir süre cephe görevi yaptı.

ABDÜLHAK HAMİT BEY (1852-1937)

1852'de Bebek'te doğdu. Tahran Sefiri Hayrullah Efendi'nin oğludur. Amerikan okullarında okudu. Özel hocalardan ders aldı. Fransızca, İngilizce, Farsça öğrendi. Bâb-ı Âli Tercüme Odası'nda, Maliye ve Şûra-yı Devlet Kalemleri'nde çalıştı. Paris elçiliğinde ikinci kâtip olarak bulundu. Londra Sefaretinde başkâtiplik yaptı. 1908'de Brüksel elçiliğine atandı. 4 Ocak 1914'te Ayân Meclisi üyeliğine atandı ve Ayân Meclisi Reis vekili oldu. 3 üncü dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne milletvekili seçildi. En yaşlı üye olarak ilk toplantıyı yönetti. Türk edebiyatının tanınmış kişilerindendir.

MAHMUD PAŞA (ÇÜRÜKSULU) (1864-1931)

1864'te Çürüksu'da dünyaya geldi. Hüseyin Bey'in oğludur. Kuleli Askerî İdadisini bitirdikten sonra Mühedîshane-i Berri-i Hümayuna girdi. 1887'de Topçu mülazım-ı sanisi olarak okuldan ayrıldı. 1888'de erkân-ı Harp Yüzbaşısı oldu. Osmanlı Genelkurmay Başkanlığında görevlendirildi. Girit olaylarını bastırmakta ve Yunan sınırında yapılan inceleme heyetinde görev aldı. 1891'de binbaşılığı yükseltildi ve Hicaz Askerî Fırkasına atandı. Bu sırada Halep Redif Fırkası kurmay başkanlığı, Şam da bulunan beşinci ordu kurmay başkanlığı yaptı ve rütbesi kaymakamlığa çıkarıldı. Dürzi İsyanının bastırılmasında önemli görevler yaptı. Osmanlı Genel Kurmay Başkanlığında çalıştırılması uygun görüldüğü için İstanbul'a getirildi. 1895 Yunan savaşında görev aldı. Tesalya Demiryolu Komiserliği yaptı. Savaş sonrasında tekrar İstanbul'a döndü 1899'da Gürcülerin veliahd ile ilişki içinde olduklarına dair, Abdülhamit'e, aslı olmayan jurnaller verildi. Bunun üzerine Mahmud Paşa ve akrabaları sürgün edildi. Mahmud Paşa Halep'e sürüldü. Meşrutiyetin yeniden ilânı üzerine İstanbul'a döndü ve Genelkurmay Başkanlığı Birinci Şube Müdürlüğüne atandı. Daha sonra Genelkurmay İkinci Başkanı oldu.

1910'da İngiliz ordusunun sonbahar manevralarını izlemek üzere İngiltere'ye gitti. Trablusgarp Savaşı'nda (1911'de) Trablusgarp'a savaş araç gereci gönderilmesi için yoğun çaba gösterdi. Balkan Savaşı sırasında on yedinci kolordu komutanlığına atandı. Bu kolorduyu kurdu. Babaeskiye gitti. Kırkkilise çarpışmalarında bozulan üçüncü kolordunun geride kalanlarını topladı. Üçüncü kolordu ile altıncı kolordu arasında mevzi alarak bu iki kolordunun çözülmesini engelledi. Lüleburgaz muharebesinde Bulgar taarruzunu kırdı. Ancak her iki taraftaki kolordunun çekilmesi üzerine, o da, Çatalca hattına çekildi. Bu çekilme sırasında yorgun askerleri ve askerî malzemeyi topladı. İkinci kolordu kumandanlığına getirildi. Bu sırada üçüncü kolordu komutanı Muhtar Paşa'nın yaralanarak İstanbul'a gönderilmesi üzerine üçüncü kolordu komutanlığına atandı. Mütarekede kolordusundaki mükemmelliyet ve ciddiyet herkesin dikkatini çekti. Bâb-ı âli Baskınından sonra Mahmut Şevket Paşa tarafından oluşturulan hükümette Bahriye Nazırlığına atandı. Bu görevde iken üçüncü kolordu komutanlığını da uhdesinde tuttu. Balkan Savaşı'ndaki hizmetleri göz önünde tutularak Ferikliğe yükseltildi. 14 Mart 1914'te Ayân Meclisi üyeliğine atandı.

Mahmut Şevket Paşa'nın katledilmesi üzerine Sait Halim Paşa tarafından kurulan hükümette Bahriye Nazırlığına getirildi. Bir süre sonra Nafia Nazırlığına atandı.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında seferberlik ilânına karşı çıktı. Savaşın doğuracağı olumsuzlukları hükümette tartışmaya açtı. Ancak arkadaşlarını ikna edemedi ve istifa etmek zorunda kaldı. Harbin devamı süresince işe konusundaki perişanlıkları Ayân Meclisinde eleştirdi. Batum'un işgali üzerine memleketini görmek üzere buraya bir gezi yaptı ve bu gezide gördüğü eksiklikleri Ayân Meclisi'nde dile getirdi. Sarıkamış hezimetini üzerine Ayân Meclisinde yaptığı eleştiriler hoş karşılanmadı.

16 Mart 1920'de İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürüldü. Ancak, Birinci Dünya Savaşına Osmanlı Devletinin girmesine karşı olduğu ve Ermeni tehciri işine karışmadığı anlaşılınca bir süre sonra serbest bırakıldı. Almanya'ya gitti ve bir süre burada kaldıktan sonra İstanbul'a geldi. İzmir'in işgali üzerine toplanması düşünülen Saltanat Şûrâ'sına kadınların da katılabileceğini belirtti. Zaman zaman Ankara'ya gitti, fakat tekrar İstanbul'a döndü. Damat Ferit Hükümetinde Meclis-i Vükelâ'da görev aldı ise de hükümet üyeleri ile görüş ayrılığı olduğu için uzun süre bu görevini sürdüremedi ve hükümetten ayrıldı. 1931'de kanserden öldü.

Mahmut Paşa'nın matematik bilgisi çok ileri idi. Fransızca ve Almanca bilirdi. Avrupada çıkan askerî, fennî ve edebî felsefî eserleri okurdu.

RIFAT BEY (MENEMENLİZADE) (1856-1932)

1856'da Adana'da dünyaya geldi. Özel hocalardan ders aldı. Şûra-yı Devlet ve Divan-ı Muhasebat kalemlerinde yetişti (1884). Adana (1886), Balıkesir (1888), Van (1889), Bağdat (1891), Şam (1894) Defterdarlığı, Maliye Müfettişliği, Tahsilat Müdürlüğü, Gelirler Muhasebeciliği yaptı.

Hüseyin Hilmi Paşa Hükümetinde Maliye Nazırı oldu. (Ziya Paşa'nın istifası üzerine). Tevfik Paşa Hükümetinde de Maliye Nazırlığını korudu. İkinci Hüseyin Hilmi Paşa Hükümetinde de Maliye Nazırı oldu. Memurların tasfiyesinde görev aldı. Şûrâ-yı Devlet Reisi Raif Paşa'nın ülkede iç güvenliğin sağlanması için on yıl siyasî cemiyetlerin yasaklanması önerisine karşı çıktı ve "İttihad ve Terakki Cemiyetinin" son zamanlarda ülkeye yaptığı hizmetlerin unutulmamasını istedi. Harbiye Nazırı ile anlaşamadı istifa etti. Mahmut Şevket Paşa Hükümetinde yine Maliye Nazırı oldu. 14 Mart 1914'te Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Bu meclisin başkanlığını da yapan Rifat Bey, Mondros Mütarekesi'nden sonra Nisan 1919'da tutuklandı. Divan-ı Harb-i Örfi'de yargılandı. Suçsuz bulundu. 1920'de toplanan Saltanat Şurası'na katıldı ve Sevr Antlaşması'nı onayladı. Bu, siyasî hayatının sonu oldu. 1932'de vefat etti.

MUSTAFA HAYRİ EFENDİ (ÜRGÜPLÜ) (1866-1922)

1866'da Konya'ya bağlı Ürgüp kazasında dünyaya gelmiştir. Babası eski Trablusgarp Evkaf müdürü Abdullah Avni Efendidir. Okula Ürgüp'te başlamış, daha sonra, Sivas'ta adliye müfettişi bulunan ağabeyi Hakkı Beyin yanına giderek Fatih Camii Medresesi'nde Taşköprülü Abdullah Rüştü Efendiden ders almıştır. Ali Baba'dan Farsça, Alim Efendi'den Arapça öğrenmiştir. 1884'te ağabeyinin İstanbul'a gönderilmesi üzerine o da İstanbul'a giderek, eğitimini burada sürdürmüştür. 1886'da babası ile tekrar Ürgüp'e dönmüş ve eğitimine Kayseri'de Yağmuroğlu Medresesi'nde devam etmiştir. 1888'de tekrar İstanbul'a gelmişlerdir. 1897'de icazet almış ve Mekteb-1 Hukuktan mezun olmuştur. 18 Ağustos 1898'de Maraş Sancağı Bidayet Mahkemesi Müddeiumumî Muavinliğine atanmıştır. Nisan 1900'de Trablusşam Müddeiumumî Muavinliğine, Nisan 1901'de Lazkiye Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi Reisliğine atanmıştır. Daha sonra Suriye, Manastır, Selanik Bidayet Mahkemelerinde görev almıştır.

Meşrutiyetin ilanından sonra Niğde'den mebus seçilmiştir. 31 Mart isyanı üzerine kurulan Tevfik Paşa Hükümetinde Adliye Nazırlığına atan-

muş ise de, o, bu görevi kabul etmemiştir. 1 Teşrinisani 1326'da Meclis-i Mebûsân Birinci Reis Vekilligine seçilmiştir (III Yıl). 22 Aralık 1910'da Evkaf-ı Hümayun Nazırlığına atanmıştır. Sait Paşa Hükümetinde Adliye Nazırlığı ve Şûrâ-yı Devlet Reislığı, yapmıştır. Bu iki görevden istifa etmiş, 30 Ekim 1911'de Evkaf-ı Hümayun Nazırı olmuştur. 21 Temmuz 1912'de tüm hükümet üyeleriyle birlikte istifa etmiştir. 1912 seçimlerinde yeniden Niğde'den mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân kapatılınca, daha önceden ikinci iş olarak yaptığı ve Darülfünunda, Mekteb-i Kuzzat'ta kazandığı öğretmenlik deneyimlerini göz önünde bulundurarak tekrar öğretmenliğe dönmüştür. Mekteb-i Kuzzat'ta öğretmenlik yapmıştır. Mahmut Şevket Paşa Hükümeti'nde Evkaf-ı Hümayun Nazırlığı görevini üstlenmiştir. Üçüncü devre seçimlerine katılmış ve yeniden Niğde mesubu seçilmiştir. Sait Halim Paşa Hükümeti'nde de aynı görevi sürdürmüştür. Şeyhülislam Esat Efendinin istifası üzerine, 16 Mart 1914'te, Şeyhülislamlığa getirilmiştir.

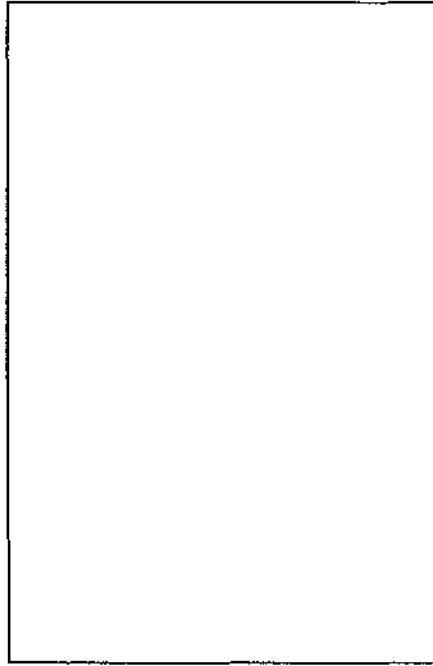
Birinci Dünya Savaşı başlayınca Cihat Fetvası yayınlamıştır. 8 Mayıs 1916'da Evkaf Nazırlığından ve Şeyhülislamlıktan istifa etmiştir. 12 Kasım 1916'da Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. Birinci Dünya Savaşı bitince İngiliz ve Fransızlar tarafından hazırlanan tutuklanması gerekenler listesinde yer aldığı için göz hapsine alınmış, bir süre Bekirağa Bölüğünde tutulduktan sonra 2 Haziran 1919'da hasta hasta Maltaya gönderilmiştir. 15 Temmuz 1919'da Hayri Beyi muayene eden İngiliz sağlık ekibi şu kanaata varmıştır : "Sağlık durumu kötü, kalbi zayıf ve düzensiz. Nabızı düşük. Sağlığı kırdı çalışmaya elverişli değil. Garnızonda ya da büroda da çalışamaz. İngiltere'ye gönderilmesi önerilir".

Sağlık ekibinin bu insancıl önerisini ne yazık ki İngiliz hükümeti kabul etmemiştir. İstanbul'da bulunan İngiliz yüksek Komiserliği ve Osmanlı Hükümeti de Hayri Bey'in İstanbul'a gönderilmesine karşı çıkmışlardır. Aradan zaman geçmiş, Hayri Bey iyileşmemiştir. Malta valisinin 21 Ekim 1920 tarihli raporunda Hayri Beyin ciddi hastalar içinde yer aldığı belirtilmiştir. Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'nın olumlu gidişatı, Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin düşmesi Hayri Bey için de olumlu gelişmelere yol açmış ve 5 Kasım 1920'de Hayri Bey'in şartlı olarak İstanbul'a gönderilebileceği belirtilmiştir. Malta makamları, Hayri Beyden, artık siyasetle uğraşmayacağını belirten imzalı bir belge almak istemişler ise de, Hayri Bey, "Ben ancak hürriyetimin elimden zorla alındığını imzayla onaylarım" diyerek, böyle bir belgeyi vermemiştir. Türkiye'ye döndükten bir süre sonra ölmüştür (1922).

SEYYİT BEY (-1924)

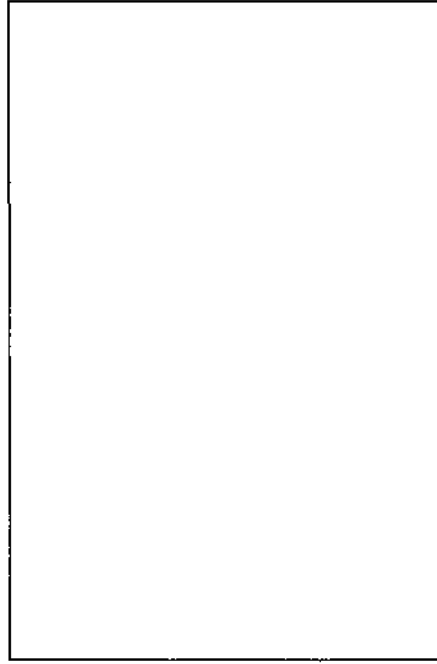
İzmir'de dünyaya geldi. Medrese eğitimi aldı. Hukuk mektebini bitirdi. 1908'de yapılan seçimlerde adaylığını koydu ve İzmir'den mebus seçildi. 12 Kasım 1916'da Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Yeni Türkiye Devleti kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ikinci devresinde yine İzmir milletvekili olarak bulundu. İsmet Paşa Hükümetinde Adliye Vekilliği yaptı. Hukuk Profesörlüğünü siyasi yaşama tercih eden Seyyit Bey, 1924'te vefat etti.

İBRAHİM HAYRULLAH BEY (1860-1934)

Şeyhülislam Mehmet Sahip Molla Beyin oğludur. 1860'da İstanbul'da doğmuştur. Özel ve resmî okullarda okumuştur. 1882'de Hukuk Mektebini bitirmiştir. Temyiz Mahkemesi Hukuk Dairesi Zabıt Kâtipliğine fahri olarak başlamış, 13 Şubat 1886'da maaşa bağlanarak devlet memuru olmuştur. Bir süre başsavcılıkta çalıştıktan sonra 9 Şubat 1897'de Beyoğlu Bıdayet Mahkemesi üyeliğine 18 Mart 1899'da Adliye Nezareti Havale Müdürlüğüne, 10 Haziran 1900'de Umuru Hukukiye Müdürlüğüne atanmıştır. 20 Ocak 1907'de İstanbul İstinaf Hukuk Dairesi Başkanlığına atanmıştır. 1908 seçimlerinde İstanbul Heyet-1 Teftişye Başkanlığı yapmıştır. 15 Eylül 1909'da Selanik valiliğine atanmıştır. 30 Ocak 1912'de İstanbul valiliğine getirilmiş, 23 Ekim 1912'de bu görevden alınmıştır. 24 Ocak 1913'te Adliye Nazırlığına atanmıştır. 28 Mayıs 1914'te Şûra-yı Devlet başkanlığı vekilliğine, 3 Mayıs 1916'da asaleten başkanlığa, 11 Şubat 1917'de de Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır.

Mütareke döneminde 67 İttihatçıyla birlikte tutuklanmış, 1934'te İstanbul'da vefat etmiştir.

ARIF HİKMET PAŞA (1871-1946)

Eski Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa'nın oğludur. 1871 Kosova vilayetine bağlı Prizren kasabasında dünyaya geldi. Sıbyan Mektebi'nde okula başladı. 1891'de Mülkiye'yi bitirdi ve Aydın vilayetine maiyet memuru olarak atandı. 1892'de ayrıldı 1893'te Şura-yı Devlet üyeliğine getirildi ve burada çeşitli görevlerde bulundu.

1913 yılında kurulan Kâmil Paşa Hükümetinde Adliye Nazırlığı, Şura-yı Devlet Reisliği yaptı. Bâb-ı Âli baskını üzerine diğer hükümet üyeleriyle birlikte istifa etti. 1918'de Tevfik Paşa Hükümetinde Adliye Nazırlığı'na getirildi. 10 Aralık 1918'de de Ayân Meclisi üyeliğine atandı.

3 Mart 1924'te Hilafet kaldırılıp da Osmanlı hanedanı ve yakınları yurt dışına gönderilince Arif Hikmet Paşa da Padişah damadı olduğu için yurt dışına sürüldü. Şam ve Beyrut'ta yaşamını sürdürdü. 1946'da vefat etti.

YUSUF ZİYA PAŞA (1849-...)

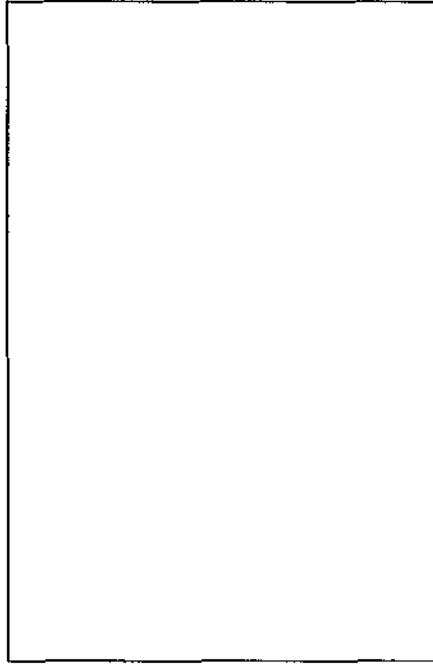
Yusuf Ziya Bey, 1849'da İstanbul'da dünyaya geldi. Rüştiye Mektebi'nde okudu. Özel hocalardan ders aldı. Onbir yaşında memuriyete girdi. 1869'da Berlin Sefareti İkinci Kâtibi oldu. Viyana, Atina, Petersburg elçiliklerinde kâtiplik yaptı. Berlin Konferansı'nda Göçmenler Komisyonu Başkanlığına atandı. Belgrad, Paris elçiliği görevinde bulundu. 1889'da Roma Elçisi oldu. Şûra-yı Devlet Mülkiye Dairesi Üyeliği yaptı. Şirketi Hayriye Reisiğinde bulundu. 1908'de Ticaret Nazırlığı'na atandı. Fakat bu nazırlık Nafia Nezareti ile birleştirilince, Yusuf Ziya Paşa, Roma Elçiliğine atandı. 1910'da Washington elçisi oldu. 10 Aralık 1918'de Ayân Meclisi üyeliğine atandı.

Yabancı devletlerin çoğundan yüksek derecede nişanlar aldı.

LİGORAKİ VEGLERİ (1861-1948)

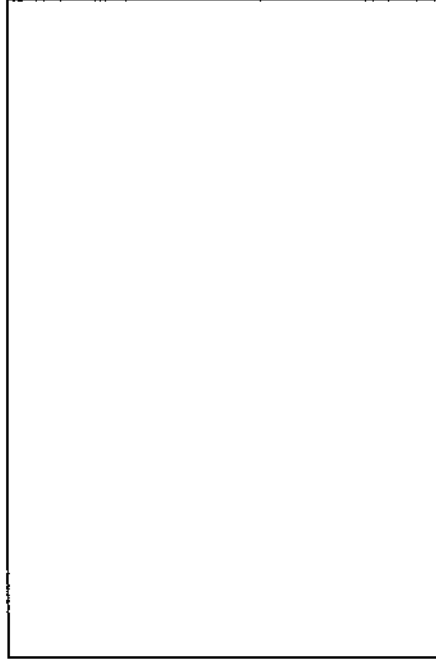
Doktor Nikolaki Vegleri'nin oğludur. İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Rum mektebinde okumuş Mülkiye Mektebi'ni bitirmiştir. 1883'te Şûra-yı Devlet Muhakemat Dairesi'nde göreve başlamıştır. 1866'da Diyarbakır Vali Yardımcılığına atanarak yöneticilik mesleğine geçmiştir. Daha sonra Trabzon, Manastır Vali Yardımcılığı, Çamlık, Mersin Mutasarrıflığı ve Sisam Genel Valiliği (Sisam Beyi) yapmıştır. 10 Aralık 1918'de Ayân Üyeliği'ne atanmıştır. 1948'de vefat etmiştir.

MUSTAFA SABRİ EFENDİ (1870-1954)

1870'de Tokat'ta doğmuştur. Ahmet Efendi ile Hanife Hanımın oğludur. Kayseri'de hoca Emin efendinin derslerini izlemiş, sonra İstanbul'a gitmiş, Ahmet Asım Efendiden ders almıştır. 22 yaşında Fatih camiinde öğrenci okutmaya başlamıştır. 1908 Seçimlerinde Tokat'tan mebus seçilmiştir. Cemiyet-i İlmîye'nin yayın organı olan Beyanü'l Hak'ta baş yazılar yazmıştır. Birinci Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasından sonra Dersiamlık yapmıştır. 1918'te Darü'l Hikmet'ül İslamiye'ye üye olmuştur. 1916'da Romanya'ya sürgüne gönderilmiştir. 4 Mart 1919'da Şeyhülislamlığa atanmıştır. Hükümetin düşmesi üzerine 16 Mart 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. 30 Temmuz 1920'de tekrar şeyhülislamlığa getirilmiştir. Eylül 1920'de bu görevden ayrılmış ve tekrar Derstamlığa başlamıştır, Ulusalçılarla anlaşamamış, Yunanistan'a kaçmış orada Yarın adıyla bir gazete çıkarmıştır. Daha sonra Mısır'a gitmiştir. Yüzellilikler arasında yer almıştır. 12 Mart 1954'te Mısır'da ölmüştür.

1898'de çıkan Malûmat dergisinde yazı yazmaya başlayan Mustafa Sabri Efendi, Yeni İslâm Müçtehidlerinin Kıymet-i İlmîyesi, Dinî Müceddidler, İslâm'da İmamet-i Kübra, gibi çeşitli eserler yazmıştır.

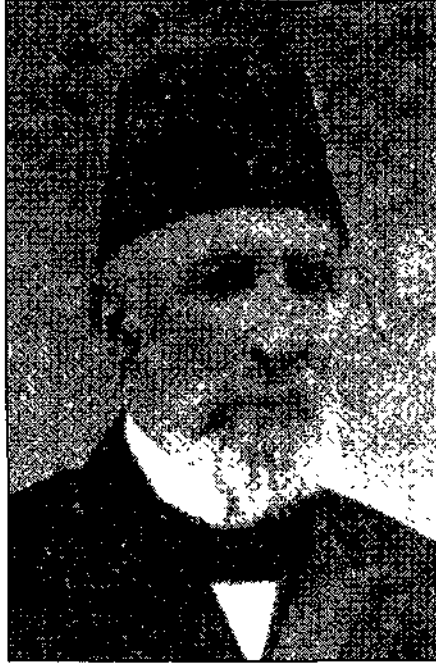

MEHMET TEVFİK BİREN (1873-...)

1873'te İstanbul'da doğdu. Encümen-i Teftiş ve Muayene Reisi Hamdi Efendi'nin oğludur. Mülkiye'yi bitirdi. Bâb-ı Âlî Tercüme Odası'nda, Mabeyn Kâtipliği'nde, Kudüs Mutasarrıflığı'nda, Konya, Yemen, Bursa, Ankara Valiliği'nde, Divan-ı Muhasebat Reisliği'nde, Şûra-yı Devlet Mülkiye, Maliye ve Nafia Dairesi Reisliği'nde bulundu. Damat Ferit Paşa, Salih Paşa Hükümeti'nde Maliye Nazırlığı yaptı. 10 Mart 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atandı. 16 Mart 1919'da Maliye Nazırlığı'na getirilen Mehmet Tefik Bey, 1 Ağustos 1921'de Şûra-yı Devlet Reisliği'ne atandı.

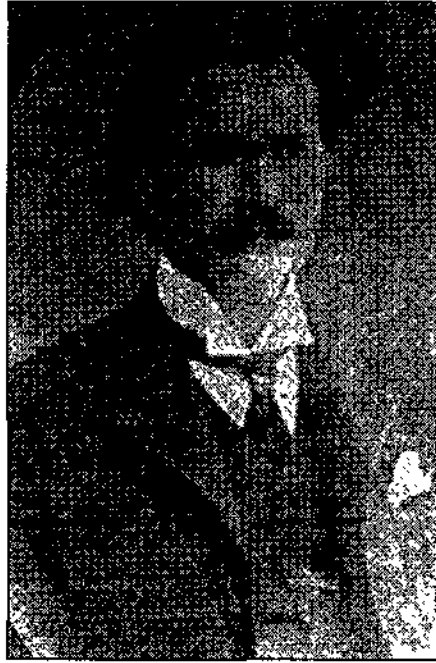
Mehmet Tefik Bey; Ticaret Mektebi'nde, Hukuk Mektebi'nde, İnas Darülfünun'unda öğretmenlik yaptı.

KOSTAKI VAYANI EFENDİ (1846-1919)

1846'da Nevşehir'de dünyaya geldi. Ticaret ve Sarraflık yapan Porgaki Efendinin oğludur. Küçük yaşta İstanbul'a gelmiş ve Fener Rum mektebinde okumuştur. Daha sonra Atina üniversitesine devam etmiş ise de, bu üniversiteyi bitirememiştir. 1869'da Ticaret-i Bahriye Mahkemesi tercümanlığına atandı. 1876'da sözkonusu mahkemenin üyesi oldu. Üç yıl sonra ikinci Ticaret Mahkemesi Reisliğine bir yıl sonra da Birinci Ticaret Mahkemesi Reisliğine atandı. 1889'da İstinaf Mahkemesi ticaret kısmı reisi oldu. 1918'de kurulan Tevfik Paşa Hükümetinde Ticaret ve Ziraat Nazırlığına getirildi. 16 Mart 1919'da Meclis-i Ayân üyeliğine atanan Kostaki Vayani Efendi, Mülkiye, Bahriye ve Hukuk mekteplerinde öğretmenlik te yaptı, 1919'da vefat etti.

DOKTOR RIZA TEVFİK BEY (1869-1949)

7 Ocak 1869'da Edirne'ye bağlı Cısr-ı Mustafa Paşa'da dünyaya gelmiştir. Kaymakam Hoca Tefik Efendinin oğludur. Beş yaşında iken göç etmek zorunda kalmışlar ve Edirne'ye yerleşmişler. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşının tüm olumsuzluklarını yaşamış, savaşın bitiminden altı yedi ay önce İstanbul'a gelmiş Üsküdar'a yerleşmişlerdir. Eğitimiyle babası ilgilenmiştir. Yahudî cemaatî çocuklarının gittiği Sion okuluna yazılmıştır. Daha sonra Beylerbeyi ve Davutpaşa rüştiyelerinde okumuştur. Babasının İzmit savcılığına atanması üzerine İzmit'e göçmüşlerdir. Burada da Ermeni mektebine devam etmiştir. Annesinin ölümü, babasının tekrar İstanbul'a dönmesi üzerine, o da İstanbul'a dönmüştür. Babasının Gelibolu Savcılığına atanması ile oraya gitmiştir. Burada tyi vakit geçirirken Galatasaray Sultanisine yatılı öğrenci olarak girmiştir (1882). Ancak okula uyum sağlayamamış ve okuldan uzaklaştırılmıştır. Gelibolu'ya dönen Rıza Tefik, burada Rüştiye'ye devam etmiştir. Rüşdiyeyi bitiren Rıza Tefik, Mekteb-i Mülkiye'ye girmiştir (1886). Ancak okulda siyasî çalışmaları yüzünden 1890'da atılmıştır. O yıl babası da vefat etmiştir. Tıbbiye-yi Mülkiye'ye girmiş uzun ve maceralı bir okul dönemi yaşa-

muştur. Zaman zaman okuldan kovularak, hatta tutuklanıp hapis yatarak okulu bitirmiştir. 1897'de Türk Yunan savaşında stajyer doktor olarak çalışmıştır. Karantina idaresinde doktor olarak çalışan Rıza Tevfik 1907'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiş, Meşrutiyetin ilânından sonra meşrutiyeti ve hürriyeti halka anlatan konuşmalar yapmıştır. 1908 seçimlerinde Edirne'den mebus seçilerek meclise girmiştir. 1909'da İngiliz parlamentosunu ziyaret eden heyet içinde yer almış, İttihat ve Terakkiçilerle anlaşamamış ve onlardan ayrılarak muhalefete geçmiştir. 1912 seçimlerinde Gümölcine'den aday olmuş, fakat seçilememiş, üstelik seçim konuşması yaparken İttihadçılar tarafından dövülmüştür.

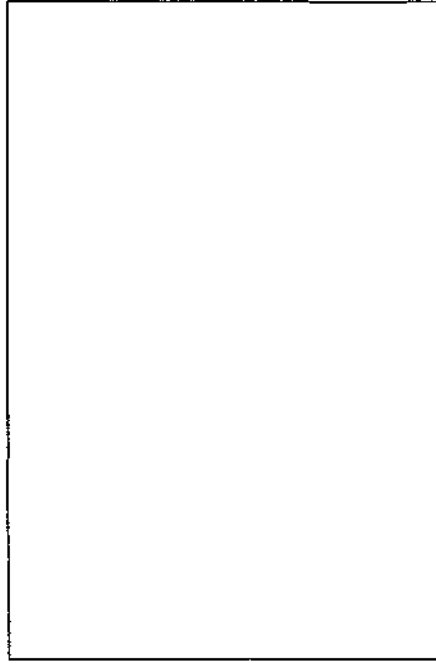
Mebus seçilemeyince siyasî hayattan ayrılmış, kendini edebiyat, şiir ve felsefe çalışmalarına vermiştir. Devrin gazete ve dergilerinde çeşitli yazılar yazmıştır.

1914'te Karantina idaresindeki görevine yeniden dönmüş, İnas Darülfünununda Felsefe dersleri, Amerikan Kız Koleji'nde Türkçe ve Edebiyat dersleri okutmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişini onaylamamış bu konuda çeşitli konferanslar vermiş, makaleler yazmıştır.

Mondros Mütarekesi'nden sonra kurulan Tevfik Paşa Hükümetinde Maarif Nazırlığı, Damat Ferit Paşa Hükümetinde Şûra-yı Devlet Reisliği yapmış, 1919'da Paris'te toplanan barış konferansına Osmanlı delegesi olarak katılmıştır. Türk halkının egemenlik haklarını elinden alan ve Anadoluyu sömürge haline getiren Sevr Antlaşmasını onaylamıştır. Kurtuluş Savaşına karşı çıktığı için ders verdiği Darülfünun öğrencileri tarafından protesto edilmiş ve dersleri elinden alınmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla bitmesi üzerine ülkeden kaçmıştır. 150'likler listesinde bulunduğu için önce Mısır'a, oradan da Meclis-i Mebûsân'dan tanıdığı ve dostu olan Ürdün Kralı Emir Abdullah'ın yanına gitmiş ve onun yanında Divan tercümanlığı yapmıştır. Sıhhiye ve Âsâr-ı Atika Müzesi müdürü olarak çalışmış, 1928'de emekli olmuştur. 1934'te Cünye kasabasına yerleşmiş, 150'liklerin affedilmesinden bir süre sonra (1943'te) İstanbul'a dönmüş ve 30 Aralık 1949'da vefat etmiştir.

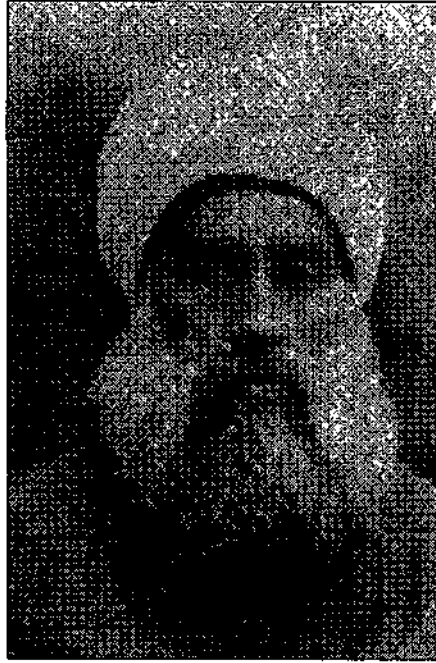
Felsefe Dersleri (1914), Mufassal Kamus-ı Felsefe (1916), Abdülhak Hamid ve Mülâhazat-ı Felsefiyesi (1918), Rübaiyat-ı Ömer Hayyam, Serab-ı Ömrüm (Lefkoşa. 1934), Tevfik Fikret (Hayatı, Sanatı, Şahsiyeti, 1945) gibi çeşitli eserleri vardır. Devrin gazete ve dergilerinde de çok sayıda siyasî, edebî ve felsefî yazılar yazmıştır.

KEÇECİ ZADE İZZET FUAT (1860-1925)

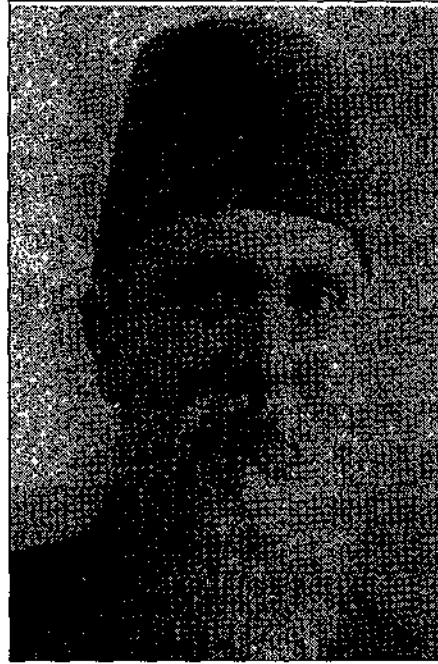
1860'ta İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Keçecizade Fuat Paşa'nın torunudur. İstanbul'da okumuştur. Harp Okulunu bitirmiş kurmay eğitimi için Fransa'ya gönderilmiştir. Seraskerlikte görev almış Altunizade tarafından oluşturulan gönüllü birlik içinde yer almış, Mitroviçe'de savaşmıştır. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşında görev almıştır. Savaş sonrası padişah yaverliğine atanmıştır. II. Abdülhamit'in takdirini kazanmış, bir ara Harbiye Nazırlığı, Madrid elçiliği yapmıştır. Avlonyalı Ferit Paşa'nın Sadrazam olması için büyük çaba göstermiştir. Hicaz Demiryolu'nun yapımında önemli görevler üstlenen Fuad Paşa, meşrutiyetin yeniden ilânından sonra süvari tümen komutanlığına getirilmiş, fakat genel tensikatta kadro dışına çıkarılmıştır. Bu durum, İzzet Fuat Paşa'nın İttihat ve Terakki Cemiyetine karşı tavrı almasına yol açmıştır. Nitekim Mondros Mütarekesi'nden sonra gerek Vahdettin, gerekse Damat Ferid Paşa, onun, bu tavrından yararlanmaya çalışmışlardır. Önce Hariciye Nezareti Müsteşarlığına daha sonra da 16 Mart 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atanmıştır. İzzet Fuat Paşa, ulusal mücadeleye karşı çıkmıştır. Onun bu

tavri ulusalcular tarafından hoş karşılanmamış ve her zeminde eleştirilmiştir. Saltanat Őurasında Sevr Andlaşmasının onaylanması konusunda görüş bildirmesi, söz konusu andlaşmayı imzalayacak heyet arasında yer alması İstanbul'da ve Anadolu'da bulunan ulusal örgütler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkiler zerine Paris'e gidecek heyet üyeliğinden çıkarılmıştır. Padişah'ın bu tavrı İzzet Fuat Paşa'yı çok üzmüş olacak ki müsteşarlık görevinden istifa etmiştir. 1925'te vefat eden Keçecizade İzzet Fuat Paşa'nın; Kaçırılan Fırsatlar, 1293 Osmanlı Rus Seferi Hakkında adıyla iki eseri ve ölümünden sonra yayımlanan hatıraları vardır.

MUSTAFA ASİM EFENDİ (1861-1943)

1861'de İstanbul'da doğmuştur. Nasuh Efendinin oğludur. Özel hocalardan Arapça, Farsça ve Türkçe derslerinin yanında tarih, coğrafya, matematik dersleri almıştır. Daha sonra Düşenbeli Ahmet Hamdi Efendinin derslerini izlemiş ve 1891'de icazet almıştır. 1898'de Fatih Camii'nde ders okutmaya başlamıştır. Vefa İdadisinde çeşitli dersler okutmuştur. 1908-1912 yılları arasında Beyanü'l Hak dergisini çıkarmıştır. Ağustos 1908'de Kütüphaneler müfettişliğine atanmış, 1908 Seçimlerinde İstanbul'dan 512 ikinci seçmenin 475'inin oyunu alarak mebus seçilmiş (11 Aralık 1908) ve 1912'de Meclis-i Mebûsân'ın feshine kadar görevini sürdürmüştür. Meclis'in Feshi üzerine Darülfünuna tekrar dönmüş, Meclis-i Maarif azası olmuş, Darülfünundaki derslerini de sürdürmüştür. Ancak 8 Kasım 1913'te politikayla uğraştığı gerekçesiyle Meclis-i Maarif üyeliğinden alınmış ve Darülfünundan uzaklaştırılmıştır. 1 Eylül 1917'de Süleymaniye Medresesine öğretim üyesi olarak atanmış, Ağustos 1918'de Medreseler Müfettişi olmuştur. 9 Şubat 1919'da Darül Hikmet-il İslamiye Başkanlığına, 16 Mart 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1943'te vefat etmiştir.

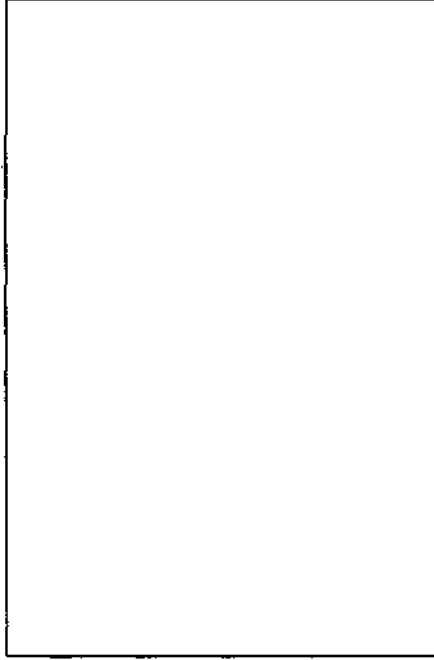
ŞERİF MEHMED RAUF PAŞA (1838-1923)

1838'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Bosna Valisi Şerif Osman Paşa'nın oğludur.

Özel hocalardan sarf, nahiv, mantık, Farsça, Fransızca, coğrafya ve matematik dersleri almıştır. Daha sonra Fransa'ya giderek eğitimini burada sürdürmüştür. 1862'de İstanbul'a dönmüştür.

1863'te tercüme odasında göreve başlamıştır. 1865'de Kanice Kazası Müdürlüğü'ne atanmış, 1866'da Bihke Kaymakamlığına getirilmiştir. 1868'de İzvornik Sancağı Mutasarrıfı olmuştur. Şam, Beyrut Mutasarrıflığı, Tırnova, Kudüs Mutasarrıflığı, Trabzon vali yardımcılığı yapmıştır.

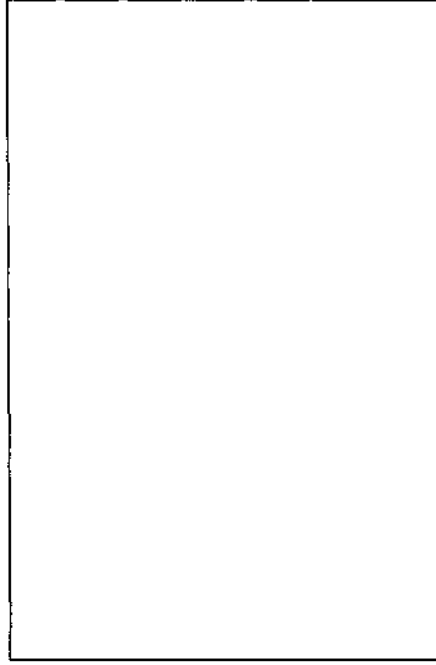
Memuretülazız, Erzurum, Selanik, Aydın Valiliği, Nafia Meclisi ve Şûra-yı Devlet Mülkiye Dairesi üyeliği de yapan Rauf Paşa, Tevfik Paşa Hükümetinde Dahiliye Nazırlığına atanmıştır. 22 Şubat 1909'da Mısır Fevkalâde Komiserliğine getirilen Rauf Paşa, 15 Eylül 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atanmış, 1923'te vefat etmiştir.

ADİL BEY (1865-1932)

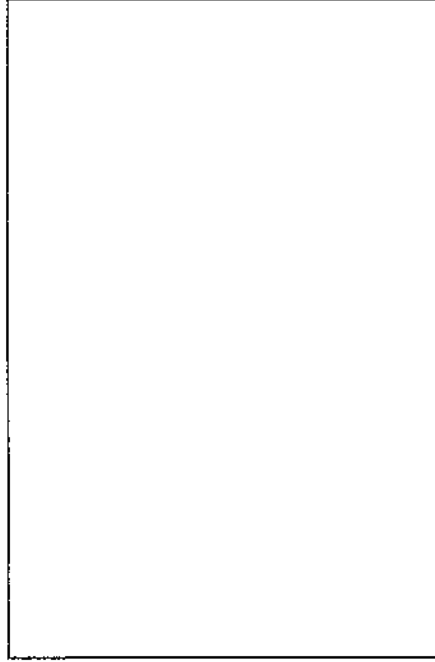
Taşçızade Tevfik Paşa'nın oğludur. 1865'de dünyaya gelmiştir. Bâb-ı Âli kalemünde yetişmiştir. Dahiliye Nezareti ve Sadaret Müsteşarlığı yapmıştır. Tevfik Paşa Hükümetinde (1909) Damat Ferit Paşa Hükümetin de Dahiliye Nazırlığı yapmıştır. Ulusal Mücadeleye karşı çıktığı için 150'likler listesine alınarak, yurt dışına sürülmüştür. 1932'de vefat etmiştir.

HADİ PAŞA (1861-)

1861'de dünyaya geldi. Harp Okulunu (1882), Harp Akademisini (1885) bitirdi. Daha sonra Almanya'ya gönderildi. Harp Akademisinde stratejik coğrafya öğretmenliği yaptı. Balkan Savaş'ında Başkomutanlık Kurmay Başkanlığında çalıştı. Genelkurmay Başkanlığı yaptı. 1919'da Ticaret ve Ziraat Nazırlığına, 1920'de Maarif Nazırlığına atandı. Sevr Andlaşmasını imzalayan heyet içinde yer aldı. Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşına karşı çıktı. Ulusal Kurtuluş Savaşı başarıyla tamamlanınca bu savaşa karşı olanlardan 150 kişi, yurt dışına sürüldü. Hadî Paşa'da bunlar arasında yer aldı.

HAMDİ EFENDİ (1878-1942)

Ulemadan Elmalılı Numan Efendi'nin oğludur. 1878'de Elmalı'da doğdu. İlk dersleri babasından aldı. Rüştiye'yi bitirdi (1890). Daha sonra babasından, amcasından ve dayısından dört yıl boyunca Fıkıh, Arapça vb. dersler aldı. 1894'te İstanbul'a geldi ve Küçük Ayasofya Medresesi'ne, dayısının yanına yerleşti. Büyük Hamdi Efendi'den dersler aldı. 1905'te rüüs sınavına girdi ve kazandı. Bayazıt camii'nde ders okuttu. 1905'te Mekteb-i Kuzat'ı bitirdi. Darülfünunda yeni açılan İlahiyat Fakültesine girdi fakat bitiremedi. Meşrutiyetin yeniden ilâmi üzerine Antalya'dan mebus seçildi (1908) Kanun-ı Esasinin değiştirilmesi için kurulan Komisyonunda mazbata muharirliği yaptı. Mebusluğu sırasında Mekteb-i Kuzat'ta, Mekteb-i Mülkiyede hocalık yaptı.

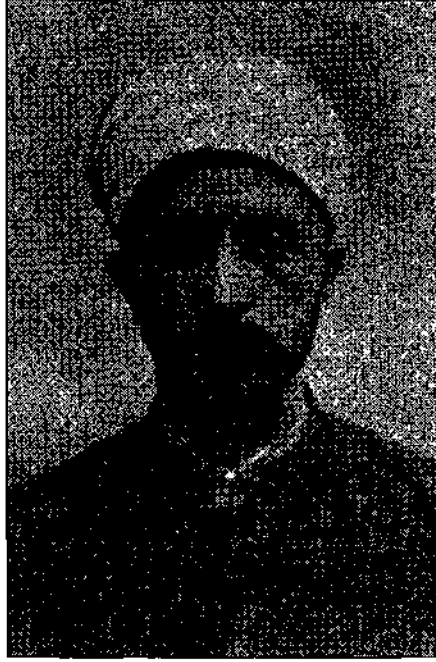
31 Mart isyanından sonra Abdülhamit'in tahttan indirilmesi kararlaştırılınca hazırlanması gereken fetvayı yazdı. 1918'de Dar'ül-Hikmet'ül İslâmiye üyeliğine, 191'da da bu kurumun başkanlığına seçildi.

Yaşamının önemli bir bölümünü hocalıkta geçiren Hamdi Efendi, Beyan-ül Hak, Sırat-ı Müstakim, Sebil'ür Reşad gibi islâmcı dergilerde çeşitli makaleler yazdı.

İkinci ve üçüncü Damat Ferit Paşa Hükümetinde Evkaf Nazırı olarak bulundu. 15 Eylül 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atandı.

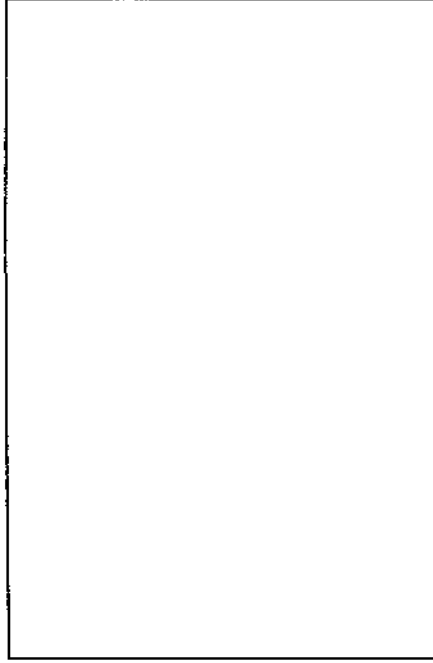
Hamdi Efendi ülkede yapılan devrimlere sıcak bakmadı. Mehmet Zeki Pakalın, Hamdi Efendi'nin ömründe bir kez olsun şapka giymediğini, şiddetli bir "taassub" gösterdiğini belirtir.

Hamdi Efendi, 27 Mayıs 1942'de vefat etti. Sahra-i cedid mezarlığına gömüldü. Dokuz ciltten oluşan "Hak Dini, Kur'an Dili" adlı eseri ünlüdür. Paul Janet ve Gabriel Seailles'in Felsefe tarihini genişletmiş ve Metalip ve Mezahip adıyla yayımlamıştır. Başlayıp bitiremediği eserleri de vardır.

VASFİ EFENDİ (1861-)

1878'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Beyazid dersiamlarından Ali Efendî'nin oğludur. Rüştîye ve Mekteb-i Kuzat'ta okudu. 1900'de Erdek naipliğine atandı. 1908'de Karesi'den mebus seçildi. Daha sonraları Kartal Naipliğine atandı. I. Dünya Savaşı ve Mütareke dönemlerinde Hürriyet ve İtilaf Fırkasını canlandırmaya çalıştı. Şûrâ-yı Evkaf Reisliği yaptı. Birinci Damat Ferit Paşa hükümetinde Evkaf Nazırı oldu. Daha sonra Adliye Nazırlığı'na getirildi. 15 Eylül 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atandı. Ulusal Kurtuluş Savaşı'na karşı çıktı. O nedenle de ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması üzerine, Romanya'ya kaçtı.

AHMET NAİM BEY (BABANZADE) (1872-1934)

1872'de Bağdat'ta dünyaya geldi. Bağdatlı ünlü Baban ailesine mensup Zihni Paşa'nın oğludur. Galatasaray Lisesi'ni ve Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdi. Hariciye Nezaretine girdi. Daha sonra Maarif Nezareti'ne geçti ve burada Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğü, Telif ve Tercüme Dairesi, Maarif Meclisi üyeliği yaptı. Darülfünun'da felsefe dersleri verdi. 15 Eylül 1919'da Ayân Meclisi üyeliğine atandı, 1934'te vefat etti.

Halvetî tarikatı mensuplarından olan Ahmet Naim beyin, felsefe dersleri, Buhari Hülasası ve Paul Janet'den çevirdiği Felsefe ilim midir?" adlı eserleri vardı.

III. BÖLÜM
MEBÛSÂN MECLİSİ
ÜYELERİNİN ÖZGEÇMİŞLERİ^(*)

(*) Arşiv ve benzeri yayınlarda özgeçmişleri bulunanlar alınmıştır.

1. MECLİS-İ MEBÛSÂN
REİSLERİ

AHMET VEFİK PAŞA (1823-1891)

Paris Maslahatgüzarı Ruhiddin Efendi'nin oğludur. 1823'te İstanbul'da dünyaya geldi. Mühendishane'nin ilk kısmında okudu daha sonra Paris'e giderek St. Lous Lisesi'ni bitirdi. 1837'de İstanbul'a dönen Ahmet Vefik Bey, Tercüme Odası'nda memuriyete başladı. 1840'ta Londra elçiliğine kâtip olarak atandı. Daha sonra çeşitli memuriyetlerde bulundu. 1847'de Salname'nin çıkartılması görevi Ahmet Vefik Paşa'ya verildi. 1851'de Encümen-i Daniş üyeliğine atandı. Aynı yıl elçi olarak Tahran'a gönderildi. 1854'te Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye üyeliğine, 1857'de Devâi Nazırlığına atandı. 1860'ta Paris'e elçi olarak gönderildi. Bir kabul resminde III. Napolyon'un "İmparatorluğunuz çatırdıyor" demesine, "Bizim memleketimiz Fransa'ya uzaktır. Bu sebeple zâtı haşmetpenahilerinin hakkınızda daima doğru malûmat alamayacakları tabiidir. Bendeniz Paris'te bulunduğumdan memleketinizin halini yakından görüyorum. Çatırdayan, sizin İmparatorluğunuzdur" diye yanıtlaması, imparatorun hoşuna gitmedi. Nitekim onun isteği üzerine elçilik görevinden alındı. 1861'de Evkaf Nazırlığı'na atandı, 1864'te Anadolu Müfettişliği yaparken görevine son verildi. Mahmut Nedim Paşa'nın Sadrazamlığı sırasında Rü-

sumat Eminliği, Sadaret Müsteşarlığı, Maarif Nazırlığı, Şûrâ-yı Devlet üyeliği yaptı. Meclis-i Mebûsân açılınca padişah II. Abdülhamit tarafından bu meclisin başkanlığına atandı. İmparatorluğun bu ilk meclisinde görüşmeleri büyük bir disiplin içinde sürdürdü. Zaman zaman kimi mebuslara karşı takındığı tavır hoş karşılanmadı. Birinci dönem bitince Edirne Valiliğine atanan Ahmet Vefik Paşa, daha sonra Maarif Nazırlığı ve Başvekillik yaptı. Ahmet Vefik Paşa'nın yönetiminden sıkılanlar, onun Şehzade Reşad Efendiyi tahta geçireceği söylentisini çıkardılar. Bu söylenti üzerine, 1878'de, Ahmet Vefik Paşa başvekillikten alındı. 1879'da Bursa Valiliğine gönderildi. Burada üç yıl kaldı. Bu süre içinde Bursa'nın imarına büyük önem verdi. Bursa'da bir tiyatro kurdu. Onun çağdaş davranışları bazı kişileri rahatsız etti. Hakkında çeşitli şikâyetler yapıldı. Bu şikâyetler sonunda görevinden alındı. Ancak şikâyetçi olanlar Ahmet Vefik Paşa'nın cezalandırılacağını beklerken, 1882'de, ikinci kez başvekilliğe atanması, herkesi şaşırtdı. Yeni görevinde üç gün kalabildi.

Ahmet Vefik Paşa özgür düşünen bir kişiliğe sahiptir. Mevki, makam peşinden koşmamıştır. Çağdaşı bir çok insan gibi rüşvet almamış, zimmetine para geçirmemiş, dalkavukluk, jurnalcılık yapmamıştır. Devletin saygınlığını ön planda tutmuş, devletin yozlaşmasına yönelik kurallara, geleneklere karşı savaşmıştır.

Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Almanca, Rusça, eski Yunanca, Arapça, Farsça ve Çağatayca bilen Ahmet Vefik Paşa, Avrupa kültürünün Osmanlı İmparatorluğuna grmesinde önemli rol oynamıştır. Fransız yazarlardan (Mollere'den, Voltaire'den, Victor Hugo'dan, Fenelon'dan) birçok eser çevirmiştir. Kendisi de çeşitli tiyatro eseri yazmıştır. Türk kültürünün ve Türk dilinin geliştirilmesine özen göstermiş, ulusal değerlere dayanan bir tarih anlayışını savunmuş, Şecere-i Türkî, Fezleke-i Tarih-i Osmanî, Lehçe-i Osmanî gibi eserlere, imzasını atmıştır.

HASAN FEHMİ PAŞA (1836-1910)

1836'da Batum'un Muradiye Kasabasında dünyaya geldi. Hacı oğlu Şerif Molla'nın oğludur. Arapça ve Acemce öğrendi. İstanbul'a geldi. Fransızca ve Hukuk dersleri aldı. 1858'de Bâb-ı Âli Tercüme Odası'na girdi. Daha sonra Ticaret Mahkemesi Kâtipliğine geçti. 1864'te Adliye Nezaretine bağlı İflas Komisyonu üyeliğine, 1867'de de bu komisyonun başkanlığına getirildi. Devrin bazı gazetelerinde yazılar yazdı. 1868'de Ticaret Mahkemesi reisiğine atandı. Mahmut Nedim Paşa'nın Sadrazamlığı sırasında görevinden alındı. Hasan Fehmi Paşa avukatlık yaptı. Meşrutiyetin ilânından sonra yapılan seçimlerde İstanbul'dan mebus seçildi. 1878'de Meclis-i Mebûsân Reisiğine atandı. Meclis-i Mebûsân kapatılınca Hazine-i Hassa Nazırlığına getirildi. Daha sonra Nafia Nazırlığı, Adliye Nazırlığı yaptı. Hukuk mektebinde Ticaret Hukuku, Devletler Hukuku okuttu. Devletler Hukuku dersinde okuttuğu konuları Telhis-i Hukuk adıyla yayımladı. Fakat yönetimce zararlı bulundu ve toplatıldı. Aydın Valiliği yaptı. Bu görevde iken yol yapımına, okulların sayısal olarak artırılmasına özen gösterdi. Feslerin püsküllerini kestirdi, poturların boy-

larını uzattırdı, böylece "baldırı çıplaklığı" önledi. 1895'te Selanik Valiliğine atandı. Aynı yıl Halep Valiliğine nakledildi. Fakat, o, Halep'e gitmedi. Rüşumat Eminliğine atandı. 1897'de Osmanlı Yunan görüşmelerine ikinci temsilci olarak gönderildi. 1902'de Makedonya olaylarının en karışık bir döneminde Selanik Valiliğine atandı. Fakat, o, halkın her kesimiyle iyi bir diyalog kurarak tüm halkın güvenini kazandı. 1904 yılında bu görevinden ayrıldı Şûrâ-yı Devlet Mülkiye Dairesi üyeliğine getirildi. 1907'de Şûrâ-yı Devlet Reisi oldu. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra Sait Paşa ve Kâmil Paşa Hükümetlerinde Adliye Nazırlığı, Şûrâ-yı Devlet Reisiği yaptı. 27 Aralık 1908'de Ayân Meclisi üyeliğine de atanan Hasan Fehmi Paşa, Tevfik Paşa Hükümetinde Maliye Nazırlığı yaptı. 1910'da vefat etti.

AHMET RIZA BEY (1859-1930)

Ayân Meclisi üyelerinden Ali Bey'in oğludur. Galatasaray sultanisini bitirmiş, Hariciye Nezareti Tercüme Kalemî'ne kâtip olarak girmiştir. 1884'te tarım eğitimi yapmak üzere Fransa'ya gitti. Dönüşünde Fransa'da gördüklerini, öğrendiklerini uygulamak istedi. Ancak, sermayesi olmadığı için bu düşüncesini gerçekleştiremedi. Bursa Maarif Müdürlüğü'ne atandı. Fransız devriminin yüzüncü yılı dolayısıyla Paris'te açılan sergiye katılmak üzere Paris'e gitti. Fakat geri dönmedi. La Revue Occidentale adlı dergiye İslamiyet konusunda yazılar yazdı. Fransız basınında Osmanlı aleyhine çıkan yazılara karşılık verdi. Pozitivist düşünceyi benimsedi. 1895'te İttihad-ı Osmanî Cemiyeti'nin Paris şubesini oluşturdu. Ancak örgütün adını İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak değiştirdi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin görüşlerini yaymak üzere Meşveret adıyla bir gazete çıkardı. Ancak böyle bir gazetenin yayımlanması devrin padişahı II. Abdülhamit'i rahatsız etti. Onun isteği doğrultusunda Fransız hükümetince zaman zaman Fransa'dan çıkarıldı. Kendi arkadaşlarıyla çelişkiye düştü. 1902'de Paris'te toplanan Birinci Jöntürk Kongresi bu

ayrılığı somutlaştırdı. 1907'de yine Paris'te toplanan İkinci Jöntürk Kongresine başkanlık yaptı. Osmanlı aydınlarının ortak amacı olan Abdülhamit istibdadını yıkma düşüncesini gerçekleştirdiler. Meşrutiyet'in yeniden ilânından sonra İstanbul'a geldi. Büyük bir törenle karşılandı. 8 Aralık 1908'de 472 oy ile İstanbul'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân Başkanlığına getirildi. Ancak padişahla ve İttihatçılarla anlaşamadı. Meclis-i Mebûsân başkanlığına seçilemeyeceğini anlayınca padişaha gitti ve ondan Ayân Meclisi üyeliğine atanması doğrultusunda bir ricada bulundu. Ahmet Rıza'dan kurtulmak isteyen Padişah, 23 Ocak 1912'de, Ahmet Rıza'yı Ayân Meclisi üyeliğine atadı. İttihatçıları burada da eleştirdi. Ayân Meclisi başkanlığı yaptı. Kurtuluş Savaşı sırasında Fransa'da yaşadı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin ilkeleri doğrultusunda Fransız devlet adamlarıyla görüştü. Çeşitli basın organlarına Türkiye'nin haklı davasını anlatır yazılar yazdı. Lozan Andlaşması'ndan sonra tekrar ülkeye döndü ve 26 Şubat 1930'da vefat etti.

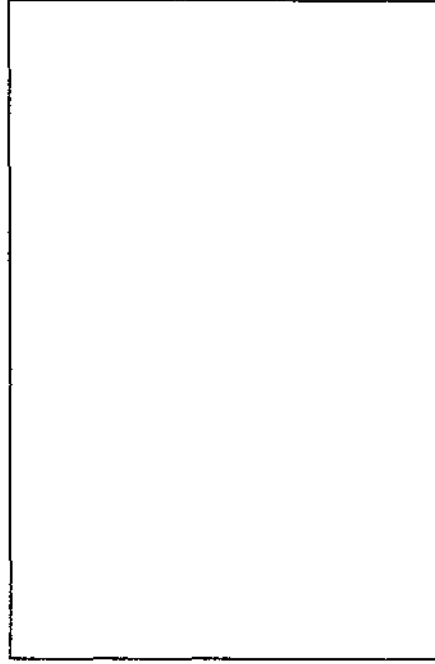

HALİL (MENTEŞE) BEY (1874-1948)

1874'te Milas'ta dünyaya geldi. Salih Efendi'nin oğludur. Küçük yaşta ana ve babasını kaybetmiştir. Büyük ağabeyinin yanına İzmir'e gelmiş, ilk orta ve lise eğitimini burada tamamlamıştır. Daha sonra ziraat eğitimi için İstanbul'a gitmiş, Halkalı Ziraat Mektebine girmiştir. Ancak yanlış yol seçtiğini anlamış ve İzmir'e dönerek Fransızcasını ilerletmek için Saint-Joseph okuluna girmiştir. 1892'de Hukuk Mektebi öğrencisi olmuştur. Ancak, ülkedeki baskıcı yönetim onu rahatsız etmiş ve 1894'te Fransa'ya kaçmıştır. Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesine devam etmiştir. Bu sırada Ahmet Rıza ile tanışmış ve 1898'de ülkeye geri dönmüştür. Doğum yeri olan Milas'a yerleşmiş, gözden uzak kendi çiftliğinde yaşamını sürdürmüştür. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra Muğla'dan adaylığını koymuş ve mebus seçilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin meclis grup başkanı olmuştur. Tensikat Kanunu Encümeni Mazbata Muharirliği, Kanun-ı Esasi Encümeni Reisliği yapmıştır. 18 Şubat 1911'de Dahiliye Nazırlığına atanmış, 4 Ekim 1911'de istifa etmiştir. Şûrâ-yı Devlet Reisliği de yapan Halil Bey, ikinci ve üçüncü devrede de mebusluk göre-

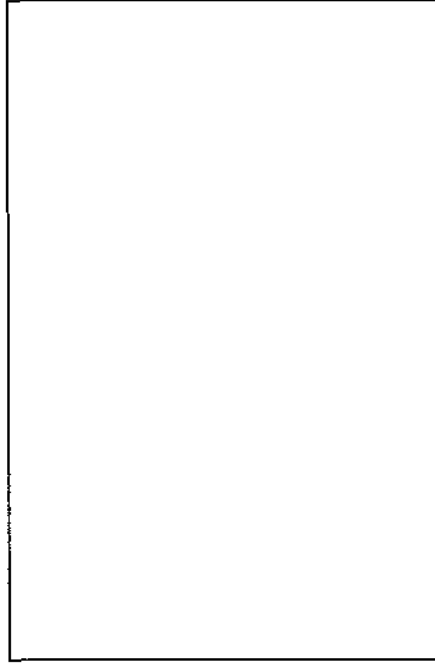
vini sürdürmüştür. Ahmet Rıza'nın yerine 15 Mayıs 1912'de 163 oy alarak Meclis-i Mebûsân Reisliğine seçilmiştir. İkinci meşrutiyet boyunca çeşitli hükümetlerde Şûrâ-yı Devlet Reisliği, Dahiliye, Hariciye, Adliye Nazırlığı yapmış, Osmanlı Devleti'nin Almanların yanında Birinci Dünya Savaşına girmesinde etkin rol oynamıştır. Bu nedenle Mondros Mütarekesi sonrasında tutuklanmış, 1919'da Malta Adasına sürülmüştür. Anadolu'da başlayan ulusal mücadelenin başarılı bir şekilde gelişmesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İngiltere hükümeti arasında yapılan anlaşma üzerine, (1921 yılında) özgürlüğüne kavuşmuştur. Önce Roma'ya, daha sonra da Almanya'ya gitmiş, 1922'de Türkiye'ye dönmüş, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasında görev almıştır. 1926'da Atatürk'e karşı düzenlenen suikast dolayısıyla gözetim altına alınan Halil Bey, suçsuz bulunarak, bırakılmıştır. 1931-1946 yılları arasında mebusluk yapmış, 1948'de vefat etmiştir. Anıları İsmail Arar tarafından yayımlanmıştır.

HACI ADİL BEY (1869-1935)

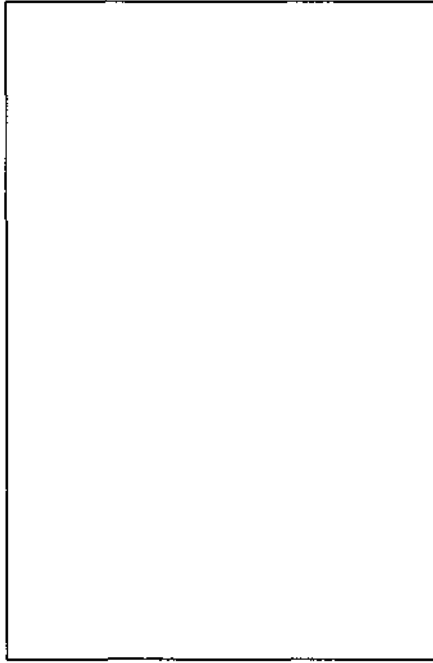
1869'da Lofça'da dünyaya geldi. Posta Telgraf müdürü Mehmet Haki Efendi'nin oğludur. Rüştüyü bitirdikten sonra memur oldu (1890). Yemen Rüsumat Nezareti Refik-i Saniliğine atandı. Hudeyde Rüsumat müdürlüğünde çalıştı. 1893'te İstanbul Gümrüğü memurluğuna nakledildi. İstanbul Hukuk Mektebini bitirdi (1903). Selanik Gümrük müdürlüğü yaptı (1905). Bu sırada İttihad ve Terakki Cemiyetine girerek İstibdat'a karşı mücadele etti. 1908'de Selanik Rüsumat Nazırlığı'na atandı. Selanik Hukuk Mektebi'nde mecelle öğretim üyeliği yaptı. 1908 seçimlerinde Tekirdağ'dan mebus seçildi. 1909'da Edirne Valiliğine atandı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin "Merkez-i Umumi" üyeliği ve genel sekreterliğe seçildiği için Kasım 1910'da valilik görevinden istifa etti. 1911'de Dahiliye Nazırlığına atandı. İkinci devre seçimlerinde Gümölcine'den mebus seçildi. Mahmut Şevket Paşa Hükümetinde Dahiliye Nazırlığı yaptı. Edirne kurtarılınca yine buraya vali olarak gönderildi. Üçüncü devrede Bursa'dan mebus seçildi. Halil Bey'in (Menteşe'nin) Dışişleri Nazırlığına atanması üzerine, 12 Teşrinievvel 1331'de Meclis-i Mebûsân Reisliğine

seçildi. Ekim 1918'e kadar bu görevi sürdürdü. 'Mondros Mütarekesi'nden sonra tutuklandı ve Malta Adasına sürüldü. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin çabalarıyla, 1921'de, bu esarettten kurtarıldı. Bir süre Almanya'da kaldı. Sonra Ankara'ya geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Hacı Adil Bey'i Adana Valiliğine atadı (17 Haziran 1922). Bir süre sonra Bursa Valiliğine nakletti (Eylül 1922). Reji idaresi genel müdürlüğü, İnhisar İdare Meclisi Üyeliği, Başkanlığı, Lozan Andlaşması gereğince Türk-Fransız karma hakem mahkemesinde Türk hakimliği, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Müdürlüğü yaptı. 8 Şubat 1935'de vefat etti.

REŞAD HİKMET BEY (1876-1920)

1876'da İstanbul'da dünyaya geldi. Temyiz Mahkemesi Başkanı Ahmet Bey'in oğludur. 1894'te "Tahrirat-ı Hariciye" kalemine girdi. 1907'de Sadaret Tercümanlığına, 1908'de Viyana elçiliği müsteşarlığına atandı. Bir süre sonra Berlin elçiliğine nakletti. 1911'de Paris elçiliği müsteşarlığı, 1913'te Hariciye Nezareti müsteşarlığı yaptı. Bu görevde iken, Almanya'ya, Avusturya-Macaristan'a ve Bulgaristan'a gitti. Brest-Litowsk görüşmelerine katıldı. Mondros Mütarekesi'ni imzalayan heyet içinde yer aldı. Mütareke sonrasında "İstihzarat-ı Sulhiye" komisyonunda görevlendirildi. 18 Aralık 1919'da İstanbul'da yapılan seçimlerde 439 ikinci seçmenden 299'unun oyunu alarak, İstanbul mebusu seçildi. 12 Ocak 1920'de açılan son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının Reisliğine seçildi (31 Ocak 1920). 28 Şubat 1920'de vefat etti.

CELALETTİN ARİF BEY (1875-1930)

1875'te İstanbul'da dünyaya geldi. Mehmet Arif Bey'in oğludur. Galatasaray Lisesini, daha sonra Fransa'ya giderek Paris Hukuk Fakültesini ve Siyasal Bilgiler Yüksek Okulunu bitirdi. Yurda dönünce Mısır'a gitti ve burada avukatlık yaptı. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra İstanbul'a döndü. Hukuk ve Siyasal Bilgiler Okuluna, Anayasa Hukuku öğretim üyesi olarak atandı. İttihat ve Terakki'ye karşı kurulan Ahrar Fırkası'nın kurucu üyeleri arasında yer aldı. 1914'te Baro Başkanlığına seçildi. Mondros Mütarekesi sonrasında Divan-ı Harb'e verilen hükümet üyelerinin avukatlığını yaptı. 26 Mayıs 1919'da Dolma Bahçe Sarayı'nda toplanan Saltanat Şurası'na katıldı. 1919 seçimlerinde Milli Ahrar ve Osmanlı Çiftçiler Derneği adına adaylığını koydu ve Erzurum'dan mebus seçildi. Reşat Hikmet Bey'in ölümü üzerine, 4 Mart 1920'de, Meclis-i Mebûsân Reisliğine seçildi. İstanbul'un işgali üzerine Ankara'ya gitti (3 Nisan 1920) ve Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer aldı. Meclis-i Mebûsân Reisi sıfatıyla İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika Birleşik Devletlerinin İstanbul'daki olağanüstü temsilcileriyle Felemenk ve İsveç sefirlerine İstan-

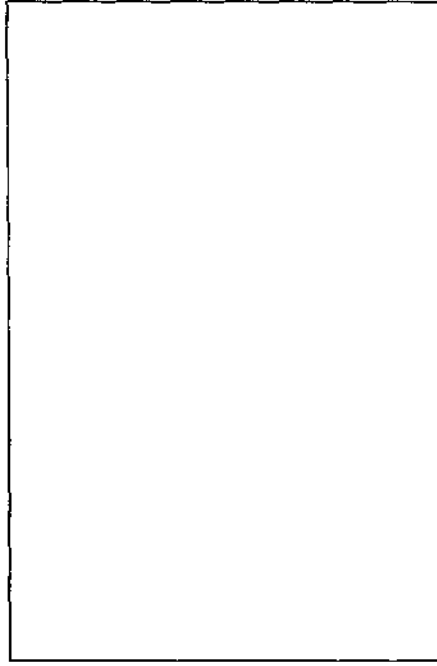
bul'un geçici kaydıyla da olsa işgalini kınadığını belirten bir protesto gönderdi. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Ankara'da toplanması çabalarına yardımcı oldu. 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisine ikinci başkan olarak seçildi. Geçici Hükümette, İlk İcra Vekilleri Heyeti içinde Adliye Vekili olarak yer aldı. Ne yazık ki bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa ile arası açıldı. Hüseyin Avni Bey ile Erzurum'a gitti. Kendini burada vali olarak gösterdi. Onun bu çabası görevden düşürülmesine yol açtı. Türkiye Büyük Millet Meclisinde oluşan İkinci Grup içinde yer aldı. 1921 yılı Mayıs'ında rahatsızlığı nedeniyle Avrupa'ya, aynı yılın Aralık ayında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Roma temsilciliğine gönderildi. 1923'te bu görevden ayrıldı. Paris'e gitti. 1930'da vefat edinceye kadar Paris'te kaldı.

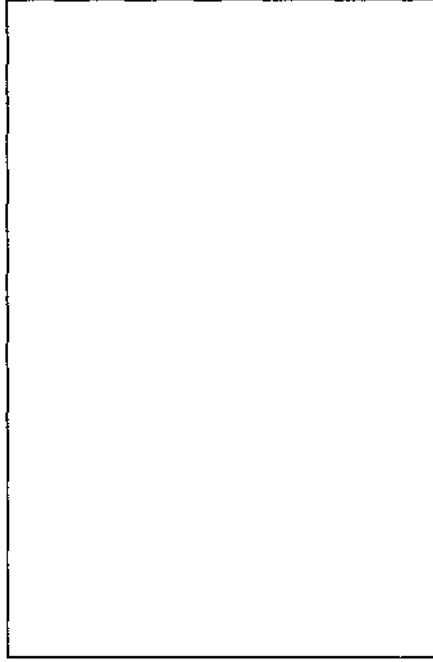
2. BİRİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ ÜYELERİ

ŞEYH AHMET BAHADDİN EFENDİ (1897)

1823'te Bursa'da dünyaya gelmiştir. Şeyh Süleyman Çelebi'nin oğludur. Özel eğitim almıştır. Veledi Habib Camiinde görev yapmıştır. Eminiyeye dergâhının şeyhidir. Kara Mustafa, Yenice, Kaynarca kaplıcalarını işletmiştir. Uzun süre Bursa Meclis-i İdare üyeliğinde bulunmuştur. 1877 Meclis-i Mebusan'ına Bursa mebusu olarak katılmıştır. 1897'de vefat etmiştir.

EMİN HİLMİ EFENDİ (1831-1883)

1831'de Trabzon'da doğmuştur. Alemdarzade Hacı Arif Ağa'nın oğludur. Dayısı Hacı Pir Efendi'den özel dersler almış, Farsça ve Arapça öğrenmiştir. Trabzon Divan Kâtipliği, Sandık Eminliği, Erzurum Defterdar Yardımcılığı, Trabzon Mektupçu Yardımcılığı, Batum Askeri Fırkası Başkâtipliği yapmıştır. 1877 meclisine mebus olarak seçilmiştir. Meclis-i Mebusan kapatılınca devlet memurluğuna dönmüştür. Bahriye Matbaası Nazırlığı yapmıştır. Külliyyat-ı Divan-ı Hilmi, Münşaat, Kanide-i Kur'aniye vb. çeşitli eserleri vardır.

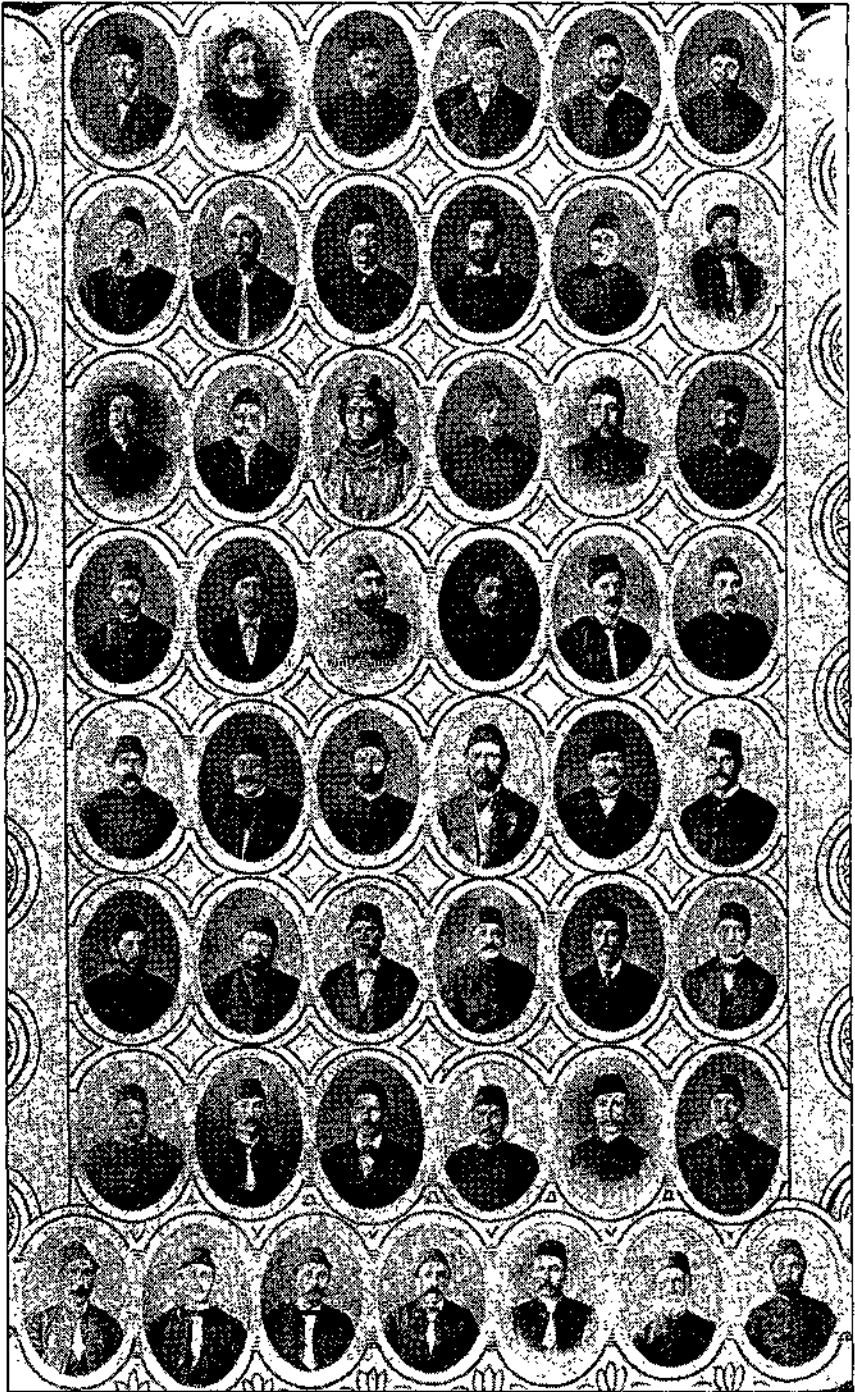
AHMET HİLMİ EFENDİ (- 1878)

Üsküdar'da dünyaya gelmiştir. Bab-ı Âli Tercüme Odası'nda yetişmiştir. Mekteb-i Mülkiye'de hukuk, tarih ve coğrafya dersleri vermiştir. Tebriz Konsolosluğu yapmıştır. 1877'de İstanbul Mebusu seçilmiştir.

İngiliz tarihçilerinden Chambers'in 6 ciltlik genel tarihini (1868-1878); Almandan, Tarihi Hint adlı kitabı da Hintçeden Türkçeye çevirmiştir.

Not : Üyelerin adları kitabın sonundaki ektedir.

Not : Uyelerin adları kitabın sonundaki ektedir.

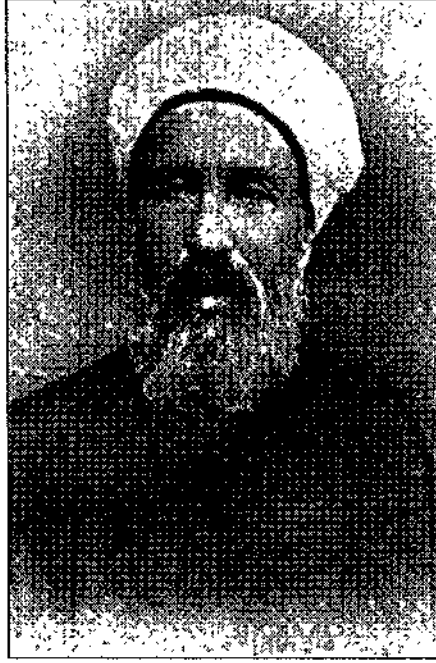

3. İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ ÜYELERİ

ADANA

ABDULLAH FAİK EFENDİ

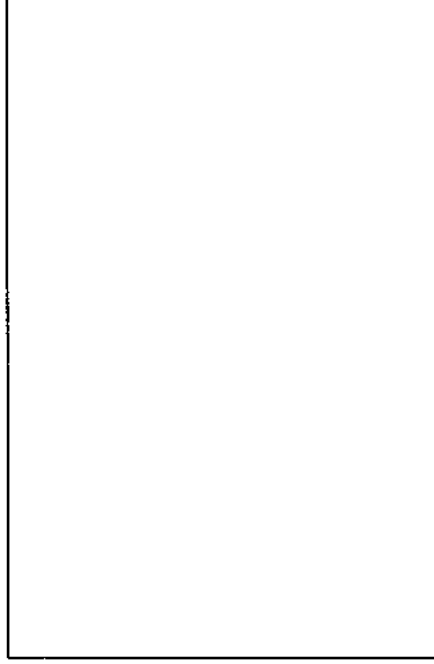
Abdullah Faik Efendi, Karaisali Müftüsü iken 21 Kasım 1910'da Adana mebusu seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

ALİ MÜNİF BEY

Ali Münif Bey, 1874'de Adana'da dünyaya gelmiştir. Hakkı Bey'in oğludur. Mülkiyeyi bitirmiştir. Görice mutasarrıfı iken 8 Kasım 1908'de 49 oy alarak Adana mebusu seçilmiştir. Ancak 1910 yılı Eylül'ünde bu görevinden ayrılarak Ankara Valiliğine atanmıştır.

Meclis-i Mebusan'da bulunduğu süre içinde kâtlılık yapmış, Dahiliye Encümeni Reisliğinde bulunmuştur. Nafia Nazırlığı da yapan Ali Münif Bey, Beşir Efendinin ölümü üzerine 3 Şubat 1918'de Halep'te yapılan ara seçime katılmış ve 241 oy alarak mebus seçilmiştir.

MEHMET REŞİT BEY

21 Kasım 1908'de 11 oy alarak Cebelibereket'ten mebus seçilmiştir.

HAMPARSUM BOYACIYAN

Hamparsum Boyacıyan 1863'te Haçin (Saimbeyli)'de dünyaya gelmiştir. Boyacıyan'ın oğludur. Tıbbiyede okumuştur. Ermeni Cemiyeti'nin üyesidir. Seçimlerin başlaması üzerine Kozan'dan adaylığını koymuş ve 2 Aralık 1908'de 20 oy alarak Kozan mebusu seçilmiştir.

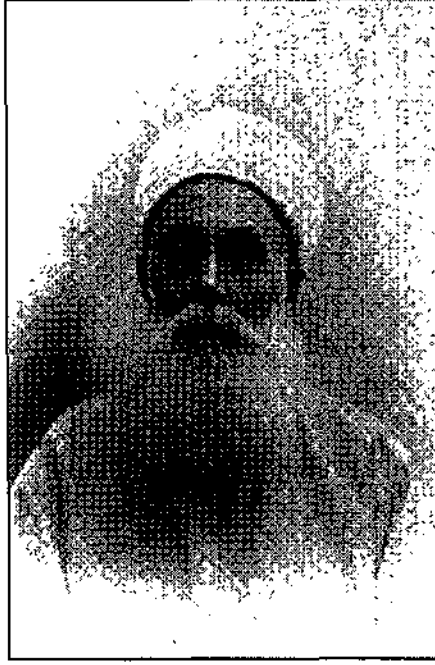
ARIF HİKMET BEY

Arif Hikmet Bey, 24 Kasım 1908'de Mersin mebusu seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'da kâtiplik, Adliye Encümeninde Zabıt Kâtipliği yapmıştır. 1911'de vefat etmiştir.

ABDULHALİM BEY

Abdulhalim Bey, 17 Ocak 1911'de Mersin'den mebus seçilmiştir.

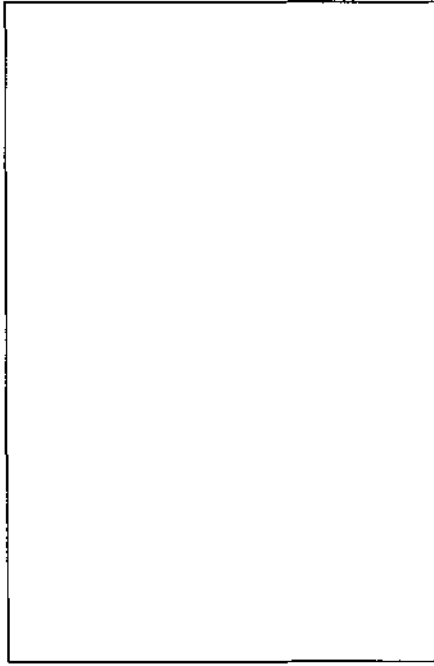
MAHMUT BAYRAM EFENDİ

Mahmut Bayram Efendi, 1844'te Silifke'de dünyaya gelmiştir. Medreseyi bitirmiştir. İçel müftüsü iken seçimlere katılmış, 3 Kasım 1908'de 33 oy alarak İçel mebusu seçilmiştir.

HAFIZ EMİN EFENDİ

Hafız Emin Efendi, İkinci ve üçüncü dönemde Adana-İçel'den mebus seçilmiştir.

HASAN SEZAI BEY

Hasan Sezai Bey, İttihadçılardandır. Sadaret Mektubî Kalebinde görevli iken, 24 Nisan 1912'de ekseriyet-ı azime ile Cebelibereket'ten mebus seçilmiştir.

ANKARA

HACI MUSTAFA EFENDİ

Hacı Mustafa Efendi, 1865'te Ankara'da dünyaya gelmiştir. Konya'da Mecidiye Medresesini bitirmiştir. Vaizlik yaparken seçimlere katılmış ve 16 Kasım 1908'de 120 oy alarak Ankara'dan mebus seçilmiştir. Aynı görevi ikinci devrede de sürdürmüştür.

3 Nisan 1911'de "Usul-i Muhakeme-i Şer'iyeye" ilişkin bir kanun teklifi hazırlamıştır.

KASIM NURİ EFENDİ

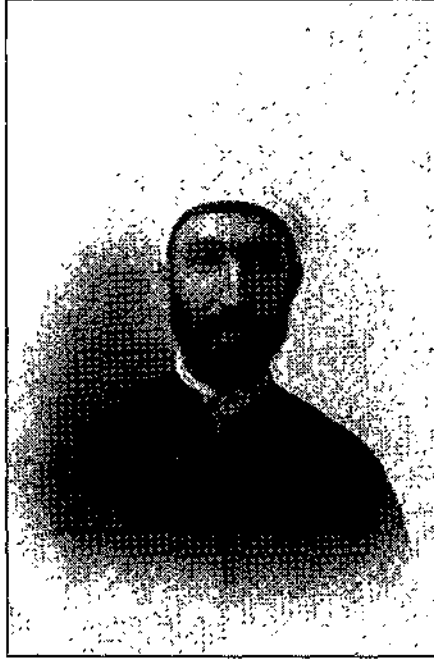
Kasım Nuri Efendi, 1858'de Ankara'da dünyaya gelmiştir. Rüştiyeyi bitirmiştir. Ankara mektebi mümeyyizliğinde bulunmuştur. 17 Kasım 1908'de 76 oy alarak Ankara mebusu seçilmiştir. Aynı görevi Üçüncü Devrede Yozgat'tan seçilerek sürdürmüştür.

MAHİR SAİD BEY

Mahir Said Bey, Ali Mahir Bey'in oğludur. 1877'de Ankara'da dünyaya gelmiştir. Cenevre'de okumuştur. 16 Ekim 1908'de 109 oy alarak Ankara'dan mebus seçilmiştir.

Muvazene-i Malye Encümeni Zabıt Kâtipliği, aynı encümenin Mazbata muharirliğini yapmıştır. 1910 ve 1911 yılı Bütçe Kanunlarını hazırlamıştır.

MAHMUT MAHİR BEY

Mahmut Mahir Bey, 1867'de Avanos'ta dünyaya gelmiştir. Hukuk Mektebini bitirmiştir. Dava vekili olarak çalışmıştır. Seçimlerin başlaması üzerine Kırşehir'den aday olmuş ve 31 Ekim 1908'de 72 oy olarak mebus seçilmiştir. İkinci ve Üçüncü dönemde de aynı görevi sürdürmüştür.

MÜNİR BEY

Münir Bey, 7 Kasım 1908'de 104 oy ile Çorum'dan mebus seçilmiştir. İkinci ve Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür. Evkaf-ı Hümayun Nezareti Müsteşarlığına atandığından 26 Mayıs 1914'te mebusluktan istifa etmiştir.

ALİ OSMAN BEY

Ali Osman Bey, 1877'de Tulca'da dünyaya gelmiştir. Çorum'a göç ettikleri için İskilip nüfusuna kayıtlıdır. Ak Molla diye tanınan Ahmet Efendinin oğludur. İskilip Mekteb-i Rüştîyesini, Kastamonu İdadisini ve Mekteb-i Mülkiyeyi bitirmiştir. Öğretmenlik yapmış, Mekteb-i İdadî Müdür Muavinliğinde bulunmuş, daha sonra kaymakamlığa atanmıştır. Kaymakamlık yaparken adaylığını koymuş ve 9 Kasım 1908'de 63 oy alarak Çorum'dan mebus seçilmiştir. Muhacirlerin iskânı için kurulan komisyonun mazbata muharirliğini yapmıştır. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

HAYRULLAH EFENDİ

25 Ekim 1908'de Yozgat'tan mebus seçilen Hayrullah Efendi, Evkaf ve Defteri Hakani Encümeni Mazbata Muharirliği, Meclis-i Mebusan Kâtipliği, Kavanin-i Maliye Encümeni Zabıt Kâtipliği görevlerinde bulunmuştur.

EDİP BEY

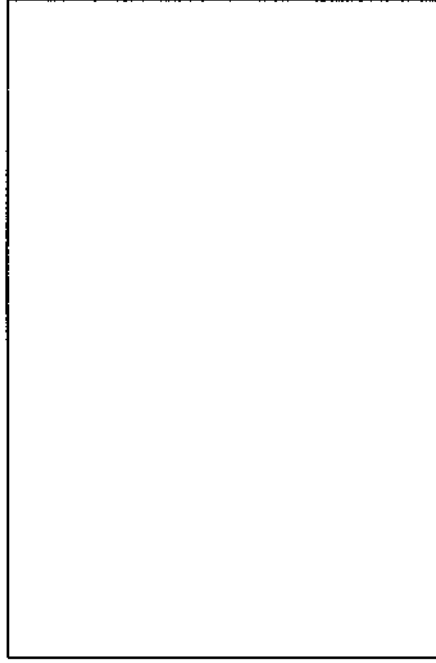
Edip Bey, 1860'da Yozgat'ta dünyaya gelmiştir. Abdülcebbar'ın oğludur. Rüştiye ve Medresede okumuştur. Çeşitli yerlerde mutasarrıf vekili olarak görev yapmıştır. 25 Ekim 1908'de 74 oy alarak Yozgat'tan mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'da Muvazene-i Maliye Encümeni Zabıt Kâtipliği yapmıştır.

ÖMER MÜMTAZ BEY

Ömer Mümtaz Bey, 1877'de Kayseri'de dünyaya gelmiştir. "Hususî" okulda okumuştur. Ticaretle uğraşmıştır. 15 Kasım 1908'de Kayseri'den mebus seçilerek İstanbul'a gelmiştir. III üncü Devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

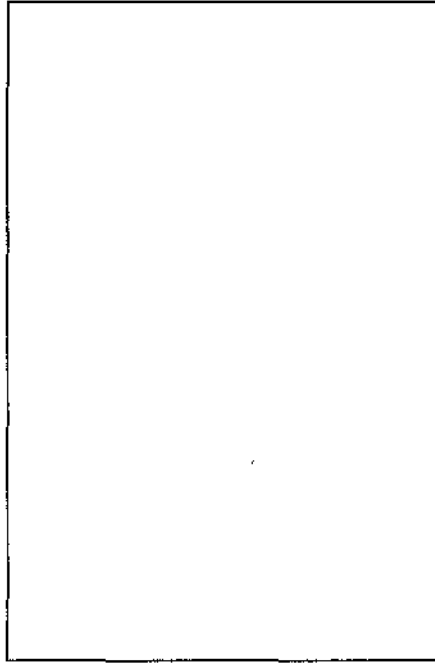
HACI KASIM EFENDİ

Hacı Kasım Efendi 1843'te dünyaya gelmiştir. Molla Hüseyin'in oğludur. Medreseyi bitirmiştir. Hocalık yaparken seçimlere katılmış ve 15 Kasım 1908'de 56 oy alarak Kayseri'den mebus seçilmiştir.

TALÂT BEY

Talât Bey, 1877'de Ankara'da doğmuştur. Mülkiyeyi bitirmiştir. Kaymakamlık yapmıştır. 17 Ekim 1908'de 42 oy alarak Ankara'dan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

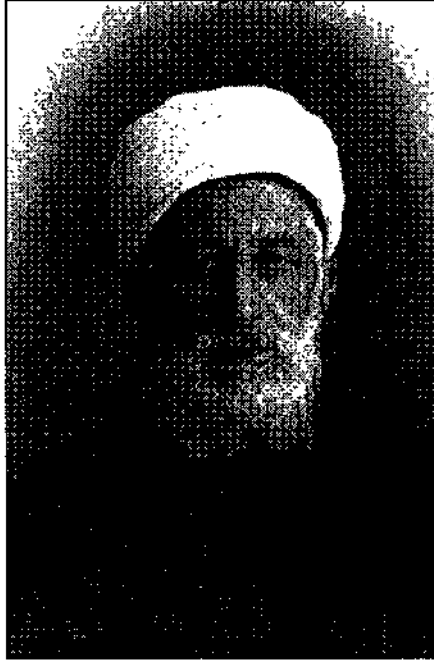
AHMET REMZİ EFENDİ

Ahmet Remzi Efendi 1873'te Kayseri'de dünyaya geldi. Üsküdar Mevlevi Şeyhinin oğludur. Meclis-i Meşayih üyeliği ve Dar'ül Hikmet-il İslâmiye öğretmenliği yapmıştır. Dördüncü devrede Kayseri'den 53 oy alarak 2 Kasım 1919'da mebus seçilmiştir.

ÖMER MÜMTAZ BEY

Ömer Mümtaz Bey Lazistan Mutasarrıfı iken Üçüncü Devrede 106 oy ile Ankara'dan mebus seçilmiştir.

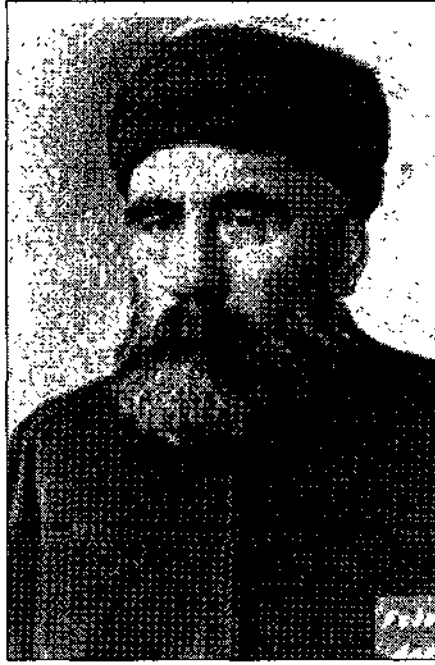
HOCA HACI ATIF EFENDİ

Ankara ulemasındandır. 98 oy ile Üçüncü Devrede mebus seçilmiştir.

ÇAYIRLIZADE HİLMİ EFENDİ

Beypazarı eşrafındandır. Üçüncü Devrede 97 oy ile Ankara mebusu seçilmiştir.

HACI TAYYİB EFENDİ

Hacıbayram Veli Dergâhı Pöstnişini'dir. Üçüncü devrede 83 oy alarak mebus seçilmiştir.

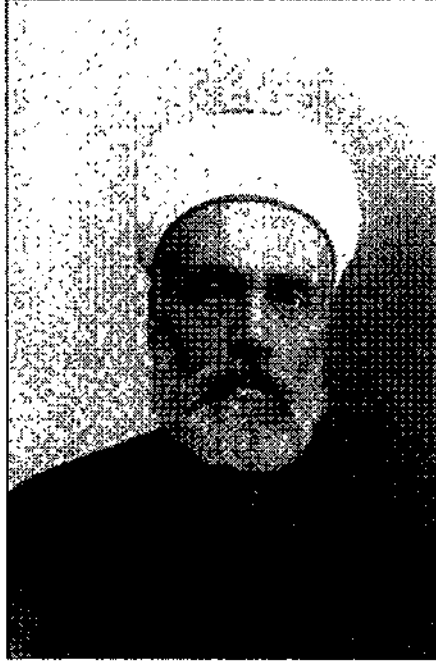
AYDIN

SÜLEYMAN EFENDİ

Süleyman Efendi, 1857'de Nazilli'de dünyaya gelmiştir Medreseyi bitirmiş, ticaretle uğraşmış, hocalık yapmıştır. Seçimler başlayınca adaylığını koymuş ve 4 Kasım 1908'de 103 oy alarak Aydın'dan mebus seçilmiştir. 21 Mart 1909'da istifa ederek mebusluk görevinden ayrılmıştır.

AHMET MUHİP EFENDİ

Ahmet Muhip Efendi, 1857'de Musul-Süleymaniye'de dünyaya gelmiştir. Medreseyi bitirmiş, ticaretle uğraşmıştır.

Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra seçimlere katılmış, 27 oy alarak 5 Kasım 1908'de Denizli'den mebus seçilmiştir.

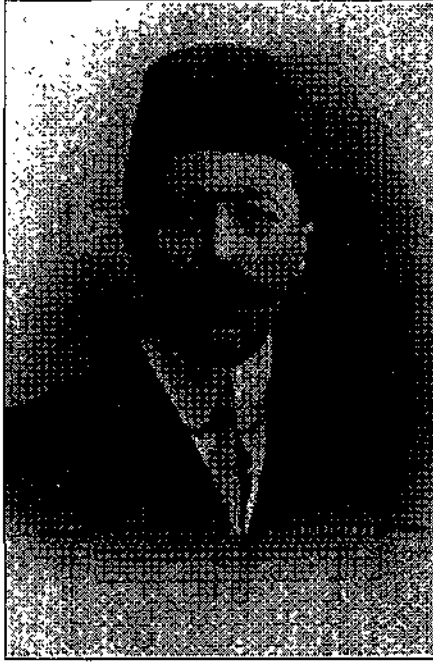

GANİ BEY

Gani Bey, 1862'de dünyaya gelmiştir. Yanya Mekteb-i Rüştîyesini, Yanya Rum Mektebini bitirmiştir. Rûsumat memurluğu yapmış, ticaretle uğraşmıştır. 5 Kasım 1908'de 69 oy ile Denizli'den mebus seçilmiştir.

Meclisi Mebusan'da Rûsumat ve Ticaret Encümeni Mazbata muharirliği, Rûsumat Encümeni Reislîği, Hariciye Encümeni Zabıt Kâtipliği yapmıştır.

İkinci devrede de Denizli'den mebus seçilerek temsil görevini sürdürmüştür.

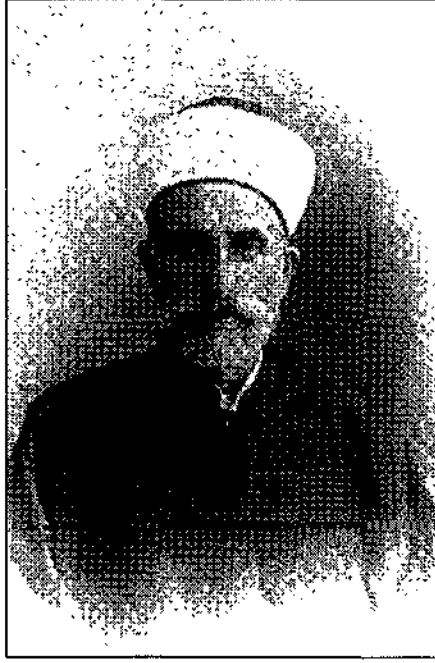
EMANUEL EMANUELİDİ EFENDİ

Emanuel Emanuelidi Efendi, 1860'ta Kayseri'de dünyaya gelmiştir. Babası Haralambos Efendidir. Atina'da Hukuk Mektebini bitirmiştir. Avukatlık ve Gazetecilik yapmıştır. Aristidi Paşa'nın yerine 7 Mart 1911'de İzmir'den 177 oy ile mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevi sürdüren Emanuelidi Efendi, Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra Atina'ya yerleşmiştir.

İSTEPAN EFENDİ

İstepan Efendi, 1853'te Aydın'da doğmuştur. Ticaret Mektebini bitirmiştir. Ticaretle meşgul iken seçimlere katılmış 8 Aralık 1908'de 263 oy alarak İzmir'den mebus seçilmiştir.

MEHMED SAİD EFENDİ

Mehmed Said Efendi, 12 Kasım 1908'de 102 oy ile mebus seçilmiştir.
Layha Encümeni Reisliği yapmıştır.

NESİM MAZALYAH EFENDİ

Nesim Mazalyah Efendi, 1878'de Manisa'da dünyaya gelmiştir. Yusuf Mazalyah Efendi'nin oğludur. Hukuk Mektebini bitirmiştir. Selanik Ticaret Mahkemesi üyesi iken seçimlere katılmış 1 Kasım 1908'de 184 oy alarak İzmir'den mebus seçilmiştir.

Meclis-i Mebusan'da Muvakkat Kâtiplik, Rûsumat Encümeni Zabıt Kâtipliği görevlerinde bulunmuştur.

İkinci ve Üçüncü Devrede de aynı yerden mebus seçilmiştir.

PAVLO KAROLİDİ EFENDİ

Pavlo Karolidi Efendi, 1848'de Kayseri'de dünyaya gelmiştir. Kostantin Efendi'nin oğludur. Toringen Darülfünun'u bitirmiştir. Atina Darülfünununda öğretim üyesi iken seçimlere katılmış, 12 Kasım 1908'de 40 oy alarak İzmir'den mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

HAYDAR BEY

Haydar Bey, 1872'de Siroz'da dünyaya gelmiştir. Hukuk Mektebini bitirmiştir. Ceza Mahkemesi Reislığı ve Avukatlık yapmıştır. 30 Ekim 1908'de 147 oy alarak Saruhan'dan mebus seçilmiştir. Maarif Encümeni Mazbata Muharirliği, Dahili Nizamname Komisyonu Kâtipliği, Adliye Encümeni Kâtipliği görevlerinde de bulunan Haydar Bey, ikinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

İLHAMİ BEY (NADİR DİNÇER)

İlhamî Bey, Saruhan Ceza Mahkemesi Reisi iken seçimlere katılmış, 30 Ekim 1908'de 126 oy olarak mebus seçilmiştir. Dahiliye Encümeni Mazbata Muharirliği de yapan İlhamî Bey, dördüncü devrede İzmir'den adaylığını koymuş ve mebus seçilmiştir. Adana İstinaf Mahkemesi Reisi-liği, serbest avukatlık yapmış, soyadı kanunu çıkınca Dinçer soyadını almıştır.

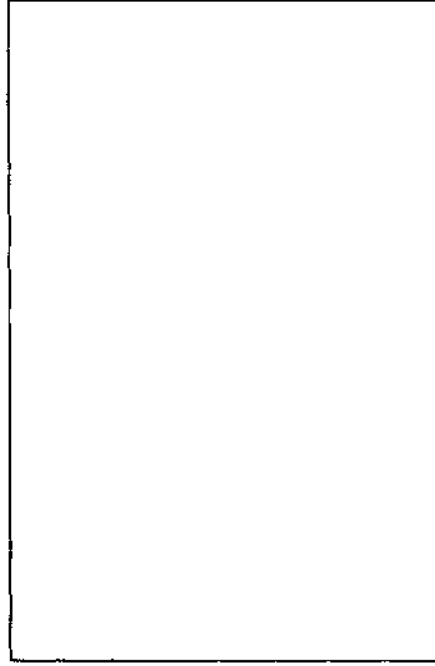
SAİT EFENDİ

Mansuruzade Sait Efendi, 1862'de İzmir'de dünyaya gelmiştir. İzmir'de müftü iken seçimlere katılmış ve 30 Ekim 1908'de 172 oy alarak Saruhan'dan mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'da Layiha Encümeni Reisliği yapan Sait Efendi, ikinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür. 22 Şubat 1911'de "Sûlhâl ile müştehir memurine tekaüd maaşı verilmemesi hakkında" bir kanun teklifi hazırlamıştır.

ŞEKİP BEY

Şekip Bey, 2 Mart 1909'da 172 oy alarak Saruhan'dan mebus seçilmiştir.

HÜSEYİN KÂZİM (ŞEYH MUHSİN FANİ)

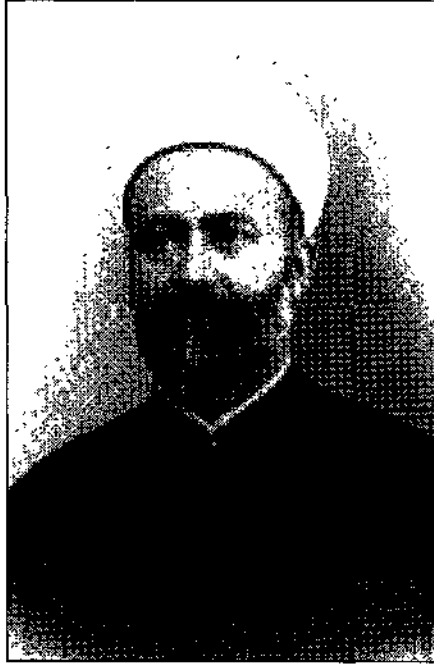
Trabzon Valisi Kadri Bey'in oğludur. 1870'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Soğuk Çeşme Askerî Rüştiyesinde, İzmir İngiliz Ticaret Mektebinde okumuştur. Ziraat eğitimi için Avrupa'ya gitmiştir. Kısa bir süre memurluk yapan Hüseyin Kâzım, Manisa'da, çiftliğinde yaşamayı tercih etmiştir. Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit ile birlikte Tanin gazetesini yayınlamıştır. Samsun, Serez Mutasarrıflığı, Halep, Selanik Valiliği yapmıştır. İkinci devre seçimlerinde adaylığını koymuş, Saruhan'dan mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân kapatılınca tekrar Selanik Valiliğine atanmış. Birinci Dünya Savaşı sırasında Suriye'de görevlendirilmiştir. Dördüncü devrede Aydın'dan mebus seçilerek Meclis-i Mebûsân'a girmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Birinci Reis Vekilliği yapmıştır. Ticaret ve Ziraat Nazırlığı, Evkaf-ı Hümayun Nazırlığı da yapan Hüseyin Kâzım Bey, 1921'de Bilecik'te Mustafa Kemal Paşa ile Osmanlı Heyeti arasında yapılan görüşmeye de katılmıştır. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa'ya, İstanbul'a dönünce hükümette görev almayacağına söz vermiş olmasına rağmen, bu sözünde durmamış, nazırlık görevini sürdürmüştür. İngilizce, Fransızca, Arapça, Farsça, İtalyanca ve Eski Yunanca bilen Hüseyin Kâzım Bey, Büyük Türk Lügatı, On Temmuz İnkılâbı ve Netayici, Hak ve Hakikat, Felâha Doğru, İstikbale Doğru, Yirminci Asırda İslamiyet gibi eserleri yanında çiftçiliğe ilişkin eserler yazmıştır. 1934'te vefat etmiştir.

İSMAİL SITKI BEY

İsmail Sıtkı Bey, 1864'te Tırnova'da dünyaya gelmiştir. İbrahim Bey'in oğludur. Rüştüye ve "Hususiye" de okumuştur. Avukatlık ve Gazetecilik yapmıştır. Aydın mebusu Süleyman Efendi istifa edince onun yerine yapılan ara seçimde (1 Haziran 1909'da) 60 oy alarak mebus seçilmiştir. Meclis-1 Mebusan'da Dahiliye ve Layiha Encümeninde mazbata muharirliği, beşinci şube reisliği, ikinci Arzuhal Encümeni Reisliği yapmıştır. Ülkede "Tababet Teşkilâtı" kurulması, "Müddeinin müddeialeyh yedinde veya şahsı salıs yedinde bulunan menkul ve gayrimenkul bilcümle müddeâbihi dahi hacz ettirebileceğine dair" kanun layıhası hazırlamıştır.

MUSTAFA FEVZİ EFENDİ

Mustafa Fevzi Efendi, 1876'da Akhisar'da doğdu. 1912'de mebus oldu. 15 Mart 1914'te 233 oy alarak Saruhan'dan mebus seçildi.

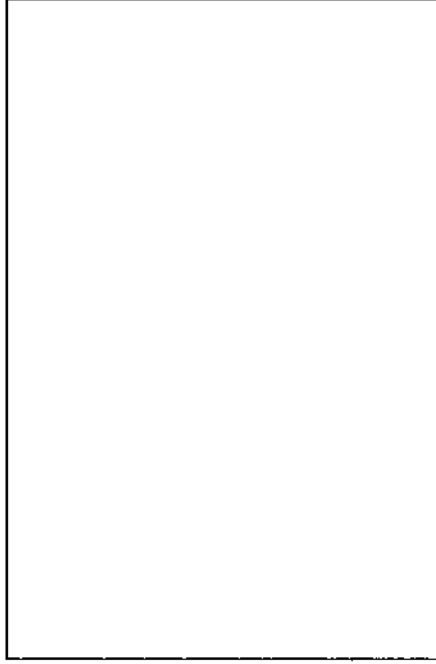
MUVAFFAK BEY (MENEMENCİOĞLU)

Muvaffak Bey, 1884'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Rifat Bey'in oğludur. Paris'te Hukuk eğitimi görmüştür. Fransızca ve İngilizce öğrenmiş, maliye ve iktisat alanında uzmanlaşmıştır. Maliye Baş Müfettişi iken seçimlere katılmış ve dördüncü dönemde Saruhan mebusu seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasından bir süre sonra Ankara'ya gelmiştir. Londra Konferansına giden Bekir Sami başkanlığındaki Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti heyetinde mali müşavir olarak bulunmuştur. Kars (1921), Tiflis (1922) konferanslarına temsilci olarak katılmıştır. Reji Umum Müfettişliği, Muhtelit Mübadele Komisyonu Türk Heyeti Müşavirliği ve Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü yapmıştır.

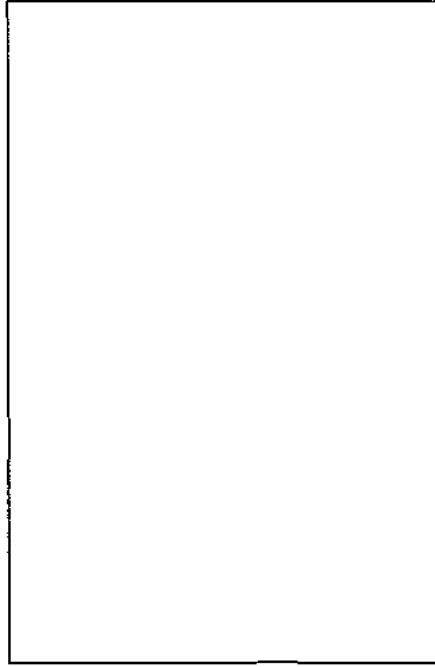
MEHMET SABRİ BEY

Mehmet Sabri Bey, 1878'de Kasaba'da doğdu, 241 oy alarak 15 Mart 1914'te Saruhan'dan mebus seçildi.

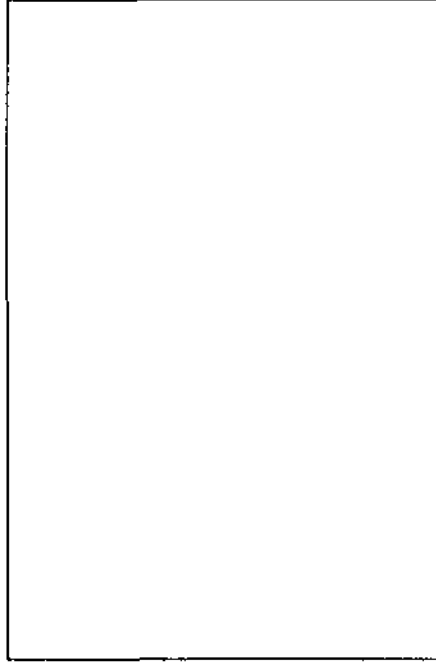
NUMANZADE MUSTAFA BEY

Numanzade Musatafa Bey, 1880'de Tire'de doğdu. 240 oy alarak 15 Mart 1914'te Saruhan'dan mebus seçildi.

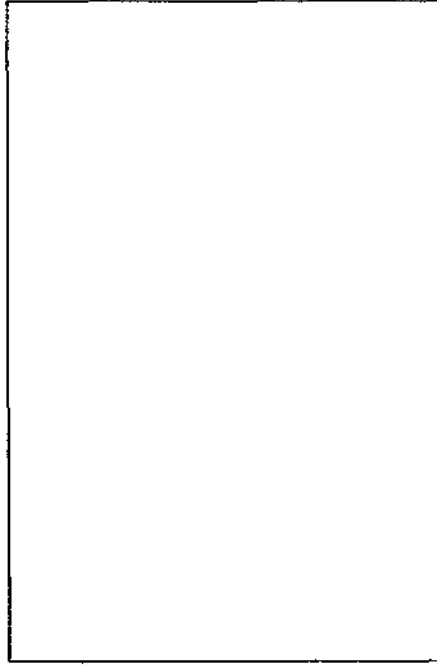
HAYDAR BEY

Haydar Bey, 1871'de Serez'de doğdu. Manisa nüfusuna kayıtlıdır. İbtidai, Rüştiyeyi, İdadiyi ve Hukuk mektebini bitirdi. Avukatlık yaparken seçimlere katıldı ve 147 oy alarak Saruhan'dan mebus seçildi. Maarif Encümeni mazbata Muharirliği, Nizamname-i Dahili Encümeni Zabıt Kâtipliği, Adliye Encümeni Zabıt Kâtipliği, Meclis-i Mebusan Kâtipliği yapmıştır. Üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

SADIK EFENDİ

Sadık Efendi 1869'da Çatalca'da dünyaya geldi. Bâb-ı Meşihat üyeliği yaptı. İkinci ve üçüncü devrede Denizli'den mebus seçildi.

FAİK BEY

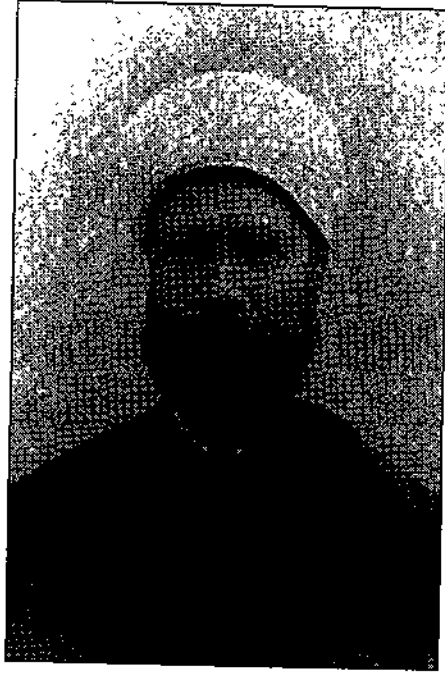
Faik Bey, Denizli mutasarrıfı iken dördüncü dönem 90 oy alarak mebus seçilmiştir.

BAĜDAT

ALİ EFENDİ

Alusizade Ali Efendi, 1866'da Bağdat'ta dünyaya geldi. Rüştiyede ve Hususi mektepte okudu. Müderrislik yaptı. Hukuk Mektebinde Mecelle öğretmenliğinde bulundu. 30 Aralık 1908'de 88 oy alarak Bağdat'tan mebus seçildi.

İSMAİL HAKKI BEY

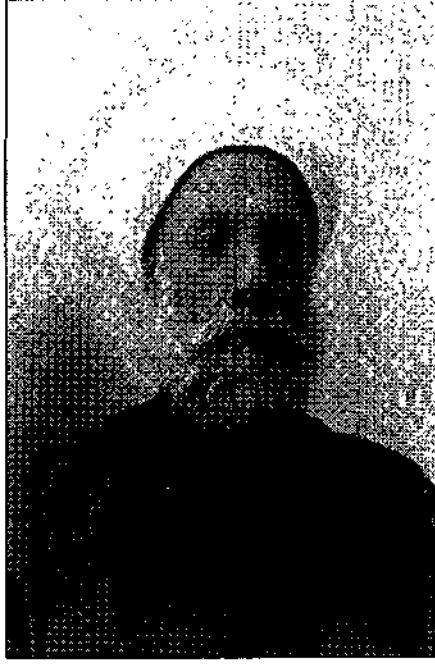
Babanzade İsmail Hakkı Bey, 1876'da Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Mülkiye ve Hukuk mekteplerini bitirmiştir. Mühendis mektebinde öğretmenlik, Hariciye Nezaretinde "Matbuatı Ecnebiye Kalemi Mümeyyizliği" ve İkdam Gazetesinde yazarlık yapmıştır. 30 Aralık 1908'de 98 oy alarak Bağdat'tan mebus seçilmiştir.

Meclis-i Mebûsân'da; Hariciye ve Kanun-ı Esasî Encümenlerinde Mazbata Muharirliği yapan İsmail Hakkı Bey, 2 Mart 1911'de Maarif Nazırlığına atanmıştır. 11 Mayıs 1911'de bu görevinden istifa etmiştir. İsmail Hakkı Bey, ikinci devrede Divaniye mebusu olarak temsil görevini sürdürmüştür.

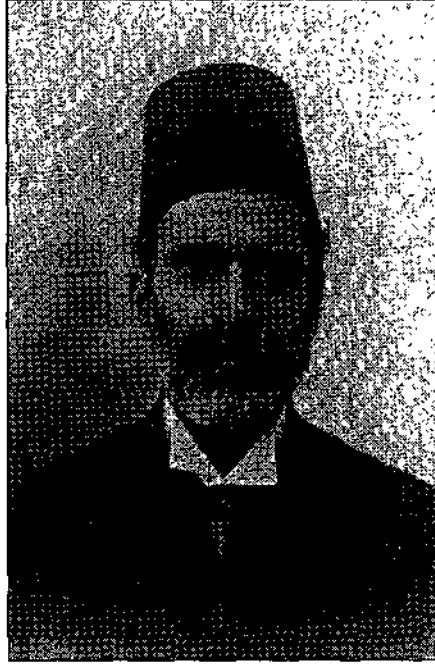
SASON EFENDİ

Sason Efendi, 1875'te Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Erkel Efendi'nin oğludur. Londra ve Viyana'da yüksek eğitimini tamamlamıştır. Nahiye Müdürlüğü yapmıştır. 30 Aralık 1908'de 62 oy alarak Bağdat'tan mebus seçilmiştir. İkinci ve Üçüncü Devrede de mebusluk görevini sürdüren Sason Efendi, Meclis-i Mebusan'ın Birinci Devresinde Rüşumat Encümeni Reisliğinde bulunmuştur. Ziraat Nezareti Müsteşarlığı da yapan Sason Efendi, üçüncü devrede Kütüphane Encümeni Reisliği yapmıştır.

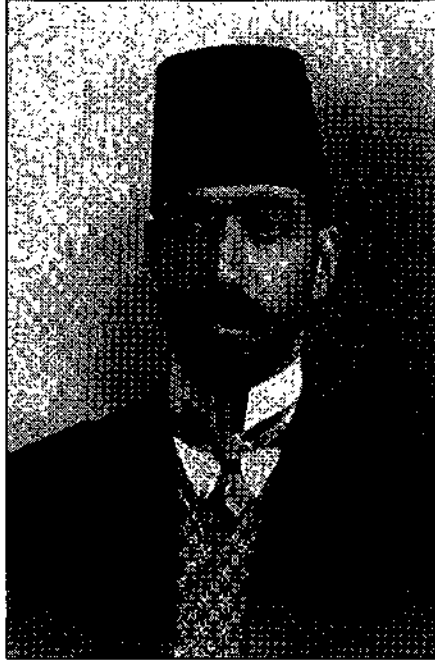
SEYYİT MUSTAFA EFENDİ

Seyyit Mustafa Efendi, 1846'da Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Medreseyi bitirmiş müftülük yapmıştır. 2 Kasım 1908'de 52 oy alarak Divaniye'den mebus seçilmiştir.

MEHMET ŞEVKET PAŞA

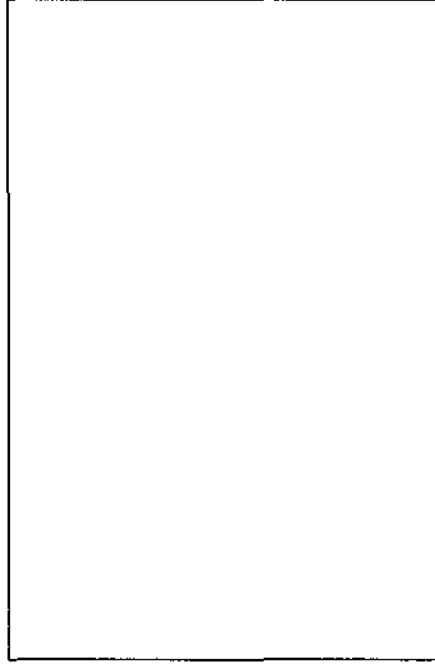
Rıfat Beyzade Şevket Paşa, 1857'de Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Hacı Rıfat Bey'in oğludur. Hususî mektepte okumuştur. Mektupçuluk, Mutasarrıf vekilliği yapmıştır. 2 Kasım 1908'de 41 oy alarak Divanîye'den mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

ABDÜL MEHDİ EFENDİ

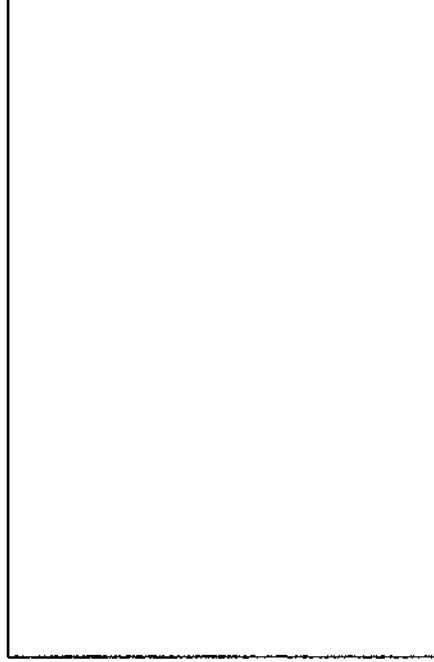
Abdül Mehdi Efendi, 1873'te Kerbela'da dünyaya gelmiştir. Hususi mektepte okumuştur. Mahkeme üyeliği, Belediye Reisiği yapmıştır. 16 Aralık 1908'de 17 oy alarak Kerbela'dan mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

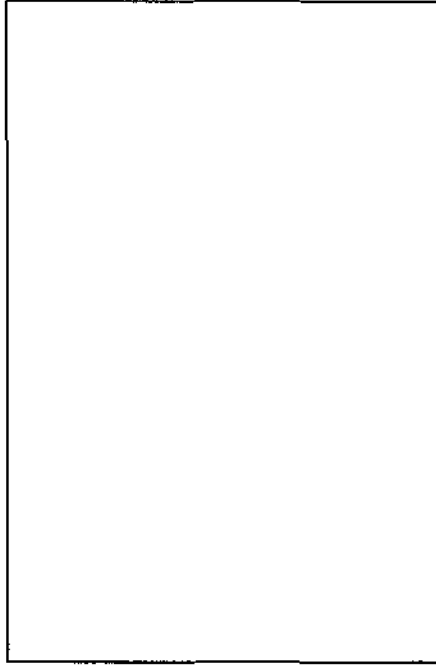
FUAT BEY

Fuat Bey, 1861'de Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Emlâk-ı Müdevvere Müdürlüğü, Ceza Mahkemesi Reisliği yapmıştır. İkinci ve üçüncü devrede Bağdat'tan mebus seçilmiştir.

MURAT BEY

Süleyman Beyzade Murat Bey, 1876'da Bağdat'ta doğdu. İkinci ve üçüncü devrede Bağdat'tan mebus seçildi.

FUAT BEY

Fuat Bey, 1882'de Bağdat'ta doğdu. Dâvâ vekilliği yaptı. İkinci ve üçüncü devrede Bağdat'tan mebus seçildi.

NURİ BEY

Nuri Bey, 1882'de dünyaya geldi. 25 Nisan 1912'de 58 oy alarak Bağdat'tan -Kerbela- mebus seçildi. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürdü.

ALİ HAYDAR MİTHAT

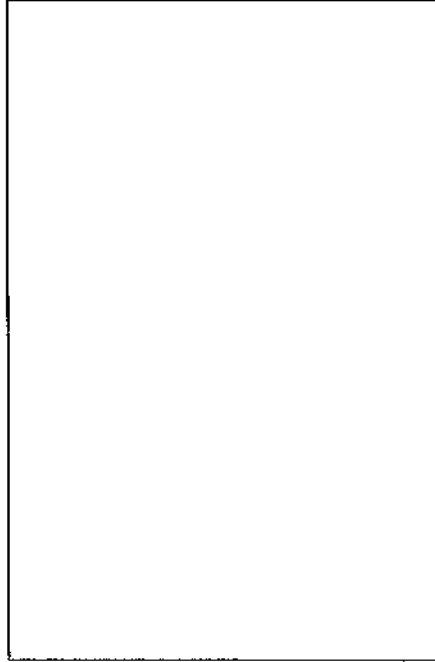
Ünlü Sadrazam Mithat Paşa'nın oğludur. 1872'de dünyaya gelmiştir. Eğitimini Beyrut'ta tamamlamıştır. Abdülhamit istibdatına karşı olduğu için yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştır. Paris'te 1902'de toplanan Jön Türk Kongresine katılmıştır. Hayatının büyük bölümünü yurtdışında geçirmiştir. Meşrutiyet'in yeniden ilânı üzerine ülkeye dönmüş ve 1908'de bağımsız olarak adaylığını koymuş ise de, kazanamamıştır. 1914 seçimlerinde Divaniye Mebusu olarak Meclis-i Mebûsân'a girmiştir. Meclis-i Mebûsân'ın kapatılması üzerine İstanbul'da kalmış ve İngiltere yanlısı bir politika izlemiştir. Bu nedenle Cumhuriyetin kurucu kadroları Ali Haydar Mithat Bey'e pek sıcak davranmamışlardır. 1934 yılında bağımsız olarak meclise girmeye çalışmış ise de, başarılı olamamıştır. 1946'da vefat etmiştir. Babasının yaşam öyküsünü ve kendi hatıralarını yazmıştır.

BASRA

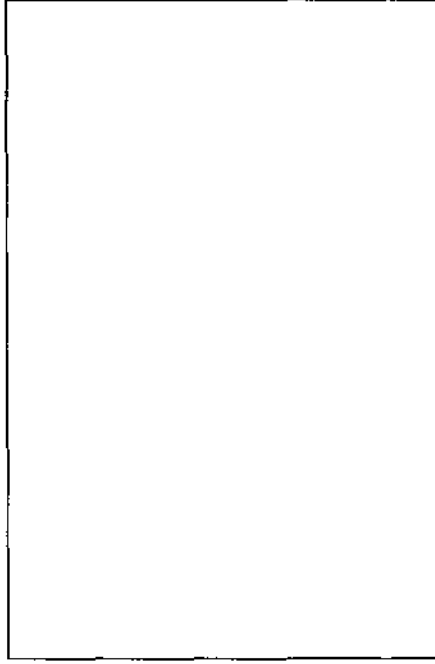
ABDÜLMECİD EFENDİ

Abdülmecid Efendi, 1862'de Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Medreseyi bitirmiştir. Emlâk-ı Emriye memuru iken seçimlerde adaylığını koymuş ve 27 Şubat 1911'de 65 oy alarak Ammara'dan mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

HÜSEYİN EL ÜLVAN EFENDİ

Hüseyin El Ülvân Efendi, 12 Mart 1909'da 38 oy alarak Ammara'dan mebus seçilmiştir. Ancak meclise gelmediği için 15 Mayıs 1911'de mebusluk görevine son verilmiştir.

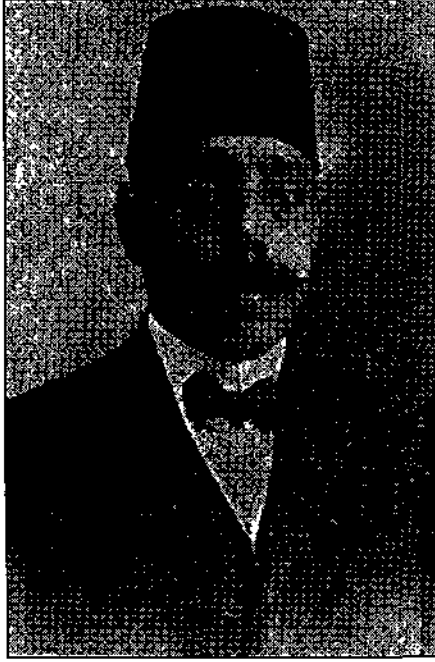
MEHMED KUREYŞ EFENDİ

Mehmed Kureyş Efendi, 1864'te dünyaya gelmiştir. Rüştiyeyi bitirmiştir. İdare meclisi başkâtipliği yapmıştır. 27 Şubat 1911'de 78 oy ile Ammara Mebusu seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

MEHMED SELİM EFENDİ

Mehmed Selim Efendi, 12 Mart 1909'da 47 oy ile mebus seçilmiştir. Fakat meclise gelmediği için 15 Mayıs 1911'de müstafi sayılmıştır.

ABDÜLVAHAP PAŞA

Abdülvahap Paşa, 20 Mayıs 1910'da 50 oy ile Basra Mebusu seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

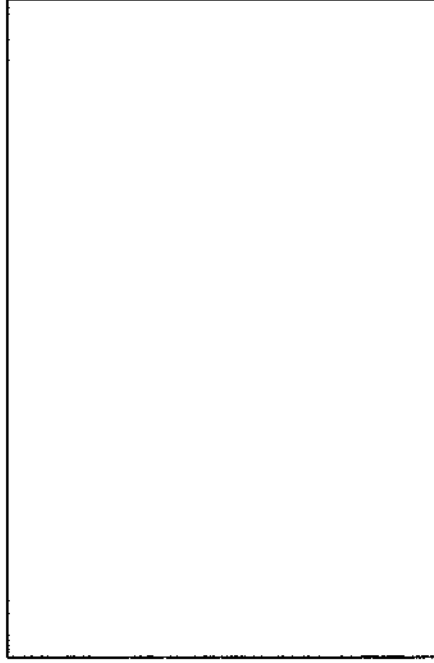
AHMET PAŞA

Zehirzade Ahmet Paşa, 2 Aralık 1908'de mebus seçilmiş 14 Aralık 1910'da vefat etmiştir.

SEYİT TALİB

Basra'nın ileri gelen ailesine mensuptur. Arap milliyetçisi olarak tanınmıştır. 1908, 1912, 1914 seçimlerinde Basra'dan mebus seçilmiştir. Arap hizbinin liderliğini yapmıştır. İttihatçılarla anlaşamadığı için 1914 Haziran'ında istifa etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında hem Türklere, hem de İngilizlere bilgi aktarmıştır. Geçici Irak Hükümetine başkanlık etmiştir.

GALIP BEY

Gâlip Bey, 1872'de Basra'da doğmuştur. Hususî mektepte okumuştur. Şûrâ-yı Devlet Mülkiye Dairesi üyeliği yapmıştır. 2 Aralık 1908'de 56 oy ile mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

ABDÜL MUHSİN BEY

Abdülmuhsin Bey, 1879'da Hay'da dünyaya gelmiştir. Fehid Paşa'nın oğludur. Harp Okulunu bitirmiştir. Kolağalığından müstafi sayılmıştır. Refet Efendi'nin ölümü üzerine, 8 Mayıs 1911'de, mebus seçilmiştir.

HIDIR EFENDİ

Hidir Efendi, 1858 Kerkük'te dünyaya gelmiştir. Bıdayet Mahkemesi üyesi iken seçimlere katılmış 29 Haziran 1909'da 43 oy alarak Müntefik'ten mebus seçilmiştir.

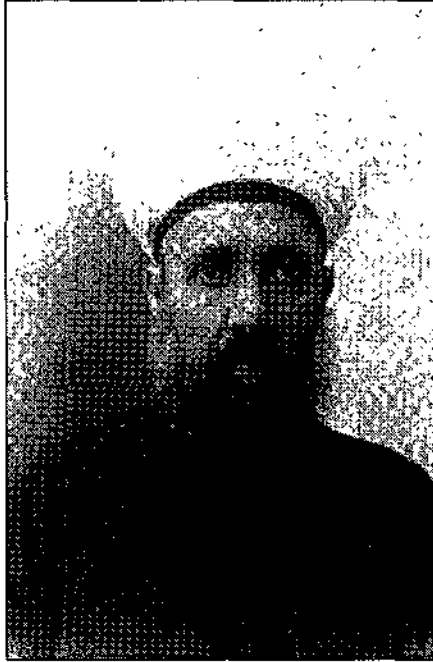
REFET EFENDİ

Refet Efendi, 29 Haziran 1909'da mebus seçilmiş, 26 Aralık 1910'da vefat etmiştir.

BEYRUT

ESAT EFENDİ

Esat Efendi 1861'de Akkâ'da dünyaya gelmiştir. Mısır'da Cami Üi Ezher ve Şam'da Muradiye Medresesini bitirmiş, kadılık yapmıştır. Mamûretülaziz Kadı Vekili iken seçimlere katılmış ve 19 Ekim 1908'de 34 oy alarak Akkâ'dan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdüren Esat Efendi, Evkaf ve Defteri Hakanî Encümeni Reisliğinde de bulunmuştur.

KÂMİL EL ESAT EFENDİ

Kâmil El Esat Efendi, 1871'de Sayda'da dünyaya geldi. Halil Bey'in oğludur. Beyrut sultanisini bitirmiştir. Meclis-i İdare üyeliği yapmıştır. Süleyman El-Bustani Efendi'nin yerine 4 Ekim 1911'de 74 oy alarak Beyrut mebusu seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

RIZA EL SULH(İ) BEY

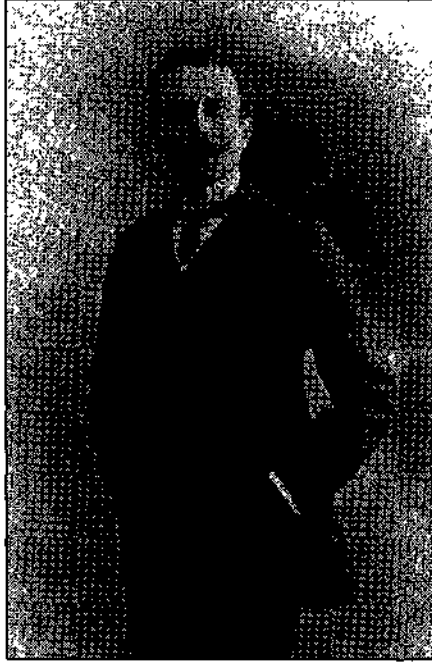
Rıza El Sulh(i) Bey, 1861'de Beyrut'ta dünyaya gelmiştir. El Vataniye mektebini bitirmiştir. Mutasarrıflık görevinde bulunmuştur. 17 Kasım 1908'de mebus seçilmiştir.

26 Haziran 1910'da Şimendifer güzergâhı üzerinde bulunan yerlere gönderilecek mektup ve matbu evrakın sevahil tarafesine tâbi olmasını içeren bir kanun layıhası hazırlamıştır.

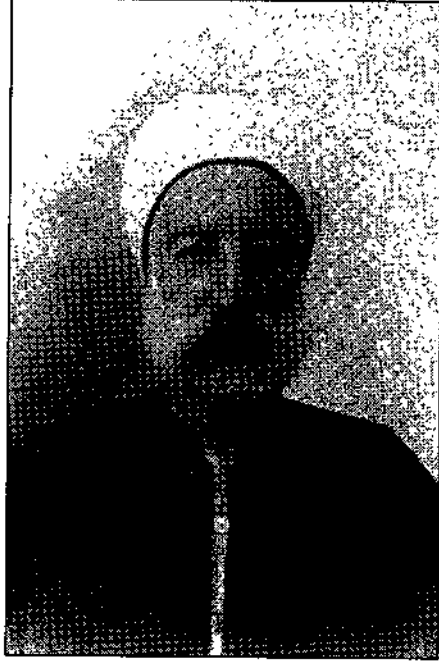
EMİN ARSLAN BEY

Emin Arslan Bey, 1871'de Beyrut'ta dünyaya geldi. Mustafa Arslan Bey'in oğludur. Mülkiyeyi bitirdi. Trablusşam Mutasarrıfı iken seçimlere katıldı ve 29 Haziran 1909'da 26 oy alarak Lazkiye'den mebus seçildi

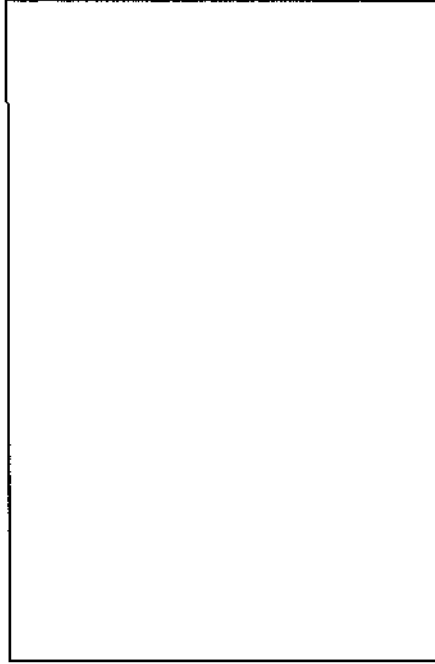
MEHMET ARSLAN BEY

Mustafa Arslan Bey'in oğlu olan Mehmet Arslan Bey, 10 Kasım 1908'de 58 oy alarak Lazkiye'den mebus seçilmiştir. Hariciye Encümeni Reisliği de yapan Mehmet Arslan Bey, 13 Nisan 1909'da meşrutiyet karşıtlarınca çıkarılan isyan sırasında şehid edilmiştir.

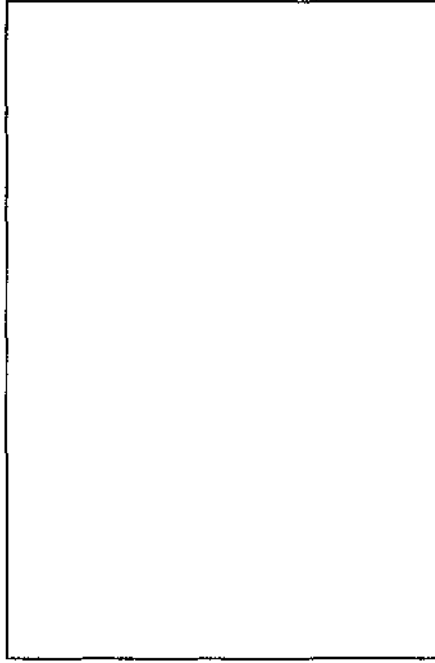
AHMET HAMMAŞ EFENDİ

1850'de dünyaya gelen Ahmet Hammaş Efendi Medrese ve Mekteb-i Nüvvab'ı bitirdi. Kadılık yaptı. 24 Ekim 1908'de 19 oy alarak Nablus'tan mebus seçildi.

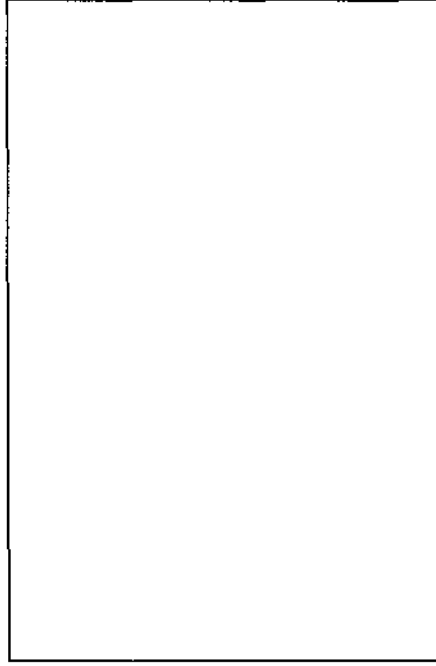
ABDÜLVAHAB EFENDİ

Abdülvahab Efendi, 1879'da Lazkiye'de dünyaya gelmiştir. Liva idare meclisi üyeliği yapmıştır. İkinci ve üçüncü devrede Beyrut-Lazkiye'den mebus seçilmiştir.

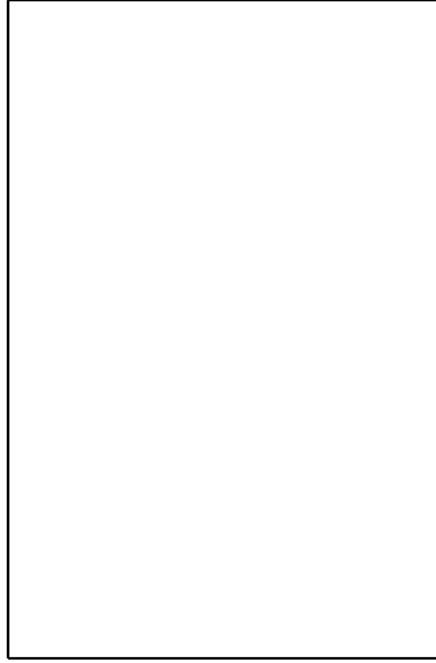
ABDÜLFETTAH SADI EFENDİ

Abdülfettah Sadi Efendi, 1864'te Akká'da doğdu. Akká Belediye Reislîği yaptı. Üçüncü devrede Akká'dan mebus seçildi.

MİŞEL SURSUK EFENDİ

Mişel Sursuk Efendi, 1875'te doğdu. Üçüncü devrede mebus seçildi.

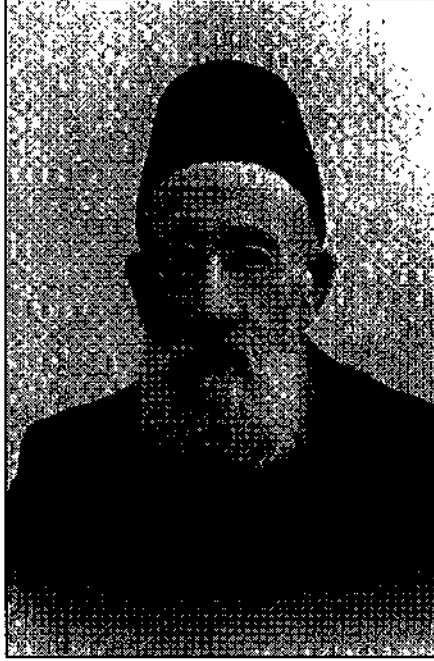
SELİM SELAM BEY

Selim Selam Bey, 1866'da dünyaya geldi. Ticaretle uğraştı. Üçüncü devrede Beyrut'tan mebus seçildi.

BITLİS

ARIF EFENDİ

Arif Efendi, 1836'da Ahlat'ta dünyaya gelmiştir. Osman Efendi'nin oğludur. Medreseyi bitirmiştir. Meclis-i İdare üyesi iken seçimlere katılmış, 14 Ekim 1908'de 18 oy alarak Bitlis'ten mebus seçilmiştir.

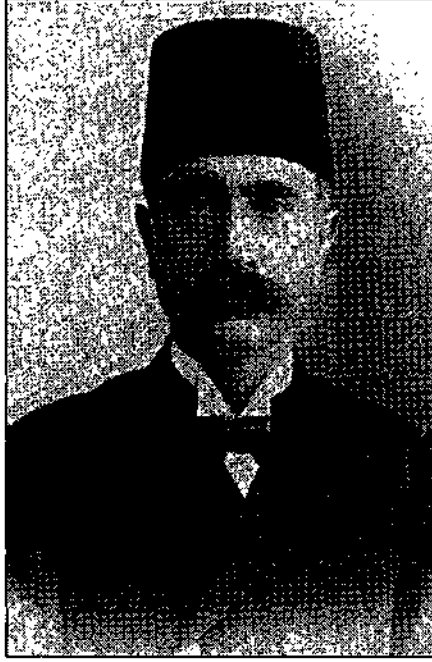
MEHMET EMİN EFENDİ

1861'de Bayezit'te dünyaya gelen Mehmet Emin Efendi, Rüştiye ve medreseyi bitirmiş, nahiye müdürlüğü ve kaymakam vekilliği yapmıştır. 12 Kasım 1908'de 20 oy alarak Genç'ten mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdüren Mehmet Emin Efendi, Birinci Dünya Savaşı sırasında milis alayı oluşturarak düzenli ordu birliklerine yardımcı olmuştur.

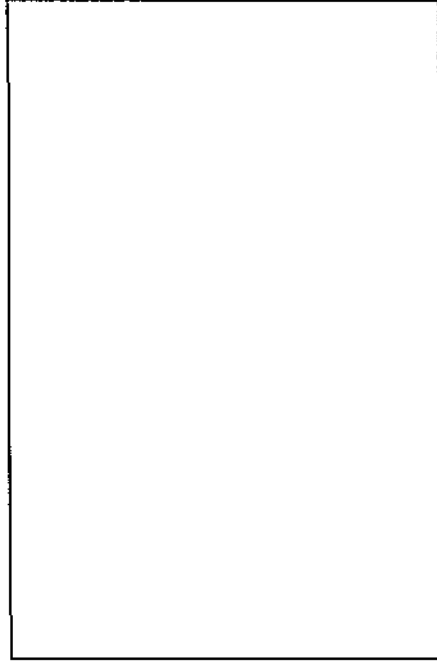
KİGAM EFENDİ

1865'te Muş'ta dünyaya gelen Kigam Efendi. Papaz Karabet Efendi'nin oğludur. Ermeni mektebini bitirmiştir. Muş Ermeni Murahhashane kâtibi iken 20 Aralık 1908'de 107 oy alarak Muş'tan mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevini sürdüren Kigam Efendi 31 Ekim 1918'de vefat etmiştir.

ABDÜLREZZAK EFENDİ

1864'te Siirt'te dünyaya gelen Abdülrezzak Efendi, rüştiyeyi bitirmiştir. Meclisi idare üyesi iken adaylığını koymuş ve 12 Kasım 1908'de 12 oy alarak Siirt'ten mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'da Askerî Encümen-de Zabıt Kâtipliği yapmıştır.

NAZIM BEY

İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin üyelerindendir. "Küçük Nazım" olarak tanınmıştır. İkinci devrede Siirt mebusu seçilmiştir. İttihad ve Terakki Partisi'nin İstanbul temsilciliğini üstlenmiştir. Düyun-u Umumiye İdaresi'nde Tuz Müdürlüğü yapmıştır. Milli Mücadeleye de katılan Nazım Bey, Demokrat Parti'nin Beyoğlu İdare Heyeti içinde yer almıştır. 1946'da vefat etmiştir.

CEZAYİR-İ BAHİRİ SEFİD

MİHALİKİ EFENDİ

Mihaliki Efendi, 1865'te Yanya-Zagor'da dünyaya geldi. Rum mektebini bitirdi. Bitlis Vali Yardımcısı iken adaylığını koydu ve 16 Aralık 1908'de 12 oy alarak Limni'den mebus seçildi. Meclis-i Mebusanda Rüsumat Encümeni Zabıt Kâtipliği görevinde bulundu.

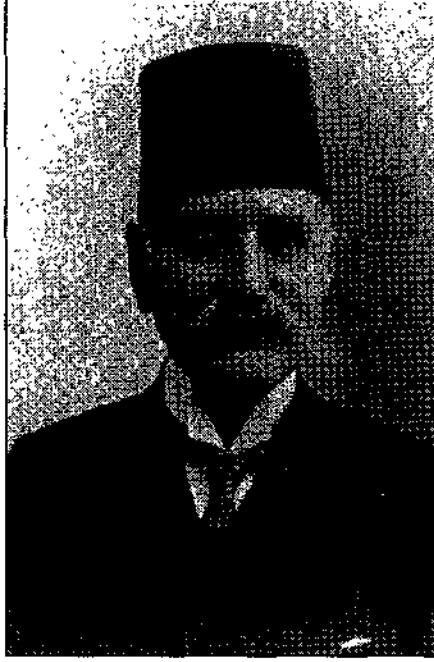
PANOYAT BOSTANI EFENDİ

Panoyat Bostani Efendi, 1861'de Midilli'de dünyaya geldi. Rum idadî mektebini bitirdi. Tüccarlık yaptı. Meşrutiyetin ilânından sonra seçim faaliyetleri başlayınca adaylığını koydu ve 36 oy alarak Midilli'den mebus seçildi.

TEODOR KOSTANTİNİDİ EFENDİ

Teodor Kostantinidi Efendi, 1874'te Nazilli'de dünyaya geldi. Atina'da Tıp Fakültesini bitirdi. Doktorluk yaptı. Seçimlerde aday oldu ve Teşrinievvel 1908'de 18 oy alarak Rodos'tan mebus seçildi.

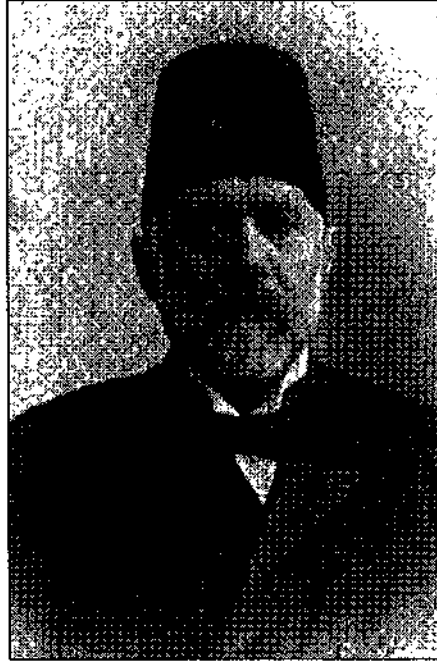
MİHALİKİ ÇELEBİDİS EFENDİ

Mihaliki Çelebidis Efendi, 1858'de İstanbul'da dünyaya geldi. Yorgaki Efendi'nin oğludur. Sakız Rum mektebi idadisini bitirdi. Atina'da hukuk eğitimi gördü. Avukatlık yaptı. Seçimler başlayınca aday olmuş ve 23 Kasım 1908'de 28 oy alarak Sakız'dan mebus seçilmiştir.

DİYARBAKIR

ARİF EFENDİ

Arif Efendi, 1878'de Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Diyarbakır Mektubî kaleminde çalışmış, ancak bir süre sonra istifa ederek ziraat ve ticaretle uğraşmıştır. Çeşitli zamanlarda İdare Meclisi, İstinaf Mahkemesi üyeliklerinde bulunmuştur. 17 Teşrinisani 1324'te 42 oy ile mebus seçilmiştir. Hakkında çeşitli şikâyetler yapılmış ise de, yapılan incelemede mebus olmasını engelleyecek bir unsur bulunamamıştır. 14 Mart 1909'da vefat etmiştir.

İBRAHİM EFENDİ

İbrahim Efendi, 1864'te dünyaya gelmiştir. Kavasbaşızade'nin oğludur. Rüştiyeyi bitirmiştir. Niyazi Bey'in mebusluğunun Meclis-i Mebûsânca onaylanmaması üzerine yeniden seçimlere gidilmesi zorunlu olmuş ve Meclis-i idare başkâtibi iken adaylığını koyan İbrahim Efendi, 23 Mart 1909'da 33 oy ile Ergani'den mebus seçilmiştir. Mebusluğunu kesmek için bazı girişimlerde bulunmuş ise de, ortaya atılan iddialar geçerli bulunmamıştır. İbrahim Efendi, Meclis-i Mebûsân'da Dahiliye Encümeni Zabıt Kâtipliği görevinde de bulunmuştur.

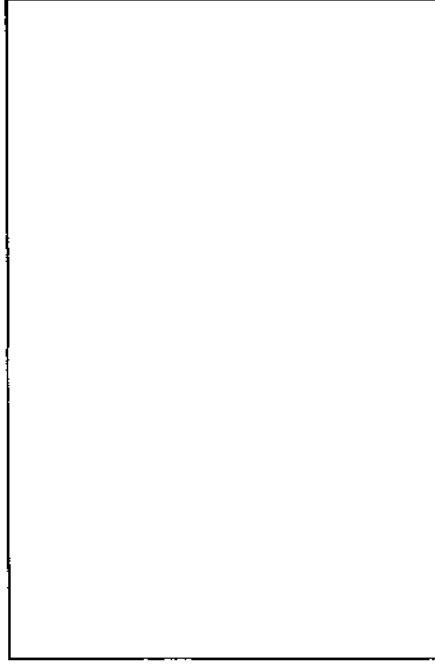
SAİT BEY

Sait Bey, 1875'te Malatya'da dünyaya gelmiştir. Alaybeyzade'nin oğludur. Rüştüyeyi bitirmiştir. Askerdir. 8 Mart 1909'da 38 oy alarak mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

MEHMET NURETTİN BEY

Mehmet Nurettin Bey, 1863'te Mekke-i Mükerrerme'de dünyaya gelmiştir. Aziz Paşa'nın oğludur. Medresede ve hususî mektepte okumuştur. Şûrâ-yı devlet üyesi iken seçimlere katılmış ve 31 Aralık 1908'de 46 oy alarak Siverek'ten mebus seçilmiştir. Mebusluğuna bazı itirazlar olmuş ise de, bunlar gerçekçi bulunmamıştır. Nurettin Bey, Meclis-i Mebûsân'da Muhacirin-i İskân Encümeni Reisiği de yapmıştır. 1 Mart 1911'de Yemen Vilayeti'nin ıslah ve idaresine ilişkin bir kanun teklifi hazırlamıştır.

ALİ EFENDİ

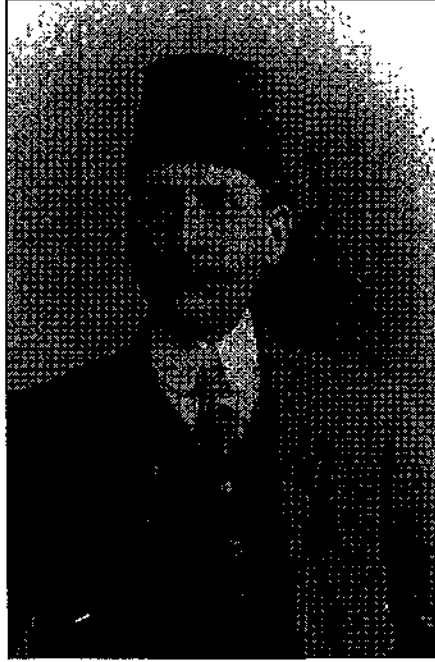
Mardinlize Ali Efendi, 1860'ta doğdu. Üçüncü devrede Diyarbakır-Mardin'den mebus seçildi.

EDİRNE

MANAVOĞLU SÜLEYMAN BEY

1865'te dünyaya gelen Manavoğlu Süleyman Bey, rüştüye mektebini bitirmiştir. Askerlik mesleğini tercih etmiş ve binbaşı olmuştur. Seçimlerde aday olmuş ve 6 Kasım 1908'de 27 oy alarak Dedeağaç'tan mebus seçilmiştir. Askerî Encümen Zabıt Kâtipliği görevinde de bulunan Süleyman Bey, ikinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

ASIM BEY

İlk Meclis-i Mebûsân'da Edirne mebusu olarak bulunan Rasım Bey'in oğludur. 1877'de Edirne'de doğmuştur. İstanbul'a gelerek Mekteb-i Hukuktan mezun olmuştur. Üsküdar Bidayet Mahkemesi Başkâtibi iken Edirne mebusu seçilmiştir. 22 Mart 1910'da, 33 yaşında verem hastalığından vefat etmiştir.

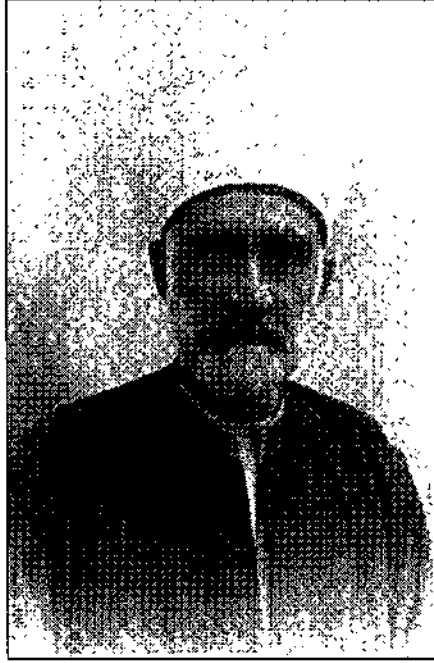
NARLI EFENDİ

Narlı Efendi 1860'da Maydos'ta dünyaya geldi. Atina Tıp Fakültesini bitirdi. Doktorluk yaparken adaylığını koydu ve 4 Kasım 1908'de 38 oy alarak mebus seçildi.

İSMAİL BEY

İsmail Bey, 1877'de Gümülcine'de dünyaya geldi. Hukuk Mektebini bitirdi. Ziraat Nezaretinde çalışırken adaylığını koydu ve 31 Ekim 1908'de 71 oy alarak Edirne'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Arzuhal, Dahilî Nizamname Encümeni Reislîği ve Kanun-ı Esasî Encümeni Zabıt Kâtiplîği görevlerinde bulundu. 3 Nisan 1326/16 Nisan 1910'da "Matbuat Kanunu"nun bazı maddelerinin tashih ve ta'dilî" ve üç maddeden ibaret "Mevadd-ı Müzeyyelîn ilavesi hakkında 29 Kânunısânî 1326 Memalik-i Osmaniyyenin her tarafında icray-ı hükm eden şitâdan dolayı muhtacîne tevzi edilmek üzere ikiyüzbin liranın Dahiliye bütçesine zammına dair", "7 Teşrinisani 1327'de Vilâyât-ı Beledî Kanunu'nun 18 ve 19 uncu maddelerinin ta'dilî hakkında" kanun teklifi vermiştir.

MEHMET FEHMI EFENDİ

Hoca Mehmet Fehmi Efendi, 1852'de Vidin'de dünyaya gelmiştir. 29 Aralık 1879'da devlet memuriyetine girmiştir. Öğretmenlik yapmıştır. Seçimlerde adaylığını koymuş ve 31 Ekim 1908'de mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdüren Mehmet Fehmi Efendi, 25 Eylül 1919'da vefat etmiştir.

MEHMET ARIF EFENDİ

Mehmet Arif Efendi, Uzunköprü'de dünyaya gelmiştir. Hukuk Mektebine bitirmiştir. Çatalca Savcı Yardımcısı iken seçimlere katılmış, 24 Kasım 1908'de 52 oy alarak Gümülcine'den mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Adliye Encümeni Mazbata Muharrirliği yapmıştır.

EMRULLAH EFENDİ

Emrullah Efendi, 21 Kasım 1909'da 49 oy alarak mebus seçilmiştir. İkinci devrede de bu görevini sürdürmüştür. Meclis-i Mebûsân'da Muvazene-i Maliye Encümeni Reislîği yapmıştır. 14 Ocak 1910'da Maarif Nazırlığına atanmış, 19 Şubat 1911'de istifa etmiştir. Maarif Encümeni Reislîğinde de bulunan Emrullah Efendi, 2 Ocak 1912'de tekrar Marif Nazırlığına getirilmiştir.

MUSTAFA ARIF BEY

1873'te Selanik'te dünyaya geldi. Hukuk mektebini bitirdi. Kırkkilise Bidayet Mahkemesi Başkanı iken seçimlere katıldı ve mebus seçildi. Hizbi Terakki'nin kurucuları içinde yer aldı. Mütareke döneminde Tevfik Paşa'nın kurduğu hükümetlerde Dahiliye nazırı, Şûrâ-yı Devlet Reisi olarak görev yaptı. Dördüncü dönemde de yine Kırkkilise'den mebus seçildi. 1954'te vefat etti.

MEHMET ADİL BEY

Adil Bey, 1855'te Hezergrad'da dünyaya gelmiştir. Adil Bey'in oğludur. Rüştîye mektebini bitirmiştir. Çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Avukatlık, Meclisi İdare üyeliği yapmıştır. 16 Kasım 1908'de 46 oy alarak mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Evkaf ve Defteri Hakanî Encümeni Zabıt Kâtipliği, dördüncü ve beşinci şube kâtipliği, Maliye Encümeni Zabıt Kâtipliği görevlerinde bulunmuştur.

AGOP BABİKİYAN EFENDİ

Agop Babikyan, 1856'da Edirne'de doğdu. Fransız mektebinde okudu. 12 yaşında Sofya'ya memur olarak gönderildi. Ayestefanos görüşmelerinde kâtiplik yaptı. Bosna-Hersek'te bulundu. Bölge, Avusturya-Macaristan'a bağlanınca İstanbul'a geldi. 1879'da Edirne Ticaret Mahkemesi başkâtipliğine atandı. 1881'de İstinaf Mahkemesi İkinci Başkanı oldu. 1891'de İstanbul'a geldi ve avukatlık yaptı. 16 Kasım 1908'de 44 oy alarak Tekirdağ'dan mebus seçildi. Adana'da meydana gelen olayları araştırmak üzere Meclisçe seçilen heyet arasında yer aldı ve olayları yerinde inceledi. Raporunu yazarken evinde rahatsızlandı ve 1 Ağustos 1909'da vefat etti.

AGOP BOYACIYAN EFENDİ

Agop Boyacıyan Efendi, 1854'te Tekirdağ'da dünyaya gelmiştir. İstanbul'da Mühendis Mektebinde okumuştur. Darülfünun ulûmu riyaziye ve tabiiye şubesi müdürü iken 8 Kasım 1908'de 45 oy ile mebus seçilmiştir.

DRAMALI RIZA

Dramalı Rıza, 1865'te dünyaya geldi. Edirne eşrafındandır. Üçüncü devrede Edirne-Kırkkilise'den mebus seçildi.

HARUN HİLMİ EFENDİ

Harun Hilmi Efendi, 1857'de dünyaya geldi. Alay Müftülüğü yaptı. Üçüncü devrede 60 oy alarak Tekirdağ'dan mebus seçildi.

ÖMER NACİ BEY

Ömer Naci Bey, Kafkasyalı bir Türk göçmen aileye mensuptur. 1878'de dünyaya gelmiştir. Kundakta iken babasını ve ailesini kaybetmiştir. Defterdar Cemal Bey ve eşi tarafından evlât edinilmiş ve büyütülmüştür.

Cemal Bey'in Bağdat Defterdarlığı sırasında Ömer Naci Bey, özel hocalardan Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri almıştır. Askerî İdadî ve Harpokulunu bitirmiş, 1902'de Pireşova'da bulunan askerî kıtaya tayin edilmiştir. 1905'te Jandarma Teşkilatını düzenlemek için gelen İtalyan Generali Georgi Paşa'nın yaverliğini yapmıştır. Osmanlı Hürriyet Cemiyeti içerisinde yer almuş, İstibdad idaresinin yıkılması doğrultusunda illegal faaliyetlerde bulunmuştur. Yakalanacağını anlayınca Avrupa'ya kaçmıştır. 1908'de Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra İstanbul'a gelmiş, İttihat ve Terakki Cemiyetinin "Merkez-i Umumisi" içinde yer almıştır. Trablusgarp Savaşı sırasında gönüllü olarak görev almış, 1912'de Kırklareli'nden mebus seçilmiştir. Bâb-ı Âli baskınında görev almış, 1916'da vefat etmiştir. Atatürk'ün yakın arkadaşlarındanır.

HÜSEYİN ULVİ BEY

1282' (1866)de Gelibolu'da doğdu. Süleyman Efendi ve Emine Hanım'ın oğludur. Gelibolu Belediye Başkanlığı ve Cemaat-i İslamiye Reisliği yapmıştır. İkinci devrede Gelibolu'dan Mebus seçilmiştir. Daha sonra, gene, Gelibolu Belediye Başkanlığı görevine devam etmiştir. İngilizler tarafından Çanakkale'de, Yunanlılar tarafından da Atina'da hapsedilmiş, bir yıl sonra buradan kaçarak ana vatana dönmüştür.

Yaşamının son yıllarını Gelibolu'da geçirmiş olup, 14 Nisan 1934'te ölmüş ve aynı yerde, Alâeddin Kalfa Mezarlığında toprağa verilmiştir.

Nüfus kaydında soyadı, "Döndürmacıoğlu" olarak görülmektedir.

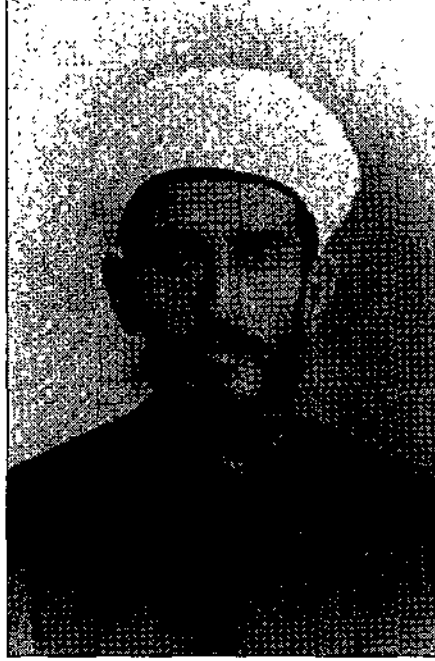
ERZURUM

AHMET ZİYA EFENDİ

Ahmet Ziya Efendi, 1853'te Kiğı'da dünyaya gelmiştir. Şeyh Yusuf Efendi'nin oğludur. Hususî mektepte okumuştur. Bağdat'ta, Basra'da Adliye Müfettişliği yapmıştır. Musul Adliye müfettişi iken adaylığını koymuş ve 16 Kasım 1908'de 184 oy alarak Erzurum'dan mebus seçilmiştir. Rüşumat Encümeni Reisliği görevinde de bulunan Ahmet Ziya Efendi, üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

ŞEVKET EFENDİ

Hacı Yusuf Efendi'nin oğlu olan Şevket Efendi, 1873'te Erzurum'da dünyaya gelmiştir. Medreseden mezun olmuştur. Vaizlik yaparken adaylığını koymuş, 16 Kasım 1908'de 187 oy alarak Erzurum'dan mebus seçilmiştir.

KARAKİN PASTIRMACIYAN EFENDİ

Pastırmacıyan'ın oğlu olan Karakin Efendi, 1873'te Erzurum'da dünyaya gelmiştir. Erzurum'da Sansaryan mektebini, Fransa'da Ziraat mektebini ve Cenova Üniversitesi'ni bitirmiştir. Maden mühendisi iken adaylığını koymuş ve 16 Kasım 1908'de 169 oy alarak Erzurum Mebusu seçilmiştir. Bir ara Meclis-i Mebusan İdare Amirliği görevinde de bulunmuştur. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

SEYFULLAH EFENDİ

Seyfullah Efendi, 1859'da Erzurum'da doğdu. Mehmet Şerif Efendi'nin oğludur. Rüştiyeyi bitirmiştir. Dâvâ vekili iken adaylığını koymuş, 16 Kasım 1908'de 198 oy alarak mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Arzuhal Encümeni Reislîği de yapan Seyfullah Efendi, üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturduğu özel müfreze ile Artvin ve Ardahan yöresinde düşman güçlerine karşı savaşmıştır.

VARTEKS EFENDİ

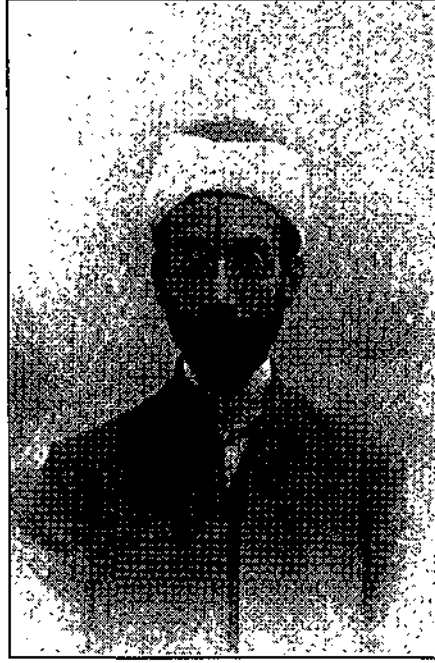
Seringülyan Efendi'nin oğlu olan Varteks Efendi, 1870'de Erzurum'da dünyaya gelmiştir. "Millet Mektebi"ni bitirmiştir. Gedikpaşa Ermeni Mektebi Müdürü iken Taşnaksutyan Cemiyetine üye olmuştur. Yakalanacağını anlayınca kaçmış ise de, kurtulamamış bir süre tutuklanmış ve idama mahkûm edilmiştir. Meşrutiyetin ilânı üzerine kurtulan Varteks Efendi, adaylığını koymuş ve 16 Kasım 1908'de 162 oy alarak Erzurum'dan mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevini sürdürmüştür.

HİCAZ

KASIM ZEYNEL EFENDİ

Kasım Zeynel Efendi, 1877'de Cidde'de dünyaya gelmiştir. Rüştiye'de ve Hususî Mektepte okudu. Ticaret yaptı. 16 Kasım 1908'de 8 oy ile Cidde'den mebus seçildi.

HASAN ŞEBİ EFENDİ

Hasan Şebi Efendi, 1878'de Sana'da dünyaya geldi. Abdülkadir Şebi Efendi'nin oğludur. 26 Şubat 1909'da 100 oy alarak Mekke-i Mükerrerme'den mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

ŞERİF ABDULLAH BEY

Şerif Abdullah Bey, 26 Şubat 1909'da 148 oy alarak Mekke-i Mükerrime'den mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevini sürdürmüştür.

HALEP

ARTİN BOŞGEZENYAN EFENDİ

Artin Boşgezenyan Efendi, 24 Kasım 1909'da 52 oy alarak Halep'ten mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

19 Mart 1910'da Hazine-i Hassa'ya ait iken maliyeye devredilen arazinin çiftçilere verilmesini, 22 Mart 1910'da fabrikalarda çalışan işçilerin çalışma koşullarına dair kanun tekliflerini hazırlamıştır.

ŞEYH BEŞİR EFENDİ

Gazzıade Beşir Efendi, 1876'da Halep'te dünyaya gelmiştir. Medresesi bitirmiştir. Halep Fetva Müsevvidliği ve Bidayet Hukuk Mahkemesi azalığı yapmıştır. Hacı Rifat Efendinin yerine 20 Haziran 1910'da 96 oy alarak Halep'ten mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'da İlmîye Encümeni Reisliğinde bulunmuştur. Üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

MEHMED BAHAAADDİN BEY

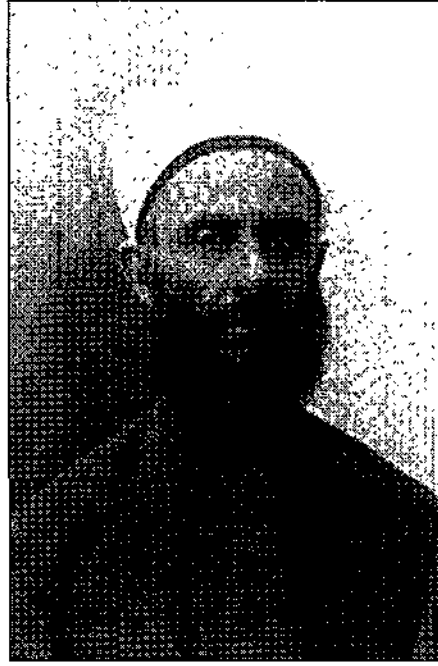
Emirzade Mehmed Bahaaddin Bey, 1876'da Halep'te dünyaya gelmiştir. Hususî mektepte okumuştur. Halep Askerî okulunda Osmanlı Lisanı Öğretmenliği yaparken adaylığını koymuş ve 24 Kasım 1909'da 54 oy alarak Halep'ten mebus seçilmiştir. Maarif Encümeni Mazbata Muharrirliği ve Üçüncü Şube Kâtipliği görevlerinde bulunmuştur. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

8 Şubat 1911'de Halep'te kışın şiddetli geçtiğini belirterek halkın ihtiyacını karşılamak üzere elli bin kuruşluk bir yardımın yapılmasını içeren bir kanun teklifi hazırlamıştır.

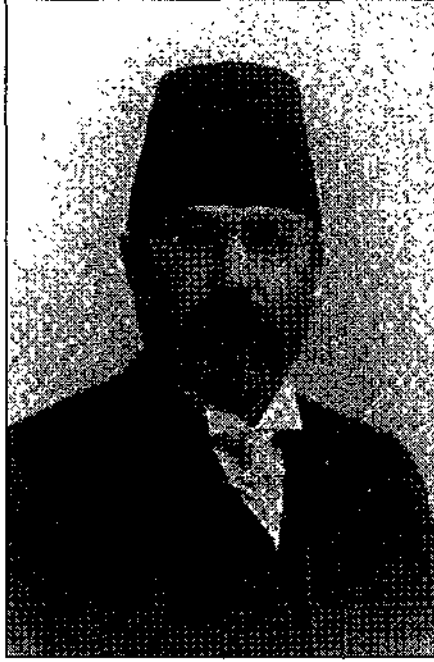
MERİ PAŞA

Meri Paşa 1853'te Halep'te dünyaya gelmiştir. Mellahzade'nin oğludur. Hususi mektepte okumuştur. Belediye reisi iken seçimlere katılmış ve 5 Aralık 1908'de 114 oy alarak Halep'ten mebus seçilmiştir. 14 Ağustos 1909'da Halep Evkaf Muhasebeciliğine tayin olunmuştur.

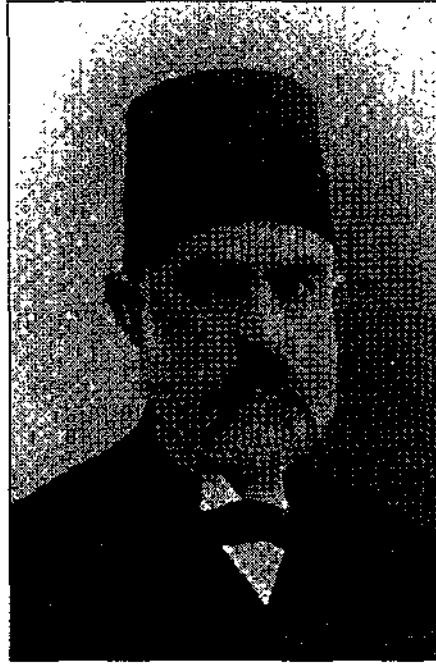
MES'UD EFENDİ

Kevakibizade Mes'ud Efendi, 1864'te Halep'te dünyaya gelmiştir. Rüştiye ve medreseyi bitirmiştir. Maarif Nezareti Teftiş ve Muayene üyesi iken 23 Kasım 1908'de 91 oy alarak Halep'ten mebus seçilmiştir.

ŞEYH MUSTAFA EFENDİ

Şeyh Mustafa Efendi, 23 Kasım 1908'de 135 oy alarak Halep'ten mebus seçilmiştir. 15 Eylül 1909'da Şûra-yı Devlet üyeliğini tercih ederek mebusluktan ayrılmıştır. Ancak ikinci devrede yeniden mebus olmuştur.

ABDÜL NAFİ PAŞA

Abdülkadir Lütfü Efendi'nin oğlu Abdülnafî Paşa, 1854'te Halep'te dünyaya gelmiştir. Rüştiye ve Hususiye mekteplerinde okumuştur. Hicaz Demiryolu İane Komisyonu Reislîği yapmıştır. Halep İdare Meclisi üyesi iken 23 Kasım 1908'de 62 oy alarak mebus seçilmiştir.

Abdülnafî Paşa, ilk Osmanlı Meclis-i Mebûsân'ında da mebusluk yaptığı için Şeyh-Ül Mebûsân olarak adlandırılmıştır. Çeşitli mahkemelerde üyelik ve reislik yapmıştır. Meclis-i Mebûsân'da Emval-i Gayrimenkule Encümeni Reislîği görevinde bulunmuştur.

RIFAT BEY

Antakyalı Bereketzadelerdendir. II. Abdülhamit devrinde büyük bir nüfuz sahibi olmuştur. Fransızca bilen, güzel yazı yazan, güzel konuşan Rifat Bey, 23 Kasım 1908'de 59 oy alarak Halep'ten mebus seçilmiştir. 31 Mart olayında küçük bir kaza geçirmiştir. Nafia Encümeni Zabıt Kâtipliği de yapan Rifat Bey, 22 Şubat 1910'da vefat etmiştir.

HASAN FEHMI EFENDİ

Hasan Fehmi Efendi, Kadızade Hacı Ahmet Tahir Efendi'nin oğludur. 1855'te Maraş'ta dünyaya gelmiştir. "Medrese'de ve Hususî" okulda okumuştur. Maraş Bidayet Mahkemesi üyesi iken 22 Kasım 1908'de 43 oy ile Maraş'tan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

MEHMET ŞÜKRÜ EFENDİ

Mehmet Şükrü Efendi, Bayezitzade'nin oğludur. 1865'de Maraş'ta dünyaya gelmiştir. Rüştiye ve Medrese'de okumuştur. Çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, 22 Kasım 1908'de 41 oy alarak Maraş'tan mebus seçilmiştir.

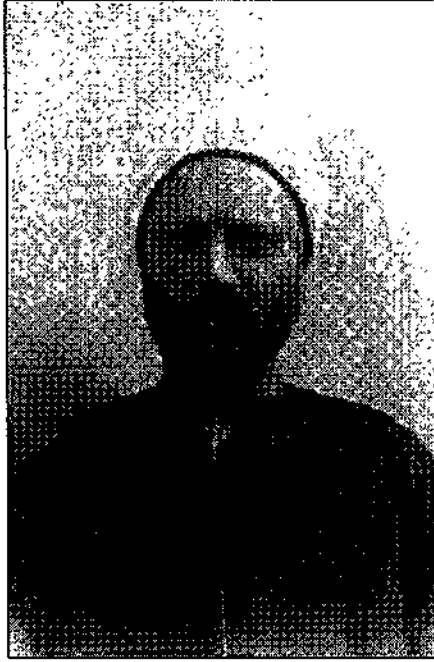
AHMET BEY

Ahmet Bey, 1871'de Antakya'da dünyaya gelmiştir. Antakya eşrafından Türkmenzade İzzet Efendi'nin oğludur. Arapça ve Fransızca biliyordu. Yenilikçi, milliyetçi bir kişi olarak tanınmıştır. Üçüncü devrede Halep'ten mebus seçilmiştir. Fransızların Antakya'yı işgali sırasında kaçmış, Antep'e yerleşmiş, Ulusal Kurtuluş Savaşına katılmıştır. Antep-Kilis-Maraş cephelerinde savaşmış, 1926'da İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir. 1933'te vefat etmiştir.

HÜDAVENDIGÂR

HAFIZ AHMET EFENDİ

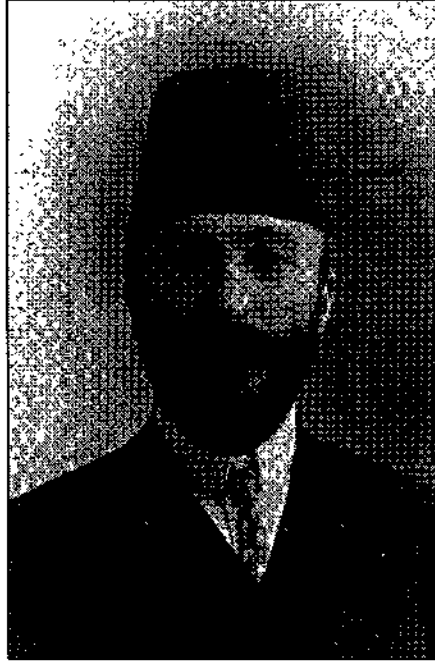
Ahmet Efendi, 1864'te Batum'da dünyaya gelmiştir. Bursa'da İvaz Paşa Medresesinden mezun olmuştur. Dersîâm'lık yaparken 1 Aralık 1908'de 71 oy alarak Bursa mebusu seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

HACI ÖMER FEVZİ EFENDİ

Hacı Ömer Fevzi Efendi, Varna-Pazarcık'ta dünyaya gelmiştir. Rüştîye'de Medrese'de okumuştur. Öğretmenlik ve öğretim üyeliği yapmıştır. 2 Kasım 1908'de 139 oy alarak Bursa mebusluğuna seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Birinci Şube Reislîği Defteri Hakanî ve Evkaf Encümeni Zabıt Kâtipliği yapmıştır.

SABRİ BEY

Sabri Bey, 1867'de Bursa'da dünyaya gelmiştir. Mülkiyeyi bitirmiştir. İlbasan Mutasarrıfı iken seçimlere katılmış ve 2 Kasım 1908'de 125 oy alarak Bursa mebusu seçilmiştir. Vilayet Kanunu İnceleme Komisyonu Başkanlığı'nda bulunmuştur.

MEHMET TAHİR BEY

Tahir Bey, Rifat Bey'in oğludur. 1863'te Bursa'da dünyaya gelmiştir. Harb Okulunu bitirmiştir. Alâşehir Redif Taburu Binbaşısı iken seçimlere katılmış, 2 Kasım 1908'de 166 oy alarak Bursa mebusu seçilmiştir.

Meclis-i Mebusan'da Hicaz Demiryolu Encümen Mazbata Muharrirliği, Askeri Encümen İkinci Retsliği yapmıştır.

18 Ağustos 1909'da Konya ve Kayseri civarındaki Güherçile ocaklarıyla fabrikaların ıslah edilmesine ilişkin bir kanun teklifi hazırlamıştır.

MEHMET SADIK BEY

Mehmet Sadık Bey, Mustafa Bey'in oğludur. 1863'te Sofya'da dünyaya gelmiştir. "Rüştiye ve Hususiye"de okumuştur. Ziraat ve ticaretle uğraşmıştır. 24 Ocak 1909'da 41 oy alarak Ertuğrul'dan mebus seçilmiştir. İkinci, üçüncü ve dördüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

MEHMET SITKI BEY

Mehmet Sitki Bey, Adliye Encümeni Zabıt Kâtipliği yapmıştır.

RIZA PAŞA

Bolvadinli müderriszade Rıza Paşa, İbrahim Efendi'nin oğludur. 1845'te Filibe'de dünyaya gelmiştir. Rüstiye ve Medrese'de okumuştur. Maarif Meclisi'nde üyelik yapmıştır. 1 Kasım 1908'de 69 oy alarak Karahisarısahip'ten mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Orman ve Maden Encümeni Mazbata Muharrırlığı, Reislığı, Birinci Şube Reislığı yapmıştır. Üçüncü devrede de mebus seçilmiştir.

SALİM BEY

Salim Bey, Kethüdazadelerdendir. 1865'te Karahisarısahip'te dünyaya gelmiştir. Rüştîye ve Medrese'de okumuştur. Ticaret ve Ziraat Mahkemesi üyesi iken seçümlere katılmış, 1 Aralık 1908'de 46 oy alarak Karahisarısahip'ten mebus seçülmüştür. Meclis-i Mebûsân'da Orman ve Maden ve Ziraat Encümeni Mazbata Muharrirliği ve Zabıt Kâtipliği yapmıştır. 28 Mayıs 1911'de Afyon Öşürü'nü içeren bir kanun teklifi hazırlamıştır. İkinci, üçüncü devrede de mebusluk görevine devam etmiştir.

AHMED CEMAL BEY

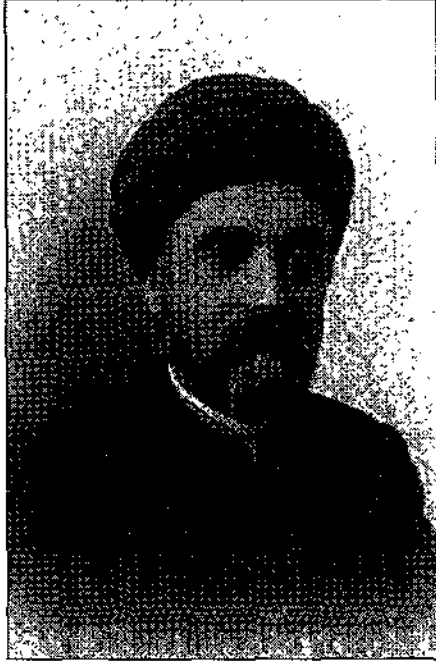
Cemal Bey, İpekizadelerdendir. 1874'te Kütahya'da dünyaya gelmiştir. Mülkiyeyi bitirmiştir. Kaymakamlık yaparken 1 Aralık 1908'de 66 oy alarak Kütahya'dan mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da idare memurluğu, Dahiliye Encümeni Mazbata Muharrirliği yapmıştır. Mebusların resmî makamlara yazacakları telgraflardan ücret alınmamasına dair bir kanun teklifi hazırlamıştır. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

MUSTAFA SAFFET PAŞA

Mustafa Saffet Paşa 8 Aralık 1908'de 39 oy alarak Kütahya'dan mebus seçilmiştir. Ancak "vücudunun ademi müsaadesi" nedeniyle 26 Haziran 1909'da istifa etmiştir.

ZEJTUNZADE HASAN TAHSİN EFENDİ

Hasan Tahsin Efendi, İbrahim Efendi'nin oğludur. 1861'de Tavşanlı'da dünyaya gelmiştir. "Hususi" okulda okumuştur. Ziraat ve ticaretle uğraşmış, 1908 seçimlerine katılmıştır. Hocasade Rasih Efendinin yerine 29 Mart 1909'da 63 oy alarak Kütahya'dan mebus seçilmiştir.

MEHMET MEMDUH BEY

Mehmet Memduh Bey, 1877'de Bursa'da dünyaya gelmiştir. Haraçza-
de Saffed Bey'in oğludur. Bursa Askerî Rüştiyesini, Bursa Merkez İdadisi-
sini ve Mülkiye Mektebini bitirdi (1900). Aynı yıl Bursa Vilayetine malîyet
memuru olarak atandı. Gönen, Balya, Erdek ve Sandıklı'da kaymakam-
lık yaptı. Üçüncü devrede Bursa'dan mebus seçildi. Ailesinden devraldı-
ğı fabrikaları geliştirdi. 1929'da Japonlar'la ortak yatırım yaparak doku-
ma, boya ve apre tesislerini kurdu. Böylece Bursa'nın ilk özel entegre te-
sislerinin de temeli atılmış oldu. Rumca ve Fransızca bilen Memduh Bey,
1932'de vefat etti.

İSTANBUL

AHMET NESİMİ BEY

Ahmet Nesimi Bey, İbrahim Bey'in oğludur. 1875'te Girit-Hanya'da dünyaya gelmiştir. İdadide okumuştur. Daha sonra Paris'e giderek Paris'te hukuk ve siyasî ilimler eğitimi görmüştür. Bâb-ı Âli'de İstişare Odası muavini iken 1908 seçimlerine katılmış, 8 Aralık 1908'de 425 oy alarak İstanbul mebusu olmuştur. Meclis-i Mebûsân'da Kanûn-ı Esâsî Encümeni Zabıt Kâttipliği yapmıştır. İkinci, üçüncü devrede de mebus seçilmiştir.

HALLAÇYAN EFENDİ (NAZİR)

Hallaçyan Efendi, 8 Aralık 1908'de 465 oy alarak İstanbul Mebusu seçilmiştir. 14 Şubat 1910'da Nafia Nazırlığı'na atanmış, 19 Şubat 1910'da istifa etmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Nafia Encümeni Reislîği de yapmıştır. İkinci, üçüncü devrede de mebus seçilmiştir.

FERACİ EFENDİ

Feraci Efendi (Bey) 1854'te Siroz'da dünyaya gelmiştir. "Hususi" okulda okumuştur. 8 Aralık 1908'de 461 oy ile İstanbul mebusu seçilmiştir. Muvazenei Maliye Encümeni Reislîği yapmıştır. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

KOSTANTİNİDİ EFENDİ

Kostantinidi Efendi, 1852'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Almanya'da hukuk eğitimi görmüştür. Dâvâ vekili iken seçimlere katılmış, 1908 yılı Ekim ayında 369 oy alarak İstanbul Mebusu olmuştur.

KOZMÎDÎ EFENDÎ

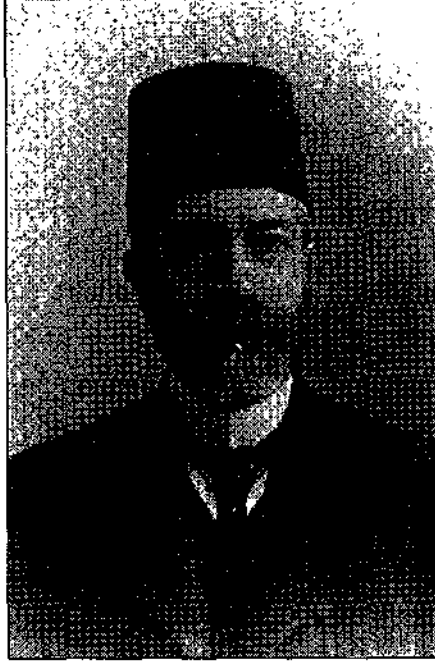
Kozmîdi Efendi, Pandelaki Efendi'nin oğludur. 1870'te Niğde'de doğmuştur. Hususî okulda okumuştur. Dâvâ vekilliği yaparken 1 Aralık 1908'de 340 oy alarak İstanbul Mebusu seçilmiştir.

MUSTAFA ASIM EFENDİ

Mustafa Asım Efendi, Nasuh Efendi'nin oğludur. 1861'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Medreseden mezun olmuştur. Darülfünun-u Osmanî, Mekteb-i Mülkiye ve Vefa İdadisinde Öğretmenlik yapmıştır. Maarif Kütüphaneleri Baş Müfettişliğinde bulunmuştur. 10 Aralık 1908'de 475 oy alarak İstanbul Mebusu seçilmiştir.

Kanun-ı Esasi Encümen Reislîği, Meclis-i Mebûsân Reisvekillîği, Defter-i Hakanî ve Evkaf Encümeni Reislîği yapmıştır.

MANYASIZADE REFİK BEY

Refik Bey, 11 Aralık 1908'de 503 oy alarak İstanbul Mebusu seçilmiş,
5 Mart 1909'da vefat etmiştir.

RIFAT PAŞA

Rifat Paşa, 5 Nisan 1909'da 281 oy ile İstanbul Mebusu seçilmiş, sağlık sorunu dolayısıyla 22 Ağustos 1911'de istifa etmiştir.

TAHİR HAYRETTİN BEY

Tahir Hayrettin Bey, Tunuslu Hayrettin Paşa'nın oğludur. 1875'te Tunus'ta dünyaya gelmiştir. Mekteb-i Fünun-u Harbiyeyi bitirmiştir. Tarih öğretmenliği, gazetecilik yapmıştır. Rıfat Paşa'nın istifası üzerine İstanbul'da yapılan ara seçimi, 11 Aralık 1911'de 196 oy ile kazanmış ve İstanbul Mebusu olmuştur. Hürriyet ve İtilaf Partisi üyesidir.

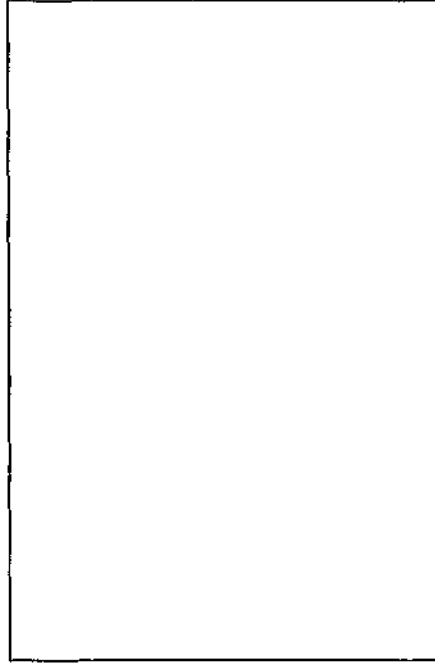

KIRKOR ZÖHRAB EFENDİ

Zöhrab Efendi, 1861'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mühendis Mektebini bitirmiştir. Dâvâ vekilliği de yapan Zöhrab Efendi 1908 seçimlerine katılmış, 11 Aralık 1911'de 392 oy ile İstanbul Mebusu seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrelerde de mebus seçilmiştir.

Meclis-i Mebûsân'da Kavanini Maliye Encümeni Reisliği yapmıştır. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

8 Şubat 1910'da "Mücâzâtı Mutazammın Bazı Hükümleri Lisanı Ta'zîre Tahvil ve Tehiri İcrası ve Mücâzâtı Mahkûmenin Tahliyei Meşruta Sureti ile Tahfif ve Tenzili", 19 Aralık 1910'da "Suret-i Aleniyede Vuku Bulan Serhoşluğun Men'i Hakkında" Ceza Kanununa bir madde eklenmesi, "Reji Müddeti İmtiyazesinin Hitamında Bandrol Usulünün Tatbiki Hakkında" kanun tekliflerinde bulunmuştur.

HAMİD BEY

Hamid Bey, 1866'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Mehmet Arif Bey'in oğludur. Osmanlı Bankası İdare Meclisi üyesi iken seçimlere katılmış ve 362 oy alarak İstanbul'dan 1920'de mebus seçilmiştir.

NUMAN EFENDİ

Zeytinburnu fabrikasında ustabaşı iken seçimlere katılmış ve 135 oy ile İstanbul'dan mebus seçilmiştir.

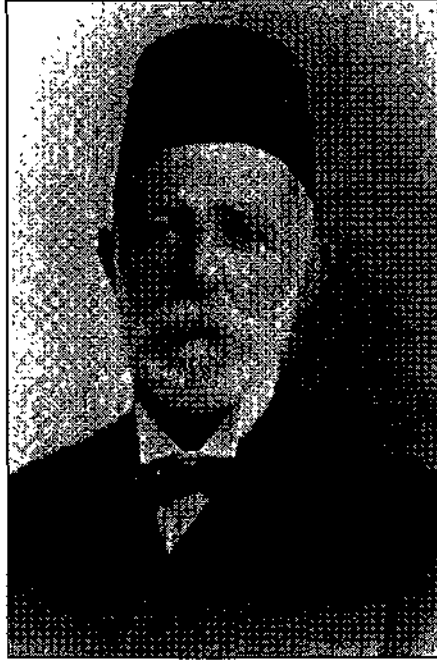
İŞKODRA

ESAT PAŞA

Esat Paşa, 1864'te Tran'da dünyaya geldi. Süleyman Paşazade Ali Toptan'ın oğludur. Özel hocalardan ders alarak kendini yetiştirdi. II. Abdülhamit devrinde mirimîrân rütbesiyle jandarma komutanlığına atandı. Yunan Savaşında gösterdiği çabalar takdir edilerek generalliğe yükseltildi. 1908 seçimlerinde Draç'tan Mebus seçildi. Abdülhamit'in tahttan indirildiğini padişaha bildiren heyet içinde yer aldı. İttihatçılarla anlaşamadı. Balkan Savaşında redif gönüllü kuvvetlerine komutanlık yaptı. Ancak, İşkodra'nın Karadağlılar tarafından kuşatılması sırasında Osmanlılar'a gereken yardımı yapmadı. Arnavutluk bağımsızlığını kazanınca Prens Wilhem'in gelmesine kadar Arnavutluk'u yönetti. Arnavutluk'ta İçişleri ve Harbiye Nazırlığı görevlerinde de bulunan Esat Paşa bu görevlerle yetinmedi, Arnavutluk hükümdarı olmak istedi. Bu amacı gerçekleştirmek için de çeşitli entrikalara girişmekten geri durmadı. Onun bu çabaları 1914'te anlaşıldı ve ülke dışına çıkarıldı. Esat Paşa taraftarlarının baskılarına dayanamayan Wilhelm, tahtı bıraktı. Bunun üzerine Esat Paşa, Arnavutluk Parlamentosu'nca hükümet başkanlığına getirildi. Fakat Avrupalılar onu tanımadılar. Avrupa devletlerinin temsilcileriyle görüşmek üzere Paris'te bulunduğu sırada, Avni Rüstem adlı bir Arnavut öğrenci tarafından, öldürüldü (1920).

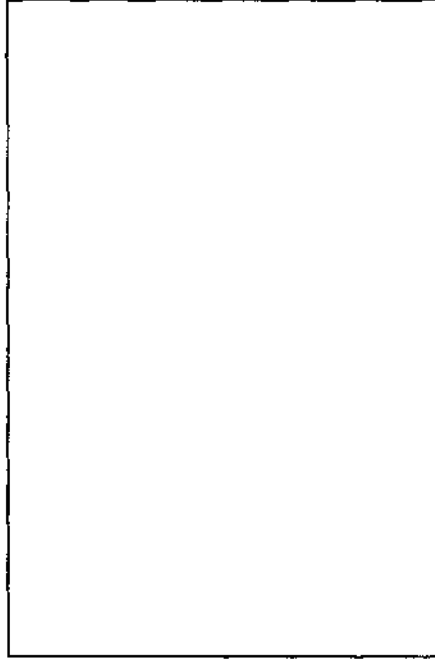
MURTAZA GALİP BEY

Murtaza Bey, 1846'da İşkodra'da dünyaya gelmiştir. Rüştüyeyi bitirmiştir. İşkodra İdare Meclisi başkâtibi iken seçimlere katılmış, 5 Aralık 1908'de İşkodra'dan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de bu görevini sürdürmüştür.

RIZA BEY

Rıza Bey, 1864'te İŖkodra'da doğmuŖtur. Rüştiyeyi bitirmiŖtir. İŖkodra Belediye Başkanlığı yapmıŖtır. Ŗakir Bey'in vefatı üzerine 25 Ekim 1909'da 24 oy ile İŖkodra mebusluğuna seçilmiŖtir. Meclis-i Mebûsân'da 4 üncü Ŗube Reisliği de yapmıŖtır. İkinci devrede de mebusluğunu sürdürmüŖtür.

ŞAKİR BEY

Şakir Bey, 3 Aralık 1908'de 32 oy ile İşkodra'dan mebus seçilmiştir. Ancak izinli olarak gittiği seçim bölgesinde hastalanmış, 18 Ağustos 1909'da vefat etmiştir.

KASTAMONU

MEHMED TEVFIK EFENDİ

Sofuzade Mehmed Tefik Efendi, 1871'de Çankırı'da dünyaya gelmiştir. Rüşdiye ve Medrese'de okumuştur. Sinop Müftüsü iken siyasî nedenlerle Çankırı'ya, oradan da Fizan'a sürgüne gönderilmiştir. Fakat, o, burada uzun süre kalmamıştır, Londra ve Paris'e giderek, istibdata karşı savaşmıştır. 29 Ekim 1909'da 98 oy ile Çankırı mebusu seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Evkaf ve Defteri Hakanî Encümeni Reisliği ve İlmiye Encümeni Zabıt Kâtipliği yapmıştır. 3 Nisan 1911'de "Usul-ü Muhakeme-i Şer'îye" hakkında Ankara Mebusu Mustafa Efendi, Konya Mebusu Zeynelabidin Efendiyle birlikte 213 maddelik bir kanun teklifi hazırlamıştır. İkinci ve dördüncü devrede mebusluk görevini sürdürmüştür.

AHMET ŞÜKRÜ EFENDİ

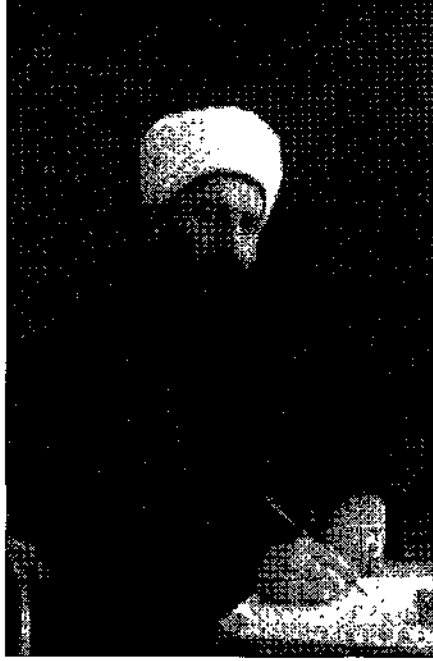
Şeyhzade Ahmet Şükrü Efendi, 1873'te Kastamonu'da dünyaya gelmiştir. İdadî ve Medrese'de okumuştur. Müderrislik yapmış, Adliye'de üye olarak bulunmuştur. 5 Kasım 1908'de 43 oy ile Kastamonu mebusu seçilmiştir.

Şükrü Efendi daha sonra Maarif Nazırlığı'na atanmış, 9 Aralık 1917'de istifa etmiştir.

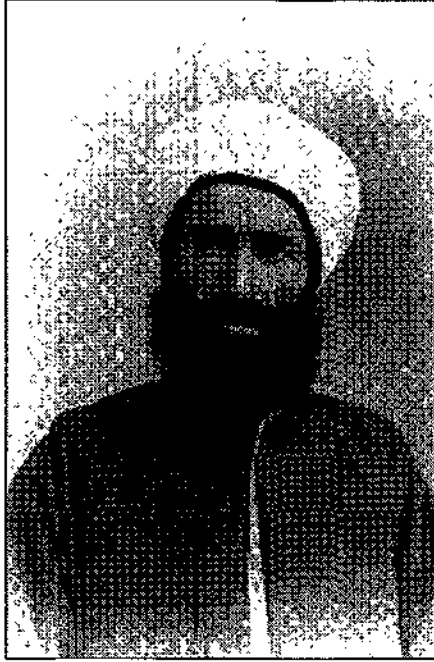
İSMAİL MAHİR EFENDİ

İsmail Mahir Efendi 1869'da Araç kazasına bağlı Balcı karyesinde dünyaya geldi. Medrese eğitimi gördü. Daha sonra Kastamonu Öğretmen Okulunu bitirdi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. Meşrutiyet'in yeniden ilânından sonra İstanbul Öğretmen Okulu Müdürlüğüne atandı. Seçimlere katıldı ve 3 Kasım 1908'de 121 oy ile Kastamonu'dan mebus seçildi. 28 Ocak 1911'de devlet memurlarının çalışma saatleri hakkında bir kanun teklifi hazırladı. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü. 1916'da vefat etti.

NECMETTİN MOLLA BEY

Necmettin Molla Bey, Turşucuzadelerdendir. 1874'te İstanbul'da doğmuştur. Hukuk Mektebini bitirmiştir. Adliye Nazırı iken Yusuf Kemal Bey'in istifası üzerine seçimlere katılmış, 3 Kasım 1909'da 134 oy ile Kastamonu mebusu seçilmiştir. 4 Ekim 1911'de Adliye Nazırlığından istifa etmiştir. Dördüncü Şube Reisliğinde de bulunan Necmettin Molla Bey, ikinci, üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

HASAN FEHMİ EFENDİ

Hasan Fehmi Efendi, 17 Ekim 1908'de 41 oy ile Sinop'tan mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

KONYA

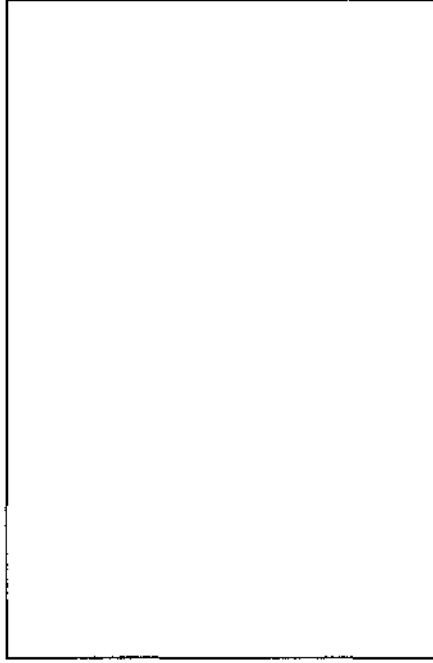

EBUZZIYA TEVFİK

Asıl adı Mehmet Tefik olan, Ebuzziya Tefik, Hasan Kâmil Efendi'nin oğludur. 1849'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir. "Hususi" okulda okumuştur. Küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Maliye Sergi Kalemünde çalışmıştır. Bu sırada özel dersler alarak kendini yetiştirmiştir. 1964'te Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesinde yazı yazmaya başladı. Namık Kemal ile tanıştı. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne girdi. Şûrâ-yı Devlet üyeliğine atandı. Fakat, o, gazeteciliği tercih etti. İbret Gazetesi'nin yayımında görev yaptı. Bu sırada çeşitli gazetelerde yazılar yazdı. 1873'te Rodos'a sürüldü. Sürgün yıllarında Ebuzziya adıyla yazılar yazdı. V. Murad'ın padişah olması üzerine İstanbul'a geldi. 1880'de Mecmua-yı Ebuzziya'yı çıkardı. Kütüphane-i Ebuzziya adıyla çeşitli kitaplar yayımladı. Sanayi Mektebi Müdürlüğü (1891), Şûrû-yı Devlet Bıdayet Mahkemesi üyeliği yaptı (1894). Zaman zaman tutuklandı. Konya'da sürgünde iken Meşrutiyet'in yeniden ilanı üzerine İstanbul'a döndü. Seçimlere katıldı ve 16 Ekim 1908'de 42 oy alarak Antalya'dan mebus seçildi. 1909'da Le Courrier d'Orient Gazetesi'ni yayımladı.

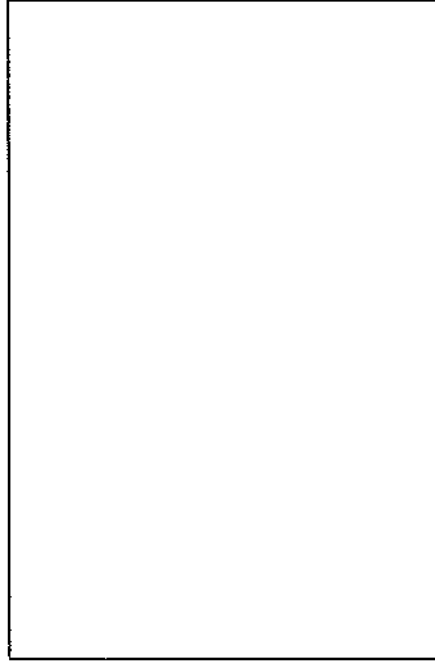
Osmanlı İmparatorluğu'nun kültür hayatının gelişmesinde önemli bir yeri olan Ebuzziya Tefik'in en önemli eseri, Yeni Osmanlılar Tarihi'dir.

Ebuzziya Tefik, 1913'te vefat etmiştir.

MEHMED HAMDİ EFENDİ

Mehmed Hamdi Efendi, 12 Kasım 1908'de 41 oy ile Antalya mebusu seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Kanun-ı Esâsî ve İlmîye Encümeni Mazbata Muharrirliğinde bulunmuştur.

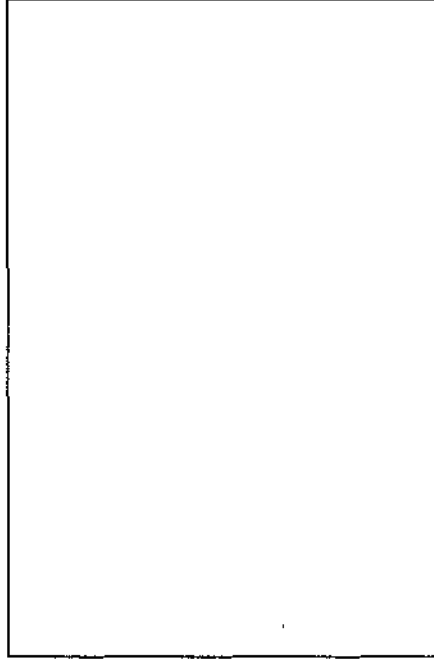
ÖMER LÜTFÜ EFENDİ

Ömer Lütfü Efendi, Hasan Tahsin'in oğludur. 1873'te Burdur'da dünyaya gelmiştir. Medresede okumuştur. Lapseki, Müref ve İncesu kazalarında Niyabet-i Şer'îye ve Mahkeme-i Nizamiye reisliklerinde bulunmuştur. 17 Ekim 1908'de 21 oy ile Burdur mebusu seçilmiştir. İlmîye Encümeni Mazbata Muharrirliği yapmıştır.

EBÜL ULÂ MARDİN

Medenî Hukuk Ordinaryüs Profesörü olan Mardin, 1881'de İŖkodra'da doğdu. İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girdi. 1903'te mezun oldu. Fakültede henüz iken Yargıtay'da kâtiplik yaptı. Fakülteyi bitirdikten sonra İstanbul Bıdayet Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Üyeliğine seçildi. 1910'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi oldu. Mülkiye Mektebi'nde öğretim üyeliği yaptı. Üçüncü devrede Niğde'den mebus seçildi. MeŖihat-ı İslamiye MüsteŖarlığı yaptı. Ŗûrâ-yı Evkaf üyeliğinde bulundu. 1920'de Türk Ordusu İstanbul'a girince Ŗehrin yönetimi için kurulan komisyonda görev aldı. 1923'te Medreset-ül Kuzât öğretim üyeliğine atandı. 1925'te İstanbul Barosu'na kaydoldu. 1927'de Tapu Kadastro Umum Müdürlüğü MüŖavirliği'ne getirildi. Ŗirketi Hayriye'nin kaldırılmasına kadar da bu Ŗirketin idare meclisi üyeliğini yaptı. Medeni Kanunun hazırlanması için kurulan komisyonda görev aldı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi olan Mardin, 1951'de emekli oldu. 1957'de vefat etti. Türk Hukuk Lûgatı, Medeni Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet PaŖa, Kat Mülkiyeti gibi çeŖitli eserleri vardır.

ALİ KEMALİ EFENDİ

Ali Kemal Efendi, Gemerek'te doğdu. Küçük yaşta babasını kaybetti. Kendi çabası ile eğitimini sürdürdü. Antep, Kilis, Şam, Halep, Mısır, Kıbrıs'ta bulundu. Kıbrıs'ta iken Rum Metropoliti'nden Rumca öğrendi. Bu gezilerden sonra Konya'ya yerleşti. Konya'da çeşitli hocalardan ders aldı ve müderris oldu. Konya İdadisi'nde Arapça, Farsça dersleri okuttu (1897). İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. Konya merkez heyeti içinde yer aldı. İkinci devre seçimlerinde Konya'dan mebus seçildi. Millî Mücadele sırasında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasında aktif görev yaptı. Delibaş isyanı sırasında öldürüldü.

EŞREF BEY

Burhanzade Eşref Bey, Eğirdir'de dünyaya gelmiştir. Eğirdir Rüştiye Mektebi ile Dünder Bey ve Şeyh Ali Medreselerinde okumuştur. Belediye Reisliği, İdare Meclisi Üyeliği, Mahkeme Üyeliği yapmıştır. İdare Meclisi üyesi iken seçimlere katılmış, 12 Kasım 1908'de 29 oy ile Isparta mebusu seçilmiştir. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

SÜLEYMAN SAMİ BEY

Süleyman Sami Bey, Hacı Hasan Efendi'nin oğludur. 1851'de Isparta'da dünyaya gelmiştir. Rüştîye ve Medrese'de okumuştur. Çeşitli komisyonlarda üyelik, belediye başkanlığı yapmıştır. Isparta İdadisi tarih öğretmeni iken seçimlere katılmış 12 Kasım 1908'de 25 oy alarak Isparta Mebusu seçilmiştir.

MEHMET EMİN EFENDİ

Mehmet Emin Efendi, Nuri Efendi'nin oğludur. 1866'da Konya'da dünyaya gelmiştir. Rüştiyeyi bitirmiştir. Konya İdare Meclisi Başkâtibi iken 7 Kasım 1908'de 62 oy ile Konya mebusu seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân Kâtipliği ve Kavanini Maliye Encümeni Mazbata Muharrirliği'nde bulunmuştur. 25 Kasım 1911'de siyasî mağdurların vatandan ayrılmaya mecbur oldukları dönemdeki vergi borçlarının affedilmesine ilişkin bir kanun teklifi hazırlamıştır.

HACI MUSTAFA EFENDİ

Mustafa Efendi, 5 Kasım 1908'de 61 oy alarak Konya'dan mebus seçilmiştir.

SALİM EFENDİ

Salim Efendi, 1862'de Konya Ereğlisi'nde dünyaya gelmiştir. Hacı Ali Efendinin oğludur. Medrese ve Hususi'de okumuştur. Hukuk alanında uzmandır. Arapça ve Farsça bilir. Avukatlık ve çiftçilik yapmıştır. Birinci devrede Konya'dan mebus seçilmiştir.

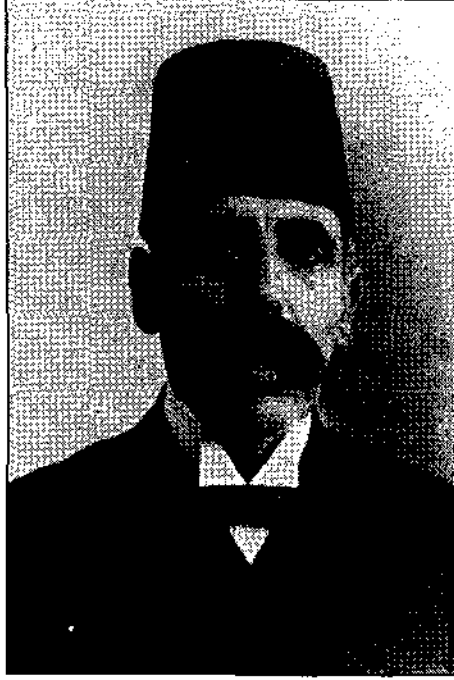
HAYRİ BEY

Hayri Bey, 1868'de Ürgüp'te doğdu. Abdullah Avni Bey'in oğludur. Medresede ve Hukuk Mektebinde okudu. Selanik Bidayet Mahkemesi Birinci Ceza Reisi iken, 25 Kasım 1908'de 49 oy alarak Niğde'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Adliye Encümeni Reislîği, Birinci Reis vekillîği yaptı. 22 Ocak 1911'de Evkaf Nazırlığı'na atandı. 4 Ekim 1911'de Evkaf Nazırlığı yanında Adliye Nazırlığını da bir süre için yürüttü. İkinci ve üçüncü devrede de mebus seçilmiştir.

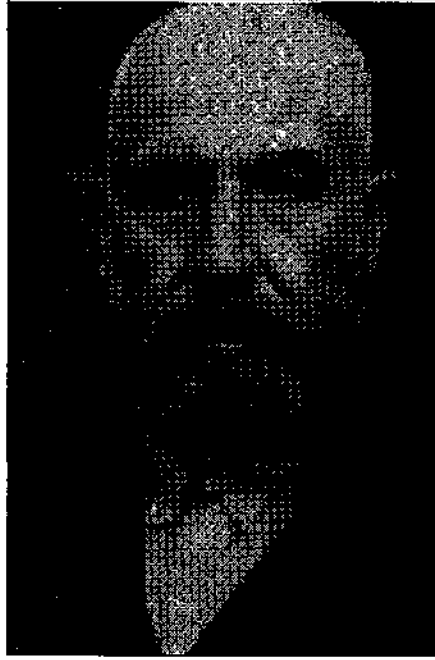
MUHİTTİN BEY

Muhittin Bey, 1848'de Niğde'de dünyaya gelmiştir. Sadık Bey'in oğludur. Medreseyi bitirmiştir. Emekli iken seçimlerde aday olmuş ve 25 Kasım 1908'de 50 oy alarak Niğde'den mebus seçilmiştir. İkinci, üçüncü ve dördüncü devrede de mebusluk yapmıştır.

YORGAKI EFENDİ

Yorgaki Efendi, 1856'da Niğde'de dünyaya gelmiştir. Kurtoğlu'nun oğludur. Rum mektebini bitirmiştir. Liva idare meclisi üyesi iken, 25 Kasım 1908'de 38 oy alarak Niğde'den mebus seçilmiştir.

ALİ RIZA (HAYIRLI)

Ali Rıza Bey, 1866'da Nevşehir'de doğdu. Süleyman Atık Bey'in oğludur. Medresede okudu. Arapça, Farsça, biraz da Fransızca öğrendi. Konya'nın Koçhisar Kazasında müftü olarak görev yaparken seçimlerde adaylığını koydu ve üçüncü devrede mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'ın kapatılmasından sonra Kars, Gelibolu ve Bakırköy müftülüklerinde bulundu. Fıkıh alanında uzman olan Ali Rıza Bey, evli ve dört çocuk babası idi.

HAKKI BEY

Hakkı Bey, 1867'de Isparta'da dünyaya gelmiştir. Mehmet Ağa'nın oğludur. Medrese eğitimi almış ve hafız olmuştur. 1883'te Isparta rüşdiyesini bitirmiştir. Fransızca ve Farsça öğrenmiştir. Menafi Sandığı Ziraat Bankası'na dönüşünce, bu bankanın, Konya ve Şam şubelerinde görev yapmıştır. İstanbul'da özel okullarda Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Hukuk Mektebini bitirmiş ve Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra siyasi hayata atılarak, ikinci ve üçüncü devrede Isparta'dan Mebus seçilmiştir. Devrin gazetelerinde ve dergilerinde çeşitli yazılar yazarak dilin sadeleştirilmesi, harflerin ıslahı tezini savunmuş, Türkçe öğretimi konusuna büyük bir önem vermiştir.

MAHMUD ESAD EFENDİ

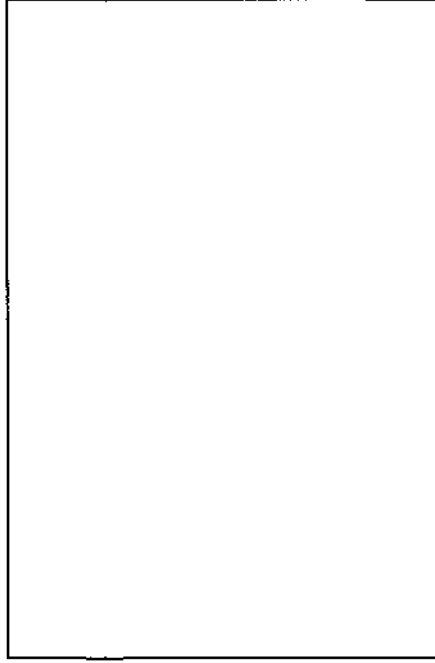
Mahmud Esad Efendi, 1856'da dünyaya gelmiştir. Çopur Kadioğullarından Güzel Emin Efendi'nin oğludur. Rüştiyede , medresede, askeri idadide okumuş, Hukuk Mektebi'ni bitirmiştir. Matematik öğretmeni olarak devlet memuriyetine başlamış, daha sonra İzmir Bidayet Mahkemesi Reislğine getirilmiştir. Bu sırada İzmir İdadisinde fizik, kimya, tarih, geometri gibi dersler okutmuştur. 1896'da Maliye Nezareti Hukuk Müşavirliğine atanmıştır. Hukuk ve Mülkiye Mektebinde çeşitli dersler okutmuştur. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra Maliye Nezareti Müsteşarlığı, Defteri Hakanî Nazırlığı da yapan Mahmud Esad Efendi, Üçüncü devrede Isparta'dan Mebus seçilmiştir. Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce bilen ve 1918'de vefat eden Mahmud Esad Efendi'nin, tarih, hukuk ve İslam tarihine ilişkin çeşitli eserleri vardır.

SEYFULLAH EFENDİ

Şakirzade Seyfullah Efendi 1874'te Isparta'da dünyaya gelmiştir. Konya'da polis müdürlüğü yaparken adaylığını koymuş ve 47 oy alarak Isparta'dan mebus seçilmiştir.

ARAPZADE MEHMET EFENDİ

Arapzade Mehmet Efendi, 1859'da Isparta'da doğdu. Meclis-i Umumi azası iken adaylığını koydu ve 24 Şubat 1914'te 66 oy alarak mebus seçildi.

KOSOVA

AHMET HAMDİ EFENDİ

Ahmet Hamdi Efendi, 1852'de Serğösite'de dünyaya gelmiştir. İptidai ve hususi okullarda okumuştur. Mahkeme Başkatipliği yapmıştır. 27 Aralık 1908'de 131 oy alarak İpek'ten mebus seçilmiştir.

ALİ HAYDAR BEY

Ali Haydar Bey, 1877'de Yakva 'da dünyaya gelmiştir. Kuleli Askerî Rüştiyesini bitirmiştir. Üsteğmen iken adaylığını koymuş ve 142 oy alarak 27 Aralık 1908'de İpek'ten mebus seçilmiştir.

MAHMUT BEDRİ BEY

Mahmut Bedri Bey, Niş'te dünyaya gelmiştir. Mehmet Reşit Bey'in oğludur. Rüştüye bitirmiştir. Meclis-i Maliye azası iken 13 Ocak 1909'da 139 oy alarak İpek'ten mebus seçilmiştir. "Zebhiye rüsumunun zebihlerden istifade olunmasına" ilişkin bir kanun teklifi hazırlamıştır (19 Mart 1910).

HAFIZ İBRAHİM EFENDİ

Hafız İbrahim Efendi, 1863'te Metroviçe'de dünyaya gelmiştir. Hacı Mustafa Efendi'nin oğludur. Medreseyi bitirmiştir. Mahkeme üyeliği yapmıştır. 27 Aralık 1908'de 148 oy alarak İpek'ten mebus seçilmiştir. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

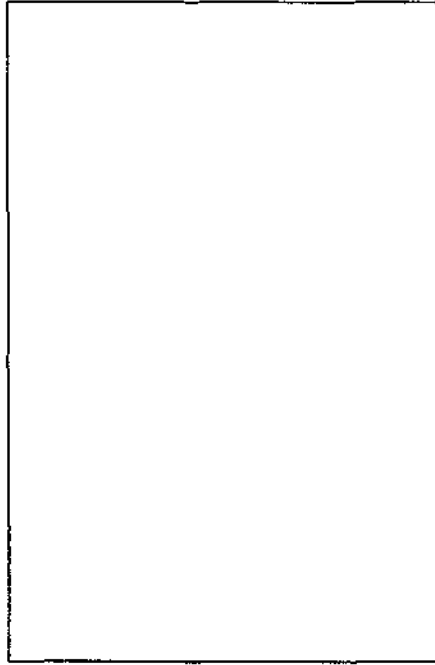
HÜSEYİN FUAT PAŞA

Fuat Paşa, 1866'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Hacı Abdurrahman Galip Paşa'nın oğludur. Sultaniyi bitirmiştir. Şûrâ-yı Devlet üyesi iken 12 Kasım 1908'de Priştine'den mebus seçilmiştir.

HASAN BEY

Hasan Bey, 1877'de Volçetrin'de dünyaya gelmiştir. Terakki Mektebi'nde ve Hususi okullarda okumuştur. Serbest çalışmıştır. 11 Kasım 1908'de 170 oy alarak Priştine'den mebus seçilmiştir.

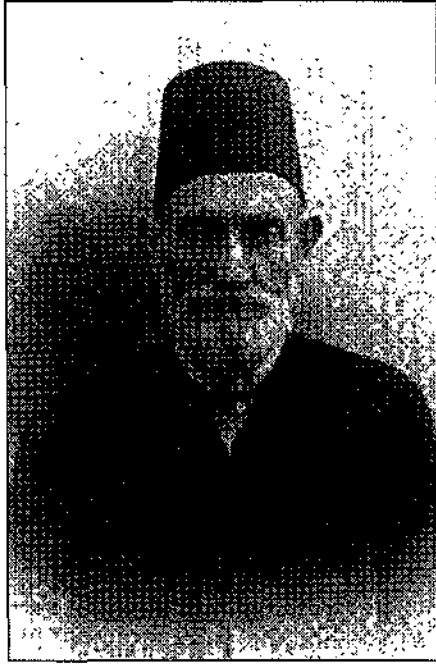
MUSTAFA HAMDÎ EFENDİ

Mustafa Hamdi Efendi 12 Kasım 1908'de 181 oy ile Priştine'den mebus seçilmiş, 28 Ağustos 1909'da vefat etmiştir.

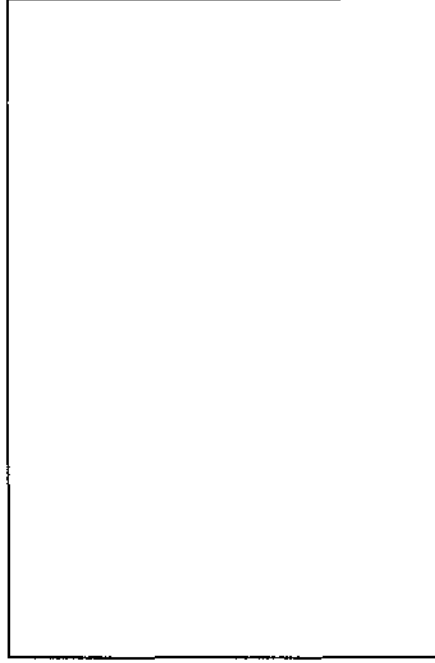
SAVA EFENDİ

Sava Efendi, 1877'de Priştine'de dünyaya gelmiştir. Mülkiye'de okumuştur. Dâvâ vekilliği yapmıştır. 11 Kasım 1908'de 181 oy alarak Priştine'den mebus seçilmiştir. 18/171

ŞABAN PAŞA

Şaban Paşa, 1854'te Priştine'de dünyaya geldi. Medresede okudu, ticaretle uğraştı. Mustafa Hamdi Efendinin yerine 3 Kasım 1908'de 76 oy ile Priştine'den mebus seçildi.

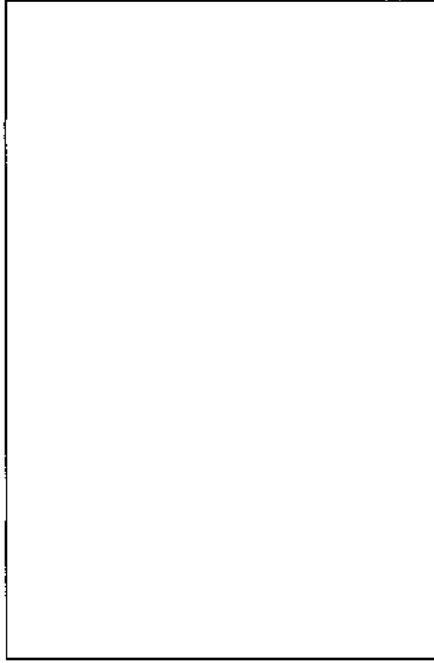
MEHMET EMİN EFENDİ

Mehmet Emin Efendi, 1852'de Prizren'de dünyaya geldi. Ulemadan Hacı Tahir Efendinin oğludur. Rüştiye ve Medresede okumuştur. Prizren müftüsü iken 4 Kasım 1908'de 92 oy alarak Prizren'den mebus seçilmiş, 26 Aralık 1909'da vefat etmiştir.

ŞERİF EFENDİ

Şerif Efendi, 1945'te Prizren'de dünyaya gelmiştir. Hacı Şaban Efendi'nin oğludur. Rüştiye ve medresede okumuştur. Maarif komisyonu başkanı iken 10 Kasım 1908'de 130 oy alarak Prizren'den mebus seçilmiştir.

VEHBI EFENDİ

Vehbi Efendi, 1861'de Prizren'de dünyaya gelmiştir. Rüştiyede okumuştur. Kosova tahrirat kalemi mümeyyizi iken seçimlere katılmış ve 21 Kasım 1908'de mebus seçilmiştir.

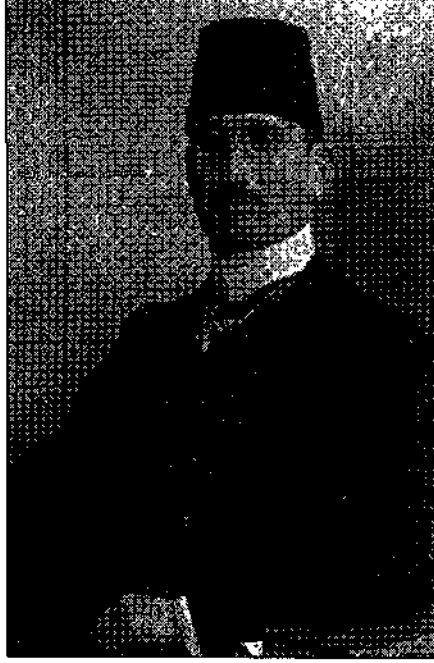
YAHYA BEY

Yahya Bey, 4 Kasım 1908'de 92 oy alarak Prizren'den mebus seçilmiştir.

HASAN MUHİTTİN BEY

Hasan Muhittin Bey, 1874'te dünyaya gelmiştir. Hukuk eğitimi almıştır. Draç Sancağı Savcı yardımcısı iken 8 Aralık 1908'de 34 oy ile Senice'den mebus seçilmiştir.

ALİ VASFI BEY

Ali Vasfi Bey, İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Hüsnü Bey'in oğludur. Harb Okulunu bitirmiştir. Üçüncü orduda piyade öğretmenliği yapmıştır. Binbaşı iken seçimlere katılmış, 16 Aralık 1908'de 21 oy alarak Taşlıca'dan mebus seçilmiştir. Meclisi Mebûsân'da Encümen-i Askerî Mazbata Muharrirliği yapmıştır.

ALEKSANDR PARLIÇ EFENDİ

Aleksandr Parliç Efendi, 24 Kasım 1908'de 103 oy ile Üsküp'ten mebus seçilmiştir.

NECİP DRAGA BEY

Necip Draga Bey, 1871'de dünyaya gelmiştir. Mülkiyeyi bitirmiştir. Kaymakamlık yapmış, ticaretle uğraşmıştır. 24 Kasım 1908'de 174 oy ile Üsküp'ten mebus seçilmiştir.

Meclisi Mebûsân'da Nafia Encümeni mazbata muharrirliğini ve aynı encümenin reislğini yapmıştır.

DİMİTAR PAVLOF EFENDİ

Pavlof Efendi, 1877'de Üsküp'te dünyaya gelmiştir. İsviçre'de Hukuk okumuştur. Dâvâ vekilliği yaparken seçimlere katılmış ve 24 Kasım 1908'de 154 oy alarak Üsküp'ten mebus seçilmiştir.

SAİD EFENDİ

Said Efendi, 1877'de Üsküp'te dünyaya gelmiştir. Hoca İdris Efendi'nin oğludur. Medresede okumuştur. Özel öğretmenlik yaparken 24 Kasım 1908'de 173 oy alarak Üsküp'ten mebus seçilmiştir. Ziraat işçileri ve müteahhidleri hakkında bir kanun teklifi hazırlamıştır (18 Kasım 1911).

MAMURETÜLAZİZ

LÜTFİ FİKRİ BEY

Kosova Valisi Hüseyin Fikri Paşa'nın oğludur. 1872'de Gümüşhane'de doğmuştur. 1980'da Mülkiye Mektebi'ni bitirmiştir. Daha sonra Paris'e gitmiş, Paris Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Abdülhamit istibdadına karşı olduğu için zaman zaman tutuklanmıştır. Isparta, Burdur ve Konya'da memurluk yapmıştır. Ancak yönetime karşı çıkmaları, onu Avrupa'ya kaçmak zorunda bırakmıştır. Mısır'da avukatlık yapmıştır. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra İstanbul'a gelmiştir. Seçimler başlayınca Dersim'den adaylığını koymuş ve seçilmiştir. Ancak İttihat ve Terakki ile anlaşamamıştır. Mutedil Hürriyetperver Partisi'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır. Tanzimat adıyla bir de gazete çıkarmıştır.

Lütfi Fikri Bey, 1923 seçimlerinde aday olmuş, fakat seçilememiştir. Cumhuriyet'in ilânından sonra hâlâ meşrutiyetçiliği savunması hoş karşılanmamış, İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmış, ceza almamıştır. Avukatlık ve baro başkanlığı yapan Lütfi Fikri Bey, 1934'te vefat etmiştir.

AHMET HAMDİ EFENDİ

Battalzade Ahmet Hamdi Efendi, 1851'de Malatya'da dünyaya gelmiştir. Medrese'de okumuştur. Hukuk müşavirliği yaparken 27 Ekim 1908'de 44 oy alarak Malatya'dan mebus seçilmiş, 11 Eylül 1911'de vefat etmiştir.

KEŞŞAF EFENDİ

Keşşaf Efendi, 1861'de Malatya'da dünyaya gelmiştir. Müderrislik yapmıştır. Ahmet Hamdi Efendi'nin vefatı üzerine 20 Aralık 1911'de 41 oy alarak Malatya'dan mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

MEHMET TEVFİK EFENDİ

İpekzade Mehmet Tefik Efendi, 1858'de Malatya'da dünyaya geldi. Trabzon İstinaf Mahkemesi Müddeiumumisi iken 27 Aralık 1908'de 24 oy ile Malatya'dan mebus seçildi. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

ASIM BEY

Çötelizade Asım Bey, 1873'te Harput'ta dünyaya gelmiştir. Rüştüyede okumuştur. Mahkeme-i İstinaf üyesi iken 9 Kasım 1908'de 56 oy alarak Elaziz'den mebus seçilmiştir.

MEHMET NURİ EFENDİ

Beyzade Mehmet Nuri Efendi, 1854'te Harput'ta dünyaya gelmiştir. Medresede okumuştur. Maarif Müdürü vekili iken 9 Kasım 1908'de 78 oy ile Elazığ'dan mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevini sürdürmüştür.

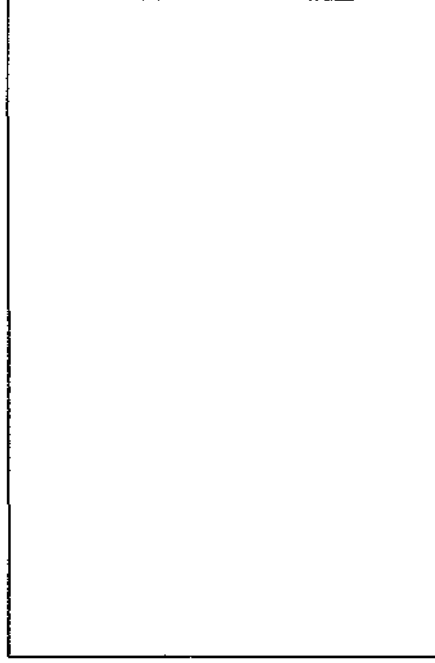

HACI ZİYAETTİN EFENDİ

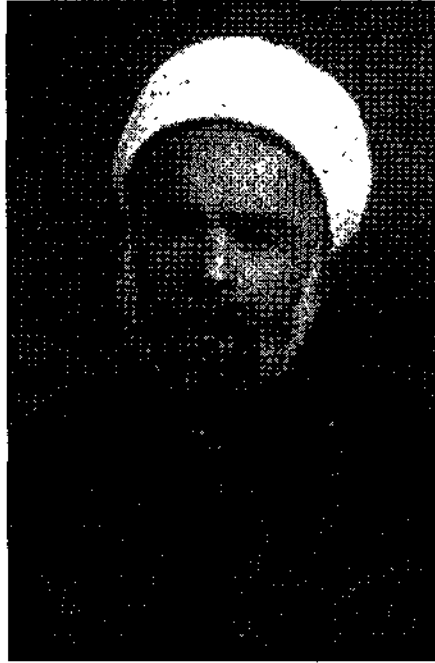
Hacı Ziya Efendi, 1866'da Elazığ'da dünyaya gelmiştir. Reşid Efendi'nin oğludur. Rüştiyeyi bitirmiştir. Dersim Mutasarrıf vekili iken 17 Ekim 1908'de 58 oy alarak Elazığ'dan mebus seçilmiştir.

Meclisi Mebûsân'da Arzuhal Encümeni ve İkinci Şube Reisiği yapmıştır.

HAŞİM BEY

Haşım Bey, 1851'de Kars'ta doğdu. Mülkiye Kaymakamlığı yaptı. 93 oyla Malatya'dan mebus seçildi.

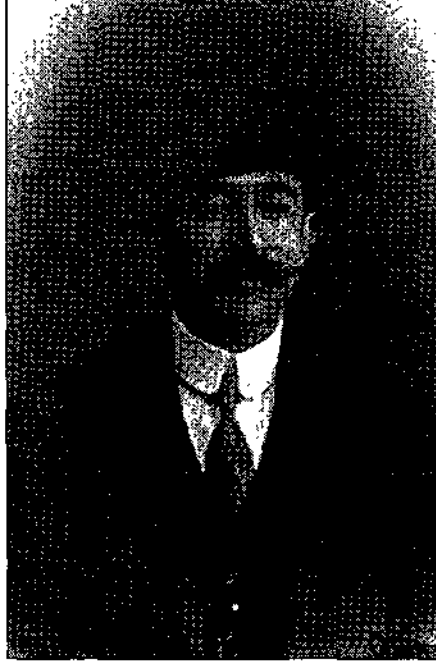
HÜSEYİN AVNİ EFENDİ

Dikbaşızade Hüseyin Avni Efendi, Malatya İdare Müdürü iken dördüncü devre seçimlerine katılmış, 80 oy alarak Mamuretülaziz Mebusu seçilmiştir.

MUHİTTİN BEY

Dertlizada Muhittin Bey, dördüncü devre seçimlerinde 71 oy alarak Mamuretülaziz'den mebus seçilmiştir.

MUSTAFA ŞÜKRÜ EFENDİ

Elaziz İstinaf Mahkemesi üyesi iken seçimlere katılmış, 81 oy alarak dördüncü devrede Mamuretülaziz'den mebus seçilmiştir.

MANASTIR

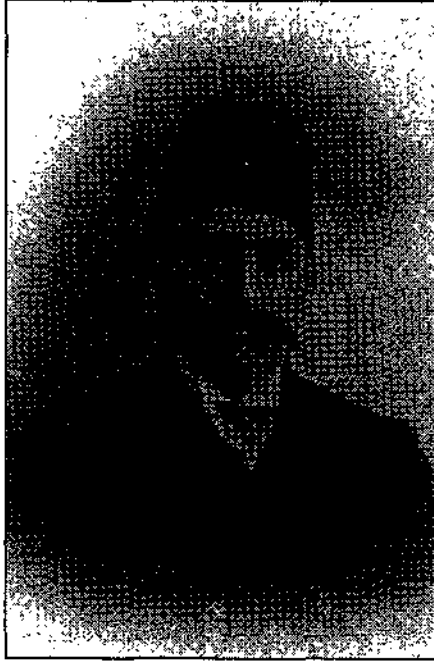

BASRİ BEY

Basri Bey, Debre Livası Tahrirat müdürü iken adaylığını koymuş ve 16 Aralık 1908'de 83 oy alarak Debre'den mebus seçilmiştir. Hakkında çeşitli şikâyetler olmasına rağmen mebus olmasını engelleyecek bir belge ortaya konulamamıştır. Basri Bey, Meclis-i Mebûsân'da Rûsumat Encümeni Zabıt Kâtipliği ve Meclis-i Mebûsân İdare Memurluğu görevlerinde de bulunmuştur. 26 Nisan 1910'da Ayân ve Mebûsân üyelerinin Osmanlı ülkesindeki ulaşım araçlarından bedava yararlanmalarını içeren bir kanun teklifi hazırlamıştır.

İSMAIL BEY

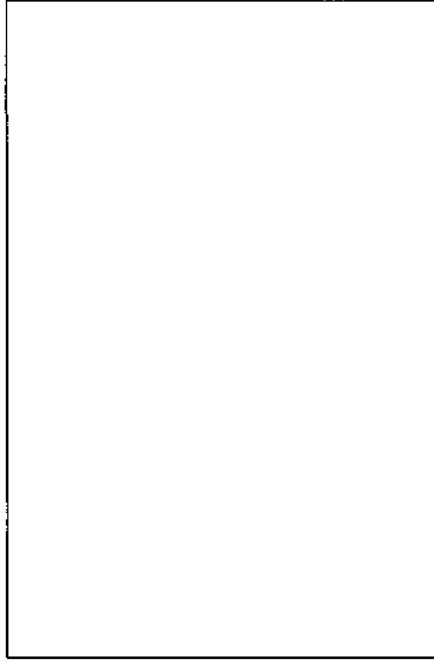
İsmail Bey, 16 Aralık 1908'de Debre'den 109 oy ile mebus seçilmiştir.
23 Temmuz 1909'da vefat etmiştir.

ŞEVKET EFENDİ

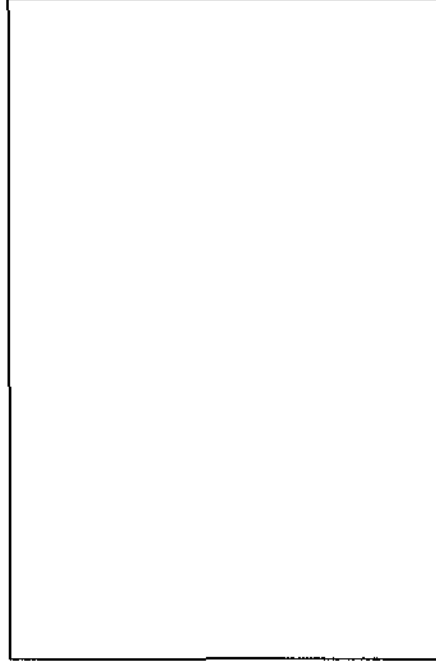
Fiştzade Şevket Efendi, 1879'da Debre-i Bâlâ'da (Yukarı Debre) dünyaya gelmiştir. Hukuk Mektebinde okumuştur. 22 Ekim 1910'da 63 oy alarak Debre'den mebus seçilmiştir.

Meclisi Mebûsân'da dördüncü şube kâtipliğinde bulunan Şevket Efendi, ikinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

ABDULLAH MAHÎ EFENDİ

1860'ta İlbasan'da dünyaya gelmiştir. Öğretmenlik yapmıştır. Ancak öğrencilere özgürlükçü düşünceyi aşıyor gerekçesiyle; 1902'de Samsun'a, oradan da Diyarıbekir'e sürülmüştür. Meşrutiyetin ilânından sonra İlbasan Mebusluğuna seçilmiştir. 2 Ekim 1909'da vefat etmiştir.

HACI ALİ EFENDİ

Hacı Ali Efendi, 1842'de İlbasan'da dünyaya geldi. Medresede okudu. Müderrislik ve mahkeme üyeliği yaptı. 11 Aralık 1909'da 42 oy alarak İlbasan'dan mebus seçildi.

FILIP MIŞE EFENDİ

Filip Mişe Efendi, 1871'de Kesriye'de dünyaya gelmiştir. Bükreş'te tıp eğitimi görmüştür. Doktorluk yaparken seçimlere katılmış ve 22 Kasım 1908'de 38 oy ile Görice'den mebus seçilmiştir. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

ŞAHİN TAKİ BEY

Şahin Taki Bey, 1867'de Avlonya'nın Estarye Karyesinde dünyaya gelmiştir. Mülkiyeyi bitirmiştir. Çeşitli memuriyetlerde bulunmuş ve Avlonya Kaymakamlığına atanmıştır. Bundan yararlanarak Avrupaya kaçmıştır. Meşrutiyet yeniden ilân edildikten sonra adaylığını koymuş ve 22 Kasım 1908'de 49 oy ile Görice'den mebus seçilmiştir.

DİMİTRİYEVIÇ EFENDİ

Dimitriyevich Efendi, 1876'da Kalkandelen'de dünyaya gelmiştir. Tıp eğitimi görmüştür. Doktorluk yaparken seçimlere katılmış 19 Kasım 1908'de 89 oy ile Manastır'dan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

MEHMET VASIF EFENDİ

Mehmet Vasif Efendi, 1848'de Manastır'da dünyaya gelmiştir. Hacı Hüseyin Ağa'nın oğludur. Rüştüye'de okumuştur. Nüfus memuru iken 19 Kasım 1908'de 71 oy alarak Manastır'dan mebus seçilmiştir. Arzuhal ve Kavanini Maliye Encümeni Reisliklerinde bulunmuştur.

PANÇEDOREF EFENDİ

Pançedoref Efendi, 1879'da Florina'da dünyaya gelmiştir. Hukuk eğitimi almıştır. Savcılık yaparken 19 Kasım 1908'de 137 oy alarak Manastır'dan mebus seçilmiştir.

Meclis-i Mebûsân'da Hariciye ve Ticaret Encümenlerinde zabıt kâtipliği yapmıştır. İkinci devrede de Manastır'dan mebus seçilmiştir.

TARAYAN NALI EFENDİ

Tarayan Nali Efendi, 1875'te Manastır'da dünyaya gelmiştir. Dimitri Efendi'nin oğludur. Hukuk mektebini bitirmiştir. Dâvâ vekilliği yaparken 19 Kasım 1908'de 91 oy alarak mebus seçilmiştir.

Meclis-i Mebûsân kâtipliği yapan Nali Efendi, ikinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

KOÇO DRİZİ EFENDİ

Koço Drizi Efendi, 1850'de Kozana'da dünyaya gelmiştir. İdare Meclisi üyesi iken 1 Aralık 1908'de 63 oy alarak Serfiçe'den mebus seçilmiş, 20 Kasım 1909'da vefat etmiştir.

HARIŞ VAMVAKA EFENDİ

Hariş Vamvaka Efendi, 1873'te Kozana'da dünyaya gelmiştir. Cenevre Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Dâvâ vekilliği yapmıştır. Belediye meclisi üyesi iken seçimlere katılmış ve 19 Ocak 1910'da 50 oy alarak Serfiçe'den mebus seçilmiştir.

YORGİ BOŞO EFENDİ

Yorgi Boşo Efendi, 1876'da Grebne'de dünyaya gelmiştir. Rum Ticaret Mektebi'nde okumuştur. Ticaretle uğraşırken 1 Aralık 1908'de 63 oy alarak Serfiçe'den mebus seçilmiştir.

MUSUL

MEHMET ALİ BEY

Mehmet Ali Bey, 1872'de Kerkük'te dünyaya gelmiştir. Rüştîye ve hususiyede okumuştur. Memurluk yapmıştır. Meşrutîyetin yeniden ilâm üzerine adaylığını koymuş ve 7 Aralık 1908'de 55 oy alarak Kerkük'ten mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevini sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı sırasında yerlilerden askerî birlik oluşturarak orduya yardımcı olmuştur.

SALİH PAŞA

Salih Paşa, 7 Aralık 1908'de Kerkük'ten 32 oy ile mebus seçilmiştir.

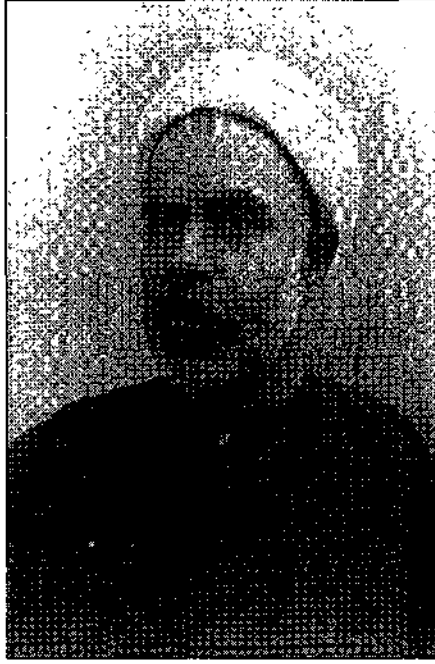
DAVUD YUSFANI EFENDİ

Davud Yusufani Efendi, Abdurrahim Yusufani'nin oğludur. 1858'de Musul'da dünyaya gelmiştir. Gildani Mektebinde okumuştur. Vilayet İdare Meclisi Üyesi iken seçimlere katılmış, 9 Şubat 1909'da 42 oy alarak Musul'dan mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

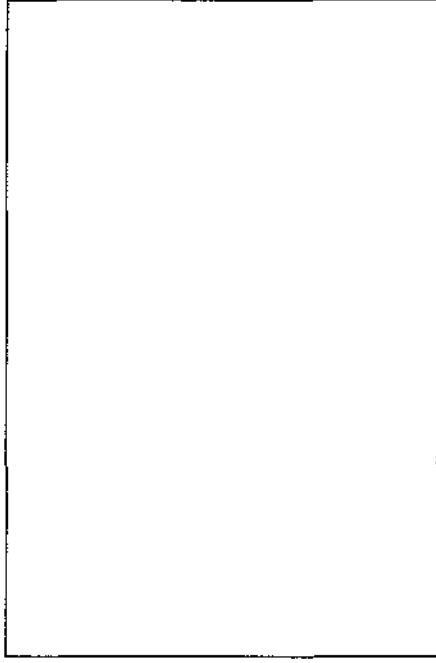
MEHMET ALİ FADIL EFENDİ

Mehmet Ali Fadil Efendi, 1867'de Musul'da dünyaya gelmiştir. Abdulfafız Efendi'nin oğludur. Hususi mektepte okumuştur. Musul Şer'iyeh Mahkemesi Başkâtibi iken seçimlere katılmış ve 9 Şubat 1909'da 44 oy alarak Musul'dan mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

HACI SAİT EFENDİ

Hacı Sait Efendi, 1859'da Süleymaniye'de dünyaya gelmiştir. Hacı Abdullah Efendinin oğludur. Medresede okumuş, ticaretle uğraşmıştır. Meşrutiyetin yeniden ilânı üzerine seçimlere katılmış ve 4 Şubat 1909'da 40 oy alarak Süleymaniye'den mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

HACI MEHMET ALİ EFENDİ

1872'de Kerkük'te doğdu. Birinci, ikinci ve üçüncü devrelerde mebus seçildi.

ABDULLAH SAFİ EFENDİ

Abdullah Safi Efendi, 1875'te Kerkük'te doğdu. İkinci ve üçüncü devrede mebus seçildi.

NAZIM BEY

Nazım Bey, 1881'de Kerkük'te dünyaya geldi. Evkaf memuru iken üçüncü devre seçimlerinde adaylığını koydu ve mebus seçildi.

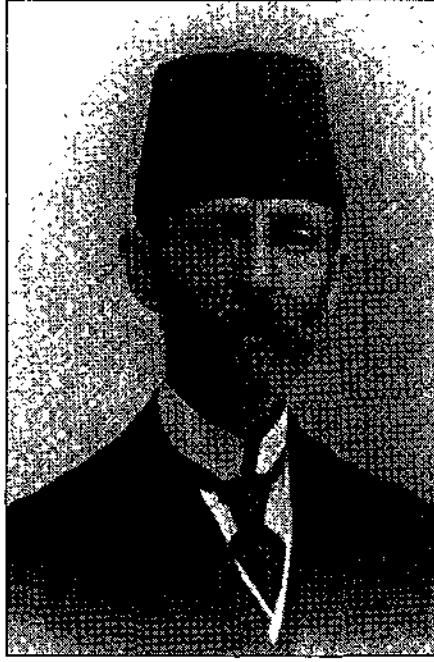
SELANİK

AGÂH BEY

Agâh Bey, 1857'de Drama'da dünyaya geldi. Mehmet Bey'in oğludur. Rüştiyeyi bitirdi, ziraatla uğraştı. 24 Ekim 1908'de 63 oy alarak Drama'dan mebus seçildi.

RIZA BEY

Rıza Bey, 1864'te İskeçe'de dünyaya geldi. Ali Bey'in oğludur. Rüştiyeyi bitirdi. Ticaret ve ziraat işiyle meşgul oldu. 24 Ekim 1908'de 52 oy alarak Drama'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Mülkiye Tekatüd Kanunu Encümeni Reisliği, Orman, Maadin ve Ziraat Encümeni Mazbata Muharirliği ve Reisliklerinde bulundu. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

YORGAKI ARTAS EFENDİ

Yorgaki Artas Efendi, 1856'da Yanya-Zagor'da dünyaya geldi. Kostaki Efendi'nin oğludur. Rum İdadisi'ni bitirdi. Dâvâ vekiliği yaptı. 17 Kasım 1908'de 261 oy alarak Selanik'ten mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Emval-i Gayrimenkule Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı.

16 Nisan 1910'da Ayân, Mebûsân ve Hükümet üyelerinin, bankaların ve benzeri imtiyazlı kuruluşların idare meclisi üyeliklerinde bulunmalarının yasaklanması, 25 Kasım 1911'de Manastır, Kosova ve İşkodra vilayetlerinde ilân edilen genel affın Selanik ve Yanya vilayetlerinde de uygulanmasını içeren kanun teklifleri hazırlamıştır. İkinci devrede İstanbul'dan mebus seçilmiştir.

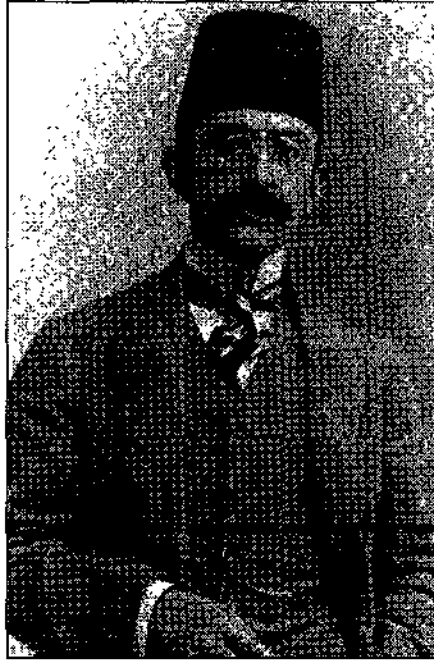
EMENUEL KARASU EFENDİ

Emenuel Karasu Efendi, 1863'te Selanik'te doğdu. İzrael Karasu'nun oğludur. Alyans İzrail Mektebini bitirmiştir. Avukatlık yapmış ve ticaretle uğraşmıştır. Mason örgütünde "Macedonia Rivorto" locasına girmiştir. İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin mason localarıyla işbirliğini sağlamıştır. Kendisi de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmuştur. 17 Kasım 1908'de 257 oy alarak Selanik'ten mebus seçilmiştir. Nafia Encümeni Reisliği de yapan Emenuel Karasu Efendi, ikinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı sırasında işe müfettişi oldu. İtilaf devletleri donanmasının İstanbul'a gelmesi üzerine İtalya'ya kaçtı ve İtalyan uyruğuna geçti. 1934'te Trieste'de öldü. "Ben, Osmanlı Bankası kadar Osmanlıyım." sözü, Emenuel Karasu Efendi'nin, Osmanlı Devleti'ne bakışını yansıtan en veciz ifadesi oldu.

YORGİ HONOS EFENDİ

Yorgi Honos Efendi, 1872'de Burdur'da dünyaya geldi. Atina'da hukuk eğitimi gördü. Dâvâ vekilliği ve Tercümanlık yaptı. 24 Kasım 1908'de 240 oy alarak Selanik'ten mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Layiha Encûmeni Mazbata muharırlığı yaptı. 9 Mayıs 1911'de Fabrikaların getirttiği bin lira değerindeki eşyanın gümrük resminden muaf tutulmasını içeren bir kanun teklifi hazırladı.

MEHMET CAVİT BEY

1875'te Selanik'te dünyaya gelmiştir. Tüccar Receb Naim Efendi'nin oğludur. İbtidai ve Rüştiyeyi Selanik'te, Mülkiye İdadisini İstanbul'da okudu. 1896'da Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdi. Ziraat Bankası'nda memuriyete başladı. 1897'de Maarif Nezareti'ne geçti. Buranın İstatistik şubesinde çalıştı. 1898-1902 yılları arasında Ayasofya Merkez Rüştiyesi ve Yüksek Öğretmen Okulunda iktisat ve maliye öğretmenliği yaptı. Aşâr hakkındaki yargılarından dolayı öğretmenlikten alındı. Artık fişlenmiş bir kişiydi. Bu nedenle de İstanbul'da kalması zorlaşmıştı. Selanik'e çekildi. Burada özel bir okulun müdürlüğünü yaptı. Okul kısa sürede gelişti ve herkesin dikkatini çekti. Ülkenin dört bir yanından buraya yatılı öğrenciler gönderildi. Manyasızade Refik Bey ve Talât Beyle ilişki kurdu. İttihat ve Terakki Cemiyetine girdi. Meşrutiyetin yeniden ilânından sonra, bilgisi ve konuşma yeteneği ile en gözde hatiplerden biri oldu. Mülkiye mektebinde ve Darülfünunda iktisat dersleri verdi. 1908 seçimlerinde adaylığını koydu Selanik'ten mebus seçildi. Hüseyin Hilmi Paşa, İbrahim Hakkı Paşa Hükümetlerinde Maliye Nazırı, Salt Paşa Hükümetinde Nafia

Nazırı olarak görev yaptı. Nail Bey'in istifası üzerine tekrar Maliye Nazırlığına geldi. Sait Paşa'nın istifası üzerine Maliye Nazırlığından ayrıldı.

Meclis-i Mebûsân'da Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbata Muharrırlığı yapan Cavid Bey, 1909 bütçesini hazırladı. İkinci devrede yeniden Selanik'ten üçüncü devrede ise Kale-i Sultaniye - Çanakkale'den mebus seçildi. Sait Halim Paşa, Talât Paşa ve Ahmet İzzet Paşa Hükümetlerinde Maliye Nazırlığı yaptı. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişini onaylamadı. Buna rağmen savaş sonrasında kurulan Divan-ı Harbi Örfî'de yargılandı ve gıyabında on beş yıl ceza verildi. Cavit Bey, Aralık 1919'da yurt dışına kaçtı. Buradan ulusal mücadeleyi destekledi. Londra Konferansına Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti temsilcisi olarak katıldı. Bir ara Lozan Konferansında da Türk heyetinin malî danışmanlığını yaptı. Fakat Osmanlı borçlarının dağıtımını konusunda İsmet Paşa ile anlaşamadı ve görevden alındı. Yeni Türkiye Devletinde, İttihat ve Terakki Partisini canlandırmak için bazı girişimlerde bulundu. Başarılı olamadı. İzmir'de Atatürk'e karşı yapılan suikastla ilgili bulunduğu gerekçesiyle tutuklandı ve İstiklâl Mahkemesinde yargılandı 26 Ağustos 1926'da idam edildi. Batılı devlet temsilcilerinin, "Türkiye'de rakamdan anlayın yegâne adam" dedikleri Cavit Bey'in, Türk İktisat Tarihinde önemli bir yeri vardır. İlmî İktisat, Malûmat-ı İktisadiye adıyla yazdığı eserlerin yanında Osmanlı İmparatorluğunda liberal bir iktisat bilinci oluşturmak amacıyla Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaiye adıyla bir de dergi yayımlamıştır.

RAHMÎ BEY

Rahmî Bey, 17 Kasım 1908'de 266 oy alarak Selanik'ten mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Nafia Encümeni Reisliği yaptı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

DİMİTRİ VELAHOF EFENDİ

Dimitri Velahof Efendi, 17 Kasım 1908'de 100 oy alarak Selanik'ten mebus seçilmiştir. Amelenin suret-i istihdamı ve muhafaza-i hukukuna dair bir kanun teklifi hazırlamıştır (13 Şubat 1911'de).

HRİSTO DALÇEF EFENDİ

Hristo Dalçef Efendi, 1873'te Selanik'te Avrethisarı kasabasında dünyaya geldi. Hukuk eğitimi gördü. Dâvâ vekilliği yaptı. 24 Kasım 1911'de 79 oy alarak Siroz'dan mebus seçildi.

DİMİTRİ DİNGAS EFENDİ

Dimitri Dingas Efendi, 1878'de Selanik'te dünyaya geldi. Yorgi Dingas Efendi'nin oğludur. Atina'da Hukuk Mektebini bitirdi. Dâvâ vekilliği yaptı. 24 Kasım 1908'de 79 oy alarak Serez'den mebus seçildi. Osmanlı İmparatorluğu yurttaşlığından çıkıp Atina'ya yerleşti ve orada Yunanistan Hükümetinde Nazırlık yaptı.

DERVİŞ RAGIP BEY

Sabit Beyzade Derviş Hüseyin Ragıp Bey, 1866'da Serez'de dünyaya geldi. Rüştüye'yi bitirdi. Ziraat yaptı. Yusuf Naşit Bey'in istifası üzerine 17 Aralık 1910'da 111 oy alarak Serez'den mebus seçildi. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

MİDHAD ŞÜKRÜ (BLEDA)

1874'te Selanik'te dünyaya gelmiştir. Selanik Eşrafından Şükrü Bey'in oğludur. Okula Selanik'te başlamış, daha sonra İstanbul'a giderek Mülkiyeyi bitirmiştir. Selanik Maarif Müdürlüğünde çalışmıştır. Abdülhamit istibdatına karşı oluşan Osmanlı hürriyet cemiyeti içinde yer aldı. Bu örgütteki çalışmalarını yüzünden Avrupa'ya kaçtı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Cenevre şubesinde çalıştı. Meşrutiyetin ilânından sonra İstanbul'a geldi. 1908 seçimlerinde Serez'den, 1912 seçimlerinde Drama'dan, 1916'da Burdur'dan mebus seçildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Merkez Komitesi üyesi ve Genel Sekreterliği görevlerinde bulundu. Mondros Mütarekesinden sonra tutuklandı ve Malta'ya sürüldü. Atatürk'e düzenlenen suikast nedeniyle yargılandı ve berâet etti. 82 yaşında öldü. İmparatorluğun Çöküşü adlı anıları, daha sonra yayımlandı.

YUSUF NAŞİD BEY

Yusuf Naşid Bey, 1845'te Serez'de dünyaya geldi. Sami Bey'in oğludur. Mahrec-i Aklam'da yetişti. 6 Kasım 1908'de Serez'den 176 oy ile mebus seçildi. 14 Kasım 1910'da istifa etti.

SIVAS

ARIF FAZIL EFENDİ

Arif Fazıl Efendi, 1866'da Vezirköprü'de doğdu. Vezirköprü'de Rüştîye, Amasya ve İstanbul'da da Medrese eğitimi aldı. Öğretmenlik yaptı. 5 Kasım 1908'de 80 oy alarak Amasya'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da birinci ve ikinci Arzuhal Encümeni Reisliğinde bulundu. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

CUDİ EFENDİ

Cudi Efendi, 1856'da Merzifon'da doğdu. İstanbul'da Saraçhane başında Amcazade Hüseyin Paşa Medresesinde okudu. Beşiktaş Askerî Rüştiyesi'nde öğretmenlik, Selanik Hukuk Mektebi Müdür Yardımcılığı ve İdadî Edebiyat Öğretmenliği yaptı. 5 Kasım 1908'de 94 oy alarak Amasya Mebusu seçildi. Üçüncü devrede Isparta mebusluğu yaptı. Arapça ve Farsça'yı çok iyi, Fransızca'yı yararlanabilecek kadar bilen Cudi Efendi, şiirle yakından ilgilendi, 1932'de vefat etti.

İSMAİL HAKKI PAŞA

İsmail Hakkı Paşa, Saçlızadelerden Hacı Osman Efendi'nin oğludur. 1858'de Amasya'da doğmuştur. Harbiyeyi bitirmiştir. Kaymakam iken Divan-ı Harbi Örfi kararıyla Haziran 1900'de Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Ancak o, Avrupa'ya kaçarak istibdat yönetimine karşı mücadele etmiştir. Meşrutiyetin yeniden ilânı üzerine ülkesine dönen İsmail Hakkı Paşa, seçimlerde adaylığını koymuş ve 5 Kasım 1908'de 77 oy alarak Amasya sancağından mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Harbiye ve Bahriye Encümeni Reisliklerinde bulunmuştur. İttihat ve Terakki'ye karşı kurulan Mutedil Hürriyet Perveran Fırkası'nın kurucu üyeleri arasında yer almış bu fırkanın başkanlığını da yapmıştır. İkinci ve üçüncü devrede mebus seçilememiş, dördüncü devrede yeniden mebus seçilmiştir.

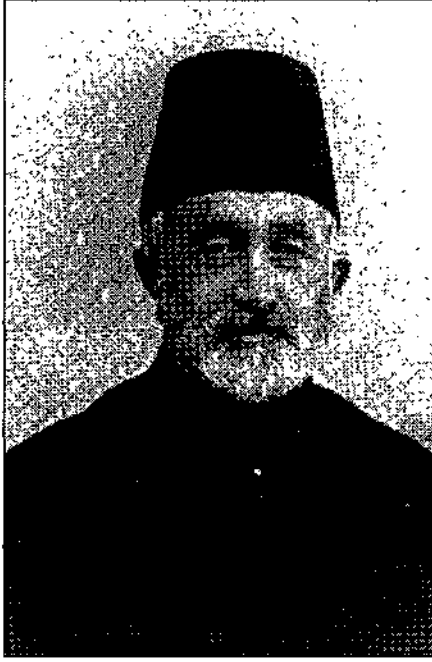
ÖMER FEVZİ EFENDİ

Ömer Fevzi Efendi, hâkimlik yapmıştır. 3 Aralık 1908'de 100 oy alarak Karahisarışarki'den mebus seçilmiştir. Dördüncü devrede de mebus seçilen Ömer Fevzi Efendi, Kurtuluş Savaşına karşı tavırları yüzünden 150'likler arasında yer almıştır.

DAGAVARYAN EFENDİ

Dagavaryan Efendi, 1862'de Sivas'ta dünyaya geldi. Paris'te Ziraat Mektebinde, Sorbon Üniversitesinde, Paris Pastör Enstitüsünde, Paris Tıp Fakültesinde okudu. Doktorluk yaptı. 3 Aralık 1908'de 124 oy alarak Sivas'tan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da idare memurluğu yaptı.

HÜSNÜ BEY

Hüsnü Bey, 1855'te Sivas'ta doğdu. Askerî Tıbbiyeyi bitirdi. Dördüncü Ordu Merkez Hastanesi doktoru iken (Kaymakamlıktan) emekli oldu. 3 Aralık 1908'de 106 oy alarak Sivas'tan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Sıhhiye Encümeni Reisliği yaptı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

MUSTAFA ZİYA EFENDİ

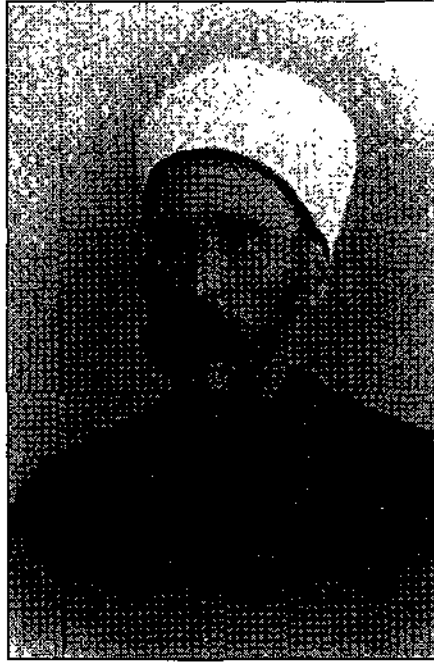
Şemsettinzade Mustafa Ziya Efendi, 1860'ta Sivas'ta doğdu, Rüştîye ve medresede okudu. Yozgat Sancağı Bidayet Mahkemesi Savcısı iken 3 Aralık 1908'de 109 oy alarak Sivas'tan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân da Nafia Encümeni zabıt kâtipliği yaptı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

ÖMER ŞEVKİ BEY

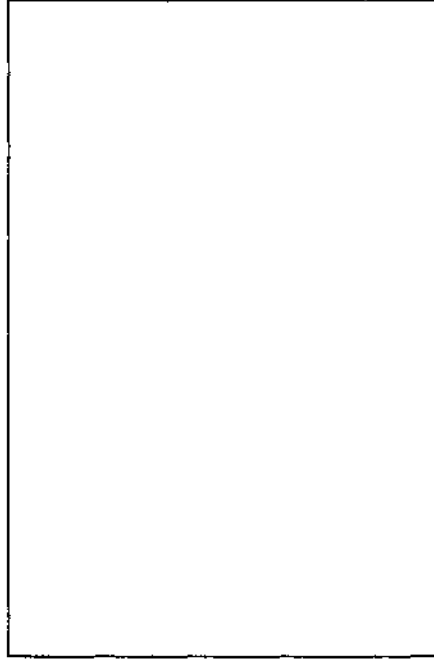
Hocazade Ömer Şevki Bey, 1870'te doğdu. Fransa'da tıp eğitimi gördü. Haydarpaşa Askerî Hastanesi Baştabibi iken (Binbaşı) seçimlere katıldı ve 3 Aralık 1908'de 145 oy alarak Sivas'tan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Sıhhiye Encümeni Reisliği de yapan Ömer Şevki Bey, ikinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

30 Aralık 1910'da tüm sanayi kuruluşlarında ve taş ocaklarında çalıştırılan kadın, kız ve erkek çocuklar hakkında bir kanun teklifi hazırladı.

AHMET ŞÜKRÜ EFENDİ

Şükrü Efendi, 1861'de Silistre'de doğdu. Süleyman Sabri Efendi'nin oğludur. İstanbul'da Valide Sultan Medresesinde ve Hukuk Mektebinde okudu. 13 Ekim 1897'de Sivas'a sürgün edildi. Her ne kadar Mekteb-i İdadi Müdür muavinliğiyle Sivas'a gönderilmiş ise de, bu görev kendisine verilmemiştir. Bunun üzerine Şükrü Efendi dâvâ vekilliği yapmaya başlamıştır. Meşrutiyet'in ilanından sonra seçimlerde aday olmuş ve 3 Aralık 1908'de 147 oy alarak Sivas'tan mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Evkaf ve Defter-i Hakanî, Enval-i Gayrimenkule Kanunu Encümeni Mazbata Muharrirliklerinde bulunmuştur.

ALİ MUAMMER RAŞİT (SEVİĞ) BEY

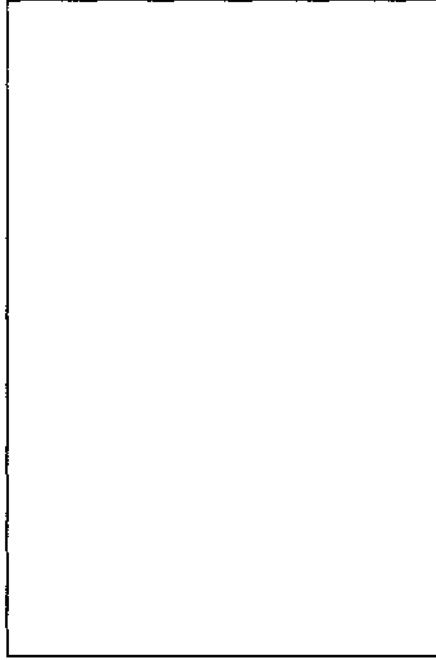
Muammer Raşit Bey, 1885'te doğdu. Hukuk Profesörlerinden Mehmet Raşit Paşa'nın oğludur. Galatasaray Lisesi'ni bitirmiştir. İstanbul ve Paris Hukuk Fakültesi'ni de bitiren Muammer Raşit Bey, 1913'te Hukuk Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atanmıştır. Beyrut ve Şam Hukuk mekteplerinde ders vermiştir. 1915'te Şarkikarahisar'dan mebus seçilmiştir.

Muammer Raşit Bey, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Devletler Özel Hukuku Profesörlüğü yapmıştır. Ticaret ve Ziraat Nezareti Müsteşarlığı, İleri gazetesi başyazarlığı, Lahay Adalet Divanı Hâkimliği, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü gibi görevlerde bulunmuştur. 1955'te Emeklîye ayrılan Muammer Raşit Bey'in, hukuk alanında çeşitli eserleri vardır. 1973'te vefat etmiştir.

İSMAIL PAŞA

Hattadzade İsmail Paşa, 1861'de Tokat'ta dünyaya gelmiştir. Ayasofya Medresesinde, Mülkiye'de, Hukuk mektebinde okumuştur. Çeşitli görevlerde bulunmuş, fakat sonunda Beyrut'ta oturmak zorunda bırakılmıştır. Meşrutiyetin ilanından sonra seçimlerde adaylığını koymuş ve 13 Kasım 1908'de 90 oy alarak Tokat'tan mebus seçilmiştir.

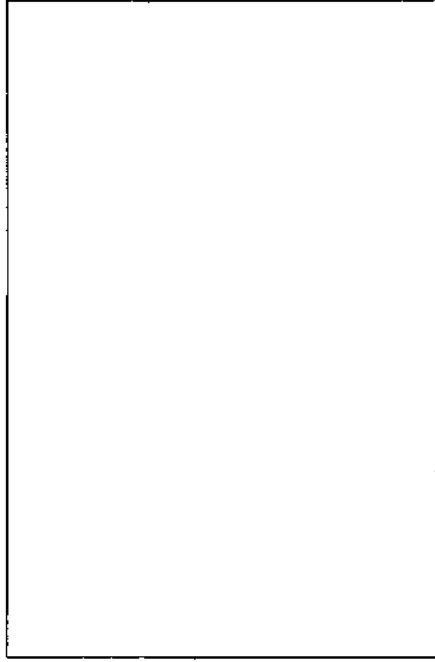
MUSTAFA HAKKI EFENDİ

Mustafa Hakkı Efendi, 12 Kasım 1908'de 47 oy alarak Tokat'tan mebus seçilmiştir.

RAHMI BEY

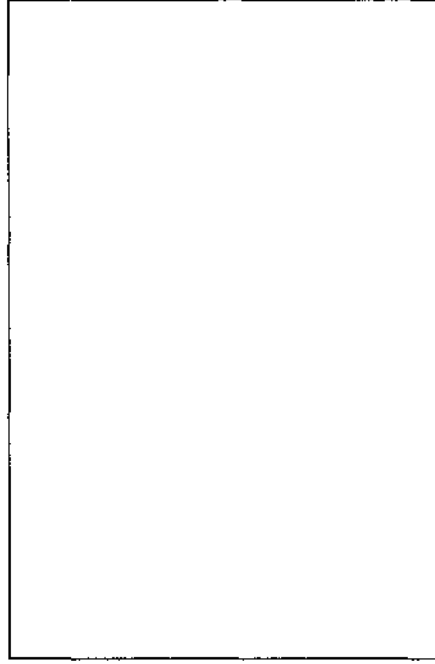
Kadızade Rahmi Bey, 1879'da Sivas'ta doğdu. Bağdad Sultanî Müdürü iken seçimlere katıldı ve 199 oy alarak Sivas'tan mebus seçildi.

ÖMER ŞEVKİ BEY

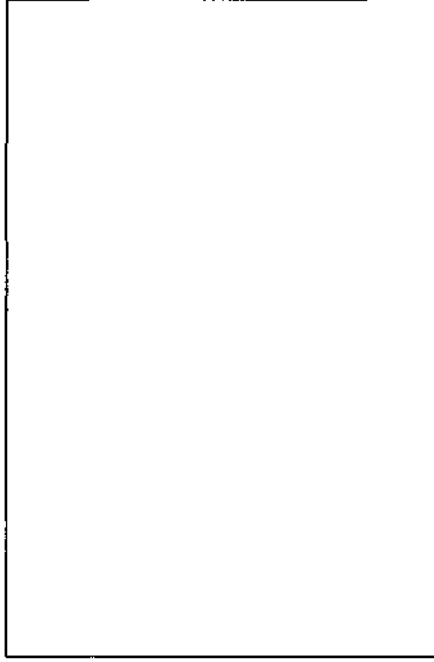
Şevki Bey, 1879'te Sivas'ta doğdu. Tıp eğitimi gördü. Operatörlük yaparken, adaylığını koydu ve 180 oy alarak mebus seçildi.

DİKİRAN EFENDİ

Barsamyan Dikran Efendi, Darülfünun İngilizce öğretmeni iken adaylığı koymuş ve üçüncü devrede 172 oy alarak Sivas'tan mebus seçilmiştir.

ALİ MUAMMER BEY

Karahisarşarki Mebusu Zihni Efendi'nin vefatı üzerine yapılan ara seçimde aday olmuş ve 14 Ekim 1915'te 83 oy alarak mebus seçilmiştir.

Ziraat Nezareti'nde Ticaret Müdürlüğü yapmış olan Ali Muammer Bey, 25 Nisan 1918'de Ziraat Müsteşarlığı'na atanmış, mebusluktan istifa etmiştir. Darülfünun'da Hususiye-i Düvel Müderrisliği de yapmıştır.

EMİN EDİB EFENDİ

Kazgancızade Emin Edib Efendi, 1857'de Sivas'ta doğdu. Müderrislik yaptı. İkinci ve üçüncü devrede Sivas'tan Mebus seçildi.

RASİM BEY

Mütevellizade Rasim Bey, 1882'de Sivas'ta doğdu. Edebiyat öğretmenliği yaptı. Üçüncü devrede 197 oy alarak mebus seçildi.

SURIYE

HALİD EL BERAZİ EFENDİ

Halid Efendi, 8 Aralık 1908'de 33 oy alarak Hama'dan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

SAADETTİN EFENDİ

Mikdatzade Sadettin Efendi, 1855'te Basra-Eski Şam'da doğdu. İptidai ve Hususî okulda okudu. Meclis-i İdare üyesi iken adaylığını koydu ve 8 Aralık 1908'de 46 oy alarak Havran Sancağı'ndan mebus seçildi. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürdü.

TEVFİK EL - MECALİ EFENDİ

Tevfik Efendi, birinci ve üçüncü devrede Kerek'ten mebus seçilmiştir. Arnavutluk'ta ilân edilen genel affın Kerek ve Havran mahkûmlarına da uygulanmasını içeren bir yasa teklifi hazırlamıştır (4 Kasım 1911).

MEHMET ACLANI EFENDİ

Mehmet Aclani Efendi, 7 Aralık 1908'de 63 oy alarak Şam'dan mebus seçilmiş, 26 Aralık 1910'da vefat etmiştir.

HASAN RÜŞTİ BEY

Şemazade Rüştü Bey, 1872'de Şam'da dünyaya geldi. Hususî mektepte okudu. Suriye İdare Meclisi Üyesi iken adaylığını koydu ve 7 Aralık 1908'de 65 oy alarak Şam'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Nafia Encümeni Mazbata Muharrirliği ve Zabıt Kâtipliği görevlerinde bulundu.

SÜLEYMAN EFENDİ

Çuhadarzade Süleyman Efendi, 7 Aralık 1867'de Şam'da doğdu. Şam Medresesini bitirdi. Musul Vilayeti merkez naibi iken seçimlerde adaylığını koydu ve 7 Aralık 1908'de 62 oy alarak Şam'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Hicaz Demiryolu Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı, 14 Ocak 1910'da istifa etti.

ŞEFİK EL MÜEYYED BEY

Şefik El Müeyyed Bey, Düyun-ı Umumiye Komiseri iken adaylığını koymuş ve 7 Aralık 1908'de 71 oy alarak Şam'dan mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Ticaret Encümeni Reisiği yapmıştır. Emlâk ve arazi tasarrufuna ilişkin 16 Nisan 1910'da bir kanun teklifi hazırlamıştır.

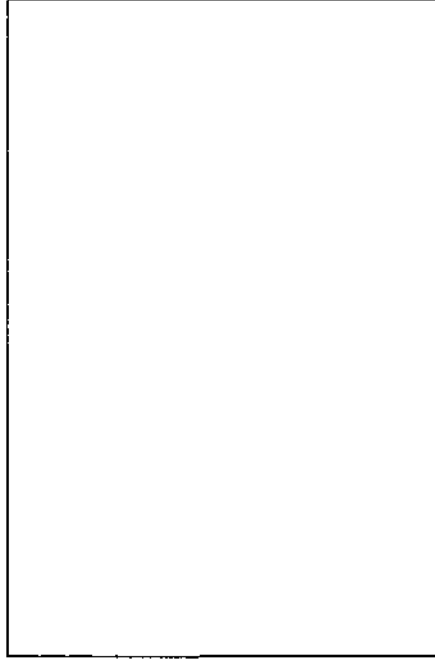
ŞÜKRÜ EFENDİ

Şükrü Efendi, 1879'da Şam'da dünyaya geldi. Mektebi Mülkiyeyi bitirdi. Nasıra Kaymakamı iken adaylığını koydu ve 28 Ocak 1910'da 28 oy alarak Şam'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Dahiliye Encümeni Mazbata Muharrirliği yaptı.

MEHMET FEVZİ PAŞA

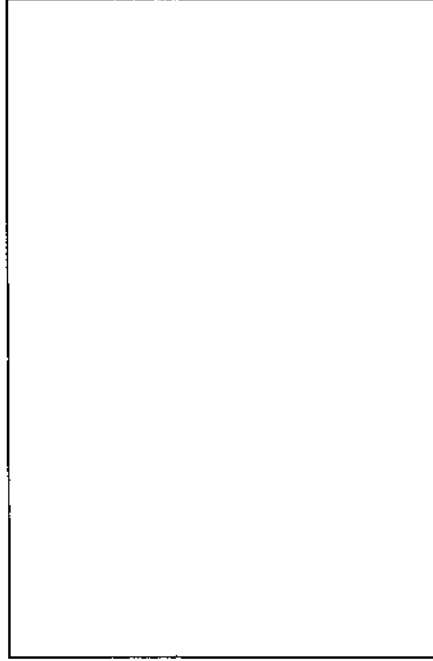
1859'da Şam'da doğmuştur. Şam eşrafından Azmizade Mehmet Ali Paşa'nın oğludur. Sıbyan ve Rüşdiye mekteplerinde okumuştur. 14 Şubat 1879'da Suriye Vilayeti Meclis-i İdare Kalemine memur olarak girmiştir. 1892'de Şam belediye başkanlığına atanmıştır. Belediyenin ikiye ayrılması üzerine 1896'da başkanlıktan ayrılmıştır. 3 Ocak 1901'de Hicaz Demiryolu İnşaat İdaresi Müdürlüğünde bulunmuştur. 14 Nisan 1912'de Şam mebusluğuna seçilmiştir. 22 Temmuz 1912'de Evkaf-ı Hümayun Nazırlığına getirilmiş ve 29 Ekim 1912 tarihine kadar bu görevi yürütmüştür. Bu tarihte nazırlıktan ayrılmış, daha sonra yine Şam mebusluğuna seçilmiştir.

SAMİ PAŞA

Şam eşrafından olan Sami Paşa, 1863'te Şam'da dünyaya geldi. Suriye İdare Meclisi Üyesi iken adaylığını koydu ve 158 oy alarak üçüncü devrede Şam'dan Mebus seçildi.

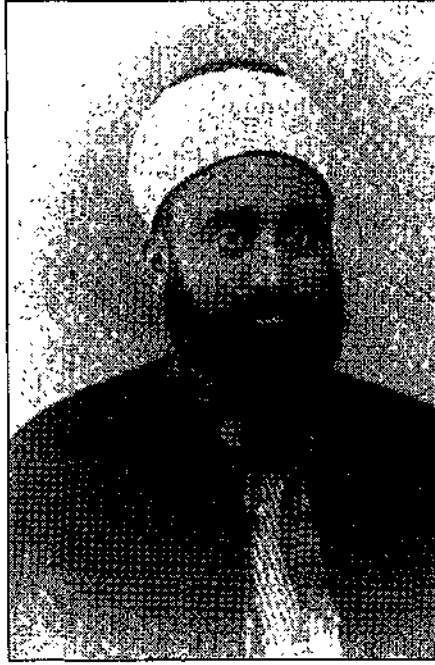
ŞEFİK BEY

Şam eşrafından Kuşluzade Şefik Bey, 1869'da Şam'da doğdu. Üçüncü devre seçimleri için adaylığını koydu ve 146 oy alarak Şam'dan mebus seçildi.

TRABLUSGARP

SÜLEYMAN EL BARUNİ EFENDİ

Barunizade Süleyman Efendi, 1871'de Fesado'da doğdu. Tunus'ta Camii Azam, Mısır'da Cami-ül Ezher, Cezayir'de Şeyh Mehmet Bin Yusuf El Mizabî Medreselerinde okudu. 11 Aralık 1908'de 22 oy alarak Cebeligarbi'den mebus seçildi. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

MUSTAFA BİN KADDARE BEY

Kaderezade Mustafa Bey, 1870'te Zaltın Kazasında doğdu. Trablus-garp Rüştîyesini bitirdikten sonra İstanbul'da Lisan mektebinde ve bazı medreselerde okudu. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. Trablus Maarif Müdürlüğü Muhasebe memuru iken adaylığını koydu ve Humus'tan mebus seçildi. Bütçe açığının giderilmesi için maaşlardan kesinti yapılmasını içeren bir kanun teklifi hazırladı. (4 Şubat 1911).

FERHAD EFENDİ

Ferhad Efendi, 18 Kasım 1908'de 22 oy ile Trablusgarp'tan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Askerî Encümen Mazbata Muharrirliği yaptı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

MAHMUT NACİ BEY

Arnavutzade Mahmut Naci Bey, 1874'te Trablusgarp'ta doğdu. Humus Sancağı Mülkiye Rüştiyesini bitirdi. Çeşitli memurluklarda bulundu. Trablusgarp Mektubi mümeyyizi iken seçimlere de adaylığını koydu ve 18 Kasım 1908'de 30 oy alarak Trablusgarp'tan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da üçüncü şube kâtipliği yaptı. Hurma ağaçlarının korunması (14 Şubat 1911'de), Trablusgarp ve Bingazi'den gelen ve gelecek çocukların yatılı okullarda okutulması için (11 Kasım 1911'de) yasa teklifinde bulundu. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

SADIK BEY

Hacı Yusuf Paşa'nın oğlu Sadık Bey, 1876'da Trablusgarp'ta doğdu. Trablusgarp Askerî Rüştiyesini bitirdi. Çeşitli görevlerde bulundu. Kaymakam vekili iken adaylığını koydu ve 18 Kasım 1908'de 51 oy alarak Trablusgarp'tan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Kavanin-i Maliye Ercümeni Zabıt Kâtipliği ve Beşinci Şube Kâtipliği görevlerinde bulundu.

TRABZON

HAYRİ BEY

Mısırlızade Hayri Bey, 1857'de Gümüşhane'de dünyaya gelmiştir. Medresede okumuştur. Mahkeme üyeliği yapmıştır. 2 Aralık 1908'de 23 oy alarak Gümüşhane'den mebus seçilmiştir. Birinci Şubede kâtiplik yapan Hayri Bey, ikinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

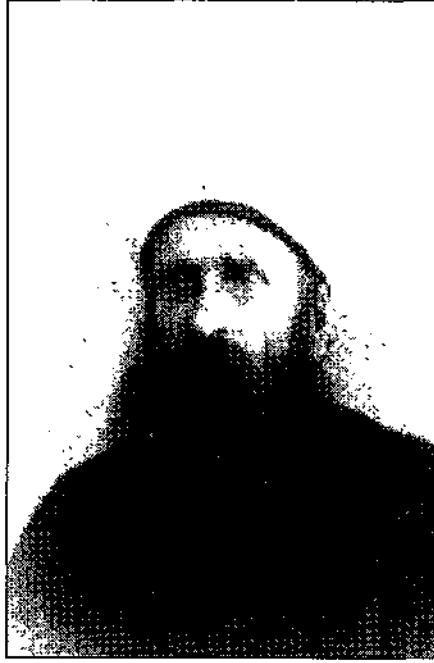
İBRAHİM LÜTFÜ PAŞA

İbrahim Lütfü Paşa, Abdülkadir Bey'in oğludur. 1853'te Gümüşhane'de dünyaya gelmiştir. "Hususi" okulda okumuştur. Ergani Mutasarrıf vekilliği yapmıştır. 2 Aralık 1908'de 23 oy ile Gümüşhane'den mebus seçilmiştir.

AHMET BEY / PAŞA

Ahmet Paşa, 1859'da Batum'da dünyaya gelmiştir. Harp Okulunu bitirmiştir. Sırbistan Sefaretinde Ataşemiliterlik yaparken 7 Kasım 1908'de 82 oy alarak Rize'den mebus seçilmiştir. Muvazenei Malye Encümeni Reis Vekilliği yapmıştır. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür.

İBRAHİM FERİD EFENDİ

Mahmutzade İbrahim Efendi, 1867'de Rize'de dünyaya gelmiştir. Rüştiye ve medresede okumuştur. Kadılık yapmıştır. 7 Kasım 1908'de Rize'den mebus seçilmiştir.

ALİ NAKİ EFENDİ

Trabzon'un İskender Paşa Mahallesinde 1836'da dünyaya gelmiştir. Miraç Ali Efendizade Mehmet Emin Efendinin oğludur. Yedi yaşında iken yetim kalmıştır. 1856'da İstanbul'a gönderilmiş ve Fatih Medresesine girmiştir. 1879'da buradan icazet almıştır. Medresede okurken, matematik, cebir, kozmografya gibi dersler de almıştır. 1857'de Bâb-ı Meşihat'ta göreve başlamış, fakat bir süre sonra Rüşumat İdaresine geçmiştir.

Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiye üyeliği yapmış, Harbiye ve Mühendis-hane'de kompozisyon dersini okutmuştur.

Trabzonlular, yeni yöntemlerle eğitim yapacak bir okul kurmaya karar verince Ali Naki Beyi Trabzon'a davet etmişler, "Mekteb-i Hamîdî" adıyla bir okul yaptırmışlar ve Ali Naki Beyin emrine vermişlerdir. Ali Naki Bey, 1888'de okuldaki görevinden ayrılmış, İstanbul'a dönmüştür. Kâmil Paşa ile Mısır'a gitmiş, 1906'da tekrar İstanbul'a dönmüştür. Meşrutiyetin yeniden ilânı üzerine, 2 Aralık 1908'de, 102 oy alarak Trabzon'dan mebus seçilmiştir. En yaşlı mebus olarak, geçici Meclisi Mebûsân Başkanlığı görevini yerine getirmiş, Maarif Encümeni ve Üçüncü Şube Reisliği yapmıştır. 7 Nisan 1923'te vefat etmiştir.

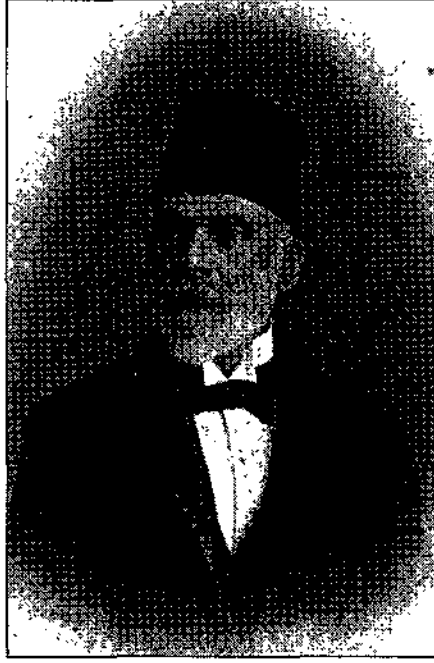
OSMAN BEY

Nemlizade Hacı Osman Bey, 1858'de Trabzon'da dünyaya gelmiştir. "Hususi" okulda okumuş, ticaret yapmıştır. 22 Kasım 1908'de 87 oy ile Trabzon'dan mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevini sürdürmüştür.

MATYOKOFİDİ EFENDİ

Matyokofidi Efendi 1855'te Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Rum idadisini bitirmiştir. Reji müfettişi iken 22 Kasım 1908'de 105 oy ile Trabzon'dan mebus seçilmiştir. Meclisi Mebûsân İdare memurluğunda bulunan Matyokofidi Efendi, ikinci ve üçüncü devrede de Trabzon'dan mebus seçilmiştir.

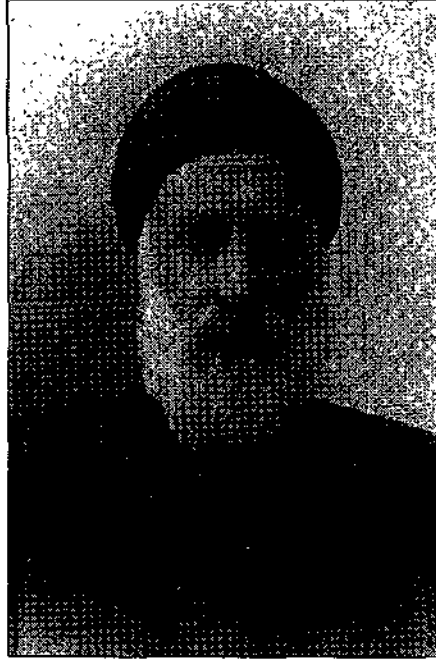
MAHMUT BEY

Falcıade Mahmut Bey, 1854'te Trabzon'da dünyaya gelmiştir. "Hususî" okulda okumuştur. Aydın Vilayeti İstinaf Mahkemesi Ceza Reisi iken 26 Aralık 1910'da 139 oy ile Trabzon'dan mebus seçilmiştir. Meclisi Mebûsân'da Defteri Hakanî ve Evkaf Encümeni Reisliklerinde de bulunmuştur. 4 Nisan 1911'de istatistiğe esas olan bilgileri yanlış tutan ve yanlış istatistik hazırlayan memurların cezalandırılmasını öngören bir kanun teklifi hazırlamıştır. Mahmut Bey, ikinci ve üçüncü devrede de Trabzon'dan mebus seçilmiştir.

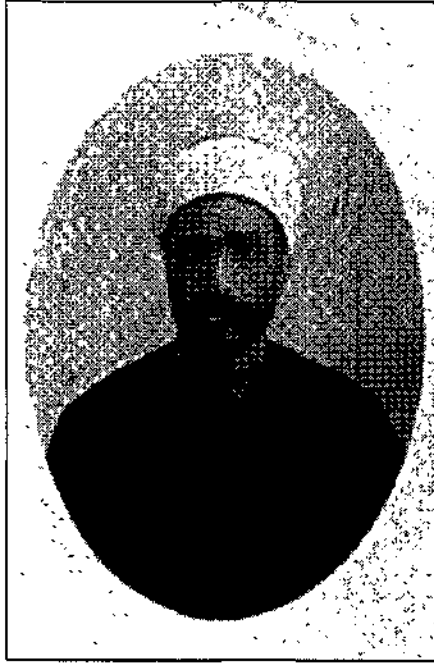
MAHMUT MAZHAR BEY

Mahmut Mazhar Bey, 17 Ekim 1908'de Trabzon'dan mebus seçilmiştir. Bahriye ve Kavanini Maliye Encümeni Reislığı yapmıştır.

MAHMUT İMADETTİN EFENDİ

Mahmut İmadettin Efendi, 17 Ekim 1908'de 106 oy alarak Trabzon'dan mebus seçilmiştir. 27 Aralık 1910'da vefat etmiştir.

MEHMET EMİN EFENDİ

Mehmet Emin Efendi, 1865'te Trabzon'da dünyaya geldi. Seyyit Ahmet Efendinin oğludur. Medrese'de okudu, müftülük yaptı. 2 Aralık 1908'de 138 oy alarak Trabzon'dan mebus seçildi. 5 Ekim 1918'de vefat etti.

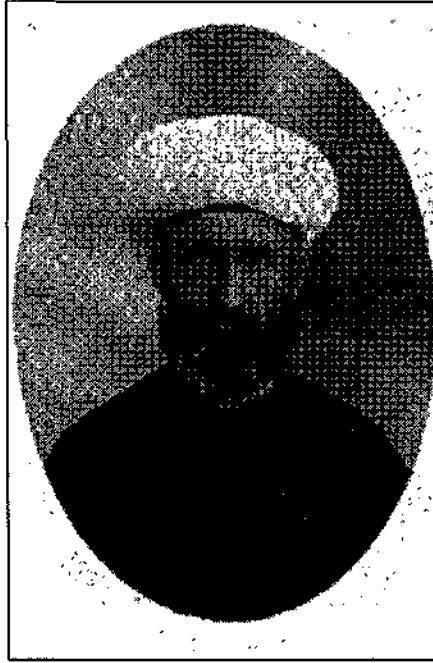
RIFKI BEY

Ref'zade Rifki Bey, 1881'de Gümüşhane'de dünyaya geldi. Trabzon Sultanî Mektebi Müdürü iken, seçimlere katıldı ve 70 oy alarak dördüncü dönemde Gümüşhane'den mebus seçildi. 67/670

VAN

SEYYİT TAHA EFENDİ

Arvasizade Seyyit Taha Efendi, 1866'da Başkale'de doğdu. Medrese'de okudu. Öğretmenlik yaptı. 17 Ekim 1908'de 35 oy alarak Hakkâri'den mebus seçildi. Donanma İane Cemiyeti'nin Ziraat Bankasına bağlanmasını öngören bir kanun teklifi hazırlamıştır (17 Ocak 1910).

PAPASYAN VAHAN EFENDİ

Papasyan Vahan Efendi, 1876'da Van'da dünyaya geldi. Petersburg'da Tarih ve Edebiyat eğitimi gördü. Ermeni komitesi temsilcisi iken seçimlerde adaylığını koydu ve 30 Aralık 1908'de 61 oy alarak Van'dan mebus seçildi. Üçüncü devrede de aynı görevi sürdürdü.

TEVFİK EFENDİ

Tevfik Efendi, 1860'ta Van'da dünyaya geldi. Askerî idadîde ve özel okullarda okudu. Van Belediye Reislîği yaptı. 30 Aralık 1908'de 57 oy alarak Van'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Orman, Maadin ve Ziraat Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı.

YANYA

AZİZ PAŞA

Aziz Paşa, 1860'ta Berat'ta doğdu. Hususî eğitim aldı. Liva İdare Meclisi üyeliği yaptı. 21 Kasım 1908'de 52 oy alarak Berat'tan mebus seçildi.

İSMAİL KEMAL BEY

İsmail Kemal Bey, 21 Kasım 1908'de 57 oy alarak Berat'tan mebus seçilmiştir. Layiha Encümeni Reislği yapmıştır.

AZMİ BEY

Azmi Bey, 1859'da Narda'da dünyaya gelmiştir. Ömer Şevki Paşa'nın oğludur. Mülkiyeyi bitirmiştir. Sultani Mektebi Müdürü iken adaylığını koymuş ve 18 Kasım 1908'de 19 oy alarak Preveze'den mebus seçilmiştir. 14 Ocak 1909'da Hüdavendigâr valiliğine atanınca mebusluktan ayrılmıştır.

HAMDİ BEY

Hamdi Bey, Hacı Mahmut Efendinin oğludur. 1861'de Margılaç'ta dünyaya gelmiştir. Medresede okumuştur. Trabzon Jandarma Alay Komutanı iken Azmi Beyin mebusluktan ayrılması üzerine yapılan ara seçimde adaylığını koymuş ve 26 Nisan 1909'da 16 oy alarak Preveze'den mebus seçilmiştir.

MAMAPULOS EFENDİ

Mamapulos Efendi, 1856'da Ergiri'de doğdu. Hukuk mektebini bitirdi. Dâvâ vekilliği yaptı. 9 Aralık 1908'de 41 oy alarak Ergiri'den mebus seçildi.

MÜFİT BEY

Müfit Bey, 1876'da Ergiri'de doğdu. Ali Naki Bey'in oğludur. Hukuk eğitimi gördü. Yenişehir Başşehbenderi iken adaylığını koydu ve 9 Aralık 1908'de 49 oy alarak Ergiri'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Hariciye Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

DİMİTRİ KINKOS EFENDİ

Dimitri Kinkos Efendi, 1863'te Yanya'da dünyaya geldi. Nikolaki Efendinin oğludur. Atina üniversitesinde okudu. Dâvâ Vekilliği yaptı. Yanya Belediye Meclisi Üyeliğinde bulundu. 19 Aralık 1908'de 41 oy alarak Yanya'dan mebus seçildi. İkinci devrede de aynı görevini sürdürdü.

KOSTANTİS SURLAS EFENDİ

Konstantis Surlas Efendi, 1863'te Konçe'de dünyaya geldi. Atina'da Hukuk eğitimi gördü. Yanya İstinaf Mahkemesi Üyeliği yaptı. 19 Aralık 1908'de 41 oy alarak Yanya'dan mebus seçildi. İkinci devrede de aynı görevini sürdürdü.

YEMEN

ALİ SÜVEYİD EFENDİ

Ali Süveyid Efendi, 29 Kasım 1908'de Hudeyde'den mebus seçildi.

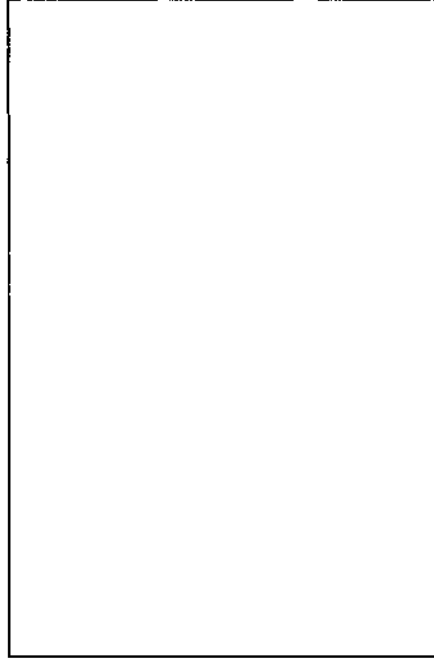
HADİ RAZİK EFENDİ

Hadi Razik Efendi, 1908'de Hudeyde'den mebus seçildi.

MAHMUT NEDİM BEY

Kestanezade Mahmut Nedim Bey, 1856'da Hudeyde'de doğdu. Rüştîye ve hususî mekteplerde okudu. Cebelibereket Mutasarrıfı iken adaylığını koydu ve 25 Ocak 1910'da 200 oy alarak Hudeyde'den mebus seçildi. Mahmut Nedim Bey, Yemen Vali Vekilliği de yaptı.

SEYYİD MUHAMMED ABDURRAHMAN EFENDİ

Seyyid Muhammed Abdurrahman Efendi, 1861'de Hudeyde'de doğdu. Hasan Abdülbari Efendi'nin oğludur. Müftülük yaptı. 29 Kasım 1908'de 2115 oy alarak Hudeyde'den mebus seçildi. 10 Ocak 1910'da istifa etti.

TAHİR RECEP EFENDİ

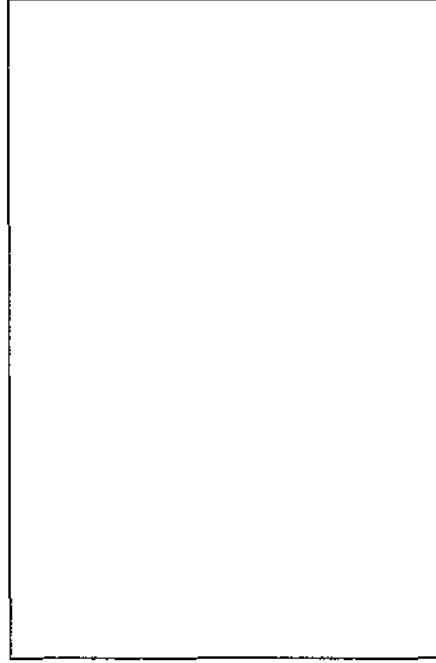
Tahir Recep Efendi, 1859'da Cidde'de doğdu. Yusuf Efendi'nin oğludur. Rüştiye ve Hususiyede okudu. Memurluk yaptı. 29 Kasım 1908'de 4219 oy alarak Hudeyde'den mebus seçildi. 3 Ocak 1910'da istifa etti. Meclis-i Mebûsân'da Askerî Encümen Zabıt Kâtipliği yaptı.

ZÜHTÜ MUSTAFA EFENDİ

Zühtü Efendi, 1861'de Cidde'de doğdu. Hususi mektepte okudu. Rüşumat Başkâtibi iken adaylığını koydu ve 25 Ocak 1910'da 185 oy alarak Hudeyde'den mebus seçildi. Rüşumat Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı. İkinci ve üçüncü devrede de mebus seçilen Zühtü Efendi, 22 Temmuz 1915'te Hudeyde Rüşumat Başmüdürlüğüne atandı, 2 Ekim 1915'te mebusluktan istifa etti.

HÜSEYİN ABDÜLKADİR BİN ALİ EFENDİ

Hüseyin Abdülkadir Bîn Ali Efendi, 1883'te Sana'da dünyaya geldi. Medrese'de okudu. Naıplık yaptı. 20 Aralık 1908'de 125 oy alarak Sana'dan mebus seçildi. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

HÜSEYİN EL HALALİ EFENDİ

Hüseyin El Halali Efendi, 1863'te doğdu. Medresede okudu. Yerim Kazası Kaymakam Vekilliği yaptı. 24 Kasım 1908'de 194 oy alarak Sana'dan mebus seçildi.

MEHMET ABDULLAH MUKHAFÎ EFENDİ

Mehmet Abdullah Mukhafî Efendi, 1868'de Umcan'da doğdu. Medresede okudu. Memurluk yaptı. 23 Kasım 1908'de Sana'dan mebus seçildi. Üçüncü devrede de bu görevini sürdürdü.

SEYYİD AHMED HABBANİ BEY

Seyyid Ahmed Habbani Bey, 1870'de Sana'da doğdu. Harbiyeyi bitirdi. Yaverlik yaptı. Binbaşı iken Ali Halali Efendinin istifası üzerine yapılan ara seçimde adaylığını koydu ve 19 Şubat 1910'da 119 oy alarak Sana'dan mebus seçildi. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevine devam etti.

SEYYİD AHMED BİN YAHYA EL-KİSBİ EFENDİ

Seyyid Ahmed Bin Yahya Efendi, 1876'da Hicretülkebesi'de doğdu. Hususi mektepte okudu. Maliye Müdür Vekili iken adaylığını koydu ve 20 Aralık 1909'da 188 oy alarak Sana'dan mebus seçildi. Yemen'in ıslahına dair bir kanun teklifi hazırladı (30 Mart 1911). İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

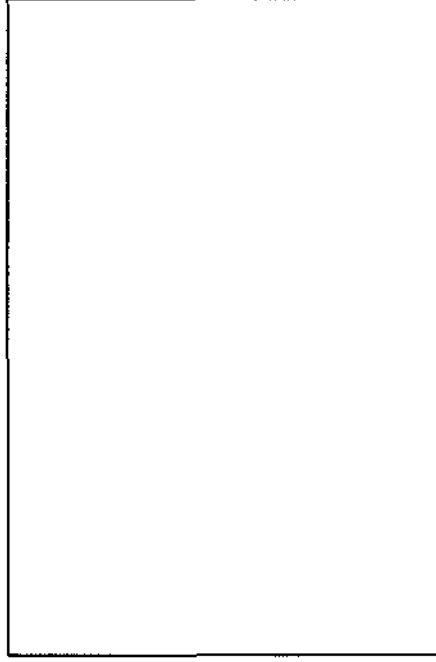
SEYYİD ALİ MUTA EFENDİ

Seyyid Ali Muta Efendi, 1865'te Sana'da doğdu. Medresede okudu. Yemen Evkaf Müdürü iken adaylığını koydu ve 24 Kasım 1908'de 811 oy alarak Sana'dan mebus seçildi. 30 Temmuz 1911'de mebusluktan istifa etti.

SEYYİD ALİ BİN HÜSEYİN EFENDİ

Seyyid Ali Bin Hüseyin Efendi, Sana'dan birinci devrede mebus seçilmiştir.

ŞEYH SALİH SİNDAR EFENDİ

Şeyh Salih Sindar Efendi, 1884'te Sana'da doğdu. İptidai mektepte okudu. Ticaretle uğraştı. 5 Mart 1911'de Taaz'dan mebus seçildi.

ALİ BİN HASAN EFENDİ

1873'te Akkâ'da doğdu. Rüştiyede okudu. Memurluk yaptı. Asir Muhasebe Masraf Kâtibi iken, 4 Ekim 1908'de 62 oy alarak Asir'den mebus seçildi.

ŞEYH SAİT FERACİ EFENDİ

Feraci Efendi, 24 Ocak 1882'de Nebişehir'de doğdu. Saîr Fayiz Efendi'nin oğludur. İptidai mektepte okudu. Kaymakam iken adaylığını koydu ve 3 Kasım 1910'da Asir'den mebus seçildi.

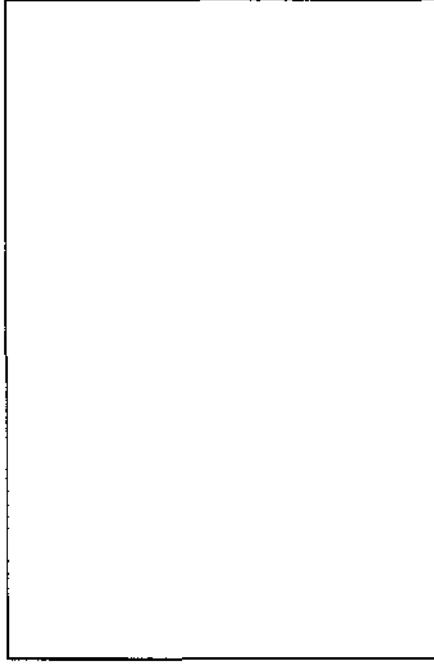
ŞEYH AHMET EFENDİ

Şeyh Ahmet Efendi, birinci devre seçimlerinde Asir'den mebus seçilmiş, 18 Haziran 1910'da vefat etmiştir.

SEYYİD AHMED CENANİ BEY

Seyid Ahmed Cenani Bey, 1869'da Sana'da dünyaya geldi. Harb Okulunun özel sınıfında okudu. Padişah Yaverliği yaptı. 19 Şubat 1909'da 119 oy alarak Sana'dan mebus seçildi. 9 Nisan 1911'de Yemen'in ıslahını öngören on maddelik bir yasa teklifi hazırladı.

HASAN RIZA PAŞA

Bağdat'ta doğmuştur. Darüşşafaka Müdürlüğü yapmıştır. Üçüncü devrede mebus seçilmiştir.

BOLU

MEHMET HABİB EFENDİ

Habib Efendi, 1878'de Bolu'da doğdu. Ahmet Hamdi Efendi'nin oğludur. Harbiyeyi bitirdi. Manastır Mektebi Harbiyesi'nde İnşaatı Askeriye öğretmeni iken adaylığını koydu ve 21 Ekim 1908'de 102 oy alarak Bolu'dan mebus seçildi.

ŞERAFETTİN BEY

Şerafettin Bey, 1864'te Bolu'da doğdu. Vassaf Bey'in oğludur. Rüştü-yede, medresede, hususiyede okudu. Muhasebe Başkâtibi iken adaylığını koydu ve 19 Ekim 1908'de 43 oy alarak Bolu'dan mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Muvazene-i Maliye Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı.

MUSTAFA ZEKİ EFENDİ

Mustafa Zeki Efendi, Taşhancızade Hacı Mehmet Efendi'nin oğludur. 1851'de Bolu'da doğmuştur. Defter-i Hakanî memuru iken, 21 Ekim 1908'de 44 oy alarak Bolu'dan mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevi sürdürmüştür.

BINGAZI

ÖMER MANSUR PAŞA

Ömer Mansur Paşa, 1879'da Bingazi'de doğdu Mansur Kâhya Paşa'nın oğludur. Aşret Mektebini ve Mülkiyeyi bitirdi. Kaymakamlık yaptı. 7 Aralık 1908'de 54 oy alarak Bingazi'den mebus seçildi. İttihat ve Terakki Fırkası Başkan Yardımcılığı, Meclis-i Mebûsân'da Vilayet-i Umumi İdaresi Kanunu Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

YUSUF ŞETVAN BEY

Yusuf Şetvan Bey, 1869'da Bingazi'de doğdu. Askeri Rüştiyeyi bitirdi. Gazetecilik ve Adliye Müfettişliği görevlerinde bulundu. 23 Nisan 1909'da 60 oy alarak Bingazi'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da İkinci Şube ve Arzuhal Encümeni Kâtipliği yaptı. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

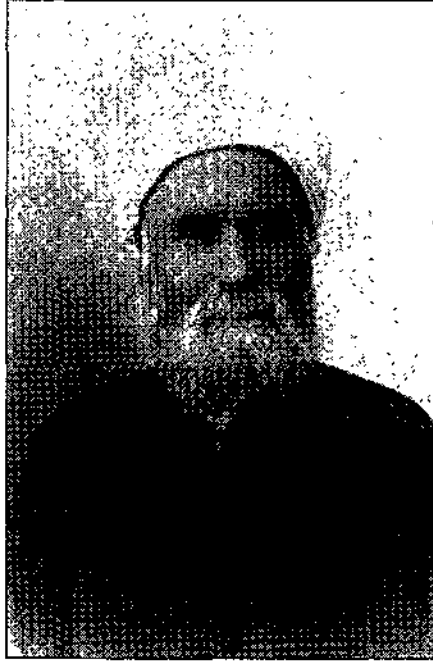
CANİK

ABDULLAH EFENDİ

Abdullah Efendi, Mehmet Feyzullah Efendi'nin oğludur. 1861'de Avrethisar'da doğmuştur. Medresede ve Hukuk mektebinde okumuştur. Kosova Vilayeti Mahkeme-i Fevkalâde Reisiği yapmıştır. 2 Aralık 1908'de 123 oy alarak Canık'ten mebus seçildi. 23 Eylül 1909'da Temyiz Mahkemesine üye olmuştur.

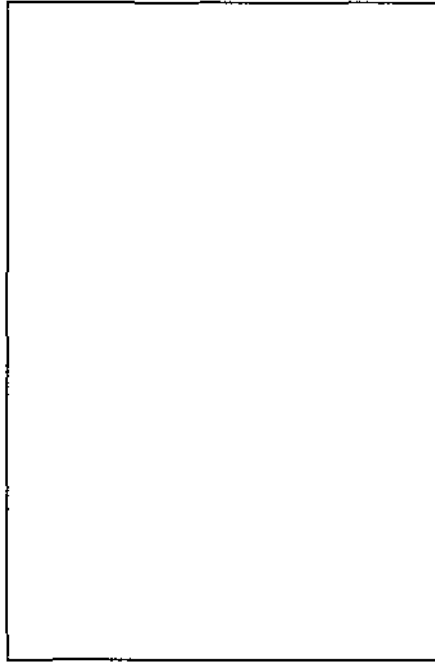
AHMET HAMDİ EFENDİ

Ahmed Hamdi Efendi, 1848'de Çarşamba'da dünyaya geldi. Medrese-
de okudu. Fetvacılık yaptı. 16 Ekim 1908'de 83 oy alarak Canik'ten me-
bus seçildi. İkinci ve dördüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

MEHMET ALİ BEY

Mehmet Ali Bey, Fescizade Mesud Efendi'nin oğludur. 1876'da Kandıye'de (Girit'te) doğdu. Hukuk mektebini bitirdi. 1897'de Şura-yı Devlet Bidayet Müdde-i Umumiliğine Kâtip olarak girdi ve daha sonra çeşitli görevlerde bulundu. Canik Bidayet Ceza Mahkemesi Reisliği yaptı. 16 Kasım 1908'de 107 oy alarak Canik'ten mebus seçildi. 8 Ocak 1911'de "Âdâbı umûmiyyeye mugayir kadın oynatanların ve kız kaçırانların" cezalandırılmasını içeren bir kanun teklifi hazırlamıştır. Birinci dönem sonunda tekrar kamu görevine dönmüş; hâkimlik, savcılık, polis müdürlüğü, mutasarrıflık yapmıştır. Dördüncü devrede yeniden Canik'ten mebus seçilmiştir.

AHMET SAİT EFENDİ

Ahmet Sait Efendi, 1870'de Fatsa'da dünyaya gelmiştir. Medresede okumuştur. Kadı Vekilliği, Naiplik yapmıştır. 13 Mayıs 1911'de 65 oy alarak Canik mebusu seçilmiştir.

SÜLEYMAN NECMİ BEY

Süleyman Necmi Bey, 1871'de Bafra'da dünyaya gelmiştir. Mülkiyeyi bitirmiştir. Mutasarrıflık yapmıştır. 7 Aralık 1908'de 113 oy alarak Canık'ten mebus seçilmiştir. İkinci devrede de aynı görevini sürdürmüştür.

ÇATALCA

DİMİTRİ ZAFİROPULOS EFENDİ

Dimitri Zafiroğlu, 1859'da Silivri'de dünyaya gelmiştir. Rüştiyede okumuştur. Ticaret yapmış, Belediye Reisliğinde bulunmuştur. 25 Ekim 1908'de 22 oy alarak Çatalca'dan mebus seçilmiştir.

İZMİT

AHMET MÜFİD BEY

Ahmet Müfid Bey, 17 Kasım 1908'de 109 oy ile İzmit mebusu seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Kâtiplik ve Maarif Encümeni Reisliğinde bulunmuştur. İkinci devrede de mebusluk görevini sürdürmüştür. 13 Nisan 1326'da Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye Kanunnamesine Küttâb-ı Askeriye ile Sûvâri Zâbitânı hakkında iki madde ilave edilmesi hakkında bir kanun teklifi hazırlayıp Meclis-i Mebûsân Başkanlığına sunmuştur.

ANASTAS EFENDİ

Anastas Efendi, 1869'da Geyve-Ortaköy'de dünyaya gelmiştir. Hukuk mektebini bitirmiştir. Ticaret yapmış, dâvâ vekilliği yapmış, idare meclisi üyelğinde bulunmuştur. 17 Kasım 1908'de de 54 oy ile İzmit'ten mebus seçilmiştir. İkinci ve üçüncü devrede de aynı görevini sürdürmüştür.

RÜŞTÜ BEY

Rüştü Bey, İzzet Efendi'nin oğludur. 1847'de İzmit'te dünyaya gelmiştir. Rüştiye ve medresede okumuştur. Ticaret ve Ziraat işleriyle uğraşmış, memurluk yapmıştır. 19 Kasım 1909'da 100 oy alarak İzmit'ten mebus seçilmiştir. Üçüncü devrede de aynı görevini sürdürmüştür.

KAL'AYI SULTANIYE

SEYYİD ALİ RIZA EFENDİ

Ali Rıza Efendi, 24 Ekim 1908'de 83 oy alarak Biga'dan Mebus seçilmiş, 3 Kasım 1908'de vefat etmiştir.

ARIF İSMET BEY

Arif İsmet Bey, 1870'te dünyaya geldi. Tıbbiyede okudu. Konya'da Belediye doktorluğu yaptı. Daha sonra Biga'ya atandı. Biga Belediye doktoru iken 24 Ekim 1908'de 83 oy ile Biga'dan mebus seçilmiş, 18 Ocak 1911'de vefat etmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Harıclıye Encümeni Mazbata Muharrirliği yapmıştır.

MUSTAFA BEY

Demircizade Mustafa Bey, 1860'da Kal'ayı Sultaniye'de dünyaya gelmiştir. Ziraat ve Ticaretle uğraşmış 10 Nisan 1910'da 53 oy alarak Bi-ga'dan mebus seçilmiştir. Mebusluğuna itiraz edenler olmuş ise de, yapılan incelemede seçimin iptalini gerektirecek bir olay saptanamamış ve mebusluğu geçerli sayılmıştır.

25 Aralık 1911'de Kal'ayı Sultaniye sancağından silah altına alınan-ların ailelerine maaş bağlanması hakkında bir kanun teklifi hazırlamış-tır.

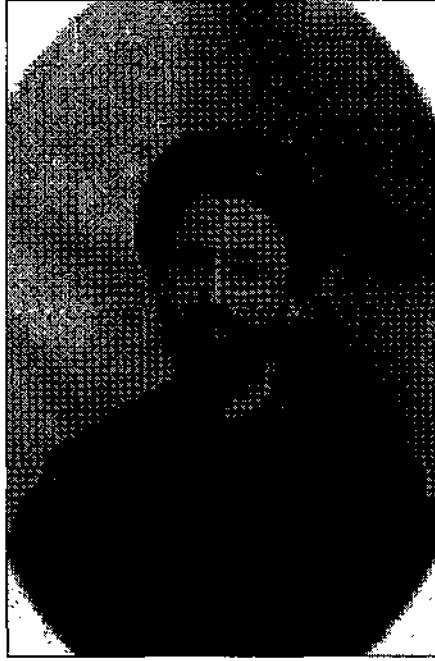
KARESI

ABDÜLAZİZ MECDİ EFENDİ

Bölükzade Abdülaziz Mecdi Efendi, 1865'te Balıkesir'de doğdu. Rüştiye ve medrese de eğitim gördü. 1884'ten 1892'ye kadar Balıkesir Rüştiyesi "muallimi sânilğinde" 1892'den 1893'e kadar Türkçe öğretmenliğinde, 1893'ten 1896'ya kadar da Hanya Mekteb-i Kebiri İslamî Edebiyat öğretmenliğinde bulundu. Ticaret yaptı. 8 Kasım 1908'de 164 oy alarak Karesi'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Kâtiplik yaptı. 4 Nisan 1910'da mebusların imtiyaz almamaları ve imtiyaz işleriyle ilgilenmemelerini içeren bir kanun teklifi hazırladı. İkinci ve üçüncü devrede seçilemeyen Mecdi Efendi Şûrâ-yı Evkaf Azası iken dördüncü devrede yeniden Karesi'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da ikinci başkanlık görevini yaptı, 1944'te vefat etti.

ALİ GALİP EFENDİ

Ali Galip Efendi, Mehmet Asım Efendi'nin oğludur. 1872'de Bahkesir'de doğdu. Medrese ve Hukuk mektebinde okudu. Prezrin'e bağlı Lume kazası Savcı Yardımcısı iken aday oldu ve 1 Aralık 1908'de 119 oy alarak Karesi'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Rûsumat Encümeni Mazbata Muharirliği yaptı. 26 Ocak 1910'da "Rütbe-i İlmiye ve Mülkiyenin" lağvedilmesine ilişkin bir kanun teklifi hazırladı. İkinci ve üçüncü devrede de mebusluk görevine devam etti.

İBRAHİM VASFİ EFENDİ

İbrahim Vasfî Efendi, 1879'da Aydıncık'ta doğdu. Hacı Ali Efendi'nin oğludur. Medresede okudu. Kadılık yaptı. 8 Kasım 1908'de 66 oy alarak Karesi'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Evkaf ve Defter-i Hakani Encümeni Zabıt Kâtipliği yaptı.

MUHARREM HASBİ EFENDİ

Helvacızade Muharrem Hasbi Efendi, 1863'te Balıkesir'de doğdu. Rüştiye ve medresede okudu. Öğretmenlik ve müderrislik yaptı. 7 Kasım 1908'de 139 oy alarak Karesi'den mebus seçildi.

KONSTANTİN SAVAPULOS EFENDİ

Konstantin Savapulos Efendi, Paşallımanı Nahiyesinde doğdu. Fener Rum mektebinde okudu. Bursa Reji idaresinde çalıştı. 25 Ocak 1909'da 49 oy alarak Karesi'den mebus seçildi. İkinci, üçüncü devrede de mebusluk görevine devam etti.

ŞEFİK EFENDİ

Şefik Efendi, 8 Kasım 1908'de 171 oy alarak Karesi'den mebus seçildi. 23 Eylül 1909'da Temyiz Mahkemesi üyeliğine atandı.

KUDÜS

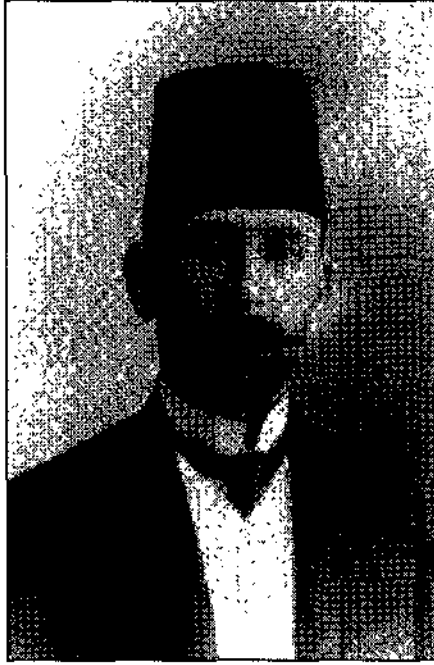
RUHİ EL HALİDİ BEY

Ruhi El Halidi Bey, 1863'te Kudüs'te dünyaya geldi. Mülkiye'de okudu ve Paris'te siyasi bilimler eğitimi gördü. Başşehbendar iken aday oldu ve 2 Kasım 1908'de 67 oy alarak Kudüs'ten mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da İdare Memurluğu ve Birinci Reis Vekilliği yapan Halidi Bey, ikinci devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

HAFIZ EL SAİD BEY

Hafız El Said Bey, 1842'de Gazze'de doğdu. Hususi mektepte okudu. Gazze Kaymakam Vekilliği yaptı. 2 Kasım 1908'de 51 oy alarak Kudüs'ten mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Rûsumat Encümeni Reislîği görevinde bulundu.

SAİD EL HÜSEYNİ BEY

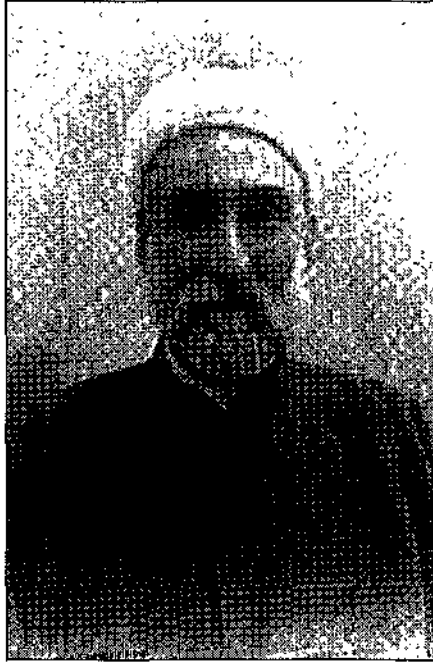
Said El Hüseyinî Bey, 1868'de Kudüs'de doğdu. Beyrut'ta Sultani mektebinde okudu. Kudüs Belediye Reislîği yaptı. 7 Kasım 1908'de 59 oy alarak Kudüs'ten mebus seçildi. Üçüncü devrede de mebusluk görevini sürdürdü.

MEDİNE-İ MÜNEVVERE

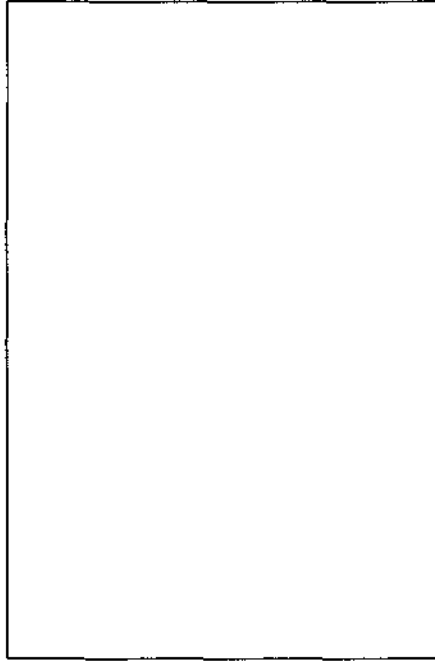

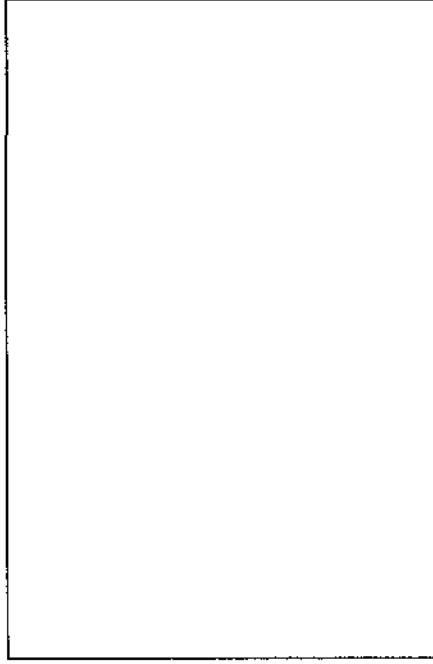
SEYYİD ABDÜLKADİR HAŞİMİ EFENDİ

Abdülkadir Haşimi Efendi, 1846'da Medine'de doğdu. Ulûm-u Âliye eğitimi aldı. Şer'iyye Mahkemesi Başkâtibi iken 30 Ekim 1908'de 10 oy alarak Medine-i Münevvere'den mebus seçildi. Meclis-i Mebûsân'da Hicaz Demiryolu Komisyonu Reislüğünde bulundu.

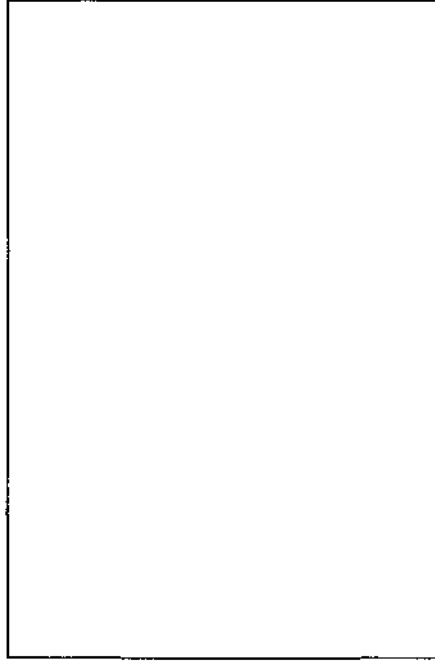
ME'MUN BERRİ EFENDİ

Me'mun Berri Efendi, 1856'da Medine'de dünyaya gelmiştir. Müftülük yapmıştır. Üçüncü devrede mebus seçilmiş, fakat devreyi tamamlamadan 13 Aralık 1915'te istifa etmiştir.

ŒEYH AHMED SAFİ EFENDİ

Me'mun Berri Efendi'nin yerine seçilmiştir.

SEYYİD AHMED SENAFİ EFENDİ

Ahmed Senafi Efendi, 1863'te Medine'de doğdu. Belediye Başkanlığı yaptı. 90 oy alarak üçüncü devrede Medine'den mebus seçildi.

URFA

MAHMUT NEDİM BEY

Kürçüzade Mahmut Nedim Bey, 1872'de dünyaya gelmiştir. Medrese'de okumuştur. Mahkeme üyeliği yapmıştır. 5 Aralık 1908'de 45 oy alarak Urfa'dan mebus seçilmiştir.

ZOR

HIDIR LÜTFÜ EFENDİ

Hıdır Lütfü Efendi, 1865'te Zor'da dünyaya gelmiştir. Rüştüeyi bitirmiştir. Memurluk yaparken seçimlerde aday olmuş ve 12 Kasım 1908'de 19 oy alarak Zor'dan mebus seçilmiştir. Meclis-i Mebûsân'da Dahiliye Encümeni Zabıt Kâtipliği, Evkaf-ı Hümayûn Encümeni Reislîği yapmıştır.

1877 MECLİS-I MEBÛSÂN UYELERİ'NİN İSİM LİSTESİ

SOLDAN SAĞA

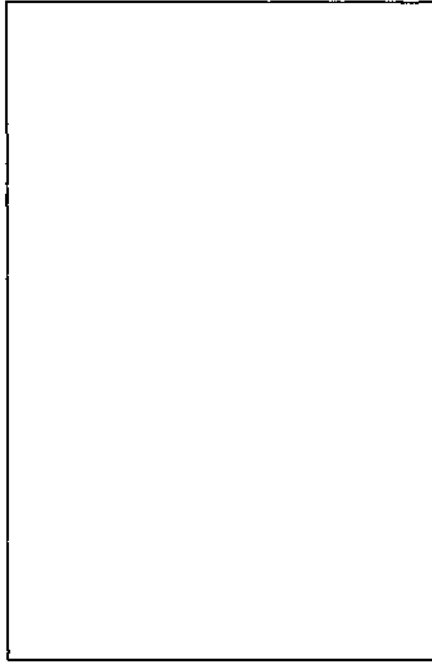
- 1 Meclis-i Mebusan Reisi - Ahmet Vefik Paşa
- 2 Reis-i Sâni, Dersaadet - Ohannes Efendi
- 3 Aydın - Ahmet Efendi
- 4 Edirne - Şerif Bey
- 5 İstanbul - Hacı Ahmet Efendi
- 6 Kudus - Yusuf Ziya Efendi
- 7 Diyarbekir - Mesut Efendi
- 8 Silistre - Ali Paşa
- 9 Edirne - Rifat Efendi
- 10 Dersaadet - Hakkı Mustafa Bey
- 11 Selânik - Dramalı Tahir Ömer Paşa
- 12 İzmir - Hacı Mehmet Efendi
- 13 Harput - Hacı Hafız Mahmut Efendi
- 14 Trablusgarb - Süleyman Kaplan Efendi
- 15 Edirne - Hasan Bey
- 16 Suriye - Halit Efendi
- 17 Bosna - Ali Efendi
- 18 Yanya - Ali Naki Bey
- 19 Suriye - Nikasmen Efendi
- 20 Bursa - Pavlakı Efendi
- 21 Ankara - Abdü Bey
- 22 Dersaadet - Sebuhi Maksudiyan Efendi
- 23 Yanya - Mustafa Bey
- 24 Bağdat - Abdurrezzak Bey
- 25 Ankara - Süleyman Refik Efendi
- 26 Halep - Sadı Efendi
- 27 İzmir - Ragıp Bey
- 28 Medine - Seyyid Ahmet Efendi
- 29 Bosna - Mehmet Bey
- 30 Halep - Nafi Bey
- 31 Bosna - Fehmi Efendi
- 32 Edirne - Rupen Yazıcıyan Efendi
- 33 Yanya - Nikola Çanaka Efendi
- 34 Sofya - Petko Teodor Efendi
- 35 Bursa - Şakı Yavermiyan Efendi
- 36 Tuna - İstenafaki Teodorov Efendi
- 37 Manastır - Hacı Süleyman Efendi
- 38 İşkodra - Yusuf Efendi
- 39 Halep - Huseyin Efendi
- 40 Preveze - Veysel Bey
- 41 Kosova - Sazıvar Bey
- 42 Konya - Huseyin Çelebi Efendi
- 43 İstanbul - Vasilaki Bey (Serakyoti)
- 44 Trablusşam - Nufel Bey
- 45 Edirne - Huseyin Efendi
- 46 Yanya - Zeki Bey
- 47 Tuna - Şakir Efendi
- 48 Kıbrıs - Mehmet Bey
- 49 Trablusgarb - Mustafa Efendi
- 50 Edirne - Belga Yorgakı Kara Mikov Efendi

- 51 Edirne - Ceridzâde Hâci Panayotaki Efendi
- 52 Manastır - Avram Efendi
- 53 Sofya - Feyzi Efendi
- 54 Selânik - İstifanaki Efendi
- 55 Tuna - Nuri Efendi
- 56 Cezayir-i Bahr-ı Sefid - Zafiraki Pandideminos Efendi
- 57 Selânik - İsmail Efendi
- 58 Beyrut - Huseyin Efendi
- 59 Golos - Kantara Efendi
- 60 Bağdat - Menaham Danyel Sulhi Efendi
- 61 Konya - Fasih Efendi
- 62 İstanbul - Astarcihar Kâhyası Hacı Ahmet Efendi
- 63 Selânik - Vasılakı Efendi Papazoğlu
- 64 Bağdat - Abdurrahman Bey
- 65 Yemen - Şeyh Ali Efendi
- 66 Aydın - Yanaku Efendi
- 67 Trabzon - Ali Efendi
- 68 Sivas - Mehmet Ali Efendi
- 69 Bosna - Yaver Efendi
- 70 Cezayir-i Bahr-i Sefid - Nikolaki Efendi
- 71 Erzurum - Rauf Bey
- 72 İstanbul - Ahmet Hilmi Efendi
- 73 Bosna - Yusuf Efendi
- 74 Erzurum - Hamzaî Efendi
- 75 - Corci Efendi
- 76 Konya - Simonaki Efendi
- 77 İstanbul - Hasan Fehim Efendi
- 78 Siroz - Mihalaki Bey
- 79 Bosna - Petraki Petroviç Efendi
- 80 Edirne - Teodoros Efendi
- 81 Halep - Manuk Karacıyan Efendi
- 82 Erzurum - Ahmet Muhtar Efendi
- 83 Manastır - Dimitrios Rumi Efendi
- 84 Sofya - Zaharya Efendi
- 85 Trabzon - Yorgakı Efendi
- 86 Cezayir-i Bahr-ı Sefid - Hâci Vasıl Bogalıdıs Efendi
- 87 İşkodra - Anceלו Dodmasei
- 88 Bosna - Petraki Efendi
- 89 Edirne - Atenodurus
- 90 Adana - Kâzım Bey
- 91 Bosna - Süleyman Bey
- 92 Ankara - Altın Top Mike
- 93 Sivas - Agop Şahniyan Efendi
- 94 Manastır - Rifat Bey
- 95 Hersek - İstefan Haranpopoviç
- 96 Erzurum - Danyel Karacıyan Efendi
- 97 Hersek - İbrahim Bey
- 98 Kestem - Nuri Bey
- 99 Kastamonu - Salım Efendi

IV. BÖLÜM

SADRAZAMLAR
(1908 - 1922)

MEHMET KÂMİL PAŞA
(1832 - 1913)

1832 yılında Kıbrıs'ın Lefkoşe Kasabasında doğan Mehmet Kâmil Paşa, Topçu Yüzbaşı Salih Ağanın oğludur.

Mehmet Kâmil önce Kıbrıs'ta okumuş, Arapça, Farsça, Rumca ve Fransızca'yı öğrenmiştir. 1845'te Mısır'a giderek Lisan Mektebine girmiştir. Buranın Harbiye Mektebi şekline dönüştürülmesiyle askerlik eğitimi de görmüş oldu. Bu arada özel öğretmenlerden aldığı derslerle İngilizce öğrendi. 1848'de Mısır Valisi Abbas Paşanın tercümanlık ve kâtiplik işlerinde bulundu ve Mısır'da Binbaşı oldu.

Abbas Paşanın oğlu İlhami Paşaya dil öğretmekle görevlendirildi. Abdülmecid'e damat oldu.

1860 yılında kendi isteği ile Kıbrıs Evkaf Müdürlüğüne atandı. Ancak 2,5 yıl sonra bu görevden azledildi.

Yunanlıların Kıbrıs'taki faaliyetleri üzerine Tuzla Kaymakamlığına, 1863'te Kıbrıs Muhasebeciliğine atandı. Dört ay sonra Sayda Eyaleti Mu-

hasebeciliğine ve Suriye Vilayeti'nin Merkez Mutasarrıflığına naklolunarak rutbesi Mirımıranlığa yükseltildi. Yedi ay sonra Beyrut Mutasarrıflığına ve Suriye Vilayeti Politika Memurluğuna tayin olunarak, Rumeli Beylerbeyi payesi verildi. 1869'da Trablusşam'a Mutasarrıf oldu. Yine aynı yıl Halep Vilayeti Merkez Mutasarrıflığına, Vilayet Umuru Ecnebiye Muduriyetine atandı. Sekiz ay sonra Filibe Mutasarrıflığına geçti, gitmeden önce Kudus Mutasarrıflığı da yaptı. Yedi ay sonra Mutasarrıflığın Vilayete donuşturulmasıyla 1872'de Hersek ve ikinci kez Beyrut Mutasarrıflığına, 1873'te de ikinci kez Kudus Mutasarrıflığına atandı. 1875'te Sakız, 1876'da üçüncü kez Beyrut Mutasarrıflığına, 1877'de Kosova Valiliğine ve bunu takiben Halep Valiliğine getirildi. Halep'te iken İngiliz Konsolosu ile arasının açılması üzerine, II Abdülhamit tarafından İstanbul'a çağırıldı. Halep'te İngiliz düşmanı görünerek hakkında şikâyet edilmesini ve bu sayede sarayın gozune girmesini kendisinin düzenlediği söylenir.

İstanbul'a çağırılınca, önce Dahiliye Musteşarlığına sonra da Evkaf ve Maarif Nazırlığına, 1883'te Aydın Valiliğine atandı. Bu ildeki eşkiya hareketlerini bastırdı.

1884'te Bulgarların Şarkî Rumeli Vilayetinde çıkardıkları bir olay üzerine Said Paşa Sadrazamlıktan çekilmek zorunda kalınca yerine sadrazam oldu.

Kâmil Paşanın bu ilk Sadrazamlığı 6 ay kadar sürdü. 1895'te ikinci kez Sadrazam olmuşsa da bir süre sonra azledilerek Aydın Valiliğine atandı. Böylece İstanbul'dan uzaklaştırılmış oldu.

Kâmil Paşanın Aydın'da sürgün olarak valilik etmesi onun halk arasında sevilmesine ve tanınmasına neden oldu. Doğru sozlu olması, ruşvet almaması bu sevginin oluşmasında en önemli etkenlerdir.

II Meşrutiyetin ilânı üzerine Said Paşa Sadrazamlığa getirilince Kâmil Paşa da Vukelâ Heyetine alınarak İstanbul'a getirildi. Said Paşa Sadrazamlıktan ayrılınca onun yerine üçüncü kez Sadrazamlığa getirildi. Osmanlı İmparatorluğu tarihinde ilk kez hükümet programı hazırlayan Sadrazam oldu. Osmanlı İmparatorluğunda Meşrutî sistemin gereklerini yerine getirebilmek için Meclis-ı Umumînin açılmasına büyük bir önem verdi. Seçimlerin yapılarak Meclis-ı Umumînin açılmasını sağladı. Ancak Meclis-ı Mebûsân'ın kendisinden istediği açıklamayı ertelemek istemesi üzerine verilen güvensizlik oyları ile Sadrazamlıktan ayrıldı. Bundan sonra İttihatçılarla Kâmil Paşanın arası iyice açıldı. İttihat ve Terakkînin o zaman tuttuğu Said Paşa ile de aralarına düşmanlık girdi.

Kâmil Paşa, İttihat ve Terakki Hükümetinin düşmesi üzerine yerine geçen Gazi Ahmet Muhtar Paşa Kabinesine Şûrayı Devlet Reisi olarak girdi. Gazi Ahmet Muhtar Paşanın istifası üzerine 1912'de dördüncü kez Sadrazamlığa getirildi. Bu son Sadrazamlığından Balkan Savaşının felakete bitmesi ve İttihatçıların Bâb-ı Âli'yi basmaları üzerine çekildi ve memleketi olan Lefkoşe'ye giderek orada öldü (1913).

HÜSEYİN HİLMİ PAŞA
(1855 - 1922)

22 Kasım 1855 (12 Rebiülevvel 1272) 'te Midilli Adasında Sarlice civarında, Şıryane Köyünde doğdu. Babası tüccardan Kütahyalı zade Mustafa Efendi idi.

Hüseyin Hilmi, Sarlice Sıbyan Mektebinde okuduktan sonra öğrenimine devam etmek üzere Girit'e gitti (1873- 1290). Birinci sınıf dâvâ vekâleti diplomasını alarak 1874 (1291) de maaşsız olarak Midilli Tahrirat Kalemine girdi.

1875'te Midilli Tahrir-i Emlâk Seyyar Fırkası mukayyidliğine, 1875-1292)'de Tahrir-i Emlâk Kalemî Vukuat Kitabetine, 1876' (1293)'da o Kalemî Başkitabetine, 1881' (9 Cumadelahire 1298) de Midilli Tahrirat Müdüriyetine, (8 Şevval 1300) 12 Ağustos 1883'te Aydın Vilayeti mektupçuluğuna tayin oldu.

1885 (1302)'te Naşit Paşanın Valiliğinde Suriye Vilayeti Mektupçuluğuna, 1885 (1303)'te ilaveten Suriye'deki Arazî-i Seniye Komisyonu fahri üyeliğine tayin edilerek, 1887 (1305)'de Üçüncü Rütbe-i Osmanî, 1890 (1308)'da Rütbe-i Ulâ rütbesi verildi.

1891'de Mektupçuluktan istifa etti. Aynı yıl Padişahın Burdur Sancağı dahilindeki çiftliklerinin muvakkat memurluğuna atandı. 1892'de Bağdat'daki Arazi-i Seniye İdare Müdürü oldu. Hastalığını ileri sürerek istifa etti. 1893'te Mersin Mutasarrıflığına atandı.

1893te yeni oluşturulan Mean Mutasarrıflığına tayin edildi ve 1894'te İkinci Rütbe Mecidi Nişanı verildi.

1896'da Beyrut Vilayetinin Nablus Mutasarrıflığına gönderildi. Aynı yıl tekrar Mean Mutasarrıflığına atandıysa da, bir süre sonra 25 Temmuz 1896'da görevinden alındı.

Aralık 1896'da Süleymaniye Mutasarrıflığına tayin edildi. Ancak ardından istifa etti. 1897'de Adana Valiliğine atandı.

1898'de Yemen Valiliğine getirildi. Görevden aldığı bir kaymakamın tuttuğu kişi tarafından kurşunlandı. Uzun süre tedavi altında kaldı. Gerek bu sebeplerden, gerekse Ordu Müşiri Abdullah Paşa ile aralarının bozulması üzerine valilik görevini yerine getiremediğinden 1902'de azledildi. Hemen ardından Rumeli Vilayeti Müfettiş-i Umumiliğine getirildi.

1908'de Kâmil Paşa Hükümetinde Dahiliye Nezaretine atandı. Fakat bir süre sonra istifa etti. Kâmil Paşa güvensizlik oyu ile Sadrazamlıktan düşünce yerine Sadrazam oldu. 31 Mart Olayı üzerine istifa etti. İsyân bastırıldıktan sonra tekrar Sadrazamlığa getirildi. Aynı yıl (29 Şevval 1327-31 Teşrinievvel 1325) Heyet-i Ayân üyeliğine atandı.

Sadareti sırasında Bosna, Hersek ve Bulgaristan sorunlarının çözümü, Adana'daki asayişin sağlanmasıyla uğraştı. 1910'da istifa etti.

Hüseyin Hilmi Paşa, İttihat ve Terakki'nin zorlamasıyla istifa ettiği yolundaki haberleri yalanlayarak "kendince gördüğü lüzum" gereği istifa ettiğini belirtmişse de bu lüzumu açıklamamıştır.

Hüseyin Hilmi Paşa istifa ettikten bir süre sonra seyahat amacıyla Avrupa'ya gitti ve uzun süre kaldı. Dönüşünde Meclis-i Ayân'a devam etti. Maliye Encümeni Başkanlığında bulundu. Malî işlerin düzeltilmesine çalıştı.

Gazi Ahmet Muhtar Paşanın Sadrazamlığı sırasında Adliye Nazırı oldu. Birkaç ay sonra istifa etti.

1912'de Viyana Sefaretine atanan Hüseyin Hilmi Paşa, vefat edinceye dek Viyana'da kaldı.

Çalışkan, gayretli, zeki bir devlet adamı olarak tanınmıştır.

AHMET TEVFİK PAŞA
(1845 - 1936)

1845 yılında Uskudar'da doğmuştur Ferikandan İsmail Paşa'nın oğludur

İlk tahsilini bitirdikten sonra askeri okula devam etti Suvarı Mulazımı iken askerlik mesleğinden ayrılarak Bâb-ı Âli Tercume Odasına girdi Yetenek ve çalışkanlığı sayesinde kısa zamanda yükseldi 1872'den, Harıcıye nezaretine getirildiği 1895'e kadar Roma, Viyana, Berlin, Atina ve Petersburg elçiliklerinde ikinci kâtiplik ve maslahatguzarlık yaptı

14 yıl Harıcıye Nazırlığı yapan Tefik Paşa, II Abdulhamid'in güven ve takdirini kazanmıştı Nitekim 1908'de Meclis-i Ayân uyeliğine atandı Ancak 1909 Şubatında Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın istifası ve hükümetin dağılması üzerine o da görevden ayrıldı Kısa süre sonra Londra Elçiliğine tayin edildiyse de 31 Mart Olayı ile ortaya çıkan hükümet buhranı üzerine yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi (14 Nisan 1909) Ancak II Abdulhamid'in tahttan indirilerek V Mehmet'in padişah olması üzerine 6 Mayıs'ta Sadarettten ayrılarak Londra Elçiliğiyle tekrar İngiltere'ye gitti

1914'te I. Dünya Savaşının başlamasına kadar bu görevde kaldı. Savaş sonunda Talât Paşa'nın yerine hükümeti kurmakla görevlendirildi. Ancak İttihat ve Terakki Partisi'nin devam eden müdahaleleri yüzünden görevi kabul etmedi. Buna karşılık Vahdettin tarafından Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra istifa eden İzzet Paşa'nın yerine Sadarete tayin edildi (11 Kasım 1918). Tevfik Paşa'nın Sadrazamlığının ikinci günü İtilaf Devletleri gemileri, İstanbul'a girdi. Padişah da çeşitli sebeplerle Meclisi feshetti (21 Aralık 1918). Tevfik Paşa da kabinede yapmayı tasarladığı değişiklikler nedeni ile bir süre sonra görevden ayrıldıysa da ardından yeniden hükümeti kurmakla görevlendirildi. Kabineyi istediği gibi kurmasına rağmen hiçbir iş göremiyerek istifaya mecbur oldu ve yerini Damat Ferit Paşa'ya bıraktı. Bundan sonra iki yıl Ayân Reislığı ve Paris'te toplanan Barış Konferansı'nda delegelik yaptı. Daha sonra Sadareten çekilen Damat Ferit Paşa'nın yerine 21 Ekim 1920'de Osmanlı Devleti'nin son kabinesini kurdu.

21 Şubat - 12 Mart 1921 tarihleri arasında Londra'da toplanan konferansa, Ankara Hükümetinin yanısıra İstanbul Hükümetini temsilen katıldı. Kendisine söz hakkı verildiğinde, "söz asıl milletin vekillerine aittir, binaenaleyh Anadolu Heyetine söz verilmesini teklif ve rica ederim." diyerek sözü Ankara temsilcilerine bıraktı. 1 Kasım 1922'de Saltanat resmen kaldırılınca, 4 Kasım 1922'de Tevfik Paşa istifa ederek idareyi Ankara Hükümetinin temsilcisi Refet Paşaya bıraktı.

Soyadı Kanunu çıktıktan sonra "Oktay" soyadını alan Tevfik Paşa, dürüst, sabırlı, açık sözlü, doğru bir kişiydi. Herkes tarafından sayılır ve güvenilirdi. En kritik anlarda Sadarete getirilmesinin nedeni de budur.

İBRAHİM HAKKI PAŞA
(1863 - 1918)

1963'te Beşiktaş'ta doğdu. Kafkasya'dan göç etmiş Gürcü bir aileden gelen Şehremaneti Meclis Reisi Remzi Efendinin oğludur. İbrahim Hakkı Paşa Mahallesi'ndeki Rüştüye Mektebinden sonra Mektebi Mülkiyenin İdâdi ve Âli bölümlerini bitirerek 1298 yılında mezun olmuş ve Tahrirat-ı Hariciye Kalemine maaşsız tayin edilmiştir. Daha Rüştüye Mektebindeyken özel hocalardan İngilizce ve Fransızca dersleri almıştı. Bir yıl sonra Padişahın özel hazinesinden verilen maaş ile mâbeyn mütercimi olmuştur (1883). Polisiye romanlardan hoşlanan II. Abdülhamit'e bu tür romanları çevirmiştir. 1886'da Mekteb-i Hukuk'ta "Tarih" ve "Hukuk-u Siyasiye", Ticaret Mektebi'nde "İlm-i Servet" ve "Hukuk-u Ticaret" dersleri okutmuştur. Ancak 1889'da Paşanın serbest öğretimi hoş görülmemekle Mekteb-i Hukuk'taki "Tarih" dersi kaldırılmıştır. Bir yıl sonra "Hukuk-u İdare", bir yıl sonra da "Hukuk-i Düvel" derslerini yürütmüştür.

Mabeyn mütercimliği ve öğretmenliğin yanı sıra 1894'te Meclis-i Sıhhiye üyeliği de yapmıştır. Yine aynı yıl Bâb-ı Âli Hukuk Müşavirliğine tayin edilmiştir.

Diğer taraftan, Bosnalılara ait işlerin tasfiyesi için kurulan komisyon başkanlığına, Rumeli şimendifer tahvilâtı ve Beyrut rıhtımı için oluşturulan komisyona, Makedonya, Arnavutluk maliye ve adliye işlerini teftiş heyetine ve Cebel-i Dürzî tahkikatına katılmıştır.

1896'da Girit Adası yönetimini ıslâh için Hanya'ya gitmiştir. Yine aynı yıl II. Abdülhamit'in bazı gizli tebligatını Bulgaristan Prensi Ferdinand'a bildirmek için, Sofya'ya gönderilmiştir.

Kısaca, tartışmalı ne kadar devletlerarası hukukî ve siyasi konular varsa, hemen hepsinde İbrahim Hakkı Paşayı görmek mümkündür. İ. Hakkı Paşa, 30 kadar diplomatik komisyonda başkanlık veya üyelik yapmıştır.

II. Meşrutiyetin ilânını izleyen dönemde önce (17 Temmuz 1304) Maarif Nezaretine, bir süre sonra da buna ilaveten Dahiliye Nezaretine getirilmiştir 11 Ağustos 1324 (1908). 4 Kânunuevvel 1324'te Roma Büyükelçiliğine atanmış, İstanbul'dan ve verdiği derslerden ayrılmıştır.

Roma'da sefir iken Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşanın istifası üzerine, 12 Ocak 1910'da Sadrazamlığa atanmıştır. Sadrazamlığı sırasında bir ara Nafia Nezaretine vekâlet etmiş, 1327 Ağustosunda da Hariciye Nezareti kendisine verilmiştir.

Sadarete tayini ile vezâret payesini de alan İbrahim Hakkı Paşaya ayrıca Darülfünun-ı Osmanî fahri öğretim üyeliği payesi de verilmiştir.

İbrahim Hakkı Paşa, 29 Eylül 1911'de İtalyanların Trablusgarp'a saldırmaları üzerine istifa etmiştir.

Balkan Savaşından sonra iş başına gelen İttihat ve Terakki Kabinesi tarafından İngiltere ile Osmanlı İmparatorluğu arasında ihtilafı olan Bağdat hattı sorununun çözümü için delege olarak Londra'ya gitmiş, görüşmelerde başarı sağlamak üzere olduğu bir sırada I. Dünya Savaşı'nın ilân edilmesi üzerine Türkiye'ye geri dönmüştür.

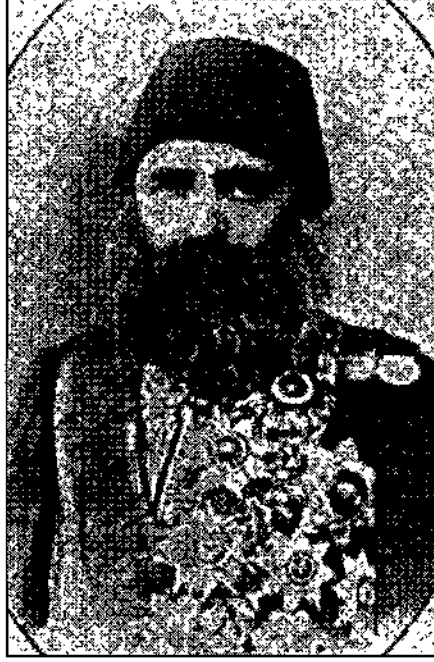
İbrahim Hakkı Paşa, 1916 yılında Berlin Büyükelçiliğine atanmış, Brestlitovsk Konferansında Sadrazam Talât Paşanın Başkanlığındaki heyette görev almıştır. 1918 yılında Berlin'de ölmüştür.

İbrahim Hakkı Paşa, XIX. Yüzyıl sonu ile XX. Yüzyıl başlarında Osmanlı Türkiyesinde yetişmiş bilim ve tecrübeye sahip, modern ve yenilikçi bir siyaset adamı idi.

Batıda eğitim görmemiş olmasına rağmen aldığı özel derslerle İngilizce ve Fransızca'yı öğrenmiş, son zamanlarda da Almanca öğrenmiştir. Osmanlı tarihinde ilk kez, İstanbul'da yaşayan seleflerini ziyaret eden Sadrazam, İbrahim Hakkı Paşadır.

Bilim ve sanata büyük önem veren İbrahim Hakkı Paşa, Sadareti zamanında basın özgürlüğünü korumaya özen göstermiştir. "Tarih-i Umumi, Hukuk-ı Düvel, Muhtasar İslâm Tarihi, Hukuk-ı İdare" gibi çeşitli eserleri vardır.

SAİD PAŞA
(1838 - 1914)

1838 yılında Erzurum'da doğdu. Babası Tâhran Maslahatgüzarı Ali Namık Efendidir. Said Bey önce Erzurum'da sonra da İstanbul'da medrese tahsili gördü. Ayrıca özel hocalardan yeni ilimleri ve Fransızca'yı öğrendi.

Said Bey babasının 1853'te İstanbul'da ölümü üzerine kalabâhk ailesini geçindirmek için memuriyet hayatına atıldı. İlk girdiği Erzurum Vilayeti Tahrirat Kâtipliğinden 1273 (1856/1857)'te Anadolu Ordusu Tahrirat Kalemine geçti. 1275 (1858/1859)'te ordu fevkalâde heyeti ile birlikte İstanbul'a geldi. Orada Meclis-i Vâlâ Hulefahğına nakledildi ve 1278 (1861/1862)'de Adalar bölgesini ihtiva eden 7. Belediye Dairesi Reisliğine ek görevle tayin oldu. 1279 (1862/1863)'da Rumeli Teftiş Heyeti Başkâtibi sıfatıyla Rumeli vilayetlerini dolaştı. Geniş Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki parçasını tanımaya vesile olan bu görev sırasında muhakeme heyeti reisliği de yaparak bir çok yüksek memuru muhakeme etti. Dönüşte Meclis-i Vâlâ Başkâtipliğine yükseldi.

Said Bey, Cemâziyelevvel 1284 (Eylül 1867)'de Matbaa-i Âmire Müdürlüğüne tayin oldu. Ardından bu görevine, devletin resmî gazetesi Takvim-i Vakâyî'nin Müdürlüğü eklendi. Rebiülâhîr 1285 (Temmuz/Ağustos 1868)'de yeni kurulan Şûrâyı Devlet Daire Muavinliğine getirildi. Bu kurumun çeşitli dairelerinde baş muavinliklerde bulundu ve 1288 (1871)'de Divân-ı Ahkâm-ı Adliye Muhakemat Dairesi Başkâtibi oldu. 17 Zilkade 1290 (6 Ocak 1874)'da Ticaret Nezareti Mektupçuluğuna tayin oldu. 6 Safer 1291 (25 Mart 1874)'de Sadaret Mektupçuluğuna terfi ettiği halde, 21 Ramazan 1292 (21 Ekim 1875)'de Maarif Nezareti Mektupçuluğuna naklolundu. Ancak bu görevinde fazla kalamadı, 20 Zilkade (18 Aralık)'de Meclis-i Ticaret ve Ziraat azalığına nakledildi.

II. Abdülhamîd'in cülusu üzerine Mabeyn Başkâtipliğine getirildi. Bu makamdaki çalışması ile Padişahın takdirini ve güvenini kazandı. Kanun-ı Esasî metninin incelenmesinde Padişaha özel müşavirlik yaptı.

Kanun-ı Esasî'nin ilânından sonra 22 Safer 1294 (8 Mart 1877)'te "Vezir" payesine yükselen ve "Paşa" unvanını alan Said Paşa, 2 Nisan 1877'de Ayân azalığına tayin edildi. 3 Zilkade (9 Kasım) 1877'ye kadar ek memuriyet ile Hazine-i Hassa Nazırı oldu. 7 Muharrem 1295 (11 Ocak 1878)'te Dahiliye Nezaretine nakledildiyse de, Ahmet Vefik Paşanın Başvekâleti kabulü için ileri sürdüğü şartlardan biri Said Paşanın azlı olduğundan, 1 Safer (14 Şubat)'de Nezaretten ayrıldı ve ikinci kez Hazine-i Hassa Nezaretine tayin oldu. Ancak 1,5 ay sonra bu görevden de azledildi.

Said Paşa 15 Rebiülâhîr 1295' (18 Nisan 1878) te Ayân Riyasetine yükseldi. Ali Suavi olayı üzerine İstanbul'dan uzaklaştırılmak amacıyla 5 Cemaziyelâhîr (6 Haziran)'da Ankara Valiliğine tayin edildi. Said Paşa, Ali Suavi olayı ile ilgisi olan Damat Mahmut Paşanın adamı sayılıyordu. İstanbul'dan uzaklaştırılmasının nedeni de budur. Bununla beraber Ankara Valiliği görevinin değiştirilmesi konusundaki ricası kabul edilerek, 4 gün sonra Hüdavendigâr (Bursa) Valiliğine nakloldu.

Said Paşa Bursa'da 6 ay kadar kaldıktan sonra İstanbul'a dönmesine izin verildi. 3 Zilhicce (28 Ekim)'de üçüncü kez Hazine-i Hassa Nezaretine ve 9 Zilhicce (4 Aralık)'de Adliye Nezaretine tayin oldu. Osmanlı Nizamiye Mahkemelerinde Müdde-i Umumîlik Müessesesinin kuruluşu, Ceza Usulü ve Ticaret Usulü kanunlarının hazırlanışı, Adliye Nezaretinde gerçekleştirdiği ıslahatlardır.

Said Paşa, 3 Zilkade 1296 (18 Ekim 1879)'da Başvekâlete getirildi. Said Paşa, bu ilk Başvekilliğinde malî ıslahat ile uğraştı. Devlet 1875 yılında dış borçların faizini bile ödeyemeyecek duruma düşmüştü. Said Paşa hazine açığını kapamak ve devlet bütçesini denkleştirmek amacıyla tasarruf tedbirleri alarak memur maaşlarını azalttı. Bu arada kendi ma-

aşını da 90 000 kuruştan 25 000 Kuruşa indirdi. Meclis-i Vükelâda Padişahın hal'i görüşüldüğüne dair, Yıldız Sarayına verilen bir jurnal üzerine, 1 Receb 1297 (9 Haziran 1880)'de Başvekâletten azledildi.

12 Eylül'de ikinci kez Başvekâlete getirildi. Başvekilliğin ilk aylarında Tunus sorunu ile ilgilendiyse de Tunus'un Fransızlar tarafından işgalini önleyemedi (7 Nisan 1881). 28 Muharrem 1299 (20 Kânun I. 1881)'da Düyûn-ı Umumî İdaresini kurdu. 1876 Eylülündeki 254 292 000 Sterlin tutarındaki dış borçlar, 106 437 237 Sterline indirildi. Yaptığı icraatlardan biri de Osmanlı tüccarlarının meslek haklarını korumak amacıyla 14 Ocak 1882'de Dersaadet Ticaret Odasını kurmasıdır. Ayrıca polis teşkilâtını ıslah ederek, Osmanlı şehirlerinde ilk kez serkomiserlik ve komiserlikler oluşturdu. Mısır sorunu yüzünden 13 Cemaziyelahir 1299 (2 Mayıs 1882)'da Başvekâletten azlolundu.

24 Şaban (11 Temmuz 1882) da üçüncü kez Başvekâlete getirildi. Mısır sorununun yeniden patlak vermesi üzerine 19 Muharrem 1300 (30 Kasım 1882)'de Başvekâletten azlolundu. Azlolunmasının asıl nedeni, Hassa Ordusu mensubu Dağıstanlıların, Padişahı hâl' etmek üzere Ser-yaver Müşir Fuad Paşanın Başkanlığında cemiyet kurmalarından şüphelenilmesi ve önlem almamakla suçlanmasıydı. Görevden alındıktan sonra 18 saat Yıldız'da hapsedildi. İngiliz Elçisi Lord Dufferin'in müdahalesi sonucu serbest bırakıldı.

Said Paşa iki gün geçmeden 21 Muharrem (2 Aralık)'de yeniden eski makama tayin oldu. Bu defa Başvekâlet unvanı Sadarete çevrilmişti. Said Paşa dördüncü Sadrazamlığında, mülki alanda memurların terfi ve emekliliklerine ilişkin kararname çıkardı (1883). Buna göre memurların devlet dairelerine "Şahadetname" ve "Müsabaka imtihanı" ile alınmasını sağladı. Tekaüd sandığı kurdu. Maarif alanında yeni okulların açılmasını sağladı. Özellikle Mülkiye İdadilerinin açılmasına önem verdi. Böylece orta öğretimde büyük bir gelişme oldu. Yükseköğretim alanında da 28 Ocak 1884'te İstanbul'da Ticaret Mektebi ve 9 Kasım 1884'te Hendese-i Mülkiye Mektebi açıldı. Haziran 1884'te Bayezit Kütüphanesini halka açtı.

Şarkî Rumeli'deki Bulgar ayaklanmasına karşı asker sevkini II. Abdülhamit'e arz etmesi üzerine, toplanan askerlerle Padişahı hal'edeceği düşüncesi sonucu, 15 Zilhicce 1302' (25 Eylül 1885) de görevinden alındı.

Bundan sonra 10 yıla yakın resmî görevde bulunmayan Said Paşa, 15 Zilhicce 1312 (9 Haziran 1895) tarihinde beşinci kez Sadarete getirildiyse de, Ermenilere karşı gerekli önlemleri alamayan Zaptiye Nazırı Nazım Paşanın azlını arzetmesi üzerine, 13 Rebiyülahir 1313 (3 Ekim 1895)'te Sadrazamlıktan uzaklaştırıldı.

Bu olaydan iki ay kadar sonra II. Abdülhamit'ten "Sadaretin fevkinde" bir memuriyet ile Yıldız Sarayında ikamet etme teklifini aldıysa da,

kabul etmedi. Ancak ısrar edilmesi üzerine Ali Namık Bey ile birlikte 4 Aralıkta İngiltere Elçiliğine sığındı. Hariciye Nazırı Tevfik Paşanın onun masum olduğu hakkında teminat vermesi üzerine konağına döndü ve uzun yıllar göz hapsinde tutuldu.

16 Şaban 1319 (18 Kasım 1901)'da altıncı kez Sadarete getirildi. Pa-dışah kendisinden sadakatle hizmet edeceğine dair bir yemin senedi aldı. Said Paşa Rumeli ıslahatı konusuyla ilgilendi. 11 Şevval 1320' (11 Ocak 1903) tarihi tezkere ile Sadareten istifa etmek zorunda kaldı (25 Şevval/25 Ocak).

Said Paşa 23 Cemaziyelahir 1326 (22 Temmuz 1908)'da tekrar Sadarete getirildi. Bu yedinci Sadrazamlığı devletin en buhranlı günlerine rastlar. Said Paşa, Kanun-ı Esasinin yeniden yürürlüğe girdiğine dair Abdülhamit'ten irade aldı (24 Temmuz 1908). Böylece Meşrutiyet İdaresi yeniden kurulmuş oldu. Ancak Said Paşa, Harbiye ve Bahriye nazırları seçiminin Padişaha bırakılması teklifinde Heyet-i Vükela arasında anlaşmazlık çıkması üzerine, 8 Recep (6 Ağustos 1908)'te istifa etti.

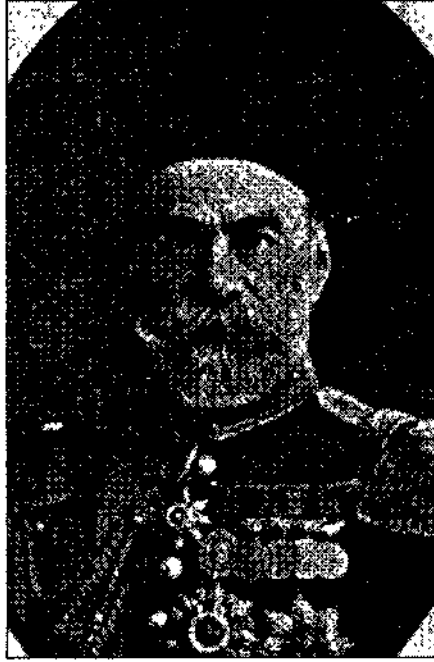
25 Zilkade (18 Ocak)'de Meclis-i Ayân Reisi oldu. 31 Mart olayının patlak vermesi ve Hareket Ordusunun İstanbul'a girmesi üzerine 27 Nisan günü Ayân ve Mebûsân meclislerinden oluşan Meclis-i Millinin II. Abdülhamit'in hal'ine karar verdiği celseye riyaset etti.

Said Paşa, 7 Şevval 1329 (1 Ekim 1911) da sekizinci kez Sadaret makamına getirildi. Kendisinden Trablusgarp sorununa çözüm bulması bekleniyordu. Said Paşanın Başkanlığında toplanan Heyet-i Vükela, eyalette mevcut bulunan Osmanlı kuvvetinin iç bölgelere çekilip düşmana karşı müdafaada bulunmasını kararlaştırdı. Böylece İtalyan Ordusunun içerilere nüfuz etmesi önlenmiş oldu. Meclis-i Mebûsân'ın yalnız Padişahın iradesi ile fesholunabilmesini mümkün kılmak için Kanun-ı Esasinin 35. maddesinin değiştirilmesine dair hükümet teklifini muhalefetin reddetmesi üzerine, 30 Aralık 1911'de istifa etti.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin desteğine sahip olan Said Paşa, ertesi gün tekrar Sadaret makamına getirildi. Bu dokuzuncu Sadrazamlığından da Arnavutluk'ta çıkan isyan üzerine, 1 Şaban (16 Temmuz)'da istifa etti.

Said Paşa, 22 Safer 1331 (31 Ocak 1913)'de Şûrâ-yı Devlet Başkanlığına tayin oldu. 7 Recep (12 Haziran)'de Meclis-i Ayân Başkanlığına nakledildi. Bu son görevindeyken, 1 Mart 1914 tarihinde öldü.

Said Paşa bir çok meslekdaşının aksine; rüşvet ve hediye kabul etmez, jurnalcılıktan hoşlanmazdı. Olayların sonucunu önceden kestirir ve değişen şartlara uyum sağlamasını bilirdi. Meşrutiyetin taraftarı olmasına rağmen, meşrutiyetin ilânından sonra ittihatçılarla işbirliği yapmayı başarması bunu göstermektedir.

GAZİ AHMET MUHTAR PAŞA
(1839 - 1918)

1839 yılında Bursa'da doğdu. Katırcı oğlu Hacı Halil Ağanın oğludur.

Oniki yaşında Bursa Askerî İdadî Mektebine girdi. 1856'da İstanbul'da Harbiye Mektebine gitti. 1860'ta sınıf birincisi olarak Erkân-ı Harbiye Mülazımı ve 1861'de Erkân-ı Harbiye Yüzbaşısı oldu.

Serdarı Ekrem Ömer Lütfi Paşanın kumandasıyla iki yıl Hersek isyanının bastırılmasında ve Karadağ Muharebesinde bulundu. Küçük bir askerî birlikle Ostrak Geçidini tuttu. İlk yarasını burada aldı.

1862'de Erkân-ı Harbiye Kolağalığı rütbesi ile Harbiye mektebinde öğretmenlik yapmaya başladı.

1864'te Binbaşılığa terfi etti. Fırka-i İslahiye'nin erkân-ı harbiyesine atanarak, Kozan yöresine gitti.

1866'da Erkân-ı Harbiye Kaymakamlığı rütbesi ile Şehzade Yusuf İzzeddin Efendinin öğretmenliğine atandı.

1867'de Abdülazîz'in Avrupa seyahatine, şehzade ile beraber katıldı. 1869'da Miralaylığa terfi etti ve Şûrâ-yı Askerî üyesi oldu.

Astr meselesindeki başarısından dolayı 1871'de Ferik oldu. Aynı yıl Yemen Valiliğine atandı.

1873'te Nafia Nezaretine atanarak İstanbul'a geldi. Aynı yıl Girit Valiliği Kumandanlığına atandıysa da, gitmeden, İkinci Ordu Müşiriyetine getirildi ve Şumni'ye gitti.

1874'te Dördüncü Ordu Müşiriyeti ile Erzurum Valiliğine tayin edildi.

Bosna-Hersek'te isyan çıkması üzerine de İstanbul'a çağrılarak Bosna-Hersek Başkumandanlığına atandı. Burada 13 ay başarılı hizmet verdi.

1876'da Girit Valiliğine atandı. Anadolu Harb Ordusu Başkumandanlığına getirildi (1877). Ancak halefi gelinceye kadar Girit'e gidip vali ve kumandanlığa vekâlet etti. Dolmabahçe Sarayında, Sadrazam Edhem Paşanın Başkanlığında toplanan "Meclis-i Kebir-i Fevkalâdeye" katıldı. Karadağ Komiserleriyle görüşmek üzere Safvet Paşa birinci, Gazi Ahmet Muhtar Paşa da ikinci komiser seçildi. Safvet Paşanın konağında toplanılarak sorun tartışıldı. Meclis-i Vükelâda, şimdiye kadar Karadağ'da vadedilen yerlerden başka yer verilmeyeceği kararlaştırıldı. Muhtar Paşa, sorunun barışçı bir yolla halledilmesini istediğinden komiserlerin son toplantısına gitmedi. Ancak savaş kaçınılmazdı. Muhtar Paşa, Dördüncü Ordu Müşiri ve Anadolu Harp Ordusu Başkumandanı sıfatıyla 7 Nisan 1877'de Erzurum'a gitti ve Ruslarla savaşa başladı. Savaşta gösterdiği başarılar üzerine "Gazilik" unvanını aldı.

1878'de Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Başkanlığına atandı.

Girit İsyanını, Berlin Kongresi hükmüne göre ıslah etmek amacıyla görevlendirildi. Adanın asayişini sağladı.

1878'de Berlin Anlaşmasına göre, Yunan sınırı konusunda oluşturulan Komisyonun Başkomiseri sıfatıyla Preveze'ye gitti. Kongrenin Yunanlılara bıraktığı arazi ve sınır tamamen verilmediğinden komisyon fesholundu.

Bulgar sınırındaki asayişsizlik üzerine, 1879'da Üçüncü Ordu Müşiriyeti üzerinde kalarak, Manastır Valiliğine atandı.

1880'de Erkân-ı Harbiye Başkanlığından ve valilikten ayrıldı. Padişahın başkanlığında oluşturulan Teftiş Komisyonunun başkanlığına atandı.

1880'de Yunan sınırı sorununun çözümlenmesi için İstanbul'da sefirlerden oluşan konferansta görev yaptı. Alman İmparatoriçesi ile İtalyan Kralına nişan vermek üzere 1883'te Berlin'e ve Roma'ya gönderildi.

Mısır sorununun çözümünü için 1885'te Fevkalâde Komiser sıfatıyla Mısır'a gitti.

II. Meşrutiyetin ilâm üzerine Meclis-i Ayân azalığına ve Riyaset vekâletine atandı.

22 Temmuz 1912'de Sadrazamlığa atandı. Gazi Ahmet Muhtar Paşa, tarihe "Büyük Kabine" olarak geçen kabinesini oluşturdu. Trablusgarp Savaşını sona erdirdi. Balkan Savaşının başlaması üzerine istifa etti (29 Ekim 1912).

Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Ocak 1918'de öldü. İyi bir asker olduğu kadar astronomiye ve matematiğe de özel ilgi duyan Osmanlı Devlet adamlarından biriydi.

MAHMUT ŞEVKET PAŞA
(1856 - 1913)

Basra Mutasarrıflarından Kethüdazade Bağdatlı Süleyman Bey'in oğludur. 1856'da Bağdat'ta doğdu. İlköğrenimini burada tamamladı. Harbiye mektebine girdi. 1882'de Kurmay Yüzbaşı olarak okulu bitirdi. Mısır'a gönderilmek üzere Girit'te toplanan askerî güçte görevlendirildi. Dönüşünde 1883'te Erkânı Harbiye öğrencilerinin cebir ve geometri öğretmenliğine atandı. Almanyalı müşir Kampofner ve Folder Goltz Paşanın yanında bulundu. Almanya'dan alınacak tüfekler için oluşturulan komisyonda görev aldı. 1891'de Miralay oldu. 1894'te Fransa'ya gitti. Yeni yapılan zırhlı kuleleri inceledi. Dönüşünde Miriivalığa yükseltildi. 1901'de Ferik oldu. Aynı yıl Mekke ile Medine arasına çekilecek telgraf hattının yapımında görev aldı. Ancak burada çeşitli muhalefetle karşılaştı. 1905'te Kosova Valiliğine atandı. Meşrutiyetin ilanı üzerine III. Ordu Komutanlığına getirildi. Bu görevine ek olarak Rumeli Vilâyâtı Genel Müfettişliği de Mahmut Şevket Paşa'ya verildi.

31 Mart isyanının bastırılmasında aktif rol aldı. Sıkıyönetim ilân ederek Meşrutiyete karşı olanları yargıladı. İbrahim Hakkı Paşa Hükümetinde Harbiye Nazırlığına atandı. Said Paşa Hükümeti sırasında Meclis-i Mebûsân'da yoğun eleştiriler aldı. Bunun üzerine istifa etmek zorunda kaldı (28 Haziran 1912). Balkan Savaşı sırasında Alavonya'daki askeri gücün komutanlığına tayin olundu. Fakat o istemedi, istifa etti.

23 Ocak 1913'te İttihat ve Terakkiciler Bâb-ı Âli darbesini yapınca Sadrazamlığa Mahmut Şevket Paşayı getirdiler (10 Kânunısani 1328). Balkan Savaşı tüm hızıyla sürdü. Londra'da yapılan görüşmelerinde Midye-Enez hattının batısında kalan (Edirne de dahil) tüm toprakların Osmanlı egemenliğinden çıkması kabul edildi. İkinci Balkan savaşının yarattığı uygun ortamdan yararlanarak Edirne kurtarıldı ise de, diğer kaybedilen yerler geri alınamadı.

Mahmut Şevket Paşa, ordunun örgütlenmesinde, çağdaş niteliğe kavuşturulması konusunda önemli hizmetler yaptı. 11 Haziran 1913'te bir suikast sonucu öldürüldü.

Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine ülkedeki demokratik açılım durdu, Hürriyet ve İtilaf Partisi mensupları tutuklandı. İstanbul'dan taşraya sürüldü. Tek parti hükümeti sistemi kuruldu.

Mahmut Şevket Paşa'nın Osmanlı Teşkilâtı ve Kıyafet-i Askeriyesine, askerliğe dair çeşitli eserleri vardır. Sadrazamlık döneminde tuttuğu notlar, "Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü" adı altında, 1988'de, Arba Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

PRENS MEHMET SAİT HALİM PAŞA
(1863 - 1921)

Eski Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın torunudur. 1863'te Kahire'de doğdu.

İyi bir eğitim gördü. Özel hocalardan Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce dersleri aldı. Yükseköğrenimini İsviçre'de yaptı. İstanbul'a dönünce Şûrâ-yı Devlet üyeliğine atandı.

Saraya yapılan asılsız bir jurnal üzerine önce Mısır'a, sonra da Avrupa'ya gitmek zorunda kaldı. Fakat o, Avrupa'da iken istibdat karşıtlarıyla ilişki kurdu, onlara yardım etti.

Meşrutiyetin ilânı üzerine İstanbul'a döndü. Fakat kadrosuzluk yüzünden Şûrâ-yı Devlet dairesinden çıkarıldı. Belediye seçimlerine katıldı. Yeniköy Belediye Başkanlığına seçildi. 27 Aralık 1908'de Meclis-i Ayân üyeliğine atandı.

Trablusgarp Savaşı sonrasında İtalya ile Londra'da yapılan barış görüşmelerinde Osmanlı delegesi olarak bulundu. 1912'de İttihat ve Terak-

ki Cemiyeti Genel Sekreterliğine getirildi. Mahmut Şevket Paşa'nın Sadrazamlığında Şûrâ-yı Devlet ve Hariciye Nazırlığı yaptı. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine önce Sadaret Kaymakamlığına sonra da Sadrazamlığa atandı. İkinci Balkan Savaşı'nın yarattığı kaostan yararlanarak, Edirne'nin ele geçirilmesini sağladı. Böylece Londra Andlaşması'nda çizilen sınırı değiştirdi. Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ile barış andlaşmaları yaptı. 22 Temmuz 1912'de kapatılan Meclis-i Mebûsân'ın yeniden açılması için gerekli çalışmaları başlattı. Seçimler yapıldı. 1 Mayıs 1330'da Meclis-i Mebûsân açıldı.

İkinci Balkan Savaşı'nın yarattığı kaostan yararlanarak Edirne'nin ele geçirilmesini sağladı. Böylece Londra andlaşmasıyla çizilen sınırı değiştirdi. Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ile barış andlaşmaları yaptı.

22 Temmuz 1912'de kapatılan Meclis-i Mebûsân'ın yeniden açılması için gerekli çalışmaları başlattı. Seçimler yapıldı. 1 Mayıs 1330'da Meclis-i Mebûsân açıldı.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine İmparatorluğunun taraf-sız kalması tezini savunda. Savaşa Almanya'nın yanında girilmesi tezini savunan Enver, Cemal ve Talât ile arası açıldı. Seferberlik ilân edildi. Asker sayısını artırdı. 1914 yılı Eylülünde kapitülasyonları kaldırdı. Goben ve Breslav zırhlılarının Osmanlı Donanmasıyla Karadeniz'e çıkıp Rus gemilerine ve Rus kıyılarına ateş açması üzerine istifasını vereceğini bildirdi. Fakat istifa etmedi. Ancak giderek İttihatçı önderlerle anlaşmazlığı büyüdü. Padişahın da kendine arka çıkmadığını görünce Şubat 1917'de istifasını verdi.

Mondros Mütakeresinden sonra yeniden dirilen Hürriyet ve İtilafçıların baskısıyla İttihatçı birçok kişi tutuklandı. Bunlar arasında Said Halim Paşa da vardı. Bekir Ağa bölüğünde tutuklu bulundurulmuş Said Halim Paşa, Nazım Paşa Başkanlığındaki Divan-ı Harp'te yargılandı. Daha sonra İngilizlerin zoruyla tutuklu olarak Malta'ya götürüldü.

Sakarya Savaşı sonrasında yapılan andlaşmayla Malta'daki bazı tutukluların serbest bırakılması sağlandı. Said Halim Paşa'nın İstanbul'a dönmesine izin verilmedi. Bunun üzerine, o, Roma'ya yerleşti. 18 Aralık 1921'de evinin önünde bir Ermeni militanı tarafından öldürüldü.

MEHMET TALÂT PAŞA
(1874 - 1921)

1874'te Edirne'de doğdu. Ahmed Vasıf Efendi'nin oğludur. İlköğrenimini Vize'de yaptı. Edirne Askerî Rüştiye'sine girdi. Fakat bitiremedi. Edirne Posta-Telgraf İdaresinde kamu görevine başladı (1892). Fransızca öğrendi. Genç yaşında politikayla ilgilendi. Abdülhamit istibdadına karşı çalışmalarıyla dikkatleri çekti. 1895'te tutuklandı. 1898'de Edirne'den Selanik'e sürüldü. Selanik ile Manastır arasında seyyar posta memurluğu yaptı. 1903'te Selanik Posta Başkâtipliğine atandı. Bu sırada Hukuk Mektebine yazıldı. Ancak bitiremedi. Öğrencilere ihtilâlcî düşünceler aşıladı. Selanik'te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurulmasında aktif rol oynadı. Rejime yönelik çalışmaları hükümetçe öğrenilince, Anadolu'ya, sürgüne gönderilmesi kararlaştırıldı. Talât Bey, Hüseyin Hilmi Paşa'ya giderek, Anadolu'ya sürgüne gönderilmesinin olumsuz sonuçlar doğuracağını belirtti. Gizli örgütün gücünü bilen Hüseyin Hilmi Paşa'nın girişimi sonunda, sürgün kararından vaz geçildi. Özel bir okula müdür olarak atandı.

Talât Bey, İstanbul'da da İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin bir şubelerini açtı. Meşrutiyetin ilânında önemli rol oynadı. Bu çabalarının karşılığı olarak 1908 seçimlerinde Edirne'den Mebus seçildi ve Meclis-i Mebûsân'da Birinci Başkanvekili oldu. Bir mebus heyeti ile birlikte 1909'da İngiltere'ye gitti. 31 Mart İsyanı üzerine Padişah Abdülhamit'in tahttan indirilmesinde önemli rol oynadı. Hüseyin Hilmi Paşa Hükümetine Dahiliye Nazırı olarak girdi. İbrahim Hakki Paşa Hükümetinde de bu görevini sürdürdü. Sait Paşa Hükümetinde ise, Posta ve Telefon-Telgraf Nazırlığı yaptı.

Balkan Savaşlarında orduya gönüllü olarak katıldı. Bâb-ı Âli Darbesinin yapılmasında öncü görev yaptı. Edirne'nin geri alınmasında hem düşünsel hem de eylem bakımından etkili oldu. Bulgaristan ile yapılan barış görüşmelerinde delege olarak bulundu.

Sait Halim Paşa Hükümetinde Dahiliye Nazırlığı yaptı. Osmanlı İmparatorluğunun Almanya'nın yanında Birinci Dünya Savaşı'na sürüklenmesinde önemli rol oynadı. Sait Halim Paşa'nın istifasından sonra Sadrazamlığa getirildi (4 Şubat 1917). Sovyetler ile Brest-Litovsk Andlaşmasını yaptı. 30 Ekim 1918'de Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşından yenik olarak ayrılması üzerine İttihad ve Terakki Partisi'nin son kongresini topladı. Bu kongrede savaşa niçin, nasıl girildiğini ve savaş sırasındaki uyguladıkları politikaları anlattı. Politikadan çekildiğini açıkladı. Diğer İttihad ve Terakki Partisi'nin önde gelenleriyle birlikte bir Alman denizaltısı ile kaçtı. Almanya'ya yerleşerek siyasi çalışmalarını buradan sürdürmek istedi. Fakat 15 Mart 1921'de Berlin'de Sogoman Tayleryan adlı bir Ermeni militanınca öldürüldü.

Talât Paşa, Fransızca, Rumca ve Arapça biliyordu. Hatıraları, ölümünden sonra yayımlanmıştır.

AHMET İZZET PAŞA
(1864 - 1937)

Mustafa Haydar Bey'in oğludur. 1864 yılında Manastır Vilayeti'nin Görice Sancağının Naslıç Kasabasında doğdu.

Beş yaşına kadar dedesi Timur Bey'in yanında Naslıç'te kaldı. Daha sonra babası ile Görice, Kırşehir, Karahisar, Selânik ve İstanbul'da bulundu. 1878'de Askerî İdadi'ye, 1881'de Harbiye'ye girdi. 1887'de Kurmay Yüzbaşı olarak eğitimini tamamladı. Erkân-ı Harbiye Mektebine öğretmen olarak atandı. Burada Askerî Coğrafya okuttu. Daha sonra Askerî Okullar Müfettişi Goltz Paşa'nın yardımcılığına getirildi. 1891'de Almanya'ya gönderildi. Burada çeşitli olaylarda gözlemci olarak bulundu. 1894'te yurda döndü ve Binbaşılığa terfi ettirildi. 1895'te Halep Redif Fırkası Lazkiye Alayının eğitilmesi görevi, Ahmet İzzet Beye verildi. 1895'te Bulgar çeteleri terörist eylemlerini artırmıştı. Bu çetelerle uğraşmak üzere bölgeye gönderildi. Yunan Savaşı başlayınca Teselya sınırındaki ordunun harekât şubesinde görevlendirildi.

Çatalca ve Dimetoka savaş plânlarının yapılmasında önemli görevler yaptı. Askerin idare, iâşe ve tedavisindeki yolsuzluklara karşı sert davranmaları, bazı kişilerin hoşuna gitmedi. Çıkarları zedelenenler onu saraya jurnallediler. Ancak ilk jurnalde herhangi bir ceza almadı. 1897'de Şam Redif Fırkası Erkân-ı Harbiye'sine atandı. Buradaki hizmetlerinden dolayı ödüllendirildi. Yemen'de karışıklıklar çıkınca buraya gönderildi ve Mirlivahğa yükseltildi (1905). 1907'de Ferik oldu. Meşrutiyetin ilân edildiği sırada Lübnan'da bulunuyordu. Buradan alındı. Genelkurmay Başkanlığına atandı. Ancak askerî okulların, teşkilâtın ve orduların ıslah edilmesi için hazırladığı projeler yüzünden Goltz ve Mahmut Şevket Paşa ile ters düştü. Genelkurmay Başkanlığı uhdesinde olmak üzere, Yemen'e Kuvayı Umumiye Komutanı olarak gönderildi. İmam'ın ele geçirdiği toprakları yeniden Osmanlı egemenliği altına aldı. İmam'a anlaşma önerdi. İtalyanların Trablusgarp'a saldırısı üzerine İmam ile yapılan görüşmeler yarım kaldı. Buradaki hizmetlerinin karşılığı olarak Ayân üyeliğine atandı.

Balkan Savaşında, Çatalca Muharebesinde Genelkurmay Başkanlığı, Sait Halim Paşa Hükümetinde Harbiye Nazırlığı yaptı. Balkan Savaşından sonra Ferikliğe yükseltildi ve yaşam boyu Yaver-i Ekrenliğe atandı. Görevi sırasında Balkan Savaşlarındaki yenilginin hesabını sormak istedi. Dolayısıyla kendine karşı bir muhalefetin oluşmasına yol açtı. Bu da onun istifa etmesine neden oldu. Hükümet ona yaşam boyu Başkomutan ya da Genel Müfettişlik gibi üst bir görev vermeyi önerdi ise de, kabul etmedi. Arnavutluk Prensiğine atanmak istendi, onu da benimsemedi.

Birinci Dünya Savaşına karşı çıktı. O nedenle başlangıçta ona görev verilmedi. Sarıkamış felaketinden, Erzurum'un düşman işgaline uğramasından sonra II. Ordu Komutanlığına atandı. Sovyet İhtilalinden sonra istifa etti. Brest-Litovsk görüşmelerine askerî delege olarak katıldı.

Talât Paşa'nın Sadrazamlıktan istifası üzerine yerine Ahmet İzzet Paşa atandı. Mondros Mütarekesinin imzalanmasında ve uygulamaya konulmasında aktif rol oynadı. İttihad ve Terakki karşıtı Hürriyet ve İtilafçılar hükümete baskı yaparak, İttihatçı nazırların değiştirilmesini istedi. Ahmet İzzet Paşa bu isteğe karşı çıktı. Fakat bu tavrını uzun süre sürdürmedi. Çünkü Padişah da Hürriyet ve İtilafçılarla aynı kanıyı taşıyordu. Ahmet İzzet Paşa hükümet üyeleriyle birlikte istifasını verdi (8 Kasım 1918).

Ali Rıza Paşa Hükümeti sırasında ulusalcılar ile İstanbul Hükümeti arasındaki kopukluğun giderilmesinde önemli görev üstlendi. Tevfik Paşa Hükümetinde Dahiliye Nazırlığı yaptı. Kopuk olan Ankara-İstanbul ilişkilerini yeniden kurmaya çalıştı. Salih Paşa'yla birlikte Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere Bilecik'e geldi. Mustafa Kemal Paşa bu iki ünlü devlet adamını Ankara'ya götürdü. Anadolu Ajansı, Ahmet İzzet Paşa ile Salih Paşa'nın, İstanbul'daki yabancı baskılardan dolayı Anadolu harekâtına katılmak üzere Ankara'ya geldiklerini duyurdu. Kendi iradeleri dışında Ankara'ya getirilen bu iki paşa, bir süre sonra, İstanbul'a dönmek istediklerini bildirdiler. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümetinde görev almamaları koşuluyla, onların İstanbul'a dönebileceklerini bildirdi. Birinci İnönü Savaşı kazanıldıktan ve Ankara Hükümeti Londra Konferansına çağrıldıktan sonra bu paşaların İstanbul'a dönmesine izin verildi. Bu iki hükümet üyesi, Ankara'da verdikleri söze sadık kalarak hükümetten ayrıldılar. Ahmet İzzet Paşa'nın bir süre sonra yeniden Osmanlı Hükümeti içinde görev alması, Ankara'da tepkilere yol açtı. Fakat o, yeni görevi kabul ederken İsmet Paşa ve Bekir Sami Bey ile görüştüğünü belirtti.

Saltanatın kaldırılması üzerine Osmanlı Hükümeti istifa edince Ahmet İzzet Paşa'nın siyasi görevi de sona erdi. Paşa emekliye ayrıldı. 31 Mart 1937'de vefat etti.

DAMAT FERİT PAŞA
(1853 - 1923)

Sonradan İslâmiyeti kabul etmiş bir aileden gelmektedir. Babası Şûrâ-yı Devlet Üyesi Hasan İzzet Efendidir. 1853'te İstanbul'da doğmuştur.

Genç yaşında Hariciye Nezaretinde göreve başladı. Paris, Berlin, Petersburg ve Londra sefaretlerinde kâtip olarak çalıştı. Sultan Abdülme-cid'in kızı, Abdülhamid'in kızkardeşi Mediha Sultan ile evlendi. Böylece saraya damat oldu. Bu yakınlığı meslek yaşantısında kullanmayı düşündü. Londra Elçiliğini istedi. Ancak onun bu isteğini hükümet kabul etmedi.

Ferit Paşa, amacına ulaşabilmek için İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişki kurdu. Cemiyeti destekledi. Fakat Cemiyet ona değer vermedi. 14 Kasım 1909'da Ayân üyeliğine atandı.

Zaman zaman Osmanlı delegesi olarak uluslararası konferanslara katılması tasarlandı ise de, özellikle hükümetin karşı çıkışı ile bu tasarılar gerçekleşemedi. Ancak Sadrazamlığa atanması engellenemedi. Osmanlı İmparatorluğunun varlık mücadelesi içinde bulunduğu 1919-1920 yıllarında beş kez Sadrazamlığa getirildi.

İttilaf Devletlerince hazırlanan, Anadolu'nun işgal plânından önemli bir kesitini oluşturan İzmir'in işgali sırasında Sadrazamlık mevkiinde bulunuyordu. İşgalden sonra istifa etmiş ise de, hükümeti kurma görevi 19 Mayıs'ta yine ona verilmiştir.

Anadolu'da başlayan Müdafaa-i Hukuk hareketini, bu hareketin öncülüğünü yapan Mustafa Kemal ve arkadaşlarının çalışmalarını engellemeye, Erzurum ve Sivas kongrelerini dağıtmaya, başarısız kılmaya çalıştı. Sivas Kongresi Heyetinin, Padişahla görüşme isteğini engellemesi, Anadolu ile İstanbul'un bir süre haberleşmesinin kesilmesine yol açtı. Bu durum onun iktidardan düşürülmesini sağladı. (30 Eylül 1919).

Damat Ferit Paşanın İngiliz yanlısı politikası, 5 Nisan 1920'de yeniden Sadrazamlığa getirilmesine yol açtı. Bu dönemde Anadolu'da gittikçe güçlenen Kuvayı Milliye Hareketine karşı düşmanca tavır takındı. Düşman güçlerinden yardım alarak Kuvayı Milliyeyi din aleyhtarı bir eylem olarak gösteren fetvalar yayımlattı. Kuvayı İnzibatiye adıyla silahlı bir güç oluşturarak Anadolu'ya saldı. Kuvayı Milliyeye karşı olan güçlerle işbirliği yapmaktan çekinmedi. Anadolu'daki Milli Mücadeleyi örgütleyen güçleri sıkıyönetim mahkemelerine vererek idam cezası almalarını sağladı. Sevr Anlaşmasını imzalayarak Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasına razı oldu.

17 Ekim 1920'de istifa eden Damat Ferit Paşa, Avrupa'ya gitti ve bir süre burada kaldı. Milli Mücadelenin başarıyla bitmesi üzerine 22 Eylül 1922'de ülkeyi terketti, Nice Şehrine yerleşti. 6 Ekim 1933'te burada öldü.

SALİH HULUSİ PAŞA
(1864 - 1939)

Bahriye Feriklerinden Dilaver Paşa'nın oğludur. 1864'te İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini Rusçuk'ta, ortaöğrenimini Rodos'ta tamamladı. 1878'de Kuleli İdadisine, 1882'de Harbiye'ye girdi. 1885'te sınıf birincisi olarak Erkân-ı Harbiye sınıfına ayrıldı. 1888'de Erkân-ı Harbiye Yüzbaşısı olarak okuldan ayrıldı. 1891'de eğitim ve öğretim amacıyla Almanya'ya gönderildi. Burada üç yıl kaldı. 1894'te Erkân-ı Harbiye Dairesinde görevlendirildi.

Bulgaristan ve Sırbistan sınırlarında inceleme yapmak üzere oluşturulan askerî heyetin başkanlığına getirildi. Erkân-ı Harbiye ve Harp Okulunda öğretmenlik yaptı. 1897 Yunan Savaşı sırasında Yanya'daki birliğin kurmay heyeti içinde yer aldı ve askerî hareketi yönetti. 1899'da miralay oldu. Erkân-ı Harbiye'nin üçüncü şubesinde görev yaptı. 1901'de Müşir Fuat Paşa'nın kızı ile evlendi. Üçüncü şubeye müdür oldu ve miralihalğe yükseldi. 1903'te Diyarbakır'a sürüldü. Burada iken hakkında çeşitli kez saraya jurnaller verildi. Divan-ı Harp'te yargılanmak üzere Sivas'a gönderildi. Divan-ı Harp herhangi bir karar veremedi. Meşrutiyetin

ilânı üzerine İstanbul'a döndü. Erkân-ı Harbiye'nin ikinci başkanlığına atandı. Ferikliğe yükseldi. İkinci Ordu Komutanlığı yaptı. 31 Mart İsyanı başlayınca Üçüncü ordu komutanı Mahmut Şevket Paşa ile ilişki kurdu ve çeşitli sınıflardan bir birliğin oluşturulmasına destek verdi. Üçüncü ve ikinci ordu birliklerinden oluşturulan bu güç, İstanbul'a gönderildi. Kendisi de Mahmut Şevket Paşa ile İstanbul'a gelmeyi planladı. Ayastefanos'a kadar geldi. Edirne'de meydana gelen olağanüstü durum, ülkenin çeşitli yerlerindeki karışıklık, onu, Edirne'ye dönmek zorunda bıraktı.

Tevfik Paşa Hükümetinde Harbiye Nazırlığına getirildi (15 Nisan 1325). Hüseyin Hilmi Paşa Hükümetinde de bu yerini korudu. 30 Kânunuevvel 1325'te istifa etti. 27 Aralık 1909'da Ayân üyeliğine atandı. İbrahim Hakkı Paşa Hükümetinde Bahriye Nezaretine getirildi. Bir yıl sonra istifa etti (1910). Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın ısrarı ile Nafia Nezaretini kabul etti (6 Ağustos 1328). Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın istifası ile o da hükümetten ayrıldı. Kâmil Paşa Hükümetinde Bahriye Nazırlığı yaptı. Londra'da yapılan barış görüşmelerine katıldı (1912).

Birinci Dünya Savaşı sırasında Ayân Üyeliği dışında herhangi bir görev üstlenmedi. Damat Ferit Paşa Hükümetinde Bahriye Nazırı oldu (21 Temmuz 1919). Ali Rıza Paşa Hükümetinde de görevini sürdürdü. Anadolu ile İstanbul arasındaki sorunları görüşmek ve devletin birliğini sağlayabilmek için Mustafa Kemal Paşa ile yüzyüze görüşmek üzere Amasya'ya gitti. Burada ünlü Amasya Protokolünü imzaladı. Ali Rıza Paşa'nın sadarettten ayrılması üzerine Sadrazam oldu (8 Mart 1920). Ancak ülkenin içinde bulunduğu koşullar, onun uzun süre görevde kalmasını engelledi. 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesi Meclis-i Mebûsân'ın dağıtılması üzerine istifa etti (2 Nisan 1920). Salih Paşa kendisinden sonra kurulan Damat Ferit Paşa Hükümeti sırasında Divan-ı Harbe verildi. Rütbesi düşürüldü. Tevfik Paşa Hükümeti kurulunca Bahriye Nezaretine getirildi (21 Ekim 1920).

Ankara-İstanbul arasındaki ayrılığı gidermek için İzzet Paşa ile birlikte Mustafa Kemal ile görüşmek üzere Bilecik'e gitti. Daha sonra da Salih ve İzzet Paşa Ankara'ya götürüldü. Bir süre Ankara'da kalan Salih Paşa, daha sonra İstanbul'a döndü ve hükümetteki görevinden istifa etti. Ancak bu istifa süresi uzun sürmedi. Tekrar Tevfik Paşa Hükümetinde görev aldı (12 Haziran 1921). İtalya Hükümeti ile görüşmelerde bulunmak üzere Avrupa'ya gitti. Kurtuluş Savaşının başarıyla bitmesi ve Saltanat'ın kaldırılması üzerine Tevfik Paşa istifa edince, tüm Osmanlı Hükümetinin görevi de sona erdi. Salih Paşa'nın görevi de bitti. Salih Paşa, 1939'da İstanbul'da vefat etti.

ALİ RIZA PAŞA
(1860 - 1932)

Ali Rıza Bey, emekli jandarma binbaşısı Tahir Efendinin oğludur. 1860'ta İstanbul'da doğdu. 1880'de Harp Okuluna girdi. 1886'da Kurmay Yüzbaşı olarak okuldan ayrıldı. Harp Okuluna Rumca öğretmen yardımcısı olarak atandı. 1887'de Almanya'ya gönderildi. Burada üç yıl kalarak bilgisini artırdı. 1891'de Genelkurmay Başkanlığı 4. Şubede görevlendirildi. Daha sonra Erkân-ı Harbiye öğrencilerinin Tabiye ve Harp Tarihi Öğretmenliğine getirildi. 1895'te Miralay oldu ve öğretmenlikten ayrıldı. 1896'da Havran'da çıkan isyanı bastırmak üzere oluşturulan askerî gücün kurmay heyeti içinde yer aldı. Yunan Savaşı sırasında Genel Karargâhta Askerî Hareket Şube Müdürü olarak görev yaptı. 1898'de Miralvalığa yükseldi ve 1898'de Genelkurmay Başkanlığında Birinci Şube Müdürü oldu. 1901'de Ferikliğe yükseltildi. Beşinci Nizamiye Birliği Komutanlığına getirildi. 1903'te Manastır Valisi ve Manastır Komutanlığı yaptı. Ali Rıza Paşa'nın Valiliği sırasında Rus Konsolosu öldürüldü. Bu olay üzerine Traplusgarp'a sürüldü. (Ağustos 1319). 1905'te Yemen'de isyan çıktı. Bu isyanı bastırmak için oluşturulan askerî gücün komutanlığı

ğına getirildi. Gösterdiği başarı üzerine Ferikliğe yükseldi ve bölgedeki askerî güçlerin komutanlığına getirildi. 3 Mart 1321'de Müşir oldu.

Meşrutiyet ilan edildiği zaman Hayfa'da bulunuyordu. İkinci Ordu Müşirliği için İstanbul'a çağırıldı. Recep Paşa'nın ölümü üzerine 14 Ağustos 1324'te Harbiye Nazırlığına, 27 Aralık 1908'de Meclis-i Ayân üyeliğine atandı. Padişah Yaverliği yaptı. Kâmil Paşa Hükümeti sırasında Harbiye Nazırlığından alınıp Mısır Fevkalâde Komiserliğine atanması Meclis-i Mebûsân'da tepkilere yol açtı. Nitekim bu tepkiler sonunda Kâmil Paşa Sadrazamlıktan ayrılmak zorunda kaldı. Hüseyin Hilmi Paşa Sadrazam olunca Ali Rıza Paşa Harbiye Nazırlığına getirildi (22 Muharrem 1327). 31 Mart İsyanı üzerine bu görevinden ayrıldı. Balkan Savaşı sırasında Batı Ordusu Başkomutanlığı yaptı. Birinci Dünya Savaşı sırasında kurulan Tevfik Paşa Hükümetinde Bahriye Nazırı olarak görev yaptı. II. Abdülhamit'in vefat ettiğine dair düzenlenen tutanağı imzalamakla görevlendirildi, Damat Ferit Paşa Hükümetinde Meclis-i Vükelâ Memurluğu (Devlet Bakanlığı), Ticaret ve Ziraat Nazırlığı yaptı.

Milli Mücadeleye karşı çıkan Damat Ferit Paşa'nın ulusalcıların baskısı sonucu istifa etmesi üzerine Sadrazam oldu (2 Ekim 1919). Ali Rıza Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile iyi ilişki kurmak istedi. Bu amaçla Salih Paşa'yı Amasya'ya gönderdi. Meclis-i Mebûsân'ın yeniden açılmasını sağlayacak girişimleri başlattı. Ülkede seçimler yapıldı. 12 Ocak 1920'de Meclis-i Mebûsân açıldı. Bu dönem Osmanlı yöneticileri için güçlüklerle dolu bir dönemdi. Zira ülke işgal ediliyordu. Kuvayı Milliyeye güçleri bu işgalleri durdurmak için yoğun bir direniş içine girmiştir. O nedenle her yerde çatışmalar oluyordu. İtilaf Devletlerinin temsilcileri Padişahı, Sadrazamı sıkıştırıyordu. Örneğin Akbaş Cephaneliğinin boşaltılması üzerine İtilaf Devletlerinin temsilcileri hükümete bir ultimatom vererek, Harbiye Nazırı ile Genelkurmay Başkanı'nın görevden alınmalarını istedi.

Ali Rıza Paşa Hükümetinde bazı değişikliklerin yapılmasını Mecliste oluşan Felâh-ı Vatan Grubu da istiyordu. Fakat, mebuslar hükümet programının okunmasından sonra oylamada bir güçlük yaratmadılar. İki karşıt, bir çekimser oya karşılık 104 oy ile Ali Rıza Paşa Hükümeti Meclisten güvenoyu aldı. Güvenoyu almak yeterli olamadı. İtilaf Devletlerinin baskıları arttı. Bunun üzerine hükümet istifa etti (1 Cemazüyelahir 1338). Damat Ferit Paşa Hükümeti zamanında Müşirliği alınmak istendi. Tevfik Paşa Hükümetinde Nafia Nazırlığı yaptı. 5 Şevval 1339'da Dahiliye Nazırlığına atandı. Kurtuluş Savaşından sonra Büyük Millet Meclisi, Saltanatı kaldırınca, Osmanlı Hükümeti üyeleriyle birlikte o da istifa etti. 1932'de vefat etti.

